
MS 1711 - MS 1755
Bizimkiler
Kömür ve Demir
Bizimkiler - Kömür ve Demir
22.Kitap
Evin Esmen Kısakürek
Arda Kısakürek
Anadolu Merkezli Dünya Tarihi

BİZİMKİLER

Anadolu Merkezli Dünya Tarihi

22. KİTAP

1711 - 1755

Kömür Ve Demir

Yazarlar

Evin Esmen Kısakürek

Arda Kısakürek

Bizimkiler adlı kitapların tümü aşağıdaki sitelerde mevcuttur:

http://www.dunya-tarihi.com/

http://sites.google.com/site/ekitapdunyatarihi/

http:/sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam2/

http:/sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam3/

BİZİMKİLER 2
22. KİTAP 2
I. Katerina, 1712 6
Utrech Anlaşması, 1713 9
Amerika'daki İspanyol Sömürgeleri 12
Toryler – Whigler, 1714 14
Rastatt Anlaşması, 1714 17
Aile Politikası 19
Tüfek, 1715 21
Romanya'da Yunan Etkisi, 1715 23
İspanya İnişe Devam Ediyor, 1715 25
Piyade güçleniyor 27
İngiliz Üstünlüğü 29
Çiçek Aşısı, 1716 31
Özel Banka, 1716 34
Kantemir 36
Ermeni kültürü enternasyonalleşiyor, 1717 37
Masonluk Yaygınlaşıyor, 1717 39
Kuzey Amerika Yerlileri 41
Kuzey Amerika Kolonileri 43
Pasarofça Antlaşması, 1718 45
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 48
Lale Devri 50
Mora Tekrar Osmanlı Yönetiminde, 1719 51
John Law, 1719 53
Ekonomik Kriz, 1720 55
Britanya Başbakanı, 1721 58
Avusturya modernleşmeye Çalışıyor, 1722 61
İran'a Çullanma, 1722 63
Kadınlara El Koyma, 1722 65
Çin, 1722 67
Japonya'da tüccarlar 69
Mason Anayasası, 1723 71
Mısır'da Gayri Resmi Yönetim, 1724 73
Çariçe Catherina, 1725 75
Alessandro Scarlatti 78
Kardinal Fleury yönetimde, 1726 80
Isaac Newton 82
Newton'a Karşı Çabalar 85
XVIII. Yüzyıl, XVII. Yüzyıl Düşüncesini süzüyor 86
Osmanlılarda İlk Müslüman Matbaası, 1727 88
Rus- Çin anlaşması, 1727 90
Osmanlılar Batıda Değişiklikler Olduğunu Fark Ettiler, 1728 92
Batıda Basın Mücadele içinde, 1728 94
Dini Sorgulama, 1729 96
Nadir Şahın Yükselişi, 1730 98
Patrona Halil İsyanı, 1730 100
Hasidizm 102
Nedim 104
Prusya Ordusu 106

İsyancılar bir bir yok ediliyor, 1731 108
Haç Yolunda Asayiş, 1732 110
Polonya Veraset Savaşı, 1733 112
Dinsel Çılgınlık, 1734 115
Halkın İlgisi 117
Kok kömürü ile Demir Eritme, 1735 119
Osmanlı-Rus Savaşı, 1736 122
Osmanlı Batı'da Savaşıyor, 1737 124
Fransa Masonları, 1737 126
Fransa Burjuvaziyi kuvvetlendirmeye çalışıyor, 1738 128
Tarihte Doğruya yaklaşmak, 1738 129
Belgrad Barışı, 1739 131
İstanbul Anlaşması, 1739 134
Avusturya Veraset Savaşı, 1740 136
Fransa-İngiltere Rekabeti 138
Newton'u Doğrulamak 140
Osmanlı kompartımanları 141
Osmanlı da Sünni Güçlenmesi 144
Osmanlı Üretimi 147
Maria Theresia, 1741 150
Britanya İspanya Savaşıyor 152
Haley, 1742 154
Avusturya Veraset Savaşı, 1743 156
Avrupa'da Eğitim 159
Parçalayıp, Birleştirme, 1744 161
Düzensiz ateş açma, 1745 163
Osmanlı İran Anlaşması, 1746 165
Gemi Mühendisliği Gelişiyor, 1747 167
Aix-la-Chapelle Antlaşması, 1748 171
Montesquieu, 1748 173
Din Korkudan Doğmuştur, 1749 175
Batı Avrupa rejimi 177
Osmanlı Toprak ve Görevler Irsı Hale Geliyor 179
Osmanlı Ailesi 180
Dökme Çelik ve Türk Kırmızısı, 1750 182
Jean-Jacques Rousseau 185
Cenevre 187
Johann Sebastian Bach 188
Osmanlı İmparatorluğunda İşbirlikçi Ticaret Gelişiyor 191
Fransız Ansiklopedisi, 1751 193
D'Alembert'in Önsözü, 1751 196
XVIII. Yüzyılın Ortası 197
Burjuvanın Felsefesi 201
Aydın Despotluğu 203
Bilim Gelişiyor, 1752 205
Cerrahlık Eğitimi, 1753 207
Para Hiçbir Şeydir, 1753 209
George Berkeley 211
Hindistan'da İngiliz Fransız Mücadelesi, 1754 212
İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni Üzerine, 1754 214

Kökünü Kazıma, 1755 216
21. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar 220

I. Katerina, 1712

Catherine I

1712 yılında XVII. yüzyılın son Osmanlı şairi Nabi öldü. Nabi Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın dostuydu. Şair olarak İran geleneğine çok bağlıydı. Osmanlı şiirinde öğütçülük onunla başlamıştır.

Hindistan İmparatoru Bahadır 1712 yılında öldü. Dört oğlu arasında taht kavgası başladı. Tahtı Cıhandar alacak, diğer üçü ölecekti. Cıhandar Şahın iktidarı da ancak 1 yıl sürecekti.

Evrengzib'in ezdiği Sihler, Bahadır zamanında durumlarını düzelttiler. Bahadır eski hoşgörü politikasına geri dönmüştü. Sih gurusunu hizmetine aldı. Sihler İndus'ta yerleşmişlerdi. Halk arasında ve yönetimde saygınlık kazanabilmek için 1/2 yüzyıl uğraşmaları gerekecekti. Ortaya çıktıktan sonra her kökenden Hindu'yu bir araya getirmişlerdi. Tek tanrıya, savaşçı niteliklere, kişisel çabanın zorunluluğuna, iyi eylemlere, Tanrı ve hem cinslerine sevgi göstermeye inanıyorlardı.

Sihler şarap ve diğer keyif vericilerden uzak duruyorlardı. Et yiyorlardı. Et yemeyen diğer Hindulara nazaran çok daha güçlü kuvvetli hale gelmişlerdi. Tabii kast yoktu. Ortaya çok iyi askerler, savaşçılar çıkmıştı.

Bu sırada Japonya'da Şogun paranın değerini yine düşürdü. Fiyatlar yine bir misli arttı. Japonya pahalılıktan ve Japon halkı sefaletten kurtulamıyordu.

Japonya'da Şogun topraklarını terk eden köylülerin topraklarına dönmesine ilişkin ferman yayınladı. Çiftlik kiracıları tarlalarını terk edemeyeceklerdi. Köylülerin pirinç yiyebilecekleri gün sayısı bile belirlenmeye başlamıştı. Japonya'da iç çözülmeye karşı Şogunların buyruk yayınlayarak almaya çalıştıkları önlemler, pek bir şey değiştirmiyordu. Bu fermanlar gittikçe daha fazla yasak getirmeye başladı. Ama Japonya'da çözülme de devam ediyordu.

1712 yılında Çar Petro, Çariçe I. Katerina (Catherina) ile resmen evlendi. I. Petro'nun eşi olan I. Catherina'nın asıl adı Marta'dır. Protestan olarak doğmuş, sonradan Ortodoks olarak vaftiz edilmiştir.

Rusya çoktan beri Doğu Roma'nın mirasçısı olmayı benimsemişti. Rusya'ya Yunan ve Slav aydınları, din adamları geliyorlardı. Bu gelenler Sovinceden Yunancadan çeviriler yapıyorlardı. Bu gelenler kütüphanelerde, saray matbaasında çalışıyor, özel dersler veriyorlardı. Bunlar Balkanlara dönerken de, yanlarında, satın aldıkları kitapları taşıyorlardı. Kiev matbaası ise Doğu Roma varisine yakışır bir tarzda davranıp, Yunancanın yeni yorum ve çalışmalarını basıp, yayınlıyordu.

XVIII. yüzyılın ortalarına kadar, Batı Avrupa halkı, Balkanlardaki Slavların pek arkında değildi. Hatta normal halk Yunanlılarla Türkleri birbirine karıştırıyordu. Balkanlar Yunanlılarla Türklerin paylaştıkları büyük bir bölge gibi düşünülüyordu. Bunda Yunanlıların ticaret nedeniyle Akdeniz'e yayılmış olmasının ve göç etmeye yetenekli ve istekli olmalarının önemli bir rolü vardı.

Ruslar Prut anlaşması koşullarını yerine getirmemek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Sonunda Osmanlı Divanı dayanamadı, savaş ilan etti. Osmanlılar savaş hazırlıklarına başladılar. Çar Petro korktu. Azak Osmanlılara teslim edildi ve sınırdaki Rus kaleleri yıktırıldı. Ancak, Çar XII. Charles'ın ülkesine dönmesine müsaade etmiyordu. Ukrayna Rusya'nın elindeydi.

Osmanlı padişahı III. Ahmet, sadrazam Ağa Yusuf Paşayı azlederek yerine Nişancı Silahtar Süleyman Paşayı veziriazam yaptı. Veziriazam Yusuf Paşa, Osmanlı padişahını Rusya'ya karşı yeni bir seferden alıkoymaya çalışıyordu. Savaş yanlılarının etkisi ile görevden alınarak, öldürüldü.

Reaumur, ıstakozun kesilen ayağının yeniden oluştuğunu tespit etti.

Makinelere hareket vermek için akarsular yetersiz kalıyordu. Sarnıç yapmak ise çok pahalıydı. Su gücünden faydalanabilmek için New Comen atmosfere açık buhar makinesini yaptı. Bu buharlı makine suyu yükseltiyor, yükselen suda yüksekten düşerek çarkın tekerleklerini döndürüyordu. Bu buluş aynı zamanda madenlerde biriken suyu tahliye için de kullanıldı. Buhar gücü yola çıkmış, geliyordu.

İngiltere'de pul vergisi kondu ve bu vergi gittikçe ağırlaşarak yoksulları yerle bir edecekti.

Pek çok kent devletinden oluşmuş olan İtalya sönmüştü. Okyanus ticareti ve koloniler, yeni ticari gelişmelere ayak uyduramayan İtalyan ticari kentlerini söndürmüştü. İtalya'da Toskana'daki Livourne dışında tüm limanlar çöküyordu. O da bir Fransız limanıydı. İtalya'da İngiltere, Fransa ve Avusturya'nın ticari rekabetinin ve sanayileşmede geri kalmanın acıları yaşanıyordu.

Hem cumhuriyetle yönetilen ve hem de ticaret kenti olan Genova ve Venedik de iyice gerilemişti. Venedik aristokrasisi çoktan burjuvalaşmıştı ama ticarette gereken esnekliği gösteremiyordu. Venedik'in kala kala bir karnavalı kalmıştı. Bu karnaval da tüm Avrupa'nın en meşhur karnavalıydı.

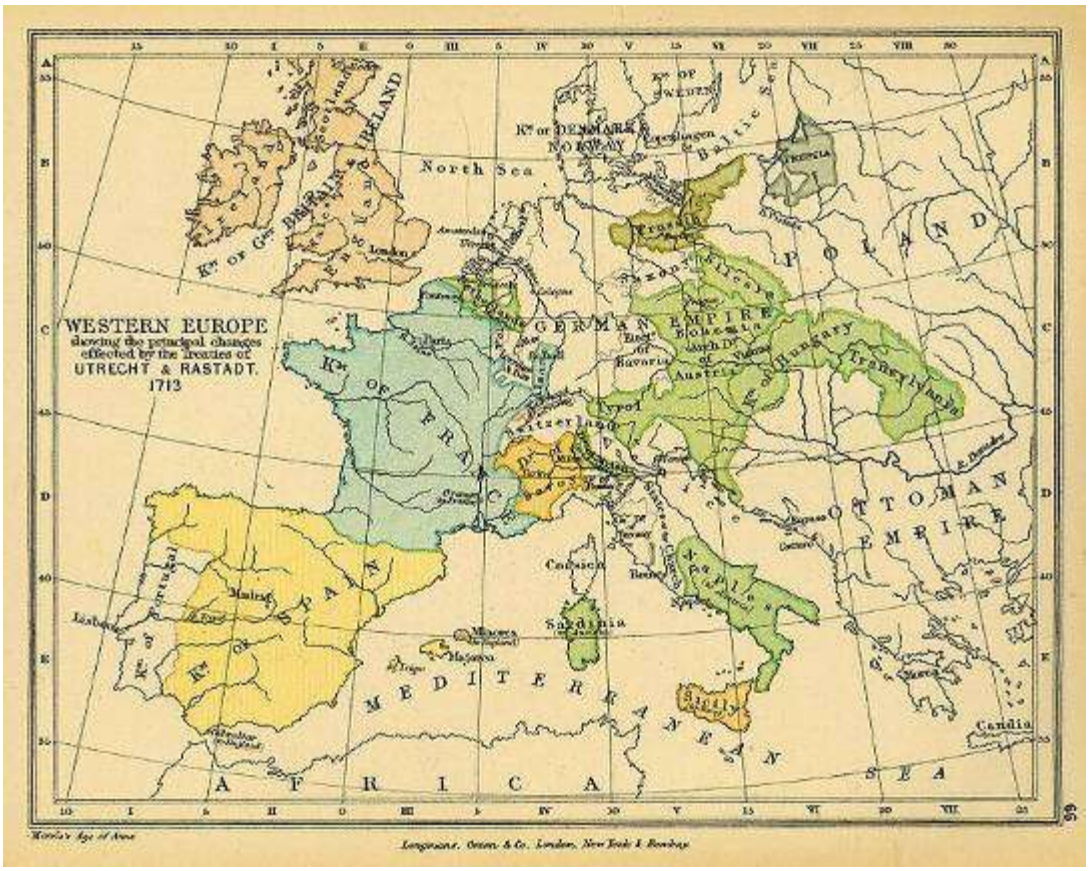
İtalya'daki ticaret kenti olmayan şehirler tarım yapıyorlardı. Yönetimleri monarşiydi. Burjuva sayısı azdı ve yeteri kadar organize değildi. Köylü sefalet içindeydi. En kötü ve en sefil İtalyan devleti ise papalık tarafından yönetilendi.

Kuzey Amerika'da Kuzey Carolina'da 1711'den 1715'e kadar Britanya, Birleşik Eyaletler (Datç) ve Almanya yerleşimciler ile Amerikan yerlileri arasında Tuscarora Savaşı yapıldı.

Denain muhaberesinde Fransızlar Datç-Avusturya birleşik kuvvetlerini yendiler. Aralık ayında ise Fransa İsveç, Danimarka ve Saksonya müşterek kuvvetlerini Gadebusch muharebesinde yendi.

İngiliz fizikçi ve doğa bilimci Martin Lister (d. 1638), İngiliz doğa bilimci Nehemiah Grew (d. 1641), İngiliz şair William King (d. 1663), İngiliz bilgin Joshua Barnes (d. 1654),
Daç ressam Jan van der Heyden (d. 1637), İtalyan ve Fransız astronom ve mühendis Giovanni Domenico Cassini (d. 1625) 1712 yılında öldüler.

Utrech Anlaşması, 1713

Utrecht anlaşması ile Batı Avrupa sınırları

Osmanlılar'da Damat Ali Paşa sadrazam oldu.

Savaş bulutları dağılmadan Haziran 1713'de Edirne'de Rus Osmanlı anlaşması imzalandı. Bu anlaşma XII. Charles'a İsveç'e dönme yolunu açıyordu.

Demirbaş Charles, bir Rus Osmanlı savaşına yol açmak için Osmanlı topraklarından ayrılmak istemiyordu. Öngörülü bir kraldı. Rusya geri itilip, bastırılmadıkça, ne İsveç'in ne de Osmanlının onu durdurmaya gücünün yetmeyeceğini görüyordu. Karl (Charles) son tarihi fırsatı kaçırmak istemiyordu. Osmanlılar ise Rusya'yı hala yeteri kadar önemsemiyorlardı.

Veziriazam Damat Ali Paşa, III. Ahmet'in henüz çocuk olan büyük kızı Fatma Sultan ile " suri " tarzda nikahlıydı. İznikli Hacı Hüseyin adlı bir köylünün çocuğuydu. Zeka ve kabiliyeti ile kısa sürede yükselmişti. Veziriazam XII. Karl ve Rusya işini sonlandırmak, Venedik'ten Mora'yı almak ve sonra Almanlarla hesaplaşarak, Karlofça öncesi sınırlara varmak istiyordu.

İspanya Veraset Savaşında Fransa yenilmişti. 1713'de yapılan Utrech anlaşması, Fransa, İspanya, Büyük Britanya, Savoya Dükalığı, ve Hollanda arasında Hollanda'nın Utrecht kentinde imzalanmış ve İspanya Veraset Savaşı'nı son erdirmişti.

Bu savaşta, Büyük Britanya'nın yanında normal şartlarda bir araya gelemeyecek Avrupa devletleri, Fransa'nın Avrupa'daki yükselişini engellemek için ittifak kurmuşlardı. Savaş sonunda Utrecht anlaşmasıyla Fransa'nın yükselişine son verildi ve Fransa dizginlenmeye başlandı.

İngiltere bu sonuçla büyük iktisadi yararlar elde etmişti. İngiliz denizciliği gelişmesini hızlandırdı. Fransa'nın İngiltere'ye karşı yaptığı rekabet önemsizleşti. Savaştan sonra Fransa'nın tek bir ticaret gemisi kalmamıştı.

Avusturya İmparatoru VI. Karl (Charles) 1713'de Avusturya tahtına Kızının çıkabileceğine dair " Pragmatic Sanction'ı " deklare etti.

Prusya kralı I. Friedrich (dük iken III. Friedrich'ti), 1713 yılında 56 yaşında öldü. Yerine I. Friedrich-Guillaume (Frederick William) tahta çıktı (1713 – 1740). Bunun zamanında Prusya ordusunda önemli değişiklik ve gelişme yaşanacaktır. Heybetli bir adamdı. Tütün, alkol, azotlu yiyecekler nedeni ile sinirleri pek sağlam değildi. Ailesi de dahil tüm uyrukları üzerinde terör estirdi. Friedrich Guillaume, edebiyat ve felsefeyi boş şeyler olarak niteliyordu. Görevlilerine yüksek maaşlar ödüyordu. Karşılığında çalışma ve disiplin bekliyordu. Yabancıları ülkesine çekerek, kolonileşmeyi özendirerek, ülke nüfusunu 2,4 milyona ulaştırdı.

1713'de Fransa kralı XIV. Louis, dış işleri temsilcilerine şu politikayı emrediyordu. " Avrupa devletlerinin Fransa karşısında duydukları güvensizlik dağıtılmalıydı. Fransa'nın hiçbir hegemonya niyeti taşımadığı gösterilmeliydi. Fransa bir danışman, bir arabulucuydu. Devletler Fransa'dan korkmaya devam ederlerse İngiltere'nin kucağına düşerlerdi. Karşılıklı uygun ödünler verilerek devletler aralarındaki ihtilafları çözebilirlerdi. Avrupa kıtası kendi arasında dayanışırsa, İngiltere'nin eline düşmekten kurtulabilirdi. "

Fransa Merkantilist yolla sanayileşmeye çalışıyordu. Yün ihracını yasakladı. Herkese askerlik hizmeti koydu ve orduyu geliştirmeye başladı.

1713'den itibaren Avrupa'da şeker üretimi artmaya başladı. Böylece şekerkamışı Antiller'de başta gelen ekin oldu.

1713 ve 1714 yıllarında Avrupa Bilim Dünyasında Dekartçılar ile Newtoncular arasındaki kavga bütün şiddeti ile devam ediyordu. Bilim Dünyası bunalımdaydı.

Fransız cerrah Petit (1674 – 1750) damar kıskacını kullandı. Böylece kanı durdurarak cerrahlara ameliyatlarda güven verdi. Petit aynı zamanda safra kesesinden taşı ameliyat ile alan ilk batılı cerrahtı.

XVII. yüzyılın başlarında doğmuş olan sürekli Basın, özgürlüklerin genişlemesi ve siyasi yaşamdaki etkinliği sayesinde, XVIII. Yüzyılda Hollanda ve özellikle İngiltere'de çok gelişti. Hollanda gazeteleri " Gazete d'Utrecht, Gazete de Leyde " yayınlarını sürdürdüler. Bu gazeteler Fransızca yayınlanıyordu. Diğer ülkeler, kendi tebaası içinde Fransızca bilen çok az olduğundan. Bu gazetelerin kendi ülkelerine girmesine ses çıkarmıyorlardı. Bu gazeteler, Hollanda'daki hürriyet ortamının verdiği güçle pervasızdılar. Yabancı devlet hükümdarları zaman zaman bu gazetelerden Birleşik Eyaletler hükümetine şikayette bulunuyorlardı. Hatta II. Friedrich bir keresinde sefareti aracılığı ile bir gazeteyi tehdit etmişti.

Gazeteler genel olarak büyük devletler yerine daha özgür bir ortamın olduğu Liege, Berne, Köln gibi devletçiklerde yayınlanıyordu. Bunlar çoğu zaman Fransızca yayın yapan gazetelerdi.

İngiltere'de basın epey özgürdü. Gazete çıkarma izni yoktu. Sansür yoktu. 1702 – 1735 yılları arasında Daily Courant yayınlandı. Bundan önce 3 günde bir çıkan gazeteler vardı. Gazeteler, siyasi, haber ve magazin olarak üç cinsti. Bu gazeteler ilan ile yaşayabiliyorlardı. İngiltere büyük bir ticaret ülkesi olduğundan yeterli ilan veriliyordu.

İngiliz basını hali vakti yerinde olanların basınıydı. 1712 tarihinde İngiltere'de konan pul vergisi, yığınla küçük gazeteyi kapattı. Halbuki bu küçük gazeteler yoksul halka ışık tutuyordu. İmdada kahveler yetişmişti. Buralarda halk gazetelere bakabiliyordu.

1713 yılında İngiliz düşünür Shaftesbury öldü (1671 – 1713). Ona göre insanda iyi ve kötü ahlak dengede olmalıdır. İstenen, hiç birinin fazlalığı değildir. İnsan kendini düşünürken, başkalarını da düşünmelidir. Bu bencillik ile toplumculuğun uyuşması insana has bir özelliktir. Evren nasıl uyumlu bir bütünse insan da öyle uyumlu bir bütün olmalıdır. İnsan kendi başına ne iyidir, ne de kötüdür. İnsan ancak toplum içinde iyi veya kötü olabilir. İyi veya kötü huyları da toplum içinde gelişir.

Shaftesbury'nin yolundan giden pek çok İngiliz düşünür vardı. Akla uygunluk hepsinde ortaktı.

Hindistan'da Babür İmparatorluğunun başına Ferruhşir (1713 – 1719) geçti. İki kardeş, Patna subatarı Hüseyin Ali ve Allahabat subatarı Abdullah Han, uzun zamandır Hindistan'da bulunan bir Şii aileden geliyorlardı. Bu iki kardeşin yardımı ile Ferruhşir hasımlarını yenerek iktidara geçmişti. Hüseyin Ali baş vezir, Abdullah Han ordu kumandanı oldular.

İtalyan besteci Arcangelo Corelli (d. 1653), İngiliz politikacı ve filozof Anthony Ashley-Cooper, 3rd Earl of Shaftesbury (d. 1671), Prusya kralı Friedrich I (d. 1657), İskoç fizikçi Archibald Pitcairne (d. 1652), İngiliz tarihçi Thomas Rymer (d. 1641) 1713 yılında öldüler.

Amerika’daki İspanyol Sömürgeleri

Amerika’daki İspanyol topraklarını yönetme işi İspanya’dan yapılıyordu. İspanya’da kral adına Hint Konseyi bu işi üslenmişti. Bu Konseyin kararlarını 2 genel vali yerine getiriyordu. Biri Yeni İspanya denen Meksika’nın Meksiko kentinde oturuyordu. Diğeri Peru içindi ve Lima’da bulunuyordu. Genel valiler tüm yetkiye sahiptiler. Altlarında genel yönetici denen üst kademe yöneticileri vardı. Böylece, üst kademe yöneticileri üzerinden Guatemala, Saint Dominik, Küba, Porto Rico ve Florida genel valilere bağlanmış oluyordu. Kralın mutlak otoritesi her yerde kendini gösteriyordu.

Yerli halklar, Kilise ilkelerine aykırı olmamak koşulu ile örf ve adetlerini sürdürüyorlardı. Yerliler ücret karşılığı ama zorla çalıştırılabiliniyorlardı.

Bu topraklar İspanya merkezin ürettiği ürünleri üretemezlerdi, üretileni de sadece İspanya merkez satın alabilirdi. Sevilla ticaret odası, batıya yelken açacak gemilerin büyüklüğünü, sayısını belirliyordu. Gemiler kervan şeklinde yola çıkıp, İspanya Amerika’sı limanlarına varıp, mallarını orada boşaltırlardı. Oradan koloni üretimini yüklenir ve İspanya’ya geri dönerlerdi. İspanya’ya uğramadan İspanya Amerika’sı ile yapılan tek ticaret köle ticaretiydi. Ancak bu da 1713’den sonra İngiliz tekeline geçmişti.

İspanya merkez ile Amerika arasındaki bu yasaklı ve tekel ticaret İspanya Amerika’sını zorluyordu. İspanya Amerika’sı pahalıya alıp, ucuza satmaya zorlanıyordu. Bu üretimi negatif etkiliyordu. Ayrıca değerli madenler hemen Amerika dışına çıkarıldığı için nakit sıkıntısı da vardı. El emeği istenenden azdı. Pek çok yerli halk da rahip veya rahibe olmuş, etrafta

dolaşıyordu. Bu topraklardaki eski medeniyetlerin etkisi ile Katolik dini değişip, kendine özgü bir hal almıştı. Okulların çoğu dini okullardı. Kitap basımı ise tamamen İspanyol hükümetinin kontrolü altındaydı. Tehlikeli sayılan kitapların basımı ve Amerika'ya sokulması yasaklanmıştı. Engizisyon İspanyolların başyardımcısıydı. Engizisyon listesine göre 5.420 yazar yasaklıydı.

Bu topraklarda ırkçılık fena yer etmişti. Melezler, yerlileri horluyordu. Melezler ise Amerika'da doğmuş İspanyollarca horlanıyorlardı. Onların da üstünde İspanya'da doğmuş İspanyollar vardı. Bütün görevler İspanya'da doğmuş İspanyollara verilirdi. Yerlilerin altında ise köle zenciler geliyordu. Herkesin altında " zamboslar " vardı. Bir köle ile bir yerliden olmaydılar. En zor, en ağır işler onlara verilirdi.

Bu bir kast sistemiydi. Ve kısa süre önce hür olan insanların içine kapatıldıkları bir cendereydi. Tabii ki kinleri biliyordu.

Topraklar çok genişti. Bu nedenle merkezi hükümetin yerliler lehine çıkardığı kanunlar, kararlar doğru dürüst uygulanamıyordu. Bu geniş topraklarda aslında her yerde kendine mahsus bir şahsi yönetim vardı. Çoğu kez yerliler aşırı çalışma, az ücret ve kötü beslenmeye mahkumdular. Bunu sonucu yerliler efendilerinden nefret eder hale gelmişlerdi.

İspanya Amerika'sında gün geçtikçe bağımsızlık isteği kuvvetleniyor ve bir başkaldırı ortamına doğru gidiliyordu.

İspanya Amerika'sında özellikle kuzeyde ticaret vardı. Ama kaçakçılık da vardı. Önce İngilizler kaçakçılık yapmışlardı. Sonra Fransız ve Hollandalılar onların rakibi oldular. Kaçakçıların depoları Antil adalarındaydı. Kaçakçılık sadece yabancı devletlere değil, İspanyol Amerika'sında yerleşiklere de büyük kazanç bırakıyordu. Kaçakçılık sayesinde ekonomik bir gelişme başladı ve gittikçe hızlandı.

İspanya Amerika'sında meydana gelen değişme, Avrupa'ya nakit para olarak yansıyor ve enflasyona neden oluyordu. Bu enflasyon da ekonomik, siyasi ve sosyal değişikliklerin temel nedeni olacaktı.

And dağlarında mısır, arpa, buğday ekimi, zeytincilik ve bağcılık gelişmeye başlamıştı. Sıcak topraklarda ise şekerkamışı, tütün, vanilya, kakao ve kahve üretimi artıyordu. Bu sıcak topraklardaki emek, zenci köle emeğiydi. Bir yandan hayvan yetiştiriciliği de ilerliyordu. Hayvan şimdilik et ve derisi için değil, taşımacılık için yetiştiriliyordu.

Amerikan adaları İspanya ana ülkesinin yetiştirmediği ürünleri yetiştiriyordu. Tütün, endigo, şekerkamışı ve kahve plantasyonları adalarda gittikçe artıyordu. İngiliz gemileri Liverpool'dan Gambia ve Gine'ye incik boncuk götürüp, zenci köle alıyor. Zenci köleleri Antilerde şeker, tütün, pamuk ve rom ile değiştiriyorlardı. Bu İngilizlerin üç köşeli ticaretiydi. Buna benzer bir ticareti, çok başarılı olamasalar da Fransızlar da yapmaya çalışıyorlardı.

Fransa adalarında ekip biçme köleler aracılığı ile yapılıyordu. Beyazlar plantasyon sahibi olarak bir üst kast olarak yaşıyorlardı. Zencilerin okuma dahil hiçbir hakkı yoktu. Kilise bile onları güya eşitlikçi olan kendi dışında tutuyordu.

Toryler – Whigler, 1714

George I.

Bernard de Mandeville, “ Arılar efsanesi veya genel zenginliği yapan kişisel kötülüklerdir “ (The fable of the bees or privat vices made publik benefits) adlı eserini 1714 yılında yayınladı. Yapıt aydınlar arasında fırtınalar kopardı. Sokrates’ten beri gelişen olumlu erdem kuramı kökünden sarsılıyordu.

Mandeville insan toplumunu bir arı kovanına benzetmişti. Onları örnek bir toplum haline koyan neden erdem değil erdemsizlikti. Hırs, çekememezlik, kendini beğenmişlik, açgözlülük, zevk düşkünlüğü, gelişme ve refahı doğuruyordu. Genel çıkarlar, özel çıkarların toplamıydı. Sokrat erdem olmaz ise toplum çürür derken, Mandeville, erdemsizlik olmaz ise toplum gelişmez diyordu.

1714'de İngiltere kraliçesi Anne öldü. Geriye bir varis bırakmamıştı. İngiltere tahtına I. James'in torunu Sophie de Hanovre (Sophia of Hanover) geçti. Sophie tahtan oğlu adına feragat edince, İngiliz tahtında George de Hanovre, I. George adı ile geçti (1714 – 1727). Taht Hanovre hanedanındaydı.

Tory partisi kralın ağırlığını koyması ve bakanları istediği gibi seçip, azletmesinden yanaydı. Tahta Stuartlardan gelen birini görmek istiyorlardı.

Whigler ise Avam meclisinin üstünlüğünü istiyorlardı. Bakanları seçen ve azleden meclis olmalıydı. Stuartların tahtan uzaklaşmalarında Whigler önemli bir rol oynamıştılar. Toryler ise Katolikliğe duydukları kin nedeniyle zaman zaman Whigleri desteklemişlerdi. I. George'u Whigler destekliyordu.

Kral torylere güvenemeyip, bakanlarını whigler arasından seçti. Kral İngilizce bilmiyordu. Bakanların toplantısına katılmadı. İşleri de bakanları arasından seçtiği belli başlı biri aracılığı ile takip etmeye başladı. Böylece parlamenterler arasından seçilmiş bakanlardan ve bir başbakandan oluşan kabine ortaya çıktı. Bu bakanlar kral karşısında bağımsız ve ona karşı koyabilecek duruma olan güçlü kişilerdi. Ancak bu parlamento, kabine, başbakan sistemi bir rejim haline gelmemişti. Daha usul bile sayılmazdı.

Kral istese kabineyi veya bakanları değiştirebilirdi. Ancak, parlamentonun mali konulardaki gücü nedeniyle bunu yapmak o kadar kolay da değildi.

Bu sırada İngiltere'de 140 Hisse senedi ortaklığı vardı. Londra'da John Freeke, ilk haftalık tahmin bültenini çıkardı.

İngiltere'de sanayi odun ile işliyordu. Odun her şeyden önce yakıt olarak çok önemliydi. Ancak İngiltere odun fakiriydi ve bu bütün gelişmelere gem vuruyordu. Bu sıralar İngiltere sanayi bitkisel ve hayvansal ürünler üzerine kurulu bir ekonomiden, kimyasal ürünlerin işlendiği bir ekonomiye geçmeye çalışıyordu. Örneğin ağartma işlemi için süt yerine sodyuma geçilmişti. Sodyum tuzdan elde edilmişti.

Tabii bu yıllarda sanayi hala temel sektör değildi. Yaygın olarak kullanılan aile sanayisiydi. Aile sanayinde çalışanlar yarı köylüydüler. Hammadde satın alıp, evlerinde tüm aile birlikte bazen işçi de tutarak, mamul madde üretiyorlardı. Ürünlerini pazarda bizzat satıyorlardı. Bunlar Sheffield bıçaklarını, silahları, hırdavatı, Birmingham biblolarını; Bristol iğnelerini üretenlerdi. Ürünleri dünyanın her yerinde satılıyordu.

Ama rekabet vardı ve kar hırsı vardı. Kumaş tüccarları, hırdavatçılar, biblocular daha kaliteli malı, daha ucuza istiyorlardı. Tacir hammaddeyi ve giderek üretim araçlarını sağlamaya başladı. Artık üretici pazara gitmiyor, tacir mamulü kapısından alıyordu. Üretimi fiilen yapan zanaatkar veya yarı köylünün ellinde sadece emeği kalmıştı. Bu gelişme taciri üretici, zanaatkarı da işçi yapmıştı.

Artık imalathane aşamasına girilmişti. Üretilen yerin adı imalathaneydi.

Orta Asya'da Tsewang Rabdan Rusya'dan bazı toprak taleplerinde bulundu. Bu dönemde Rusya adına Sibirya'yı Gagarin adlı bir general yönetiyordu. Gagarin Sibirya'da ve Cungar (Zunghar) topraklarında altın, gümüş, bakır ve demir madeni olduğu bilgisine sahipti. Gagarin

koruyucu kuvvet eşliğinde Cungar topraklarına bir tetkik heyeti yolladı. Rus kuvvetlerini gören ve tetkik olayını bilmeyen Cungar kuvvetleri Ruslara saldırarak, pek çoğunu öldürdüler.

Bu olay, Güney Sibirya'da yeterli kuvveti olmadığını düşünen Rusların, Oyratlara karşı politikalarını değiştirmelerine neden oldu. Cungarlara karşı çok daha temkinli davranmaya başladılar.

Mançular Kalmuklara, Cungarlara karşı, ortak hareket önermişlerdi. Ancak Kalmuklar Ruslara bağımlı olduklarını bildirerek, bu isteği geri çevirdiler.

Gangut deniz muharebesinde Rus donanması ilk zaferini kazandı. İsveç donaması yenilmişti.

Japon filozof Kaibara Ekiken (d. 1630), Fransız ekonomist Pierre Le Pesant, sieur de Boisguilbert (d. 1646), İtalyan fizikçi Bernardino Ramazzini (d. 1633) 1714 yılında öldüler.

Rastatt Anlaşması, 1714

Mareşal Villars (1653–1734, İspanya Veraset Savaşının Meşhur Fransız Generali

1714 yılında Fransa ile Avusturya arasında Rastatt anlaşması imzalandı. Bu anlaşma Utrecht anlaşmasıyla birlikte İspanya veraset savaşını bitirmişti. Rastatt anlaşması ile Avusturya Habsburglarına İspanyol Flandre'i ile İtalya'da epey toprak kaldı. Şimdi Avusturya yönetimi altında örfleri, dilleri ve ayinleri farklı uluslar vardı. Habsburglar bu halklara saygılı davrandılar. Başkent Viyana'ydı.

İmparator ile Kral arasında imzalanan anlaşma Fransızca yazılmıştı. Bu Fransızcanın diplomatik bir dil olup, Latincenin yerine geçme sürecini de başlatıyordu.

Hatırlanacağı gibi Fransa ile İngiltere arasındaki " İkinci Yüz Yıl " savaşı 1688'de başlamıştı. 1714'de gelindiğinde İngiltere başarı kazanmıştı. İngiltere hükümetinin tek gerçeği ve politikasını yönlendiren tüccarların ve güçlülerin çıkarlarına hizmet etmekti. Avrupa denge

düzeni de yine güçlülerin çıkarlarına hizmet eden bir politikaydı. Utrecht (1713) ve Rastatt (1714) anlaşmaları İngiltere yararına olan durum meydana getirmişti.

Osmanlılar, Rusya ile savaşa sokmaya çalıştığı gerekçesi ile İsveç kralı XII. Karl'ı tutuklayıp, bir konuk evine koymuşlardı. Demirbaş Şarl nihayet 1714 yılında serbest kaldı ve Eflak'taki 2.500 askeri ile birlikte Transilvanya üzerinden ülkesine döndü. Ayrıca 600 Osmanlı askeri krala refakat ediyordu. Osmanlı ülkesinde 5,5 yıl kalmış ve İsveç'i oradan yönetmişti. İsveç bu sırada dört bir yandan saldırılara uğruyordu.

Rusya şimdi büyük bir güçtü. Osmanlılara yenilmiş bile olsa, Baltık'taki yayılma politikasına devam ediyordu. Rus birlikleri Almanya içlerine Elbe nehrine kadar ilerlediler. Oradaki İsveçlileri kovdular. Prusya, Rusya'ya Polonya'yı bölüşelim diye teklif götürdü.

Damat Ali Paşa (sonra Şehit Ali Paşa) Ruslar ile anlaşmıştı. Şimdi kafasında Mora'yı Venediklilerin elinden almak vardı. Bu gayeye erişmek için denizcilikten iyi anlayan birini Kaptanı Derya yapmak istedi. Süleyman Hoca Paşa Kaptanıderya oldu.

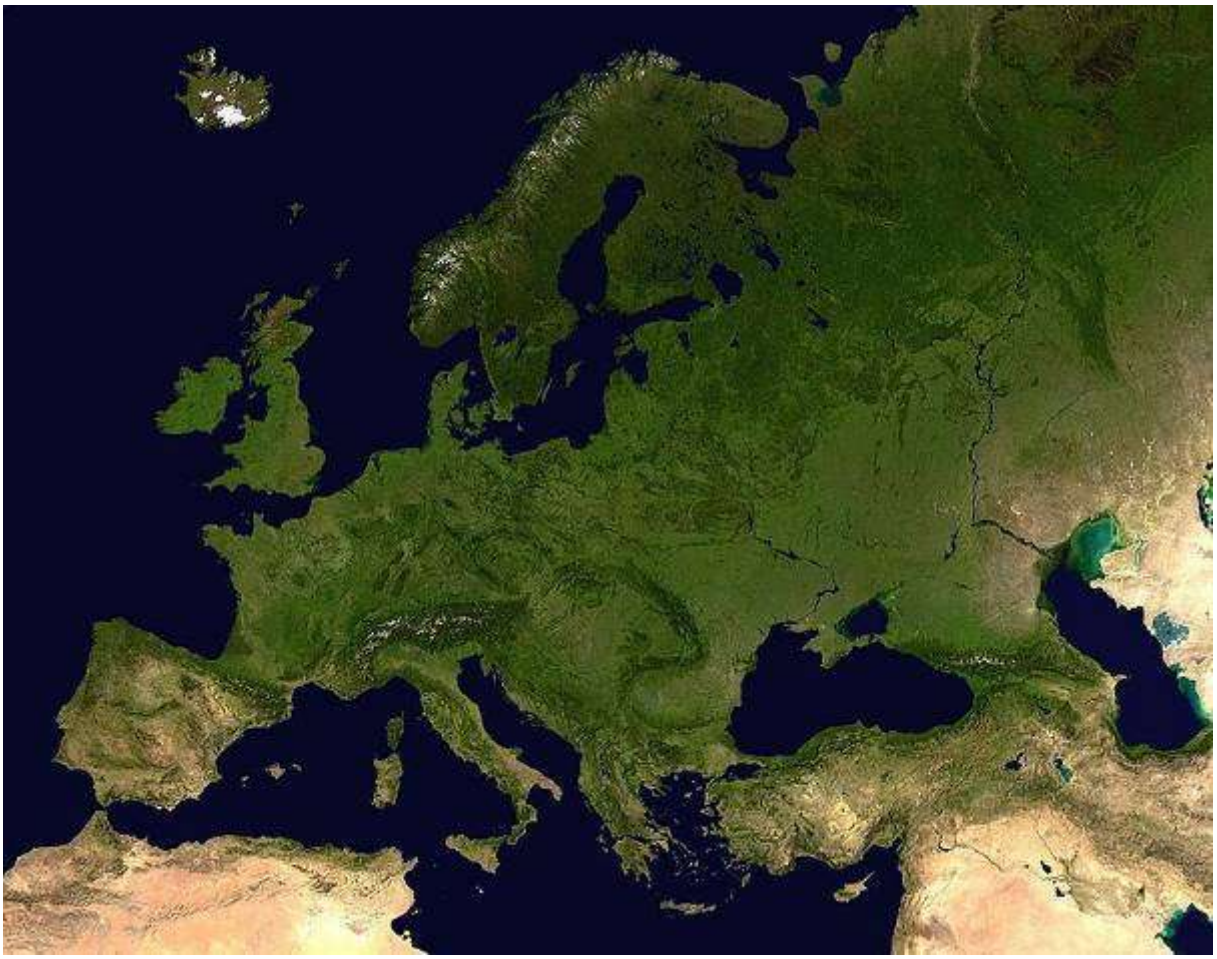
Karadağ isyanını Venedik el altından desteklemişti. Karadağ asileri yenilince Venedik'e sığındılar. Bu Osmanlı aleyhtarı tutum, Damat Ali Paşaya istediği fırsatı verdi. Asiler geri istendi. Venedik bunları iade etmeyince de savaş açıldı. Osmanlı topraklarındaki Venedik konsolosları tutuklandı. Venedik savaşı Karlofça'dan yaklaşık 16 yıl sonra başlamıştı.

Eflak voyvodası Brâncoveanu'nun Avusturya'ya yazdığı gizli bir mektup açığa çıktı. Brâncoveanu görevden alınıp, İstanbul'a getirtildi. Korkunç işkence gördü. İşkence altında servetini açıklamak zorunda bırakıldı. Dört oğlu ve baş danışmanı ile birlikte, halkın önünde idam edildi.

Bosna'nın asilleri, Osmanlı fethinden sonra Müslüman olmuşlardı. Aralarından sancak beyleri, vezirler çıkmıştı. Bosna beylerinin Osmanlı merkezi yönetimi ile araları iyiydi. Ancak II. Viyana kuşatmasından sonra gelişen uzun savaşlar boyunca, anarşi tırmanınca otoriteyi ele aldılar. Merkez de köylü hareketlerine ve çetecilik olaylarına yetişemediğinden, bu yeni durumu ehveni şer saydı. Böylece buralarda İstanbul'dan gelen vali, büyük saygı gösterilen bir misafire dönüştü. Buna benzer bir durum da Arnavutluk'un Epir bölgesinde görüldü.

1714'de Fénélon öldü (1651 – 1714). Fénélon " Télémaque'ın Maceraları " adlı eserde ütopik bir şehirde halkın mutluluğu için uğraşan bir kralı tasvir etmişti.

Aile Politikası

Avrupa'da devletler arasındaki savaşlar aslında aile kavgasından, miras kavgasından farklı değildi. Milletler ve devletler hükümdarın kişiliğinde somutlaşmışlardı. Feodal adetler, hısımlık, evlilik, miras ilişkileri bir yığın oluşturuyordu. Bu da hükümdar ailelerine her yerde nerede ise pek çok toprakta hak sahibi olma şansını getiriyordu. Bu haklar zaman aşımına uğramıyorlardı. Bu haklardan vazgeçmek de mümkün değildi. Bir hükümdar bir toprağa göz dikerse mutlaka kendini halkı çıkaracak bir hak buluyordu.

Hükümdarlar çıkarlarını devletlerin çıkarı ile bütünleştirmiş görünümdeydiler. Büyümek, insan ve kaynak olarak zenginleşmek, kendine tehdit olan başka ülkelerin gelişmesini önlemek devletin vazgeçilemez çıkarı olarak görülüyordu.

Her şey devletin çıkarı için yapılabiliniyordu. Bu da bir ahlaksızlık kabul edilmiyordu. Politika bilimselleşiyordu. Sorunlar önce diplomasi yoluyla çözülmeye çalışılıyordu. Diplomatlar her yolu deneyerek rakiplerinin düşüncesini etkilemeye çalışıyorlardı. Krala bir metres, İmparatoriçe veya İmparatora bir aşık, para, çok kıymetli hediyeler hepsi diplomasinin hizmetindeydi. Ülkeler kendi menfaatlerine uygun işbirlikçiler bulmak için oluk gibi para harcıyorlardı.

Diplomatlar her yolu, rüşvet, haydutluk, hırsızlık gizli mektupları ele geçirmeye çalışıyorlardı. Mektuplar ele geçerse anlaşılmasın diye şifreleniyordu. Bir yandan da şifre çözme metotları gelişiyordu.

Her savaş haktı. Gerekirse önleyici savaşlar uygulanıyordu. İngilizler barış zamanında habersiz rakip donanmalara saldırıyorlardı. Ticaret gemileri soyulup, yok ediliyordu. Prusya'da karada böyleydi. Rakiplerine aniden saldırıyordu. Savaş masrafları karşısında devletler her şeye el koyuyorlardı. Halk haraca bağlanmıştı. Ödemeyenin evi başına geçiriliyordu. Vergi vermeyen kentler, köyler yakılıyordu.

Orduların arkasında bir satıcı, satın alıcı ve fahişe kalabalığı yürüyordu. Bunlar askere yağma, ırza geçme ve yakıp, yıkmada yardımcı oluyorlardı. Köylerden askere ateş açılırsa, o köyün insanları öldürülüyordu. Ordu 30 bin askerden meydana gelmiş bir orduysa kadın ve çocuklardan meydana gelmiş 70 -80 bin kişi sürü gibi orduyu takip ediyordu. Bu kalabalık geçtiği yerleri karnını doyurmak için yerle bir ediyordu.

Savaşı bitirmek için yapılan anlaşmalar ise hanedanlar arası anlaşmalardı. Bu aslında bir insan, bölge değiş tokuşuydu. O efendiden, diğer efendiye geçen halklarda ona uyum içinde yaşamlarına devam ediyorlardı. Daha ulusallık gelişmediğinden kime ait olduğunda çok önemli değildi.

Tüfek, 1715

Korent

Fransa'da, 18. yüzyılın ilk yarısında, Huguenotlar bütünüyle ortadan kalkmış gibiydi. XIV. Louis 1715'te Fransa'da Protestanlığı tümüyle yasakladığını ilan etti. Buna karşılık aynı yıl Huguenotlar Nimes'de Protestan Kilisesi'ni yeniden oluşturmak üzere bir konferans topladılar ve sayıca çok azalmakla birlikte ülkedeki varlıklarını korudular.

1715 yılında XV. Louis (1715 – 1774) Fransa kralı oldu. 5 yaşındaydı. Ülkeyi kral naibi olarak Dük d'Orleans yönetmeye başladı.

XV. Louis'nin sağlığı yerinde değildi. Kral ölürse, vazgeçmiş bile olsa amcası İspanya kralı V. Felipe (Philippe) ve büyük amcası Orleans Dükü taca talip olacaklardı. Naip Orleans Dükü, V. Felipe'ye karşı Fransız kamuoyunu yanına almak istiyordu.

Bu sırada İngiltere İspanya'ya karşı Fransa'ya yardım elini uzattı. Naip bu ele sarıldı. İngiltere eksikliğini duyduğu kara ordusunu Fransa sayesinde sağlamıştı. Fransa uzun zaman Utrecht anlaşmasına ve İngiltere müttefikliğine sadık kaldı.

Dük d'Orleans, XIV. Louis'nin burjuva bakanlardan oluşan kurulunun yerine büyük soylulardan oluşan bir kurul geçirmişti. Ancak bu operasyon başarılı olamayacaktı. Parlömanlar bütün reform girişimlerine karşı çıkıyorlardı. XIV. Louis parlömanların elinden kralı uyarma hakkını almıştı. Ama Orleans dükü, bu hakkı parlömanlara geri vermek zorunda kaldı. Paris parlömanı, kralın fermanlarını yine dilediği kadar geciktiriyordu.

Parlömanlar muhalefetlerine yeniden başlamışlardı. Şimdi asillerle müttefikken, eski yetki ve tartışmaları tekrar ele alıyor ve geliştiriyorlardı. Bundan doğru bir tarzda faydalanmak varken, kısır bir muhalefetin içine düşmüşlerdi. Kraldan gelen ferman, demeç, açık mektup gibi ne varsa durdurdular, reddettiler ve değiştirdiler. Parlömanlar yetkili tek heyet oluşturdukları inancını taşıyorlardı. Hükümet ise onların karşısında salınımlar yapıyordu. Hükümet kararlı değildi. Kalabalık halk kitlesi de cahilliğinden olsa gerek parlömanların peşine takılmıştı.

1715 yılında Versay'a İran elçisi Muhammed geldi. İran elçisi Muhammed, Avrupa uygarlığını tanımak ve anlamak için kılını bile kıpırdatmıyordu. Otelinde oturmuş, sabahtan akşama kadar Kuran'ını okuyordu. Parisliler hayret içindeydiler. O yıl Fransa ile İran arasında ticaret ve dostluk anlaşması imzalandı. Bu sırada bir Rus elçisi de İran'a gelmişti. Aslında Ruslar İran'a saldırmaya hazırlanıyorlardı. İran Safevi Şahı Şah Sultan Hüseyin uysal ve sofu bir kişiydi. Ordusunu kuvvetlendireceği yerde, görevlere hadımağalarını ve hocaları yerleştiriyordu.

1715 yılından başlayarak Fransa, 1689'dan sonra verilmiş tüm soyluluk belgelerini geçersiz saydı. Onları önce geçersiz sayacak, sonra tekrar satışa çıkaracaktı. Bu sırada Fransa'nın nüfusu 16 milyondu ve hızla artıyordu.

1715'de Batı Avrupa'da tüfek, fitilli alay bozanı tahtından indirmişti. Tüfek ve süngü birleşince mızraklı piyade de ortadan kalkmıştı. Aslında tüfeğin menzili fitilliden daha uzun değildi, en fazla 300 adım kadardı. 180 adıma kadar etkili oluyordu. Ama hafif ve kullanışlıydı. Tüfek çakmaktaşı ve horoz ile ateşleniyordu. Yandaki askerler için tehlike bitmişti. Bu da tüfeklilerin saf kurmalarını sağladı. Hızlı doldurulabiliniyordu. Bu tarihlerde tüfekle dakikada 1 atış yapılabiliniyordu.

1715'de İngiltere'nin ithalatı 6 milyon, ihracatı 7,5 milyon sterlindi. Ve gittikçe artıyordu. Bu süreçte kumaş sanayinde de önemli gelişmeler süreç içinde oluşuyordu. Tezgahtan çıkan kumaş, tüccara teslim edilmeden önce temizlenip, boyanmalıydı. Beyazlanmayı sağlamak için kumaş önce odun küllü suda (potasyum) kaynatılıyor, kurutulup (günlerce açık havada), süte konuyordu. Sonra sülfürik asit ve sodyum bulundu. Böylece ağartma kimyasal yollardan yapılabilinmeye başlandı.

1715 yılında Oratoire rahip Malebranche (1638 – 1715) öldü. Malebranche'ın fikirleri eserlerinden önce yayılmıştı. Etrafında burjuvalar, gazeteciler, büyük senyörler, gezginler ve bilginler toplanmıştı. Malebranche'a göre her şey insanı Tanrı'ya götürüyordu. Her şeyi Tanrı yapar. İnsan Tanrı'da her şeyi görür. Tanrı ise genel iradede bulunur ve yalın yollardan isteğini gerçekleştirir. İsa'nın insan olarak dünyaya gelişi, tüm insanlar adına acı çekişi gibi mucizeler de genel kanunlar çerçevesinde evrenin düzeni içinde görülmeliydi. Hıristiyanlık bunlar gerçek derken Malebranche, bunlar genel kuralın parçası diyordu. Tanrı bile evrensel düzendi. Bu dönemde pek çok kişi, Tanrı'yı bir kanunlar sistemi ya da bir ilke olarak algıladılar.

1715 yılında Nicolas Lemery (1645 – 1715) öldü.

Romanya'da Yunan Etkisi, 1715

Nikolaos Maurokordatos

Osmanlı Venedik savaşı başlamıştı. Osmanlılar Karadağ ayaklanmasında parmağı olduğu gerekçesi ile savaş açtıklarını Avusturya'ya bildirmişlerdi. Avusturya'nın Karlofça genel barışının bozulduğunu sanmasını istemiyorlardı.

Artık bir takım Sırplar Avusturya'nın egemenliği altında yaşıyorlardı. Sırpların büyük bir kısmı da Osmanlı hakimiyetindeki topraklarda yaşıyorlardı. Avusturya Çeklere, Hırvatlara ve Slovenlere göstermediği bir hoş görüyü Sırplara göstererek onların ulusal gelişmelerine göz yumuyordu. Sırplara Hırvatlar mali olarak, Karadağ ise savaşçı olarak destek verecekti. Avusturya Osmanlı topraklarından gelen Sırpları da Macarlara karşı bir denge unsuru olarak yerleştiriyor ve bu göçleri teşvik ediyordu.

Osmanlı Sırbistan'ındaki halk ekonomik yönden gelişmemişti. Hayvancılıkla geçiniyordu. Her köyün bir knezi vardı.

Veziriazam Tırhala'yı, Osmanlı donanması İstendil adasını almak üzere yola çıktılar. Osmanlı ordusu Mora'ya girmişti. Veziriazam Korent'i ele geçirdi. Bu sırada Venedik Preveze'yi kuşattı ise de bir şey elde edemeden kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı.

Korent'ten sonra Koron, Anabolu, Anavarin ve Modon Osmanlıların eline geçti. Kısa bir süre sonunda Mora Osmanlıların eline tekrar geçmişti. Zaten Mora'da Ortodoks halk Venediklilerin dinsel tavırlarından rahatsızdı. Venedikliler Mora'yı ellerinde tuttukları kısa süre içinde Ortodoks piskoposların tayinini durdurmuşlardı. Mora Katolik hiyerarşinin etkisi

altında Katolikleşiyordu. Venedik ayrıca özerk yönetimlere de hoş bakmıyordu. Yerli Yunanlılar Türkleri sevinç ve tezahüratla kurtarıcı olarak karşıladılar.

1715 Eylül'ünde Girit adasında Venediklilerin elinde bulunan Suda limanı Osmanlı donanması tarafından geri alındı. İsperlonga kalesini de Kandiye muhafızı İzmirli Ali Paşa aldı. Girit tamamen Osmanlıların olmuştu. Avusturya önce bir süre beklemiş, sonra da savaşa karışmamıştı.

1715 Aralık ayında Nicolas Mavrocordato Boğdan'dan alınarak Eflak'a voyvoda atandı. Bundan sonra Eflak tahtında Fenerliler dönemi başlamış oldu. Bu dönem 1821 – 22 yılına kadar sürecektir. Fenerli aileler Rum kültüründe idiler ama köken olarak hepsi Yunanlı değildi. İçlerinde Arnavut, İtalyan ve çeşitli kökenliler vardı. Ama Rumluk (Romalılık) hepsini kapsamıştı. Bunlar kısa sürede Romanya'da Boyar aileleri ile kaynaşarak bütün leştiler. Bunun sonucunda Fenerli aileler Romenleşti, Boyarlar Rumlaştı. Bu artık arasında etnik farklılık olmayan yeni bir soylu sınıftı.

Romanya'da, zamanla, Fenerli kavramı, Osmanlı üst hakimiyetini destekleyenler anlamında kullanılmaya başlanacaktı. Romanya'yı oluşturacak ülkeler Fenerliler yönetiminde ve Osmanlı hakimiyeti altında, Romanya'yı oluşturacak şekilde birleşmeye ve bütünleşmeye başladılar.

Eskiden Eflak ve Boğdan'da prensi Boyarlar Meclisi seçiyordu. Şimdi ise Osmanlı Divanı onu tayin ediyordu. Eskiden kalan tek husus, bu ülkeleri yöneten kişilerin Hıristiyan olmasıydı. Osmanlılar bu yeni yönetimi, Rus ilerlemesine karşı bir tedbir olarak da görüyorlardı.

Athos dağı Romen din adamlarını çok etkilemişti. Bu arada Yunanlı din adamları da Eflak ve Boğdan'a çok miktarda gitmişti, gitmeye devam ediyordu. Bu Yunan etkisi, Romen kilisesinin Grekleşmesini getirdi. Kilisede Dualarda Slav dili yerini Yunancaya bıraktı.

Romanya'da Fenerliler dönemi başladıktan sonra, 1804 yılına kadar, 11 aileden 25 kişi prens atandı. Bunlar defalarca göreve gelip, gittiler. Böylece 62 defa Fenerli Saltanatı doğdu.

1715'te eski Macar kralı II. Ferenc Rákóczi, Osmanlı Devleti'nin davetini kabul ederek Osmanlı topraklarına yerleşti.

İspanya İnişe Devam Ediyor, 1715

İspanyol Kalyonu

1715 yılına gelindiğinde İspanya'nın çöküşü devam ediyordu. İspanya kralları asillerin iktidarına son vermişlerdi ama düşünce açısından İspanya daha evvelki karanlık çağından dışarı çıkamamıştı. İspanya'da üretim gelişmesi de olmamıştı. Ülke İngiltere ve Fransa'ya yün, altın ve gümüş verip, kendinde olmayan malları alıyordu.

İspanya'da kralın yönetimine yardımcı olan iki kurul vardı. Biri " Kastilya kurulu ", diğeri " Hint kurulu " (Amerika kurulu) idi. Bu kurullarda burjuvalar hakimdi. Bunların kararlarını her eyalette maliye ve genel yönetimden sorumlu bir yönetici, silahlı kuvvetler komutanı bir general ve adalete bakan bir mahkeme yürütüyordu. Bu üçlü yapı bir Fransız sistemiydi. Bu üçlü yapı birbirini gözleyerek, denetleyerek işleri bir arada götürmeye çalışıyordu.

Ülkede engizisyon göreve devam ediyordu. Ancak artık krallık engizisyon yetkisini sınırlamak istiyordu. Krallar, süreç içinde piskopos seçimini ellerinde tutmak isteyeceklerdi. Önce sekiz ay için sonra tüm sene için bu seçim hakkını alacaklardı.

Çin'de Pekin, Nankin, Makao'da Portekiz asıllı piskoposlar vardı. Bunlar Goa'daki Portekiz başpiskoposuna bağlıydılar. Portekiz Papa'dan Çin'de eğitim hakkını almıştı. Papa kararlarını Uzakdoğu'ya iletme hakkı da Portekiz'indi. Bu durumda Portekiz kilisesi temsilcileri tüm diğer Katolik temsilcilerden üstün statüdeydiler.

Çin'de iki grup Cizvit misyoneri vardı. Portekizliler ve Fransızlar. Ayrıca İspanyol Dominikken ve Fransisken misyonerleri de vardı. Toplamda da 300.000 Çinli Hıristiyanlaştırılmıştı. Büyük bir varlık değildi, ama çok az sayıda misyoner ile başarılmıştı.

Cizvitler sayesinde Çin'de belli haklar elde edilebilmişti. Çünkü onlar sadece din adamı değildi. İmparator için onlar matematikçi, astronom, haritacı, mekanisyen, mühendis, mimar, hekim ve ressamdılar. Felsefe ve edebiyat bilgileri sayesinde kendilerini, o burnundan kıl aldırmayan Okumuşlara (Mandarinler) kabul ettirmişlerdi. Sonuçta her yerde dostları olmuştu.

Cizvitler, Çin inançlarını yorumlayarak, Hıristiyan dinini Çin'de uygulanabilir hale getirmişlerdi. Cizvitler Gök tanrı ile Hıristiyanların Baba tanrısını ve İmparator ile oğul İsa'yı bir biçimde birleştirmişlerdi. Atalar kültü ise atalara saygı olarak ele alındı. Bu yorumlara Dominikken ve Fransızkenler şiddetle karşı çıktılar.

1715 yılında Papa bir bildiri yayınlayarak, 1704 tarihli Çin törenleri hakkındaki kararında ısrar etti. 1715'de, Papanın " Ex illa die " fermanı yayınlandı. Tanrı diye Tien ve Şang-Ti kelimelerinin kullanımı yasaklandı. Konfüçyüs'ün ve ataların kutlanmasına müsaade edilmedi. Cizvitler haksız bulunmuşlardı. Bu yasağı, Çin imparatorunun da uygulaması istendi. İmparator bunu kabul etmedi. Ama bu gittikçe Hıristiyanlara karşı bir düşmanlığa yol açacaktı.

1715'de Ruslar Orta Asya'da Omsk kentini üs yaptılar.

İsveç Norveç'i işgal etti.

Fransız arkeolog Antoine Galland (d. 1646), İrlandalı şair Nahum Tate (d. 1652), Fransız heykeltıraş François Girardon (d. 1628), Fransız filozof Nicolas Malebranche (d. 1638), İngiliz matematikçi Humphry Ditton (d. 1675), İngiliz bakan ve bilim adamı George Hickes (d. 1642) 1715 yılında öldüler.

Piyade güçleniyor

Toplar, düz, ağızdan dolma bronz döküm toplardı. Topçu, kendini emniyete alacak bir yere siper alıp, düz atışlar yapıyordu. Aşırtma atışlar için havan topu kullanılıyordu. Toplar dakikada 1 veya 2 atış yapabiliyorlardı. Sadece 4 kalibrelik mermiler ile dakikada 3 atış yapılabiliniyordu. Menzil güllenin ağırlığına göre 600 ile 1800 metre arasında değişiyordu.

4 kalibrelik bir gülle 300 adımda 4 – 8 insan öldürüyordu. Topçular sektirerek atış yaparak topun etkisini arttırıyordu. Piyade saflarında gülle 5 – 6 kez sekince büyük zayiat verdiriyordu.

Ancak topçu atışı hedefe isabetten uzaktı. Ayrıca toplar çok ağırdı. 4 kalibrelik bir top 650 kiloydu. 33 kalibrelik olanı 3 ton çekiyordu. Böylece bu topların hem intikali ve hem de yer değiştirmesi çok zordu. Toplar cephede bir yere yerleştiriliyor, sonra yerinden çok gerekmedikçe oynatılmıyorlardı. Ayrıca harekat sırasında piyadeye ayak uyduramıyorlardı. En gerekli anlarda ateş desteği sağlayamıyorlardı.

Hareket kabiliyetine, ateş gücüne sahip piyade ise savaş alanlarının egemeni olmuştu. Hele tüfek ile teçhiz edilince, piyadenin gücü daha da artmıştı. Ama piyade esas gücüne bir asır sonra Napolyon ile varacaktı.

1715 yılında, ordu, ateş ederek savaşırken saf halinde oluyordu. Sorun ateş hızıydı.

Saldıran düşmana karşı önce savunma yapılıyordu. Piyade ateşi ile bir kurşun örtüsü sağlanıyor, kırılan düşman durduruluyordu. Piyade emirle ve hep birden nişan almadan yaylım ateş açıyordu. Piyade uzun saflar halinde yerleştiriliyordu. Askerlerin arası, önceleri, fitilliler (alay bozan) zamanındaki gibi, 4 – 5 adımdı. Silahların doldurulabilmesi için 6 sıra yapılıyordu. Düzgün ve gerektiğinde düşman safını göğüsleyebilecek saflar isteniyordu.

Bütün bunların sonucunda savaşlar çok ağır cereyan eder hale gelmişti. Düşmandan uzakta safları düzenlemek, belli bir yürüyüşten sonra düşmanın karşısına safları muhafaza etmiş şekilde çıkmak gerekiyordu. Askeri safta tutabilmek için çok ağır yürümek ve zaman zaman durmak gerekiyordu. Bu durumda çekilen düşmanı takip etme olanağı da kalmıyordu. Savaşan ordularda kazanan taraf diğerini yok edemiyordu.

Bu durumda harbi kesin bir sonuca ulaştırma imkanı kalmamıştı. Bunun üzerine ikmale saldırmak strateji haline geldi. Böylece düşmanın yeniden donanıp, kendini toparlamasının önüne geçilmeye çalışılıyordu. Depolara, tersanelere, müstahkem mevkilere ve kentlere saldırı başladı.

Özerle asrın başında az manevra yeteneğine sahip ordular vardı.

İngiliz Üstünlüğü

Avrupa'da herhangi bir devletin diğer bir devletin bağımsızlığını tehdit edecek kadar kuvvetlenmesi istenmiyordu. Buna da " Denge Politikası " deniyordu. XVIII. Yüzyıla geldiğimizde, ticaret kapitalizmi çok ilerlemişti. Deniz ticareti artık güçlülüğün temeli oluyordu.

Eskiden güçlülük toprak ve insan demekti. Devletler birbiri ile ticaret yolları, koloniler, toprak kazanmak için savaşıyorlardı. Fransa ve Avusturya aralarında müthiş bir mücadele vermişlerdi. Bu mücadelenin son savaşı da İspanya Veraset Savaşı olmuştu. Ancak bu savaşı İngiltere yönlendirmişti. İngiltere XIV. Louis ile savaşırken bunu halkların özgürlük ve egemenliği için yaptığını söylüyordu. Kendi açısından tehlike geçince de müttefiklerini yalnız bırakarak, onları anlaşmalar yapmaya mecbur etmişti. İngiltere kıtada dengeyi kollarken, okyanuslarda rakipsizdi. Ve denge İngiltere'nin ticari hegemonyasına hizmet etmişti.

Avrupa devletleri kamplara bölününce, ortaya birbirini yenemeyen ama iyice yıpratan bir durum oluşmuştu. İngiltere bu durumdan hakemlik yaparak faydalanmak istiyordu. Ryswick anlaşması Fransa'nın bir gün İspanya ile birleşme ihtimalini yok etmişti. İspanya kralı V. Felipe de Fransız tahtından vazgeçmişti. Fransa'nın vazgeçtiği, uçsuz bucaksız bir koloni İmparatorluğuydu.

İspanya mirası V. Felipe ve VI. Karl arasında bölüşülmüştü. V. Felipe İspanya ve kolonileri almıştı, Avusturya İmparatoru VI. Karl ise bugünkü Belçika olan Pays-Bas'yı, Milano'yu, Toskana'yı, Napoli ve Sardunya'yı almıştı. Böylece Batı Roma veya Şarlken imparatorluğu geriye dönüşsüz olarak bölünmüştü.

Bourbonlar ile Habsburglar arasında tampon devlet veya kentler bırakılmıştı. Bu küçük devletlerin bir problem sırasında güçlü bir ülkeye ihtiyaçları vardı. Bu güçlü ülke İngiltere idi. Böylece İngiltere, zayıfların korunması adı altında sürekli müdahale edebilir durumda oluyordu.

Her yer İngiliz gözetimi altındaydı. İngilizler Cebelitarık'ı işgal etmişlerdi, İngilizlerin gözü Akdeniz'e giriş ve çıkışlardaydı. Sicilya'yı ve Sicilya geçişini gözetlemek için Minorka'daydılar. Rusya'ya ve kuzey denizinin Rusların olmasına karşı Hannover elektörlüğü vardı. Elektör İngiltere kralıydı. Prusya kralı Friedrich-Guillaume ile anlaşıp, onu Rusya'ya bağdaşık olmaktan çıkarmışlardı. Lizbon bir İngiliz üssüne dönüşüyordu. Amerika'da Hudson koyu İngilizlerin denetimindeydi. Böylece kürk ticareti denetleniyordu. Antiller'de Saint-Christoph ile şeker üretimi kontrol altına alınmıştı.

İngiltere İspanya'ya da kapılarını aralatmıştı. Yün kumaşlardaki gümrükler indirilmişti. İngilizler plantasyonlar ve madenler için köle sağlama tekelini almışlardı. Ayrıca Güney Amerika'daki bazı İspanyol limanlarına, yılda bir kere, mamul dolu gemi yollama izinleri de vardı.

İngiltere çok usta bir siyaset izliyordu.

Çiçek Aşısı, 1716

Lady Mary Wortley Montagu

1716 yılında Batı Moğolistan'da yeni ayaklanmalar oldu. Tsewang Rabtan Çinliler tarafından Oirat hakanı tayin edilmişti. 1716'da Çin'e karşı ayaklandı. Savaşlar Türkistan'ın içlerine kadar uzandı. Bu mücadelelerden oradaki Türkler ile Zunghar lar da çok rahatsız oldular.

Leibniz'e baron payesi verilmişti. Dört yıl sonra, 1716 yılında Hannover'de öldüğü zaman fakir bir adam gibi gömüldü. Onun arkasından ağlayan tek adam olan, arkadaşı J. G. von Erckhart, sonradan yazdığı hatıralarında bu cenazeyi, " ülkesinin şerefini temsil eden bu adam, bir dilenci gibi toprağa verildi " cümlesiyle anlatmıştır.

1716 yılında en önemli Osmanlı tarihçisi olan Naima öldü. XVII. yüzyılın ikinci yarısında vakanüvis makamı kurulmuştu. Naima bu makama tayin edilen ilk kişiydi. Yazdığı tarihte olayları ve kişileri tartışmıştı. Vardığı sonuçta da Osmanlı İmparatorluğu için bir reform gerekliliği üzerinde duruyordu.

XVII. yüzyılın diğer Osmanlı tarihçileri içinde İbrahim Peçevi, Selanik-i, Fındıklı Mehmet Ağa, Solakzade vardır.

1716 yılında İstanbul'a İngiltere elçisi olarak. Edward Wontley Montagu vardı. Eşi Lady Mary Wortley Montagu, Çiçek hastalığı geçirmişti ve yüzünde hastalığın izleri kalmıştı. İngiltere'de henüz bulunmayan Çiçek aşısının İstanbul'da yaygın bir şekilde kullanıldığını gördü. Kişiler çiçek yarasına sürdükleri bir iğneyi sonra kendilerine batırıyorlardı. Böylece hafif bir çiçek geçiriyor, hastalığa karşı direnç kazanıyorlardı. Hemen 2 çocuğunu İstanbul'da aşılattı. İstanbul'dan yazdığı mektuplarla ve Londra'ya döndükten sonra bizzat kendisi Çiçek aşısını İngilizlere tanıttı.

Cenevreli bir hekim olan Tronchin (1709 – 1823) aşıyı yaygınlaştırdı.

III. Ahmet'in Sultanlığı sırasında, Enderun personelinin azaltılması söz konusu olmuştu. Silahdar Çorlulu Ali Paşa, bu konuda bazı değişiklikler yapmıştı. Odalarda kültüre ve eğitime önem verildi. Eskiden belli görevler için belli bir hizmetleri yapmak gerekiyordu. Buna " Ocak Yolu " denirdi. Terfi için Ocak Yolu mecburiyeti kaldırıldı. Galata Saray ve Yeni Saray oğlan yetiştiren okullar olarak tekrar açıldı. Bu okullar hazine ve kiler odasına doğrudan eleman yetiştiriyordu.

Kutsal Roma Germen imparatoru VI. Karl'ın mirasçısı olan tek oğlu Leopold Johann 1716 yılında prens olarak ölmüştü. Karl 1713 yılında bir ferman (yaptırım) yayınladı. Bununla, ölümü sonra, kızının Avusturya tacını elde etmesi hakkını garanti ediyordu. VI. Karl (Charles) bundan sonraki yıllarını, dikkatli bir şekilde davranarak, diğer hükümdarlarla karşılıklı görüşmeler yapıp, bir kadının Habsburg mirasçısı olmasına gösterilebilecek potansiyel politik itirazları uzaklaştırmak için harcadı. Hatta topraklarının stratejik bağışını bile yaptı.

Başlangıçta, pek çok kuzey Avrupa Monarşisi bu yaptırımla mutabıktılar. Bunu imzalamayan birkaç kişiden biri olan Prusya'lı Büyük Frederick'ti. Frederick, daha sonra, 1740 tarihinde Karl'ın ölümü üzerine tacı elde eden Maria Theresia'ya karşı Avusturya Veraset Savaşı'nı başlatacaktı.

Maria Theresia Walburga Amalia Christina Viyana'da Elisabeth Christine (Brunswick-Wolfenbüttel) ve VI. Karl'ın en büyük kızı olarak doğmuştu. Şimdi Habsburg mirasçısıydı.

Tibet Çin baskısından bunalmıştı. 1716 yılında Tibet'teki üç büyük manastırın Barayvun, Sera ve Daşçoylin'in yöneticileri Cungar hakanı Rabtan'dan yardım istediler. Cungar Tibet'e yardım kararı verdi. Ancak Tibet'e Hami üzerinden giden yol Mançular tarafından kesilmişti. Rabtan Batı'dan dolaşarak Tibet'e gitmeye karar verdi.

Kuzey Amerika'da Kuzey Carolina'da koloniciler ile Amerikan yerlileri arasında Yamasee savaşı başladı.

At Avrupalılarla beraber Amerika kıtasına gelmişti. Kaçıp serbest kalan atlar çok kısa sürede büyük sürüler oluşturdular. Kuzey yerlileri bu atları hemen benimseyip, göçebe kültürlerinin

çok önemli bir parçası haline getirdiler. Kızılderililer şimdi atlara çok iyi biniyor, onları ustalıkla kullanıyordu. Artık Kızılderili ve atını birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildi.

Beyazlarla Amerikan Yerlileri arasında yapılan ilk en önemli savaşlardan biri Kral Philip's Savaşıydı, ki buna Metacom savaşı da denir, 1675 – 1676 yılları arasında İngiliz kolonileri ile Yerliler arasında yapılmıştı. Kral Philip öldükten sonra da kuzeyde 1678 anlaşmasına kadar devam etti. Bu savaşta Beyazların 1/65'i, Kızılderililerin 3/20'si kaybedildi. Yeni İngiltere'deki dokuz yerleşimden yarısına yerliler saldırmışlardı. Savaşa Yerli Lideri İngilizlerin Kral Philip olarak tanıdıkları Metacomet, Metacom, or Pometacom'un ismi verilmişti. Metacomet, Pokanoket kabilesi reisiydi.

Dynekilen muharebesinde İsveç filosu Danimarka-Norveç filosunu yendi.

Britanya ile Jacobite'ler arasında Jacobite kalkınmasının parçası olan Sheriffmuir muharebesi yapıldı. Britanya hükümeti stratejik bir zafer kazandı. Savaştan dönen Jacobite'ler İskoçya'da Crieff kasabasını tamamen ateşe verip, yaktılar.

Çin'de Kangxi Dictionary yayınlandı. Oradaki Han harfleri günümüz incelemelerinde kullanılmaktadır.

İngiliz oyun yazarı William Wycherley (d. 1640), Japon ressam Ogata Korin (d.1657), İngiliz matematikçi ve filozof Roger Cotes (d. 1682), Alman seyyah ve fizikçi Engelbert Kaempfer (d. 1651), Fransız ressam Charles de La Fosse (d. 1640) 1716 yılında öldüler.

Özel Banka, 1716

Petrovaradin

1716 yılında John Law (1671 – 1729) Fransa'da, özel banka olarak " Banque Generale " i kurdu. Bu banka kağıt para kullanımını geliştirmiştir. Sermayesinin dörtte üçü devlet parasından oluşmaktaydı ve devlete bunun karşılığında senet verilmişti. XIV. Louis'nin savaşları yüzünden Fransa iflasın kapısına gelmişti. Bu Fransa devletini John Law'ı dinlemeye itti. Law tam bir kağıt para taraftarıydı. Parayı sadece dolaşım aracı olarak görüyordu. Alacaklılara karşı devletin yerine geçerek borçları ödeyebileceği konusunda devleti ikna etti.

Osmanlı Venedik savaşı Avusturya'yı rahatsız etmişti. Osmanlı Venedik'ten Karlofça'da verdiği yerleri geri almaya başlamıştı. Avusturya sıranın kendine geleceğini anlamıştı. Avrupa devletleri tek kalırlarsa Osmanlı İmparatorluğu önünde fazla şansa sahip olamıyorlardı.

Nisan 1716'da Avusturya Venedik ile bir dostluk anlaşması imzaladı. Avusturya Osmanlılardan Venedik'ten aldıkları yerleri geri vermesini ve tazminat ödemesini istedi. Karlofça anlaşmasında müteselsil kefalet olduğundan ve müdahale hakkından bahsediyordu. Divan Avusturya'ya savaş ilan etti. Osmanlı ordusu Belgrad'a geldi. Osmanlı ordusu aslında Almanya ile savaş için değil, Korfu adasını almak için hazırlanıp, yola çıkmıştı. Osmanlı ordusu hazır değildi, ama veziriazam sabırsızdı.

Ağustos 1716'da Varadin'de (Petervaradin, Petrovaradin) yapılan Osmanlı Avusturya savaşını Avusturya ordusu kazandı (Petrovaradin Savaşı). Bu savaşta Avusturya kuvvetlerine devrinin en önemli kumandanı olan Prens Eugen kumanda ediyordu. Veziriazam Damat Ali Paşa başından vurularak, öldü. Osmanlı ordusu dağınık bir şekilde Belgrad'a çekildi. Bu sırada Bulgaristan'da isyanlar çıktı.

Bu fırsattan istifade Venedik de Preveze ve Voniçe'yi ele geçirmişti.

Şehit Ali Paşanın yerine İlbasanlı Halil Paşa veziriazam oldu. Bu sırada Varadin savaşını kazanmış olan Avusturya ordusu Tamışvar (Temeşvar) üzerine yürüdü. 44 günlük kuşatmadan sonra Tamışvar teslim oldu. Macaristan'daki son Osmanlı eyaleti de Osmanlının elinden gitmişti (15 Ekim 1716). Avusturya peşinden Eflak ve Boğdan'a saldırdı. Eflak voyvodası Avusturya'ya esir düştü. Bu sırada Osmanlı ordusu Edirne'ye dönmüştü.

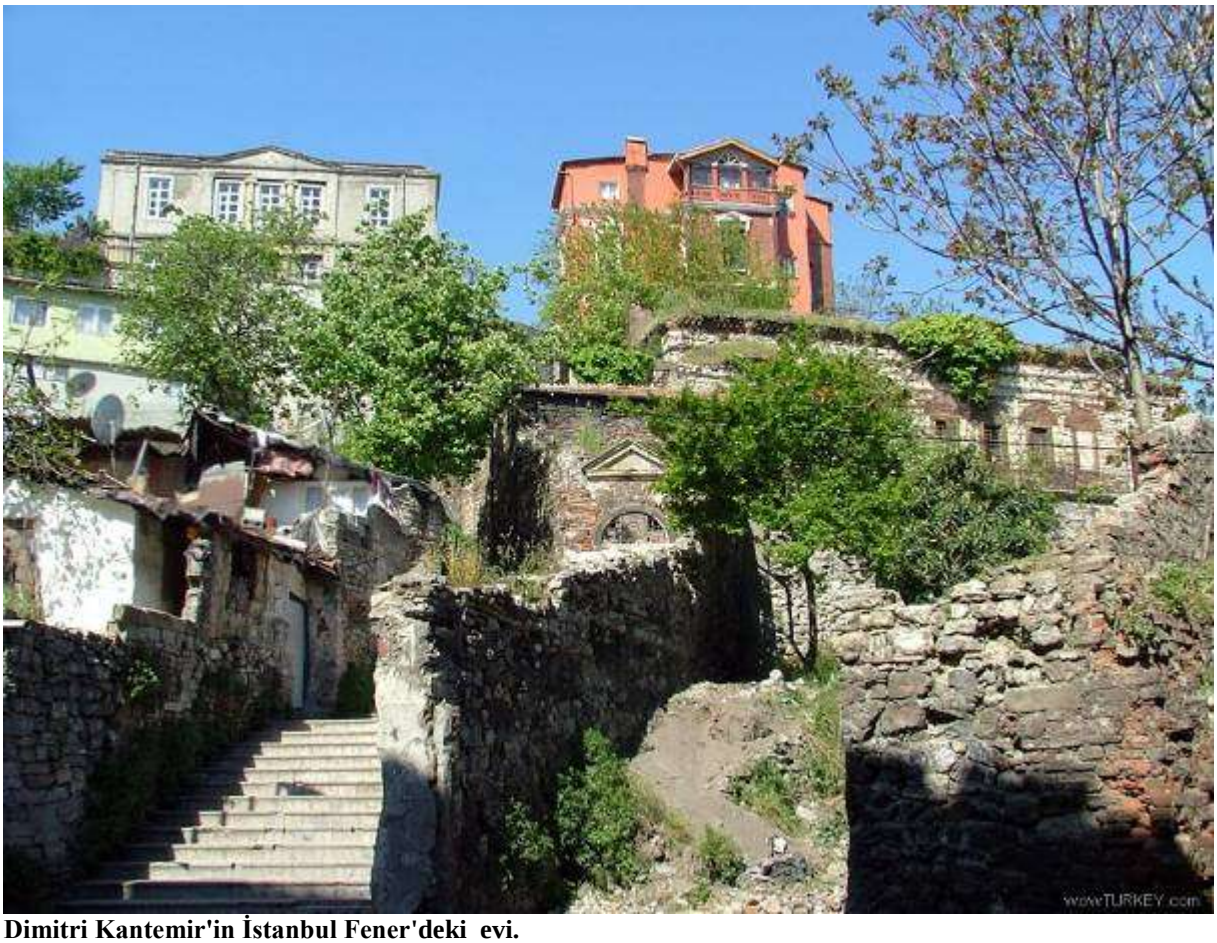
Damat Ali Paşanın ölümü üzerine kitaplarının müsadere edilmesi kararı verildi. Şeyhülislam Ebu İshak İsmail Efendi, kitaplar arasında bulunan felsefe, tarih ve astronomi kitaplarının kitaplıklara vakfının caiz olmayacağına dair fetva verdi.

1716 yılında bir düşünce adamı Richard Cumberland öldü (1632 – 1716 veya 1718). Fazilet açısından fikre bakıldığında, bundan sonra fazilet üzerine yorum yapacak düşünürler ya Cumberland'ı veya Hobbes'ı takip edeceklerdir.

Cumberland'a göre, Hobbes'un dediğinin aksine, fazilet bir güvenlik gereksinmesi değildir. İnsan, toplum, devler ve evren aynı amaca doğru yürümektedir. Bu amaç en üstün iyiye varma amacıdır. İnsan topluma, devlete ve evrene karşı değildir. Onlar ile uyumludur. Bir bütünü parçasıdır. Fazilet korkudan değil bütüne katılma isteğinden var olmuştur. İnsan içgüdüsüne uyarak bütün evrenin iyiliğini ister. Çünkü kendi mutluluğu da bu istektedir. İnsan ancak evren ve toplum ile uyum içinde yaşarsa mutlu olur.

Cumberland, Hobbes'un aksine, fazileti, korkunun sonucu değil, sevginin sonucu olarak görmekteydi. Bir güvenlik gereksinmesi değil, bir mutluluk gereksinmesidir. Bir devlet buyruğu değil, bir Tanrı'ya yönelme eğilimidir. Bir duygu işi değil, bir akıl işidir.

Kantemir

Dimitri Kantemir'in İstanbul Fener'deki evi.

1714 – 1716 arasında Kantemir (Kantimir) Osmanlı tarihini kaleme aldı. Boğdan Beyi Konstantin Kantemir'in oğluydu. Bu aile, Kırım Hanları ile çelişerek, Boğdan'a sığınan Nogay beylerinden Kantemir Mirza'dan geliyordu.

Babası Boğdan Beyi iken Kantemir'in bütün Boğdan veya diğer vassal asiller gibi, Osmanlılarda rehin olarak kalması gerekiyordu. Kantemir, 1688 yılında 15 yaşında İstanbul'a geldi. 20 yıl kadar Fethiye semtinde yaşadı. Zaten Latin ve Yunan kültürünü biliyordu, İstanbul'da Arap ve Fars kültürünü öğrendi.

Kantemir'in Türk Tarihi, sanatı ve müziği üzerinde derin bir bilgisi vardır. Bilgisi ve yazdıkları evrensel ansiklopedilere ve bilim tarihine geçmiştir.

Osmanlılar tarafından Boğdan yöneticisi tayin edildikten sonra, Bağımsızlığını kazanabilmek için Ruslar ile birleşmiştir. 1711 Prut savaşından sonra Rusya'ya sığındı. Burada ünlü Osmanlı tarihini kaleme aldı. Bu eserinde doğu ve batı kaynaklarını kullanmış, tarafsız bir üslupla eserini yazmıştır. Tarihi Hammer Tarihinden 100 yıl daha öncedir.

Ermeni kültürü enternasyonalleşiyor, 1717

Gregoryen Ermenilerle Roma kilisesi çatışma içindeydi. Ermenilerin bir kısmı Roma'ya tabii ayrı bir Katolik kilisesi kurmuşlardı. Katolik Ermenilerin içinden Mihitar adlı bir rahibin kurduğu Mihitarist tarikatı mensupları, Ermeni kültürünü enternasyonalize ettiler. Mihitar 1676 yılında Sivas'ta doğmuştu. 1717 yılında Venedik'te Saint Lazar Adasında Ermeni Akademisi kuruldu. Mihitaristler önce Venedik'te, sonra Viyana'da, giderek Avrupa'daki mühim merkezlerde seminer, kütüphane ve matbaalar kurdular. Matbaalarda sadece Ermenice İncil, Ermenice eserler basılmıyordu. Arapça ve Türkçe eserler de basılıyordu. Bir yerde Türk alfabesini ilk defa hayata geçirenler de bunlar olmuştu. Yaptıkları sadece Roma papasının doğrultusundaki dini yorumlardı ama bu Katolisizm değildi. Doğrudan doğruya Ermeni milli tarihini, Ermeni dilini, Ermeni uyanışını temsil ettiler. Kilise, Ortodokslar arasında olduğu gibi Katolik tebaa arasında da rolünü oynamaya başlamıştı. Mihitar ve öğrencileri çalışmaları ile Ermeniliğin ideolojik ve kültürel temellerinin şekillendiriyorlardı.

Streltsy'lerin idamının sabahı, Surikov

Büyük Petro Strelist denen muhafız ordusunu yok etti. Bir asır sonra, Osmanlı İmparatorluğunun yeniçerileri yok etmesi bu olaya benzemektedir.

Surikov'un, " Strelitslerin Sabahı " diye bir tablosu vardır. O tablo da Büyük Petro streviçleri tüfekçileri yani Rusya'nın yeniçerilerini idam ediyor. Tarihçi ressam, Büyük Petro'yu tutuyor, ama bir taraftan o adamları ne kadar mazlum ve son mohikanlar gibi muhteşem bir şekilde resmediyordu.

Rusya'da I. Petro'nun reformları muhalefet ile karşılaşıyordu. Muhalefetin başını eski Rus Aristokrasisi çekiyordu. Halk ise çara "" deccal " olarak bakıyordu. Bu genel düşmanlık duygusunu veliaht Aleksey'de paylaşıyordu. Aleksey, yeni düşüncelere çok karşı olan bir ortamda yetişmişti. İktidara geldiğinde tüm yapılanları geri alacağını açık açık ilan ediyordu. Hatta İsveç'ten alınan ülkeleri bile geri verecekti.

Çar Petro, oğlu Aleksey'i reformlarına ve batılılaşmasına karşı çıktığı ve bu yüzden bazı Avrupa hükümdarlarıyla mektuplaşarak iş birliğine girdiği için öldürttü. İdam işkenceyle gerçekleşti. Petro idam kararını imzalarken, " baban olarak üzülüyorum seni affedebilirim ama imparator, çar olarak, devletin başındaki kişi olarak affedemem " demişti. Kardeş katli, oğul katli, hükümdarlar için kaçınılmaz olabiliyordu.

Haziran 1717 tarihinde Osmanlı ordusu Edirne'den Belgrad'a hareket etti. Bu sırada Avusturya Belgrad'ı kuşatıyordu. Belgrad önünde Osmanlı ve Avusturya orduları bir kere daha karşı karşıya geldiler. Osmanlı ordusu yine yenildi (16 Ağustos 1717). Peşinden Belgrad Avusturya'ya vire ile teslim oldu.

Veziriazam görevden alındı yerine Nişancı Mehmet Paşa sadrazam oldu.

Avusturya, Belgrad'ı aldıktan sonra 3 koldan Osmanlı topraklarına girdi. Osmanlı mevcut kuvvetleri ile Avusturya ile başa çıkamayacağını anlamıştı. Osmanlılar barış istediler.

Masonluk Yaygınlaşıyor, 1717

Serbest Masonlar kabul töreni XVIII. asır

Masonlar, duvarcı loncalarından geliyorlardı. Mesleki sırları titizlikle saklanıyordu. XVIII. Yüzyılın başına geldiğimizde mimarlar, aydınlar ve soylulardan oluşan bir karma topluluk olarak karşımıza çıkmaktaydılar. Hatırlanacağı gibi Tapınak Şövalyelerinin bir kısmı da bu topluluk içine girmiş ve orada çok etken olmuştu.

Daha önce anlatıldığı gibi Masonluk İskoçya'ya kaçan Tapınakçılar tarafından bugünkü şekliyle örgütlenmişti ve yayılma alanı da ilk olarak İskoçya ve İngiltere olmuştu. Yüzyıllar boyunca yeraltında faaliyet gösteren Masonluk, İngiltere'de, dini otoriteye karşı giriştiği mücadeleden zaferle çıktığı kesinleşince, 1717 yılında varlığını tüm dünyaya duyurarak " yer üstü "ne çıktı. Bundan sonra Mason locaları Kıta Avrupa'sında da hızla gelişti.

24 Ocak 1717'de Londra'da 4 loca birleşerek, bir büyük loca oluşturdu. Şimdi geçerli olan artık Masonluğun mesleki yanı değil, felsefi yanıydı.

1684 yılında kurulmuş olan Mississippi şirketi " Batı Şirketi " adını aldı. John Law, Ağustos 1717'de, Mississippi Şirketi'ni Louisiana'daki Fransız kolonisine yardım etmek amacıyla sattı. Aynı yıl, Compagnie d'Occident (ya da The Mississippi Company) adlı bir anonim şirket kurdu. Fransız hükümeti, bu şirkete, Karayipler ile Kuzey Amerika'da ticari monopol hakkı vermişti. Law, bu yeni şirketin genel müdürü oldu.

Hindistan'da (Babur İmparatorluğu) yönetimde Ferruhşir vardı. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi Bengal'de gümrüksüz ticaret yapma hakkını satın aldı. Söylendiğine göre, Şirketin

cerrahı olan William Hamilton, Ferruhşir'i basurdan kurtarmış, o da karşılık olarak bu hakkı vermişti.

İspanya, Güney Amerika kolonilerini, Yeni Granada adı altında toparladı.

Portekiz, Uruguay'da Montevideo'yu kurdu.

1717 yılında, geniş bir mutabakat ile Dalay Lama'nın yerine talip olan kişinin devrilip, öldürülmesi üzerine Zungharlar (Cungarlar) Tibet'e çağrılmışlardı. Rabdan ordusunu Kazakların üzerine gidiyormuş gibi Batı'ya yolladı. Cungar kuvvetleri Lhasa'ya girdiler. Böylece Tibet hakimiyeti Hoşuudlardan (1642 – 1717) Cungarlara geçti. Sahte Dalay Lama'da tahtan indirildi. Cungarlar tahta Kelzang Gyatso'yu (1720 – 1757) çıkarmanın yolunu arıyorlardı.

Kısa süre içinde Zungharlar (Cungarlar) kutsal yerleri yağmalamaya başladılar. Bu Çin İmparatoru Kangxi'ye askeri harekat gerekçesi verdi.

1717 yılında Cungar hanı Tsewang Rabdan Ruslara karşı yaptığı bir mücadele de pek çok esir aldı. Bunların içinde Renat adlı İsveçli bir Subay da vardı. Bu subay 14 yıl Cungarya'da kalmış ve Cungar ordusuna büyük katkısı olmuştur. Cungarlar ondan yeni silahların yapımını öğrenmişlerdi.

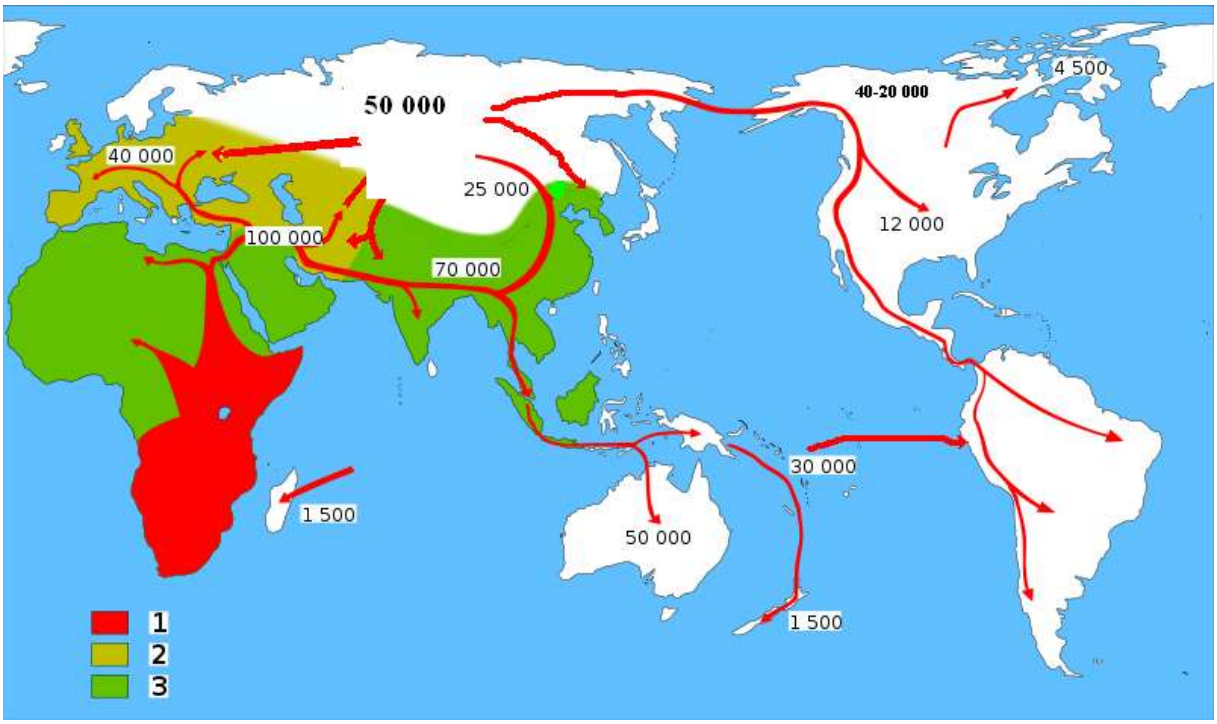
Dansçı John Weaver, Britanya Drury Lane'de, ilk bale gösterisini Mars ve Venüs aşkları adlı bale eseri ile sahneledi.

Druitlerin tekrar yaşam seremonisi John Toland tarafından Londra Primrose Hill'de, sonbahar ekinoksunda düzenlendi. Bu toplantı "Ancient Order of Druids " yapılanmasının kurulmasını doğuracaktı.

Voltaire yazılarından dolayı Bastille hapishanesine kondu.

Doğa bilimci Maria Sibylla Merian (d. 1647), Endüstriel devrimi tetikleyen ailenin üyelerinin ilki Abraham Darby I (d. 1678), Fransız matematikçi Jacques Ozanam (d. 1640), Fransız ressam Jean Jouvenet (d. 1647), Fransız ressam Jean-Baptiste Santerre (d. 1650), İngiliz besteci Daniel Purcell (d. 1664), İngiliz şair ve oyun yazarı Jane Wiseman (d. c. 1682), Çinli ressam Wang Hui (d. 1632), İtalyan yazar ve gezgin Niccolao Manucci (d. 1639), 1717 yılında öldüler.

Kuzey Amerika Yerlileri

Kuzey Amerika'da sarı benizli, elmacık kemikleri çıkık, düz siyah saçlı, Moğollar ile aynı kökten gelen (Bizce Türklere daha yakın) yerliler yaşıyordu. Kuvvetli bir olasılık ile sayıları 400.000'den azdı. 40 ila 20 bin yıl önce Bering boğazı üzerinden Amerika kıtasına geçmişlerdi. Şimdi gelmiş olan Avrupalılar ile uzaktan akrabaydılar. Avcı ve toplayıcı bir yaşam yaşıyorlardı. Mısır ekimi yaptıklarından ve bazılarının kışlık odundan evleri olduğundan yarı göçebe kabul edilebilinirlerdi.

Ortak bir atadan geldiklerine inanıyorlardı. Klasik Şaman dinine mensuptular. Klanlar, kabileler halinde yaşıyorlardı. Kimileri, kabile şeflerinden oluşan bir kurulla, konfederasyonlar şeklinde örgütlenebilmişlerdi.

Yerli kabileler ile Avrupa yerleşimleri arasında sürekli bir savaş vardı. Yerliler ateşli silahları çok iyi kullanmaya başlamışlardı. Zaten avcı ve çok iyi savaşçıydılar. Ancak buna rağmen geriliyorlardı. Avrupalılar ilerledikçe, av hayvanlar ya ölüyor veya kaçıyordu. Bu da aç kalan yerlilerin hayvanlarla beraber geri çekilmesini getiriyordu. Avrupalılar aralarında birleşmişlerdi. Yerlilerin bölünmüşlüğünden faydalanarak, onları birbirine düşürüyor ve bundan faydalanıyorlardı.

Yerlilere en kötü davranan Anglo-Sakson kökenlilerdi. Kuzey Amerika'da da İngilizler Fransız ve İspanyolları sindirerek, ipleri ellerine geçirmişlerdi, geçirmedikleri yerlerde de ellerine almak üzereydiler. Bu tabii yerlilerin aleyhine bir durum yarattı. Anglo-Saksonlar yerlilerden tiksiniyor, onları yok etmeye çalışıyorlardı. Protestan'dılar ve kutsal kitabı kendilerini haklı göstermek için kullanıyorlardı. İbranilerin Kenanilere yaptıklarını onlar da yerlilere yapıyorlardı.

Kuzey Amerika'daki Fransız kolonilerinin çoğu Kanada'daydı. Buraya Yeni Fransa diyorlardı.

Bizon avı

Kanada Utrecht anlaşması ile Acadie, Terre-Neuve ve Hudson körfezinin büyük bir kısmını kaybetmişti. Fransa'nın Amerika'daki toprakları çok genişti ama nüfus çok azdı. Buna karşılık İngiliz kolonilerinin hem nüfusu fazlaydı ve hem de üretim ve ticareti vardı. İngiliz kolonileri ayrıca dış göç ile sürekli besleniyordu. 1700 yılında İngiliz kolonilerinde 250.000 kişi varken, bu rakam 1763'de 1.640.000'e çıkacaktı. Çok sayıda köle de plantasyonlarda kullanılıyordu.

Kuzey Amerika Kolonileri

İngiliz kolonileri kendi aralarında bir birlik oluşturmuyorlardı. Hatta birbirlerine karşı kayıtsızdılar, düşmanca tutumları bile oluyordu. Birbirlerine gümrük uyguluyorlardı. Savaşta komşularına yardım etmedikleri çok zaman vardı. Aralarında ulaşım çok zor yapılabiliniyordu.

Maryland, Virginie, Karolinler, Georgia'da yani güneyde büyük toprak mülkiyetleri vardı. Büyük toprak sahipleri birer senyör gibi davranıyorlardı. İngiliz Üniversitelerinde yetişmişlerdi. Milisin başı, yargıç ve seçmendiler.

Kuzeyde (New Nampshire, Massachusett, Maine, Rhode-İsland, Connecticut) küçük toprak mülkiyeti vardı. Bu da sanayi ve ticarete önem verilmesine yol açmıştı. Püritanizm egemendi. İncil mecburi okutuluyordu ama imzasını atmayı bilen insan sayısı çok azdı. Buna rağmen Harvard ve Yale kolejleri açılmıştı.

Kuzeyde Lock ve Montesquieu'nün ateşli taraftarları vardı. Boston 20.000 nüfusu ile öne çıkmıştı. New York, New Jersey, Pensilvania, Delaware halklar ve inançlar karışımıydı. Bu nedenle dini bir hoşgörü vardı. Buralardan dış satım yapılıyordu. Hayata da tüccarlar hakimdi.

Bütün bu kolonilerin siyasi olarak burjuvalarca yürütülen cumhuriyet sistemleri vardı. Kanunlar seçimle gelmiş meclis tarafından yapılıyordu. Seçmek için oy hakkı ise hali vakti

yerinde olan mülk sahiplerine tanınmıştı. Kolonilerin hepsinde kanunları ikinci bir kez gözden geçirip, oylayacak bir konsey ve kanunları uygulayacak bir yönetici bulunuyordu.

Connecticut, Rhode-İsland, Maryland, Pensilvanya iç işlerinde iyice özerkti ve kanunları veto edecek bir merci yoktu. Halbuki krali kolonilerde, başta, kralı temsil eden bir yönetici vardı. Yöneticinin kanunlara karşı veto hakkı bulunuyordu. Yönetici kanunları kabul etse bile, özel bir konsey onaylamadan yürürlüğe giremiyorlardı. Halbuki koloniciler, kendi kanunlarını kendileri yapmak istiyorlardı. Kolonicilerin de gücü vardı. Savunma ve idari vergilerin toplanabilmesi koloni meclislerine bağlıydı. Yani koloniciler yöneticilere karşı dayatabiliyorlardı. Ama özel konseye karşı hiçbir şey yapamıyorlardı. Koloniler özel denetimin kalkmasını ve tam yasama hakkı istiyorlardı.

İngiliz kolonileri ekonomik olarak da tekel zihniyeti içinde boğuluyorlardı. Koloniler mallarını ya İngiltere'ye veya başka bir İngiliz kolonisine satabiliyordu. Ama İngiliz kolonisinden satın alınan mallar gümrük vergisine tabiydiler. Hiçbir Avrupa malı İngiltere'de boşaltma ve yeniden yükleme yapmadan kolonilere gelemiyordu.

Pasarofça Antlaşması, 1718

Political situation in 1718:

- Banat of Temeswar (existed with these borders from 1718 to 1739), part of Habsburg Monarchy
- Military Frontier (existed with these borders from 1718 to 1744), part of Habsburg Monarchy
- Kingdom of Slavonia (existed with these borders from 1699 to 1744), part of Habsburg Monarchy
- Kingdom of Hungary (existed with these borders from 1699 to 1732), part of Habsburg Monarchy
- Kingdom of Serbia (existed from 1718 to 1739), part of Habsburg Monarchy
- Bosnia (from 1718 to 1739), part of Habsburg Monarchy
- Little Wallachia (from 1718 to 1739), part of Habsburg Monarchy
- Principality of Transylvania, part of Habsburg Monarchy

Zunghar-Çin savaşı yeniden başlamıştı. 1718 yılında Lhasa yakınlarında Zungharlar (Cungarlar), Kangxi kuvvetlerini yok ettiler.

Tibet'te pek çok Nyingmapa ve Bonpo idam edildi. Tibetliler, Zunghar (Cungar) yetkililerini ziyaret ederek, dillerini gösteriyorlardı. Dillerinin rengine (siyah veya kahverengi) göre okudukları sabit mantralar anlaşılıyordu. Buradan sihirli mantra okuyan Nyingmapalar ve Bonpolar seçilip, ortaya çıkarılıyordu. Bir saygı unsuru olarak dilini dışarı çıkarıp göstermek Tibet adetlerine girdi ve günümüze kadar da kaldı.

İtalya'da toprakları geri almayı isteyen ve Fransa tahtına hak iddia eden İspanya Kral V. Philip, eşi Elisabeth Farnese ve onun baş bakanı Giulio Alberoni sorundu. İspanya saldırarak Palermo ve Massina'yı aldı.

Fransa İspanya'ya savaş açtı. Bu savaşa War of the Quadruple Alliance (1718-1720) (Dörtlü İttifak Savaşı) dendi. Sonra bu savaşa Fransa'nın yanında Avusturya ve Britanya katıldı. Daha sonra Hollanda Cumhuriyeti ve Savoy da ittifaka katıldı. Lahey Antlaşması ile sona erdi.

New Orleans'ta Louisiana, kuruldu.

İsveç kralı XII. Karl, 1718 yılında Norveç'te Fredrikshall kuşatması sırasında, Danimarkalılara karşı savaşırken, başına gelen bir kurşunla öldü. Ondan sonra İsveç çözülmeye başladı.

İsveç'te savaşlar ticareti baltalamıştı. Savaş borçlarının ödenmesi için servetler üzerine konan vergilerden halk memnun değildi. Bundan krallık iktidarını sınırlama isteği çıktı. Savaşlar sırasında köylü sayısı azalmıştı. Tarlaları ekip, biçmek için yeterli insan bulunamıyordu. Köylüler zaten eğitimsiz ve bilinçsizdi. Asiller, burjuvalar ve ruhban ise kralın yetkilerinin sınırlanmasından yanaydılar.

XII. Karl ölünce Diyet Meclisi Karl'ın ikinci kız kardeşi Ulrika-Leonora'yı (1718 – 1720) kraliçe olarak seçti. Kraliçe de buna karşılık 1719'da Anayasayı kabul etti.

Rusya'da I. Petro Rusya'yı batılaştırmaya çalışıyordu. Ama bunu halkın isteği ile onlarla birlikte yapmıyordu. Tam tersine tepeden inme bir anlayışla ve asker ile polisin gücü ile yapıyordu. Erkekler sakallarını kestiler. Ruslar için sakal kesmek günahtı. Kadınların peçe, uzun elbise giymeleri yasaklandı. Kılıklar Almanlar gibi olacaktı. Tütün içilsin kararını verdi. Tütün içmek de Ruslarca günah sayılıyordu. Takvimi değiştirdi. Yılı Ocak ayından başlattı. Takvimi İsa'nın doğumundan başlattı.

Öte yandan Orta Asya'da Rus ilerlemesi devam ediyordu. Ruslar şimdi de Semipalatinsk'i üs yapmışlardı.

Osmanlılar ile Avusturya ve Venedik arasında 21 Temmuz 1718'de Pasarofça anlaşması akit edildi. Buna göre Avusturya, Küçük Eflak (Batı Eflak), Banat, Tamışvar (Temeşvar), Belgrad, Semendire, Timok çayı ile Una (Sava) ırmağı arasındaki araziyi Osmanlılardan alıyordu. Bu sırada Belgrad ve Semendire şehirleri Türk nüfusun çoğunlukta olduğu kentlerdi. Anlaşmadan sonra Türk nüfus tamamen boşaltıldı. Belgrad ve Semendire 22 yıl sonra Osmanlılar tarafından geri alınacak ve 1878 Berlin anlaşmasına kadar Osmanlılarda kalacaktı. Ancak artık bu kentler bir Türk kenti değil, Sırp kentleriydi. Venedik ile yapılan anlaşmaya göre de

Mora Osmanlılarda kalıyor, ancak Venedik Dalmaçya kıyılarındaki bazı kaleler ile Çuka adasını muhafaza ediyorlardı.

Nişancı Mehmet Paşadan sonra Nevşehirli İbrahim Paşa veziriazam olmuştu. Nevşehirli İbrahim Paşa önce Pasarofça anlaşmasını imzaladı. Sonra Osmanlılara barış içinde bir 5 yıl geçirtti.

Bu anlaşmanın peşinden Osmanlı İmparatorluğu'na iltica eden Macar mültecileri güvence altına alındı. Rákóczi de yandaşları ile birlikte Tekirdağ'a yerleştirildi.

Yeni sadrazam önce önemli memurluklara güvendiği kişileri ve akrabalarını getirdi. Askeriye de ve sivil yönetimde Batı Avrupa benzerlerine uygun değişiklikler yaptı. Memur maaşları ve harcamalar ile ilgili tasarruf önlemleri aldı.

Damat Ali Paşanın kitaplarına yasak geldikten 1 yıl sonra, sadrazam damat İbrahim Paşa zamanında kurulan 25 kişilik bir kurul, tarihle ilgili, önemli bazı Arapça ve Farsça eserleri tercüme etmeye başladı. Bu kurulun üyeleri içinde şair Nedim ve Yanyalı Esat Efendi vardı.

Yanyalı Esat Efendi, medrese tahsilinden sonra, Eyüp medresesi müderrisliğine, sonra Galata kadılığına atanmıştı. İlk basımevi açıldığında, düzelticiliğe atandı. Yanyalı Esat Efendi, damat İbrahim Paşanın emri ile Aristo'nun fizik kitabını Yunancadan Arapçaya tercümeye başladı. Ünlü eserin ilk 3 kitabı tercüme edildi. Esat Efendi, tercümesine, Karaferyeli İoannis Kuttinius'un Aristo'nun fizik kitabı açıklamalarından yararlanarak, notlar ilave etti. Önsözünde, Sokrat, Eflatun, Aristo, Albertus Magnus, Scotus Erigena ve Saint Thomas Aquinas'tan bahsediyordu. Esat Efendi, Farabi ve İbni Sina'nın Aristo ile ilgili açıklamalarını eleştirmiş, İbni Rüştü takdir etmiştir. Onun eserinde ilk defa teleskop ve mikroskoptan da bahsediliyordu.

1718 yılı Temmuz ayında İstanbul'da peş peşe çıkan iki yangın, Kente büyük hasar verdi.

Çin, Cungarların üzerine yürüdü. Ancak 1718 yılında yapılan savaşta Çin yenildi.

Kazakların Hanı Tekva Han (1680 – 1718) öldü. Tekva Han Cungar ve Özbek saldırıları altında ezilen Kazaklar için Rusları yardıma çağırmıştı. Buna karşılık Ruslara gözetim hakkı verdi.

Fransız bilim adamı Etienne Baluze (d. 1630), İngiliz korsan Blackbeard (d. 1680), İngiliz şair ve yazar Nicholas Rowe (d. 1674), İtalyan ansiklopedist Vincenzo Coronelli (d. 1650), Centilmen korsan Stede Bonnet 1718 yılında öldüler.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa on iki yıl, dört ay (1718 – 1730) sadarette kalmıştır. Bu dönem boyunca sadece sadrazam değil, pek çok devlet yöneticisinin de görevi değişmemiştir. Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi görevdeydi. Diğer vezirler de öyleydi.

Padişah III. Ahmet kültürlü bir kişiydi. Kadınlar, kuşlar ve çiçeklere karşı tutkuluydu. Lalelere hayrandı. Barış içinde yaşamak istiyordu. Veziriazam Damat İbrahim Paşa da padişaha uygun bir kişiydi. Bir yandan Batıda barış içinde bulunmasını sağlıyor, gerek ortadan kalkınca yeniçeri sayısı da artmıyordu. Bir yandan da maliye hale yola konuyordu.

Damat İbrahim Paşa Batıya büyük bir dikkat gösteriyordu. Batı ile diplomatik ilişkiler kuruyor, Batı Avrupa devletlerinin ilerleme nedenlerini kavramaya çalışıyordu.

Batı Avrupa ama özellikle Fransa'nın etkileri, oralara gidip dönen Osmanlı temsilcileri vasıtasıyla İstanbul'a gelmişti. Bu etki ile yeni bir yaşam biçimi şekillenmeye başladı. Padişah III. Ahmet bu yeni anlayışı seve seve kabul etmişti. İstanbul'a yabancı sanatçılar getirtiliyordu. Bunların da katılımı ile pahalı eğlenceler düzenlenmeye başladı. Devletin yöneticileri kendilerini bu pahalı, külfetli ama keyifli yaşam biçiminin içine soktular. Bu değişim aynı zamanda düşünce şeklinde de değişikliği beraberinde getiriyordu. Böylece eskiden olanlardan farklı bir sosyal sınıf ortaya çıkmaya başlamıştı.

Bu sınıf, yüksek gelirli yöneticilerin, yabancı tüccarlarla ilişki içinde uluslar arası ticaretle meşgul olanların, tımar sahiplerinden veya toprak sahiplerinin içinden çıkmaktaydı. Eğlence hayatı gibi başlayan değişiklik kendini sanatta ve özellikle şiirde belirtmeye başlamıştı. Şiirde Nedim başı çekti. Mimari yapılarda ise süsleme yenilik kendini iyice belirtiyordu.

İbrahim Paşa yabancı ülkelerdeki bazı kitapların tercümesi için bir heyet oluşturmuştu. İlk olarak Ayni'nin 24 ciltlik tarihi tercüme edildi. Kitapların orijinali Arapçaydı.

Fransa'da, John Law'ın Bankası 1718'de Banque Royale (Royal Bank) adını aldı. Bunun anlamı senetlerin kral tarafından teminat altına alınmış olduğuydu.

Hatırlanacağı gibi Orleans dükü, bakanlar yerine büyük soylulardan oluşmuş bir kurul ikame etmişti. Bu kurul başarısızdı. 1718'den sonra bakanlar tekrar görevlere dönmeye başladılar. Ancak büyük soylular saraydaki entrikalara karışıyor, parlömanlarla anlaşmalar yapıyor, monarşi için bir tehdit oluşturmaya devam ediyorlardı. Parlömanlar kralı uyarma haklarını kötüye kullanıp, işleri yürümez hale getirmişlerdi. Orleans dükü bu hakkı geri aldı. Ancak, parlömanlar tekrar bu hakka kavuşacaklardı.

Lale Devri

1718’den 1730 tarihine kadar geçen yapılanma ve maddi zevklerin öne çıktığı döneme Yahya Kemal Beyatlı “ Lale Devri “ demiş, bu ad benimsenmiştir.

Bu dönemde şairler ve sanatçılar devlet üst kademesi tarafından himaye edildi. Klasik Türk Şiiri daha bir incelik kazandı. Güzel ve ferahlık verici yalılar, konaklar inşa edildi. Bahçe mimarisi gelişti. Çiçek ve özellikle lale merakı herkesi sardı. Türk musikisinde çok güzel eserler verildi.

Halk geziyor, okuyor ve eğleniyordu. Avrupa’ya ilgi duyulmaya başlanmıştı. İstanbul ihtişam açısından Avrupa başkentleri ile yarışır hale geliyordu.

Bütün estetik, hür ve sakin dış görünüşe rağmen, için için yanan Lale devrine karşı bir duruş da vardı. Bunun bir kısmı kinden ve mevki hırsından ama asıl yönü dini hoşgörüsüzlükten kaynaklanıyordu.

Mora Tekrar Osmanlı Yönetiminde, 1719

Mora

İstanbul ve Marmara'da 1719 sabahı meydana gelen deprem oldukça şiddetliydi. Tahribat sahası Düzce'den başlayan deprem, İzmit, Sapanca, Orhangazi, Karamürsel ve Yalova'yı da etkiledi. İstanbul'da camiler, saraylar ve surlarda yıkıntılar meydana geldi.

1719'da Avusturyalılar Şark Kumpanyasını kurdular. Trieste limanı Akdeniz trafiğine açıldı. Trieste ve Fiume serbest liman ilan edildi. Avusturya'nın Akdeniz ticareti bu iki liman sayesinde gelişmeye başlamıştı.

Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'ya olağan üstü elçiler yollayarak, bilgi toplamaya çalışıyorlardı. Yirmisekiz Mehmet Sait Efendi bu amaçla Viyana'ya gitti.

Mora Osmanlıların eline ikinci defa geçince, orada oldukça özerk ve enteresan bir yönetim kurdular. Her köyde ileri gelenlerden oluşan bir kurul vardı. Bu kurullar il meclisine temsilci yolluyorlardı. İl meclisleri de Mora senatosuna temsilci yolluyordu. Mora senatosundan iki üye ve iki Müslüman birlikte Mora beylerbeyinin kurulunu oluşturuyordu. Ayrıca Mora İstanbul'a da merkezle halk arasında doğrudan ilişki kurmak üzere iki temsilci yolluyordu.

Önce Karlofça, sonra Pasarofça, Habsburg ile Osmanlı uyruklular arasında uygun bir ticaret ortamı yaratmıştı. Balkanlarda bir ticaret ağı canlandı. Adriyatik veya Ege denizi limanlarından başlayan yollar Dubrovnik, Split, Druzzo ve Arta'dan hareketle Belgrad, Selanik, Varna ve İstanbul'a ulaşıyordu. Trieste bir yandan Almanya'ya bir yandan Balkanlara bağlıydı. Selanik ise çeşitli yollar arasında bir kavşak noktasıydı.

Balkanlar dışarıya şarap, zeytinyağı, kuru üzüm, renklendirici maddeler, yün ve deri gibi geleneksel ürünlerini satıyordu. Şimdi ise ona 2 yeni madde, Pamuk ve Mısır eklenmişti. Mısır Doğu Makedonya Serez'de yetiştirilmeye başlanmıştı. Oradan batıya Selanik ve Teselya'ya yayılmıştı. Mısır ise ilk önce 1611'de Hırvatistan'da yetiştirilmişti. Kalender bir bitki olduğu için Balkanlarda pamuktan daha geniş bölgelere yayıldı. Arnavutluk, Mora ve Tuna prensliklerinde yaygınlaştı. Köylünün yeme alışkanlığı darıydı. Bu nedenle Mısır kentlere ve dış satıma gidiyordu.

Pamuk ve Mısır ekiminde görülen gelişme, çiftliklerin varlığı ile de yakından ilgiliydi. Zengin toprak sahipleri mutlaka verim kaygısı ile bu bitkileri topraklarına getirip, ektirmişlerdir. Köylü hem kendine ait topraklarda ve hem de çiftliklerde bu iki ürünü ekebiliyordu.

Balkanlar yaptıkları dışsatıma karşılık Avrupa'dan kumaş, işlenmiş malzeme, Zücaciye, saat, silah, cephane, şeker ve baharat satın alıyorlardı.

Balkanlarda ortaya Yunanlı tacirler çıkmaktaydı. Bunun bir nedeni de Yahudi tüccarların ortadan çekilmiş olmaklarıydı (batıya gidiş). Yunanlıların Venedik, Trieste, Marsilya, Viyana, Londra ve Amsterdam'da kolonileri vardı. Bu kolonilerin varlığı, kendi ticaretlerini geliştirmelerinde çok yararlı oluyordu. Bu ticarette Makedonyalılar, Sırplar, Bulgarlar, Ruslar, Arnavutlar gibi diğer guruplar da yer alıyordu. Ticaret geliştikçe deniz ticaret filoları da kuruluyordu.

John Law, 1719

John Law

John Law'ın Mississippi şirketi rakip ticaret şirketlerini yutmuştu. 1719'da tüm denizlerde " Compagnie Perpetuelle des Indes " bir ticaret tekeli haline geldi.

John Law, Louisiana'nın zenginliğini etkili bir pazarlama ile şişirdi. Bu da 1719'da şirket hisselerine ilişkin müthiş spekülasyona yol açtı. 500 liralık senetler 18.000 liraya yükseldi. Şirket hisseleri o kadar popülerdi ki, hisselerin kazançları yatırımcılara kağıt parayla ödendi.

Aynı anda, banka para değeri karşılığından daha fazla senet piyasaya sürmeye başladı, bu da enflasyona yol açtı. Sonunda paranın değeri yarıya inip, kapanacak korkusuyla bankadaki hesaplardan çok büyük paralar çekildi.

Çiçek hastalığı kol geziyordu. Paris'te 1719 yılında çiçekten 14.000 kişi öldü.

1719 tarihli Anayasa ile İsveç bir cumhuriyet oldu. Diyet meclisi kanunları çoğunluk esasına göre çıkarıyordu. Diyet içinden ayrılmış 50 kişilik bir grup yürütmeyi götürüyordu. Ayrıca

kralın senatosu için adaylar sunuyordu. Kral çoğunluğa uymak zorundaydı. Kralın sadece bir yerine iki oyu vardı. Şimdi İsveç'te parti mücadeleleri başlayacaktı.

Stockholm antlaşmalarıyla (Hannover ile, Prussia ile, Denmark ile) (1719 – 1721), İsveç toprak ve geçit kaybetmişti. Hannover'e Breme ile Verden bırakılmıştı. Prusya ve Danimarka ile yapılan antlaşmalar 1720 yılına kaldı.

Osel Island muharebesinde Rus deniz kuvvetleri İsveç donanmasını yendi.

İspanya Kralı V. Felipe (Philippe), Fransa tacından ve VI. Karl'ın ele geçirdiği topraklardan samimiyetle vazgeçmişti. Ama İngilizlere Cebelü Tarık ve Utrecht'te ticari ayrıcalıklar bıraktı. Karşılık olarak da oğlu Don Carlos için Parma Dukalığını elde etti.

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu içinde " Principality of Liechtenstein " kuruldu.

Glen Shiel muharebesinde Britanya kuvvetleri Jacobite'leri ve müttefikleri İspanyolları yendi.

Hindistan Babür İmparatorluğunda Ferruhşir'in baş veziri Hüseyin Ali ve ordu komutanı Abdullah Han, iki Şii kardeşti. Bunlar 1712'den beri bir Hindu siyaseti izliyorlardı. Bütün makamlara Hindular atandılar.

Ferruhşir, iki kardeşi çok güçlü görmeye başladı ve onlara karşı Sünnilere yaslandı. Onlarda Hinduları yanlarına alıp, Ferruhşir'i tahtan indirdiler. Yerine Muhammed'i geçirdiler. Aslında, hala, Evrengzib ve Bahadır'ın peşinden, oğullar ve torunlar arasındaki taht mücadelesi sürüp gidiyordu. Muhammed 1719'dan 1748'e kadar iktidarda kaldı. Bu ve bundan sonra zayıf bir İmparatorluk söz konusuydu.

Fransız matematikçi ve astronom Philippe de la Hire (d. 1640), İngiliz polikacı ve yazar Joseph Addison (d. 1672), İtalyan ressam ve oymacı Giovanni Gioseffo dal Sole (d. 1654), Alman ressam Christoph Ludwig Agricola (d. 1667), İngiliz yazar John Harris (d. 1666), Alman yazar Johann Heinrich Acker (d. 1647), Fransız matematikçi Michel Rolle (d. 1652), İngiliz astronom John Flamsteed (d. 1646), Fransız besteci ve orgcu André Raison (d. 1650) 1719 yılında öldüler.

Ekonomik Kriz, 1720

Güney Denizi aldatmacası

Stockholm antlaşmalarıyla (Hannover ile, Prussia ile, Denmark ile) (1719 – 1721) Prusya Stettin'i ve Pomeranya'nın bir kısmını almıştı. Danimarka'da Stralsund, Rögen ve Wismar'ı terk etti. Rusya ve İsveç arasında da Stockholm anlaşması imzalandı.

1720'de John Law'ın bankasıyla şirketi birleşti. Fransa hükümetinde Law'ı Finans Bakanı (Contrôleur général des finances) olarak atandı. Amacı sermaye toplamaktı. Law'ın para basma faaliyetinde bulunan banka konusundaki öncülüğü devam ediyordu. Ancak kriz de büyüyordu. Sonunda, Fransa hükümeti Banque Royale'in çıkardığı kağıt para miktarının, elinde bulundurduğu metal para darbı miktarına eşit olmadığını kabul etmek zorunda kaldı.

1720'nin sonunda, finansçılar toplu halde senetlerini paraya çevirmek istediklerinde, banka parasal karşılıkları ödeyemez hale geldi.

1720'nin sonunda Law, XV. Louis'nin vekili olan Orléans Dükü II. Philippe tarafından görevlerinden alındı. Ardından Law önce Fransa'ya, daha sonra da Belçika'ya gitti.

Ancak Fransa'da Law'ın çıkardığı spekülasyon ateşi yanıyordu. Acayip ortaklıklar kuruldu. Sürekli dönen bir tekerlek için 1 milyon liralık ortaklık, deniz suyunu arındırmak için bir başka ortaklık oluşturuldu.

Law örneği kapitalistlere çok cazip gelmişti. İngiltere'de İngiltere Bankası ve Güney Denizi Şirketi, alacakları karşısında devletin yerine geçmeyi önerdiler. İngiltere'de de Fransa gibi önce büyük spekülasyonla hisse senetleri şişti. Peşinden bozgun başladı.

İngiltere'de 1720 yılı mali paniği başlamıştı. Ancak güvensizlik fazla sürmedi. İki üç yıl sonra yeni şirketler kurulmaya başlandı. Fransa'da ise güvensizlik devam etti. Fransızlara kimse bankadan bahsedemiyordu. Böylece Fransa'da Kredi ve dolayısı ile sanayi ve ticaretin gelişmesi yavaşladı.

Bu sırada Cenevre de çok önemli mali bir çevreye sahipti. İsviçreliler nerede ise doğuştan parayı ve işlemlerini biliyorlardı. Bunda Tapınak Şövalyelerinin etkisi unutulmamalıdır.

İsviçre 13 kantondan oluşan gevşek bir konfederatif birlikti. Buna " Helvetik Birlik " deniyordu. Kantonlar ayrıca Katolik ve Protestan olarak da bölünmüşlerdi. Yönetimleri cumhuriyetti. Burjuvazi gelişmişti. Ayrıca özel siyasi ve sosyal hakları olan asiller de vardı.

Katolik Fransa ise Katolikliğin faizi men etmesi nedeniyle, finansman konusunda epey geride kalmıştı. Fransa'da sadece kaçınılmaz bir tehlike söz konusu olduğunda faizli alacağa müsaade ediliyordu.

Montesquieu, " Acem Mektupları " adlı eserini yayınladı. Montesquieu, Montesquieu baronu olan Charles-Louis de Secondat'dır. Bordeaux yakınlarında La Brede şatosunda doğdu. Ailesi geleneksel olarak hukuk dalına önem vermiş asil bir aileydi. Bu meslekte iken kurum ve töreleri eleştirmeye başladı.

Acem Mektupları, Fransa'yı ziyaret eden bir İranlının ağzından yazılmıştır. Saf bir dil kullanılırken sert eleştiriler yapılmaktadır. Kralın bakanlarını uşakları arasından seçtiğini söyleyerek, kralın etrafındaki asillere hakaret ediyordu. Fransız kadınların seks hayatına hücum ediyordu. Sorbon Üniversitesini aşağılıyordu.

Bu kitap en fazla yöneticiler arasında taraftar buldu. Bu ise garip bir durumdu. Kendilerini yerden yere vuran bir eseri yöneticiler beğeniyorlardı.

1720'de İstanbul'a gelmiş olan Fransız Davit, İstanbul'daki ilk itfaiye teşkilatını kurdu.

Rusya'da kişi başına bir baş vergisi kondu. Merkantilizm uygulanmaya başlandı. Tekel uygulamaları yapıldı. Faizsiz borç para verilerek veya başka yollarla, sanayi, mali olarak desteklendi. Devlet sanayiyi kurdu. Gümrük vergileri ile üretim desteklendi.

Çar Büyük Petro, iktidarını Sibirya'da sağlamlaştırmak ve keşifler açısından Batı ile boy ölçüşebilmek için 1720'de Kuzey Asya'da bir keşif seyahati tertipletti. Danimarkalı Behring (Bering) kendi adı ile anılan boğazı buldu. Sonra Amerika kıyılarını dolaştı.

Bu sırada Ruslar Ust-Kamenogorsk'u üs haline getirdiler.

Quadruple Alliance savaşı sonunda İspanya Hague anlaşmasını imzaladı.

1720 yılında İmparator Kangxi'nin yolladığı ikinci bir sefer sonunda Tsewang Rabtan'ın kuvvetleri Tibet sınırı dışına atıldı. İmparatorluk kuvvetlerine kurtarıcılar olarak övgüler düzenlendi. Gelirken yanlarında Kälzang Gyatso'yu getirmişlerdi. Onu yedinci Dalay Lama yaptılar (1721).

Hindistan'da Marathaların ikinci peişuası Baji-Rao (1720 – 1740) başa geçti.

Hindistan'da baş vezir ve ordu kumandanı iki Şii kardeşin, Hinduları kayırıp, İmparator değiştirmesi, Sünni İmparatorluk hanedanının kanına dokunmuştu. Malua subadarı Nizam-ül Mülk iki kardeşi yenerek, Babür İmparatorluğunu ellerinden aldı. Ancak İmparatorluk artık gücünü kaybetmişti.

Fransızların Hindistan şirketinin başına Le Noir geçmişti. Hindistan'da çok çeşitli mallar olduğunu ve iç ticaretin yeteri kadar gelişmediğini gören Le Noir, iç ticarete başladı ve çeşitli Hint halkları arasında aracı oldu.

Edmond Halley, Kıraliyet Astronomu oldu.

Fransız yazar Antoine Hamilton (d. 1646), Fransız şair Guillaume Amfrye de Chaulieu (d. 1639), İngiliz şair Anne Finch, Countess of Winchilsea (d. 1661), Fransız bilgin Anne Lefèvre (d. 1654), Fransız heykeltıraş Antoine Coysevox (d. 1640), İngiliz korsan John Rackham, 1720 yılında öldüler.

Britanya Başbakanı, 1721

Robert Walpole

İsveç, XII. Karl'ın ölümünden sonra çözülüyordu. 1721 yılında İsveç ve komşuları arasında Nystad anlaşması imzalandı. İsveç Baltık dışı topraklarının önemli bir kısmını kaybetmişti. Rusya İsveç'ten Livonya, Estonya, İngrie ile Carelie'nin bir parçasını aldı.

Rusya, Baltık kıyılarında oldukça geniş topraklara sahip olmuştu. Buradan denizlere açılmayı düşledi ise de Danimarka geçitlerini kontrol eden İngiltere'nin kararlı tutumu karşısında bu sevdadan vazgeçmek zorunda kaldı.

İngiltere'de Walpole başbakan oldu (1721 – 1742). Robert Walpole, (1676, Norfolk - 1745, Londra) genellikle ilk Birleşik Krallık başbakanı olarak anılır. 1701'de Avam Kamarası'na giren Robert Walpole, kısa sürede aktif Whig Parti üyelerinden biri haline geldi. 1708–1710 arası savaş bakanlığı, 1710–1711 arası Kraliyet Donanması hazinesinden sorumlu bakanlık ve Kit-Kat Kulüp üyeliği yaptı. 1712 yılında muhafazakarlar tarafından rüşvet yemekle suçlandı

ve Avam Kamarası'ndan çıkartıldı. I. George'nin tahta çıkmasıyla beraber eski yerini tekrar ele geçirdi.

Walpole kişisel çıkar sistemini çok iyi kullanarak, parlamentonun önde gelen üyelerini ve onların yandaşlarını doyurarak yönetimini sürdürdü.

İspanya Amerika'sında, Paraguay'da bir komün hareketi yaşandı.

Hatırlanacağı gibi Rusya'da 1700 yılında I. Petro, ölen patriğin yerini boş bırakmıştı. 1721 yılında, yeni devlet organları kurulunca, senato ve bakanlıklarda görevli bir üst kademe yöneticisine ruhbanın yönetimi görevini verdi. Bu organ " Kutsal Sinod " diye adlandırıldı. Kutsal Sinod 9 piskopostan oluşuyordu. İçlerinde bir de din adamı olmayan laik bir kişi de vardı. Pratikte ise bundan sonra Rus Kilisesini bu kişi yönetti.

Çar, 1721 yılında kendi yerine çıkacak olanın eski çar tarafından tayin edilmesi kuralını getirdi. Böylece eski Rusya mirasına dönmek isteyenler saf dışı kaldılar.

Rusya'da maden ticaretini geliştirmek için maden sahiplerine de serfe sahip olma hakkı tanındı. Bu hak sadece asillere ait bir haktı. Madencilere tanınan bu hak 1782 yılına kadar devam etti. Bunlar ellerindeki serflerin listesini bizzat yaptılar. Serf listeleri kanun hükmündeydi.

Osmanlı elçisi Yirmisekiz Mehmet Sait Efendi, Paris'e gitti. Yaptığı incelemelerin sonucunu, imparatorlukta uygulanabilecekler olarak bir rapor halinde sundu.

Watteau'dan L'imbarco per Citera

1721 yılında ressam Watteau (1684 – 1721) öldü. Sanatçı tutkunun, zengin bir anlatımın, bireysel yaradılışın peşinden gidiyordu.

1721 yılında Belçika Mons'ta mason locası açıldı. Masonluk hızla yaygınlaşıyordu.

İngiliz devlet adamı ve şair John Sheffield, 1st Duke of Buckingham and Normanby (d. 1648), Papa Clement XI (d. 1649), İngiliz korsan Charles Vane ve Mary Read (d. 1695), Fransız ressam Antoine Watteau (d. 1684), Çek heykeltıraş Michael Brokoff (d. 1686), Alman botanikçi ve fizikçi Rudolf Jakob Camerarius (d. 1665), İngiliz şair ve diplomat Matthew Prior (d. 1664), 1721 yılında öldüler.

Avusturya modernleşmeye Çalışıyor, 1722

Avusturya yenileştirme çalışmalarına devam ediyordu. Avusturya'da posta hizmetleri hem islah edildi ve hem de devletleştirildi. VI. Karl 1722 yılında " Doğu Hint Ticaret Şirketini " kurdu. Ancak, Uzak Doğu için, denizler ve limanlar Hollandalılarla İngilizlerin kontrolündeydi. Bu iki kuvvetli rakip tarafından çalıştırılmayan şirket kısa süre sonra faaliyetine son verdi. Avusturya koloni yarışında çok gerilerde kalmıştı. Bu nedenle de Akdeniz ticareti vazgeçilemez önemdeydi. Ayrıca Doğu Akdeniz'de ciddi bir taşımacılık ve ticaret rekabeti de yoktu. İngiltere, Hollanda ve Fransa oradan çoktan çekilmişlerdi.

Deniz taşımacılığının esas zorluğu korsanlardan geliyordu. Korsanlık, devletlerin resmi politikasıydı. Bu nedenle ülkeler korsanların şerrinden " deniz nakliyatı " anlaşmaları yaparak kurtulmaya çalışıyorlardı. Avusturya da, Doğu Akdeniz'de ticarete soyununca, Osmanlılar ile " seyri- sefain " (navigation act) sözleşmesi yapması kaçınılmaz olmuştu. Karlofça ve Pasarofça anlaşmalarından sonra, Avusturya'nın Osmanlılarla denizcilik anlaşmaları imzalamaları, Avusturya açısından kolaylaşmıştı. Bu tip anlaşmalarda ticaret asayiş açısından garanti altına alınıyordu. Ama bu aynı zamanda da kaçak ticareti de kolaylaştırmış oluyordu.

Kaçak ticaret Doğu Akdeniz'e veya Osmanlı mallarına has değildi. Dünyanın her yerinde kaçak ticaret vardı.

Balkanlarda kaçak ticaret yapıp, Avusturya ile yakın ilişkiler kuran tüccarlar Hırvat, Sırp ve Yunan asıllı tüccarlardı. Bu tüccarlar Viyana modasının, kültürünün ve Alman dilinin Balkanlara yerleşmesinde önemli rol oynadılar. Porselen, çini ve kumaş gibi Avusturya mamulleri Balkanlara giriyor ve kullanılıyordu. Avusturya bir yandan da Balkanlara İsviçre ve Almanya'dan yapılan ticaretin de merkezi olmaya gidiyordu.

1722 yılında ölen İngiliz özgür düşünürlerinden Toland (1670 – 1722), dünyanın ebedi ve kendiliğinden hareket ettiğini söylüyordu. Düşünce beynin bir etkinliğiydi. Ahlak'a ancak akıl ile varılırdı.

1722'de Boulainvilliers de öldü (1658 – 1722). Ölümünden birkaç yıl sonra yayınlanan " Fransa Hükümeti Üzerine Düşünceler " adlı eserinde monarşinin imtiyazlarını daralttığı için krallık iktidarına söyleniyordu. " Asiller Frank fatihlerin torunları olduklarından Gali-Romalı mağlupların torunları olan ayak takımıyla aynı düzeyde tutulamazlar " diyordu. Feodaliteyi göklere çıkartıyordu. Düşünceleri ırkçı ve faşistlere öncülük etmiştir.

İran’a Çullanma, 1722

Mir Mahmut

İran’da Şah Safi’nin ölümünden sonra yerine oğlu Hüseyin Şah olmuştu. O da kısa sürede eğlenceye düştü. Devler bürokrasisi bu sırada kendi bildiği gibi, birbirinden kopuk davranıyordu. Şii din adamları, mollalar, Sünniler üzerinde dayanılmaz bir baskı kurmuşlardı. Sünni ve savaşçı Afganlıların bu baskıya dayanacak halleri kalmamıştı. 1722 yılı Hüseyin Şahın tahta son yılıydı. Tahmasp, Hüseyin Şahın varisi olarak ilan edildi. Afganlılar baş kaldırıp, saldırıya geçtiler.

İran’ın içine düştüğü bu durum, Osmanlılara çeşitli kaynaklardan rapor edildi. Osmanlı devleti durumdan istifade etmeyi düşünüp, tartışıyordu.

Bu sırada Afgan Emiri Mir Mahmut (Üveysiler) İran’da İsfahan’ı kuşatmış ve Şah Hüseyin’i eline geçirmişti. Şahın oğlu Tahmaps kuzeye çekilip, Tebriz’e gelerek şahlığını ilan etti ve bunu Osmanlı devletine bildirdi. Ama Osmanlı İran topraklarını ele geçirmeyi kafasına koymuştu.

Mir Mahmut 23 Ekim 1722’de İsfahan’a girmiş ve kendini hükümdar ilan etmişti. Şimdi bütün komşuları İran’ın üzerine üşüşmüşlerdi. Buhara Emiri Horasan’ı işgal etti. Ruslar Astragan’da ipek ve baharat yolunu gözlüyorlardı. Ruslar 1722’de Derbent’i ele geçirdiler.

Osmanlılar üç koldan İran üzerine sefer açtılar. Bu sırada Davut Hanı Şirvan Hanı olarak tanıyıp, korumalarına aldılar. Ekim 1722 tarihinde önce Tiflis sonra Küri ve yöresi Osmanlılara geçti. İran paylaşılıyordu.

Bu sırada Nadir Şah adlı biri de Horasan'a girmişti. Nadir Şah bir Avşar Türküydü. Haydutluk, katliam ve eşkıyalık yapmıştı. Eli açık olduğundan kısa sürede etrafında pek çok kişi toplandı. Bir yolunu bulup bir Türk Avşar kabilesinin başına geçti. Peşinden diğer Avşar kabilelerini yenerek bir bir kendi buyruğuna aldı. 1722'den itibaren de İran'ın çöküşünden faydalanarak Horasanı ele geçirmeye başladı. İşte bu tehlikeli Nadir Şah, aslında İran'ın kaderini yeniden düzeltecekti.

Kadınlara El Koyma, 1722

Friedrich Wilhelm

1722'de Fransa kralı XV. Louis reşit olmuştu. Ama ipler hala Orleans dükündeydi. 1722'de Fransa'da Ticaret Dairesi kuruldu. Bu daire istatistikleri düzenliyor, tüccarlara yardım ediyordu. Burjuvalar için hayat ve ticaret kolaylaştırılmaya çalışılıyordu.

Prusya kralı Friedrich Guillaume (Çavuş Kral) Berlin'de 1722'de askeri akademi kurdu. Bu akademide sıradan soylular subaylar haline getirildiler. Bunlar her tip deneye açık askerlerdi. Orduda her alayın bir mahallesi vardı. İnsan malzemesi oradan geliyordu. Feodal bağ ise askeri disiplini kuvvetlendiriyordu.

Prusya yavaş yavaş herkesin ordu için çalıştığı büyük bir talim yeri oluyordu.

1722'de II. Friedrich ele geçirdiği Polonya topraklarında kadınlara el koymuştu. Onları kadın eksikliği çekilen Pomeranya'ya yolladı. Normalde böyle olmazdı. Kadınların ırzına geçilir ama yerli halk yerinde bırakılırdı.

Rusya'da Çara hizmet eden herkes soylulaştırılmıştı. Böylece eski ve yeni soylular bir bütün haline geldiler. 1722'de herkes hizmetine göre sıralandı (Rütbe Listesi). Muhafız birliğinde hizmet eden soylular, kendini adamış kişilerdi. Bütün soylulara köylüler üzerindeki her türlü otorite tanınmıştı. 1718'deki kararla köylüler serf veya özgür olsun, soyluların izni olmadan topraklarını terk edemezlerdi.

Rusya'da yerel yönetimler soylulardaydı. Köylülerin ödemesi gereken vergiyi soylular topluyordu.

Hindistan'da Malua Subadarı Nizam-ül Mülk, Hasan Ali ve Abdullah kardeşleri yenip, İmparatorluğu kurtarınca, İmparatorluğun çok güçsüz olduğunu görmüştü. Dakkar'da bir prenslik kurdu (1722 – 1724). Başkaları da aynı yolu tuttular. Büyük Babür Sultanının iktidarı sadece Delhi ve çevresinde geçerli kalmıştı.

İspanyol Amerika'sında düşünsel faaliyet artmıştı. İspanya buna engel olmak istedi ise de bir süre sonra Meksika'da " Mercure Volant " adlı gazetenin çıkarılmasına müsaade etmek zorunda kaldı. Gazete Avrupa'dan haberler veriyor, fizik ve doğa bilimleri üzerine makaleler yayınlıyordu. Fransa'dan gelen yasak veya kaçak yayınlar, Amerika'da doğmuş İspanyollara yeni düşüncelerin kapısını açıyordu.

İspanya Amerika'sı İngilizler tarafından tehdit ediliyordu. Nüfus ve iş artmıştı. Kaçakçılıkta artmıştı. Tüm bunlar İspanya'nın yönetimi sıkılaştırması sonucunu getirdi. Bu ise halktaki memnuniyetsizliği arttırıyordu.

Pennsylvania kolonisi, daha önce oğlancılık suçu işlemiş olanların koloniye yerleşmeye gelmeleri halinde, çağıranların adam başına 5 Sterlin ödeyeceklerini karara bağladı.

Wabanaki Konfederasyonu ile Kuzey Amerika'daki Britanya kolonileri (Maine ve Massachusetts) arasındaki Üç Yıl Savaşı başladı.

Danimarka'da ilk halk tiyatrosu kuruldu, Lille Grönnegade.

İngiliz korsan Bartholomew Roberts (d. 1682), İrlandalı filozof John Toland (d. 1670), Fransız botanikçi Sébastien Vaillant (d. 1669), Alman besteci Johann Kuhnau (d. 1660), Fransız bilgin André Dacier (d. 1651), Fransız matematikçi Pierre Varignon (d. 1654) 1722 yılında öldüler.

Çin, 1722

İmparator Kang-Xi

1722'de İmparator Kang-hsi (Kangxi) öldü. Kangxi 1661'den 1722 kadar imparatorluk yapmıştı. Başlangıçta Mançular yönetim açısından tecrübesizdiler. Kang-hsi jendriyi saraya davet etti. Çin kültürüne büyük ilgi duydu. Kendi de Çinceyi iyice öğrendi.

Avrupa'da ansiklopediler bilginin halka yaygınlaşmasını amaçlamıştı. Çin'de ise imparatorların çeşitli konularda bilgi edinmesini amaçladı. Ansiklopedi ile çeşitli konular üzerinde çok çabuk bilgi elde edilebiliniyordu. Kangxi ansiklopediler hazırlattı. Bu çaba ondan sonra gelen Mançu imparatorlarınca da devam ettirildi.

Çin sarayında Avrupalı misyonerlerin rolü artmıştı. Mançular da Moğollar gibi yabancılara dokunmadılar ve onların çalışmasına imkan verdiler.

Avrupalı misyonerler Çin'deki değişiklikleri ve hareketliliği helecanlı raporlar ile Avrupa'ya bildiriyorlardı. Bu raporlar Avrupa'da " Aydınlanmış Monarşi " düşüncesini uyandırdı. Çin'de Misyonerler tarafından tanıtılan yapılanma Avrupa entelektüellerini etkiledi. Bu etki Fransız devrimine katkıda bulundu.

Avrupalı misyonerler Çin'de çok düzgün davranıyorlar ama tüccarlar öyle davranmıyorlardı. Kuvvetli bir olasılık ile Çin kıyılarına gelen Avrupa gemileri, korsanlık yapıyor ve kıyı

yağmalarında bulunuyorlardı. Bu konuda Çin'de söylenti ve şikayetler vardı. Ama Avrupalılar bunları kabul etmiyorlardı.

Kangxi ölünce yerine 4. oğlu Yongzheng (Yung-cheng, Yong-zheng) İmparator oldu (1722 – 1735). Bir savaşçıydı. Kuşkucu ve sert bir kişiydi. Büyük bir deha değildi. Ciddi, deneyimli ve görevine düşkündü.

Yongzheng Cungar Tsewang Rabdan ile barış anlaşması imzaladı. Rahat bir nefes alan Tsewang Rabdan da dikkatini Kazakların üzerine çevirdi.

Japonya’da tüccarlar

Daimio

XVIII. Yüzyılda Japonya okuma yazma meselesini en yaygınlaştırmış devletti. Okuma yazma oranının %40’a varmıştı (Erkeklerin %40’ı, kadınların %15’i). Okuma ve yazmanın yaygınlaşması Avrupalaşmak, modernleşmek için değildi. Japonya kendi geleneksel eğitiminin yaygınlaşmasını sağlıyordu. Japonya demokratik bir toplum değildi, örneğin köylülerin durumu hazindi vs... Samuray yönetimi askeri bir yönetimdi, yani savaşçılar siyasi imtiyaza sahipti ve her şey onların elindeydi. İç ticaretin getirdiği karmaşık ekonomi ile yerel derebeyi yönetimlerinin bürokratikleşmesi birlikte, okuryazar sayısının artmasını sağlamıştı.

Uzun zamandır Tokugavalar yönetimdeydi. Japonya dışarıya kapanmıştı. Nüfus artmış, tarımsal üretim yetmez olmuştu.

Tokugavalar (Tokugana) Japonya’da toplumun gelişmesini engelleyememişlerdi. Yedo’daki görkemli Şogun sarayı sürekli gelen ve gidenlerle dolup, taşıyordu. Senyörler (daimiolar), kalabalık maiyetleri ile gidip geliyorlardı. Yedo’da ve yollar üzerinde ticarethaneler açıldı. Buralarda alışveriş pirinç takası ile yapılamıyordu, mecburen para öne çıkmaya başladı. Senyörler değerli maden işletmeciliğine önem vermeye başladılar. Ürünlerden vergiyi para olarak ister oldular. Sonunda, sadece pirinç üzerindeki vergi, mal olarak kaldı. Tedavüldeki değerli madenler ise sürekli arttı.

Senyörlere (daimiolara) para yetmeyince pirinçlerini satmaya başladılar. Onları samuraylar izlediler. O da yetersiz hale gelince, gelecek hasat üzerinden borç almaya başladılar. Borca karşılık senet verdiler. Verdikleri senetler ticarete konu olup, dolaşıma çıktı.

Bütün bunların sonunda Japonya'da bir tüccarlar sınıfı zenginleşti. Japonya sadece toprak ürünlerini zenginlik olarak görüyordu. Bu nedenle ticaret başlangıçta vergilendirilmedi. Böylece tüccar daha bol kazanıyordu. Yedo, Osaka, Kyoto, Nara, Fushimi kentlerinde tüccarlar ve zanaat ustaları birlikler kurdular. Şogundan ve onun yüksek görevlilerinden ayrıcalıklar satın aldılar. Bunlar üretimi, çırak ve işçi sayısını sınırladılar. Fiyatları yüksek tuttular ve bunun için ellerindeki tüm imkânları kullandılar. Tekeller kurdular. Osaka borsasında, bütün Japon pirincinin fiyatını aynı tutmak için aralarında anlaştılar.

Japon hükümetine tüccarlar hediyeler veriyor, ödemeler yapıyorlardı. Hükümette onların bu yaptıklarına ses çıkarmıyordu. Halk için durum sürekli kötüleşerek sonunda felaket bir hale geliyordu. İşte o zaman hükümet kükreyerek vergi alıyor, stoklara el koyuyor, tekelleri yasaklıyordu. Bu bir döngüydü, sonra çark yeniden dönmeye başlıyordu.

Zamanında kale olarak kurulmuş olan yerler, ticaret merkezleri olup, kentler olarak büyüdüler. 1723 yılında Yedo'nun nüfusu 525.317 kişiydi. Kentler tüccarlar, zanaatçılar, işsiz samuraylar, serseriler ve maceracılar ile doldu. Kentlerde fahişe mahalleleri gelişti.

Köylüler, çocuklarını kente çırak veya hizmetçi olarak yolladılar. Onlar da geri dönmeyerek, kentlerde kaldılar. Köylü açtı. Toprağın verimini arttırmak için gübreden başka çaresi yoktu. Tüccara başvuruldu. Köylü çok yoğun çalışıyordu. Kendi giysisini kendi yapacak vakti bile kalmamıştı. Sonunda borç batağına saplanıp, toprağını ipotek etmek veya satmak zorunda kaldı. Aslında bu kanunen mümkün değildi. Ama kanuna da hile yapılıyordu. Bunun sonucunda toprağını başkalarına kiralayan " Büyük Toprak Sahipleri " sınıfı ortaya çıktı.

Tüccarlar, kılıç taşımaya, samuray adları almaya, soylular ve savaşçılar sınıfına girmeye başladılar. Aslında bunların hepsi kanunlara karşıydı. Ancak yapmanın da bir yolu bulunuyordu.

Mason Anayasası, 1723

Osmanlılar Kafkas serdarı olarak Erzurum beylerbeyi Vezir Silahtar İbrahim Paşa'yı atadılar. Tiflis ve Gori Osmanlıların eline geçti.

Van valisi Köprülüzade Abdullah Paşa Azerbaycan üzerine yapılan hareketler için başkomutan tayin edilmişti. O da güney Azerbaycan'a girdi. Köprülüzade kasabaları alarak Tebriz'i kuşattı. Ancak kış çok şiddetli geçiyordu. Osmanlı ordusu geri çekildi.

İran üzerine yürüyen Osmanlı ordularının üçüncü kolu, Bağdat'tan yola çıkıp, Kirmanı ele geçirdi. Serdar olarak Bağdat valisi Hasan Paşa vardı.

Kafkas serdarı İbrahim Paşa 4,5 ay Tebriz'de kalmıştı. Bu sırada Rus birlikleri Bakü'ye girdi. Görevi yeteri kadar iyi yapamadığı için İbrahim Paşa serdarlıktan azledildi. Yerine Eylül 1723'de Osmanlılar İran cephesine serasker olarak Arifi Ahmet Paşayı atandı. Paşa Revan üzerine yürüdü.

Bir hamlede İran'ın 5 büyük eyaleti, Doğu Gürcistan (Tiflis), Dağıstan, Luristan, Ardelan (Kürdistan) ve Kirmanşah Osmanlıların eline geçmişti. Osmanlı fütuhatı devam ediyordu. Çoğu zaman silah atılmadan kentler teslim oluyorlardı.

Serasker Hasan Paşa savaşlar da ölmüş, yerine oğlu, Basra valisi Ahmet Paşa serasker tayin edilmişti. Hasan Paşa 1704 ile 1723 arasında Bağdat valiliği yaptı. Bir sipahi çocuğuydu, Enderun'da eğitilmişti. Halep ve Diyarbakır valiliklerinde başarılı olduktan sonra Bağdat valiliğine getirilmişti. Öldüğünde çok saygın olduğundan yerine oğlu getirildi.

Fransa'da yönetimi fiilen götüren Orleans dükü öldü. Yönetim Bourbon dükü'ne geçti.

1723 yılında. Mason Üstadı Azamının emri ile Anderson Mason Anayasasını kaleme aldı. Örgütte mutlak gizlilik vardı. Yani mistik bir yapılanmaydı. Amaçları yeni bir ahlaki ve sosyal düzen kurmaktı. Masonlar akılcıydı. Hıristiyanlığa karşıydı. Ama Tanrı'cıydılar. Evrenin Büyük Mimarına tapıyorlardı. Tanrıtanımamazlığı kabul edemezlerdi. Bütün insanların üzerinde anlaştıkları genel bir dine inanıyorlardı. Özgürlükten ve eşitlikten yanaydılar. Ahlaklıydılar.

Masonluk, hiyerarşikti ve bu hiyerarşi uluslar arası bir hiyerarşiydi. Disiplin, kurallara bağlılık, birbirine bağlılık, karşılıklı yardımlaşma esastı.

Bu sırada Orta Asya'da, Cungarlar 100.000 kişilik bir ordu ile Kazak topraklarına girdiler. Kazaklar bu saldırıda çok büyük bir yenilgiyi tattılar. Meydana gelen talan, yağma ve vahşet Kazakların hafızasına kazınarak, günümüze kadar geldi.

Bu saldırı 40 yıllık Cungar-Kazak Savaşlarını da noktalamıştı. Kazaklar nüfuslarının büyük çoğunluğunu kaybettiler (800 bin ile 1 milyon arası kayıp düşünülmektedir).

Şili'de 1723 Mapuche Ayaklanması meydana geldi.

Prusya'da Christian von Wolff (1679 – 1744), ateizm suçlaması ile yasaklandı. Wolff felsefeye yönelik sistematik yaklaşımıyla ün kazanmıştır. Leibniz (1646 – 1716) felsefesinin yılmaz bir savunucusuydu. Felsefenin varoluşu değil, özü konu alması gerektiğini söylüyordu. Tıpkı Leibniz gibi, evrende yeter neden ilkesinin geçerli olduğunu savunmuş ve bunun, evrende her şeyin aklın egemenliği altında olduğu anlamına geldiğini düşünmüştü.

Wolff, dini de çelişmezlik ilkesine bağlamış ve vahiye dayanan dinin akla aykırı olan bilgileri kapsayamayacağını öne sürmüştür. Wolff'un felsefesi akla ve inanca, özgürlük ve otoriteye aynı derecede değer veriyordu. Wolff, ontoloji kavramını felsefede ilk kullanan filozoftur. Wollf'un ontoloji deyince anladığı şey, Tanrı'nın, ruhun ve dünyanın varlığını ispat etmekti.

1723 yılında Vivaldi (1678 – 1741), Dört Mevsim adlı eserini yazdı. http://www.youtube.com/watch?v=pe-MIDDfckw

İngiliz mimar, astronom ve matematikçi Sir Christopher Wren (d. 1632), İngiliz yazar Thomas d'Urfey (d. 1653), Alman edebiyatcı Johann Christian Günther (d. 1695), Fransız tarihçi Claude Fleury (d. 1640), İngiliz bilgin Joseph Bingham (d. 1668), Alman bilgin Anton van Leeuwenhoek (d. 1632), Alman fizikçi ve botanist Augustus Quirinus Rivinus (d. 1652) 1723 yılında öldüler.

Mısır'da Gayri Resmi Yönetim, 1724

Kahire

Osmanlı seraskeri Arifi Ahmet Paşa önce Nahcıvan'ı sonra Eylül 1724'de Revan'ı aldı. Osmanlıların Azerbaycan ordusu Tebriz'i bir daha kuşattı.

Mısır beylerbeyi yanında, bütün yetkili mercilere Memluklardan gelenlerin sahip olduğundan ve esas yönetimin en üst durumdaki Memlukluda bulunduğundan defalarca bahsetmiştik. En yetkili veya en üst yönetici durumunda olan Memluk beyine " Şeyh el-Balad " denmeye başlamıştı. Bu unvan başlangıçta resmi değildi ama gittikçe Osmanlı Divanınca da tanınır oldu.

İlk resmi Şeyh el-Balad unvanını 1724 yılında Çerkez Muhammed Bey aldı (1724 – 1726).

Cezayir'in el koyduğu gemiler arasında Osmanlı İmparatorluğu tabiiyetinde olanlar da vardı. Osmanlı bu gemilerin iadesini istedi. Fermanı getiren elçi, sultanın unvanlarını sayarken, Cezayir kralı deyince, dayı, peki ben neyim diyerek salonu terk etti. El konan gemiler de Osmanlılara geri verilmedi. İşte Cezayir Osmanlı merkez ilişkileri, bu tarihlere gelindiğinde böyle ilişkilerdi.

1724 yılında Rus Çarı Petro Saint Petersburg Akademisini kurdu. I. Catherine kocası Çar Petro tarafından resmen Çariçe olarak adlandırıldı.

1724 yılında Paris borsası açıldı. Başlangıçta sürekli işlem olanağı yoktu. Değerleri 24 saatte teslim etmek zorunluluğu vardı.

İspanya kralı V. Filip (Philip) tahtan oğlu I. Louis adına feragat etti.

1724 yılında İngiliz düşünür William Wollaston öldü (1659 -1724). Ona göre doğru olanı yapmak ahlaklılık yani fazilettir. Doğruya değil de yanlışa (yalana) dayanan ise ahlaksızlıktır. Yani ahlaklı olmanın ölçüsü doğruluktu.

İngiliz yazar Elkanah Settle (d. 1648), Fransız yazar François-Timoléon de Choisy (d. 1644), Portekizli doğa bilimci Bartolomeu de Gusmão (d. 1685), 1724 yılında öldüler.

Çariçe Catherina, 1725

I. Catherina

1725 yılında Büyük Petro öldü. Bir masala göre, güya Çareviç Aleksey idam edilirken kendi hanedanını lanetlemişti. O yüzden de Romanovlar hanedanı bitmemiş ve 1917 devrimini görene kadar devam etmiş sayılırlar.

Osmanlılar Rusya'yı ve Çar Petro hem sevmiyor ve hem de küçümsüyorlardı. Vakanüvis Raşit " Moskof Çarı Petro öldü, laşesi dar bir köşede bırakıldı. Tebaasına çılgınca yeni adetler getirmişti. " diyordu. Ancak XIX. yüzyıla gelindiğinde bazı Osmanlılar artık Petro'dan " Deli " değil " Büyük " diye bahsedeceklerdi.

Çar Petro'dan sonra Petro'nun ikinci karısı Catherine (1725 – 1727) çariçe olarak devam etti. Ondan sonra tahta öldürülen Aleksey'in oğlu II. Petro (1727 – 1730) çar oldu. Daha sonra kardeşi Ivan'ın kızları (Anna İvanovna (1730 – 1740), VI. İvan (1740 – 1741)) nihayet son olarak da kendi kızı Yelizabeta Petrovna (1741 – 1762) tahta geçti. Yelizabeta Petrovna'nın çocuğu yoktur, evli değildir. Bunun için yeğeni Üçüncü Petro'yu varis ilan etti. III. Petro " Schleswig-Holstein-Gottorp " Düküydü, Almancadan başka dil bilmezdi. Anhalt-zerbst prenseslerinden ünlü Catherina'yla yani eski prenses Sophie ile evlendi. Aslında Romanovlar hanedanı burada sona ermişti, artık sadece ismen devam edecekti.

Büyük Petro varis bırakmadan ölmüştü ama eseri yaşadı. Petro ustaca davranmış, devlet görevi vererek soylular ile devletin çıkarlarını iç içe geçirmişti. Ayrıca 1721 fermanı ile eski usul çar seçimini de önlemişti. Bir sonraki çarı, çar seçecekti. Ama fiiliyatta öyle olmadı. Muhafız birliği kimi seçti ise çar veya çariçe o oldu. Herkes böyle seçildi.

Zaten Rusya'nın önünde Batılılaşmadan başka bir seçenek de yoktu. Büyük Petro bunu görüp, uygulamıştı. Ondan sonra Rusya'nın Batıya açılmasının sürmesi mecburiydi. Büyük Petro, çok önemli bir devlet adamıdır. Kendini ülkesine atamıştır. Ender yetişen devlet adamlarından biriydi. Piyango Rusya'ya çıkmıştı.

Büyük Petro öldüğünde çalışmaya başlamış 98 imalathane vardı.

Safevi devletinde Şah Tahmasb, Mahmut Hanın yerine geçmiş olan Eşref Han ile mücadeleye girişmişti. Şah Tahmasb Rusya'dan yardım istedi. Karşılığında Hazar kıyısındaki toprakları Ruslara bırakacaktı. Rus ve Osmanlı menfaatleri tekrar çatışmaya başlamıştı. Osmanlılar Şah Hüseyin hayatta olduğu sürede Şah Tahmasb'ın başa geçemeyeceğini iddia ettiler. Bu nedenle de Safevi Rus anlaşması geçerli değildi. Ancak Rusya bunu umursamadı ve Kafkasya'da ilerlemesine devam etti.

1725 yılında Lori ve Gence Osmanlı topraklarına katıldı. Temmuz 1725'de Tebriz alındı. Peşinden Urmiye ve Erdebil Osmanlılara geçti.

Hamedan'a hem Afganlılar ve hem de Osmanlılar saldırmıştı. Osmanlı paşası Ahmet Paşa çabuk davrandı ve Hamedan'ı Osmanlılar Ağustos 1725'de ellerine geçirdiler. Nihavend de alındı.

3 Ağustos 1725'de Tebriz Osmanlılara geçti. Bu fetih Ahmet Paşanın atalarına layik şanını arttırdı.

Şam'da Azm ailesi güç kazanmış ve bölgede en sözü geçen aile haline gelmişti. Çaresiz kalan Osmanlı yöneticileri Azm ailesi ile uzlaşmak zorunda kaldılar. Azmların kökeni çok iyi bilinmemektedir. Halep'in güneyinde 50 Km uzakta Maarra adlı ufak bir kasabada yerleşmiş bir aile kabul edilir. Ataları İbrahim 1650 yıllarına doğru asker olarak gelip Maarra'ya yerleşmiştir. Zamanla tarım eşrafı oldular.

İbrahim'in oğlu İsmail 1725 yılında Şam valisi oldu. İsmail'den sonra Azm hanedanı kurulmuş kabul edilir. Onların döneminde Sayda, Trablus ve hatta Halep denetim altında tutuldu. Görevlerde yerel aileler kullanıldı ve istikrar sağlandı.

İsmail'den sonra da Azm ailesinden pek çok kişi Şam valisi oldu. Ayrıca yine bu aileden pek çok kişi Sayda, Trablus valiliklerinde de bulundu.

Azm ailesi 1725'den 1807'ye kadar 83 yıl Suriye valiliğini elinde tuttu. Aile bu sürede 18 Vezir ve 30 Paşa yetiştirdi.

Osmanlılar Avusturya'ya Tunus ve Trablus'ta konsolosluk kurma hakkı verdiler.

Brezilya'da elmas madeni keşfedildi.

1725 yılında Vico (1668 -1744), " Yeni Bir Bilimin İlkeleri " adlı eserini yayınladı. Machiavelli (1469 – 1527) ve Jean Bodin (1530 – 1596) gibi bir sosyoloji kurucusudur. Vico ölümünden sonra ün ve başarı kazanmıştı. Yalnızlığı çok seven bir düşünürdü. Parasızlık ve aile meseleleri nedeniyle çok zor bir hayatı oldu. Napoli'de öğretmenlik yaparak ve yanında özel dersler vererek geçimini sağladı. 1734'den sonra Kral III. Carlos, Vico'yu saray vakanüvisliğine atayacaktı.

Vico'ya göre tarih Tanrı tarafından yönlendirilir. Burada esas Kilisenin zaferidir. Tanrı tayin edicidir ama hemen peşinden doğal nedenler gelir. Bu doğal nedenler mucizevi müdahalelerin dışındadır. Vico bu doğal nedenlere eğilmişti.

Genel kanunlar çerçevesinde, ulusların da ideal gelişme kanunları vardı. Pek çok farklı gibi görülen olay aslında bir tek kanuna bağlıydı.

Eskiden bize kalan kalıntılar, o dönemin psikolojik ve sosyal durumunu yansıtır. Burada insanlığın ortak tutkuları görülür ve dokunaklı tarihi izlenir. İşte oradan ipuçları yakalayarak, insanlığın eski durumu tekrar ortaya konulabilinir. Bu " Yeni Bilim " dir.

Vico'ya göre, bütün insanlarda, bütün bir millet ve sınıfta ortak olacak biçimde, bir ortak duygu ve düşünce vardır. Bu nedenle tüm milletlerde birbirinden habersiz bile olsa benzer gelişmeler görülmektedir.

Belli bir millette her şey düşüncenin durumuna bağlıdır: Din, sosyal sınıflar, hukuk, yönetim, yaşam biçimi bundan doğarlar. Bunlar birbirlerine olan uyuma bağlı olarak aralarında birleşirler. Biri diğerine bağlanır. Ancak insan düşüncesi değiştiğinden, bunlar da değişirler. Sonuçta toplumlar dönüşürler. Ancak dönüşümün kalıpları aynıdır. Önce barbarlık, sonra aile dayanan teokratik aşama, sitelerin aristokratik dönemi, monarşi sıralanmıştır. Bunlar gel git dalgası gibi peş peşe gelirler. Gelişim çevrimseldir. Ebedi bir dönüştür.

Dünyayı yöneten düşüncelerdir.

Cungarların Kazaklara saldırıları sonucunda Türkistan, Taşkent, Sayram da Kazakların yaşam alanı nerede ise kalmadı. Pek çok Kazak boyu Maverraünnehir'i geçerek bozkıra göç ettiler.

Ruslar Petropavlovsk'u kendileri için üs yaptılar.

İspanyol mimar ve heykeltıraş José Benito de Churriguera (d. 1665), Japon şair, politikacı ve yazar Arai Hakuseki (d. 1657), heykeltıraş Giuseppe Mazzuoli, sculptor (d. 1644), heykeltıraş José Mora (d. 1638) 1725 yılında öldüler.

Alessandro Scarlatti

Alessandro Scarlatti 1

Alessandro Scarlatti (1660 Palermo – 1725 Napoli) özellikle opera eserleri ve oda kantatları ile ünlü olan İtalyan Barok dönem klasik batı müziği bestecisidir. Napoli ekolu opera türünün bulucusu olduğu kabul edilir. Oğulları Domenico Scarlatti ve Pietro Filippo Scarlatti de tanınmış klasik batı müziği bestecileridir.

Scarlatti Palermo'da 1660da doğdu. Roma'da " Ciacomo Carissimi " altında çalıştı. Katolikliği kabul edip tahtından feragat edip Roma'da yaşamaya başlayan eski İsveç Kraliçesi Kristina yanında " müzik direktörü (meastro di cappella) " görevini almıştı. Şubat 1684de ise Napoli'de Napoli Krallığı veliahdının yanında " müzik direktörü " görevine geçmiştir. Bu görevi çok önemli bir Napoli Krallığı soylusunun metresi ve opera şarkıcısı olan kız kardeşi vasıtası ile ele geçirdiği bilinmektedir.

1702de Scarlatti Napoli'den ayrıldı. Napoli devletinin idaresinin İspanya asıllı krallar ve idarecilerden Avusturya asıllı hükümdar ve idarecilere geçene kadar Napoli'ye dönmedi. Napoli'den uzakta olduğu bu dönemde, Floransa yakınlarında bir özel tiyatrosu bulunan, Toskana Dükü III. Ferdinando de Medici yanında çalışarak onun tiyatrosunda yayınlanan özel opera eserleri hazırladı.

Floransa'da Ferdinando de Medici için bestelediği operalar kayıp olmuştur. Ancak Scarlatti'nin bu dönemde prens ile yaptığı yazışmalarında bu eserlerinin çok içten ve samimi bir ilham verici yaratıcılık hevesiyle hazırlandığını ifade etmektedir.

Bir müddet Roma'da bulunduktan sonra 1708de Napoli'ye dönüp eski " müzik direktörü " görevine tekrar geçti ve bu görevde 1717ye kadar kaldı. Napoli'deki seyirciler onun müziğine çok alışık oldukları için Scarlatti'nin yeni eserlerine özel pozitif bir karşılık göstermemekteydiler. Halbuki aynı ve benzer eserleri Roma'da çok seviliyordu. Bu nedenle bu dönemde Roma'daki " Teatro Capranica " öne çıktı. Scarlatti'nin en tanınmış eserleri olan Telemaco (1718), Marco Attilio Regolo (1719) ve La Griselda(1721) ile bazı kilise müziği eserlerinin seyirciye burada sunuldu.

Scarlatti son olarak " sereneta " adlı eserini bitiremeden 1723de Napoli'de ölmüştür. (http://www.youtube.com/watch?v=3ZcUYYcFL6A)

Scarlatti, XVII. yüzyıl İtalyan vokal müzik stillerinin geliştirilmiş şekli olan " erken Barok dönemi " müziği ile XVIII. yüzyıl " klasik ekolu " müzik arasında bir bağlantı sağlayan bestecidir.

1707de Venedik'te bestelediği " Mitridate Eupatore " Scarlatti'nin opera şaheseri olarak kabul edilmektedir. Bu eser Scarlatti'nin Napoli'de bestelediği operalardan teknik ve entelektüel bakımdan üstündür. (http://www.youtube.com/watch?v=2a_KFTlQCw4)

Napoli'deki son döneminin opera eserleri olan L'amor volubile e tiranno (1709), La principessa fedele (1710) ve Tigrane (1714), gösteriş ve etkinliğin önem kazandığı eserlerdir. Bu eserlerde orkestrasyon modern operalara daha yaklaşmıştır. (http://www.youtube.com/watch?v=mpifN5CzgIE)

Kardinal Fleury yönetimde, 1726

Konsil ve Kardinal Fleury

Hamedan'ı almış olan Ahmet Paşa İsfahan üzerine yürüdü. Bu sırada İran tahtını Afgan Eşref Şah ele geçirmişti. Yapılan savaşı Eşref Şah kazandı, Ahmet Paşa Hamedan'a çekildi. Eşref Şah, arkasının da geleceğini bildiği Osmanlı saldırılarına karşı barış istedi. Bu sırada Horasanı ele geçirmiş olan Nadir Şah kendini Şah Tahmasp'ın kölesi ilan etti. Bu çok iyi bir manevraydı.

Fransa'da yönetim Bourbon dükünden Kardinal Fleury'ye geçti. Fleury 1743 tarihine kadar işleri yönetti. André-Hercule Cardinal de Fleury bulunduğu sürgünden Fransa kralı XV. Louis tarafından geri çağrılmıştı. Bu sırada Voltaire İngiltere'de sürgündeydi.

1726 yılında Paris'te Mason locası açıldı.

1726'da Japonya'nın nüfusu 28 – 30 Milyon olmuştu. Bu sınır Japonya'da geçim sınırıydı. Japonya dağlıktı. Toprağın ancak yedide biri ekilebiliyordu. Doğada kuraklık gibi meydana gelebilecek ufak bir aksama, kıtlık meydana getiriyordu. 1702 ile 1791 yılları arasında Japonya'da 12 kıtlık oldu. Pirincin bir bölgeden diğerine taşınması iç gümrükler ile önlenmişti. Bu kıtlık yıllarında yıkımı büyüttü.

Gujin tushu jicheng adlı devasa Çin ansiklopedisi bakır bazlı hareketli baskı makinası ile basıldı.

Suud hanedanının başına Muhammed bin Suud geçti.

İspanyollar Montevideo kentini kurdular.

İtalyan besteci Domenico Zipoli (d. 1688), Fransız besteci Michel Richard Delalande (d. 1657), İsviçreli matematikçi Nicolaus II Bernoulli (d. 1695), bu yıl öldüler.

Isaac Newton

Isaac Newton 1

Isaac Newton, (1643 –1727), İngiliz fizikçi, matematikçi, astronom, mucit, filozof, ilahiyatçıdır. En büyük matematikçi ve bilim adamlarından biri olduğu kabul edilir. Bilim devrimine ve heliyosentirizm'in gelişmesinde katkıları olmuştur. Türev ve entegralin Batıdaki mucididir.

Isaac Newton İngiltere'nin Lincolnshire (tam bilinmemektedir, bazı kaynaklar Woolsthorpe Manor olduğunu söyler) kentinde doğdu. Çiftçi olan babasını, doğumundan üç ay önce kaybetmişti. Annesi ikinci kez evlendi. İkinci evlilikten üç üvey kardeşi olan Isaac Newton anneannesinde kalıyordu. On iki yaşında Grantham'da King's School'a yazılan Newton, bu okulu 1661'de bitirdi. Aynı yıl Cambridge Üniversitesi'ndeki Trinity Koleji'ne girdi. Nisan

1665'te bu okuldan lisans derecesini aldı. Lisansüstü çalışmalarına başlayacağı sırada ortalığı saran veba salgını yüzünden eve haciz geldi.

Salgından korunma amacıyla annesinin çiftliğine sığınan Newton, burada geçirdiği iki yıl boyunca en önemli buluşlarını gerçekleştirdi. 1667'de Trinity Koleje öğretim üyesi olarak döndüğünde differansiyel ve entegral hesabın temellerini atmış, beyaz ışığı oluşturan renklere ulaşmıştı. Çekingenliği yüzünden Newton her biri bilimde devrim yaratacak nitelikteki bu buluşların çoğunu uzun yıllar sonra (örneğin diferansiyel ve entegral hesabı 38 yıl sonra) yayınlamıştır.

Lisansüstü çalışmasını ertesi yıl tamamlayan Newton 1669'da henüz 27 yaşındayken Cambridge Üniversitesi'nde matematik profesörlüğüne getirildi.

1671'de ilk aynalı teleskopu yaptı ve ertesi yıl Royal Society üyeliğine seçildi. Royal Society'e sunduğu renk olgusuna ilişkin bildirisinin eleştirilere hedef olması, özellikle Robert Hooke tarafından şiddetle eleştirilmesi üzerine Newton tümüyle içine kapanarak, bilim dünyasıyla ilişkisini kesti.

1675'de optik konusundaki iki bildirisi yeni tartışmalara yol açtı. Hooke makalelerdeki bazı sonuçların kendi buluşu olduğunu, Newton'un bunlara sahip çıktığını öne sürdü. Bütün bu tartışma ve eleştiriler sonucunda 1678'de ruhsal bunalıma giren Newton ancak yakın dostu ünlü astronom ve matematikçi Edmond Halley'in çabalarıyla altı yıl sonra bilimsel çalışmalarına geri döndü.

Cambridge Üniversitesi'nde Katolikliği yaygınlaştırma ve egemen kılma çabalarına karşı başlatılan direniş hareketine öncülük eden Newton, kral düşürüldükten sonra 1689'da üniversitenin parlamentodaki temsilciliğine seçildi.

1693'de yeniden bir ruhsal bunalıma girdi ve yakın dostlarıyla Samuel Pepys ve John Locke ile arası bozuldu. İki yıl süren bir dinlenme döneminden sonra sağlığına yeniden kavuştuysa da bundan sonraki yaşamında bilimsel çalışmaya eskisi gibi ilgi duymadı.

Daha sonra 1699'da Fransız Bilimler Akademisi'nin yabancı üyeliğine 1703'de Royal Society'nin başkanlığına seçildi.

Gelmiş geçmiş bilim adamlarının en büyüklerinden biri olarak kabul edilen Newton, matematik ve fizikte çok önemli buluşlar gerçekleştirdi. Matematikte $(a+b)^a$ ifadesinin üstel seriye açınımını veren genel iki terimli teoremini buldu. Newton'un bilime en büyük katkısı mekanik alanındadır. Merkezkaç kuvveti yasası ile Kepler yasalarını birlikte ele alarak kütle çekim yasasını ortaya koydu. Newton hareket yasaları olarak bilinen eylemsizlik ilkesi, kuvvetin kütle ile ivmenin çarpımına eşit olduğunu ifade eden yasa ve etki ile tepkinin eşitliği fiziğin en önemli yasalarındandır.

Newton, Tanrı'yı da kendi mekanik sistemine indirgemişti. Hıristiyanlığın gizemli bir hal almasından da endişe ediyordu. Descartes sıra ile kendini, Tanrı'yı ve doğal dünyayı kanıtlamıştı. Newton, işe, fiziksel evrenin gerekli bir parçası olarak, Tanrı ile başladı. Newton fiziğinde doğa edilgendi. Tanrı eylemin tek kaynağıydı. Burada durum Aristo'nunkine benziyordu. Tanrı, doğal dünyanın bir devamı oluyordu.

Newton, evren üzerinde düşününce Tanrı'nın varlığının kanıtını bulduğundan emindi. Yer çekim kuvveti tüm gök cisimlerini çekerek, tek ve kocaman bir kütle meydana getirmiyorsa bunun nedeni, tüm cisimlerin uzaya yeterli uzaklıkta ve çok dikkatlice dağılmış olmasındandı. Tüm uzay ve tüm cisimler kusursuz bir biçimde düzenlenmişlerdi. Üstün zekalı bir Usta olmadan bu gerçekleşemezdi.

Bu Usta, zeki ve aynı zamanda büyük kütleleri idare edecek kadar güçlü olmalıydı. Newton tüm geleneksel Tanrı niteliklerinin, Onun zeka ve gücünden çıktığı sonucuna vardı.

Newton'a göre, Bilim Adamı Tanrı'nın evrende hayran olunacak düzene yol açan kanunlarını değil, gerçekten var olan nedenleri araştırmalıdır. Bir Bilim Adamı için asıl neden, karşılaştığı sonucu ortaya çıkaran nedendir. Tabii matematik kullanılacaktır. Ancak bu Descartes ve Pascal'ın yapmaya çalıştığı gibi gizli bir özü ortaya çıkarmak için yapılmayacaktır.

Newton'un en büyük buluşu genel çekim kanunuydu. Bu kuram üç ana kanuna dayanıyordu:

1. Her nesne, durumunu değiştirmeye zorlanmadıkça, ya hareketsizdir veya düz bir çizgide yeknesak hareketini sürdürür. Bunu Descartes'de söylüyordu.
2. Hareketteki değişme güçle orantılıdır ve gücün dayattığı yöne doğru olur. Bu kanun Galille'nin sonuçlarından çıkıyordu.
3. Her etkinin karşısında ona eşit bir tepki vardır. Veya iki nesnenin birbiri üzerindeki karşılıklı etkileri, hep birbirine eşit ve zıttır. Bu Newton'a has esas kanundur.

Genel çekim kanununa gelince, " iki madde birbirini kütleleri ile doğru ve aralarındaki mesafenin karesi ile ters orantılı olarak çekerler " diyordu.

Newton şöyle düşünüyordu. Nesnelerin düzeni, zeka sahibi bir etkenin yönetiminde olması gerekirdi. Kör bir yazgı, doğanın yalın kanunları, gezegenleri yörüngelerinde belli bir düzende hareket ettiriyor olamazdı. Bir " Ebedi Saatçi " vardı.

Ancak dünyayı Tanrını bir parçası olarak algılamak doğru değildi. Tanrı kişisel bir tanrıydı.

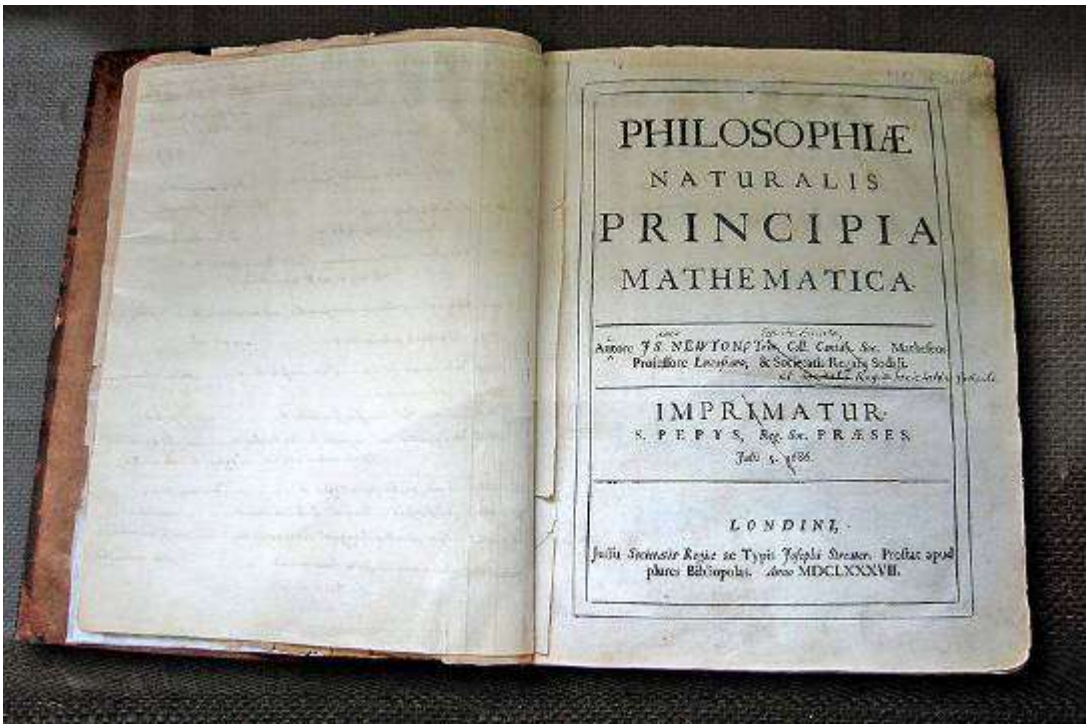
Newton mukaddes kitaptan söz etmiyordu. İnsanlar dünyada yaşadıkça Tanrı'yı bilirlerdi. Şimdiye kadar yaradılıştan hep ruhsal bir şekilde söz edilmişti. Ama şimdi bilim yaradılışı açıklıyordu. Mekanik açıklama da Tanrı kavramı için çok önemli oluyordu.

Bundan sonra Tanrı kavramını reddedecek olanlar, aslında Newton'un Tanrı'sını reddedeceklerdi.

Newton çok büyük bir dehaydı. Onun koyduğu kanunlar ve onun anlatımı sayesinde insanlık doğayı kavradı. Doğanın işleyişini Newton sayesinde anladık. Bugün bile hala orta öğretimde ve hatta Üniversite Mühendislik eğitiminin ilk yıllarında öğrencilere Newton Fiziği öğretilmektedir. Daha sonra göreceğimiz gibi bundan sonra, daha genel anlam taşıyan Einstein'ın izafiyet teorisi ve ondan sonra da pek çok gelişmiş teori ortaya çıkmıştır. Ancak tüm bu gelişmiş teorilerin özel hali hala Newton mekaniğidir. Newton mekaniği yanlış değildir, ancak eksiktir.

Bu konuda bir şey daha söylemek gerekir. Newton buluşları ve düşüncesi ile Tanrı'nın varlığını tanıttığına boşuna inanmıştı. O bir set'i yıkmıştı. Su bütün gücü ile akmaya başlamıştı. İşte Newton, aynı zamanda seti yıkandı.

Newton’a Karşı Çabalar

PHILOSOPHIÆ
NATURALIS
PRINCIPIA
MATHEMATICA
IMPRIMATUR
S. PEPYS, Reg. Soc. PRÆSES
LONDINI,

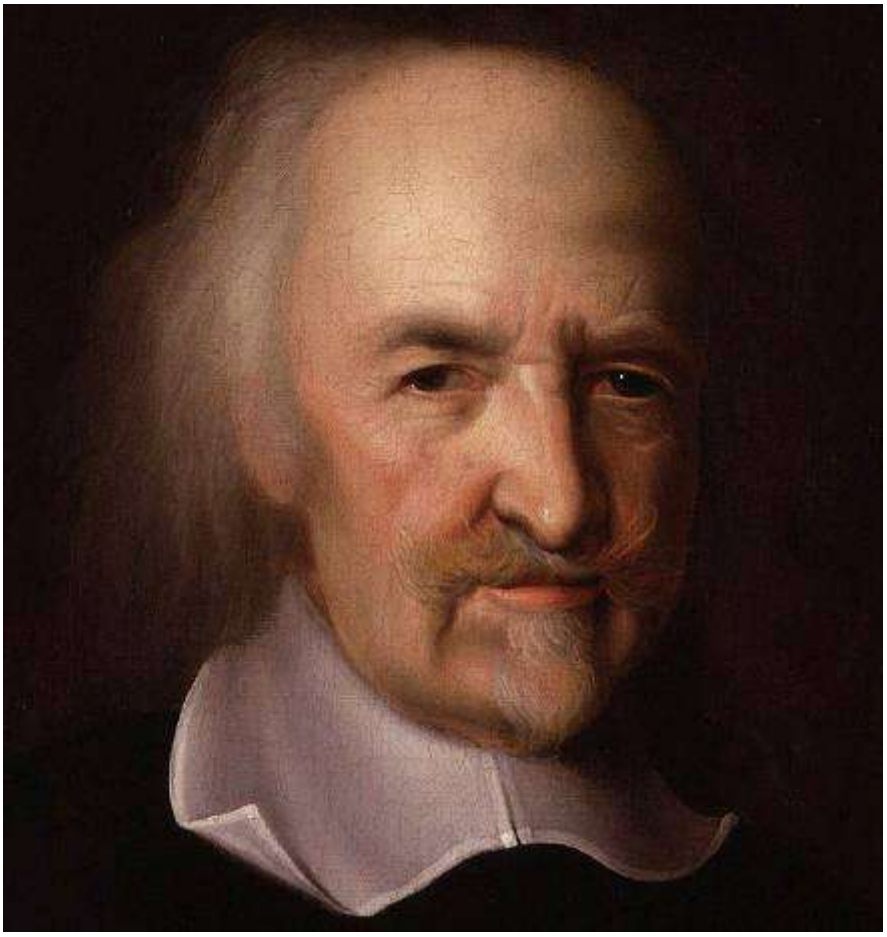
Principia, Newton

Dekartçılar ve pek çok büyük bilgin, Newton’a karşı sert bir muhalefete başlamışlardı. Huygens, Leibniz, Paris Bilim Akademisi, Dekartçıların hepsi, Fontenelle, Cassini, Reaumur Newton kuramına karşı çıkıyorlardı. Bu Bilim Adamları genel çekim kanunda gizli bir nitelik gördükleri için teoriyi ret ediyorlardı. Onlar hareket nedeni olarak sadece çekimi değil, çekme veya itmeyi düşünüyorlardı.

Newton’a dindarlar da çok kızmışlardı. Leibniz, Tanrı evrensel akıldır diyordu. Halbuki Newton’a göre Tanrı nesneleri ve doğa kanunlarını rast gele seçmişti. Evrene müdahale edip koruyordu. Bunu yaparken de bir saatçi gibi davranıyordu. Leibniz için Tanrı’nın kurduğu bu dünyanın kendi başına hareket edemediği, Tanrı’nın hareketi sürdürmek için durmadan müdahale ettiğini düşünmek Tanrı’nın gücüne ve yeterliliğine bir hakaretti.

Hatırlanacağı gibi Descartes, uzay doludur demişti. Dekartçılar hareketin bu “ doluluk “ nedeni ile birbirine iletilerek yayıldığını düşünüyorlardı. Karşı görüş ise uzayın boş olması yani “ boşluk “ teorisi idi. Leibniz, Tanrı’nın bilgeliğini ve gücünü ortaya daha net koyduğu için doluluktan yana çıkmıştı.

XVIII. Yüzyıl, XVII. Yüzyıl Düşüncesini süzüyor

Thomas Hobbes

Genel olarak şu söylenebilinir: XVIII. Yüzyıl Descartes'in fizik ve metafiziğini ret etmiştir. Ama yöntemini de saymış ve benimsemiştir.

Descartes matematik ve fiziği merkeze oturtmak istiyordu. Ancak o dönemde kuşku duyulmayan ilkeler metafizik ilkelerdi. Bu nedenle o da, matematik ve fiziği metafizik ilkelere bağladı. Tanrıya duyduğu güven dış dünyayı da kapsıyordu. Hareketin sakınması, nesnelerin çarpışması ilkelerini Tanrı'nın değişmezliği üstüne kurdu. Descartes çarpma ile ilgili 7 yasa çıkarmıştı. Sonra akışkan madde ile hareketi yaygınlaştırmış ve sınırsız sonuçlara varmıştı. Kendi çözümlemesini Evrenin gerçek matematiği sanıyordu. Nesneler matematik bir gerçeklilikle Tanrıya varıyorlardı.

Ancak çağdaşları olan Roberval (1602 – 1675), Mersenne (1588 – 1648), Gassendi (1592 – 1655), Pascal (1623 – 1662), Hobbes (1588 – 1679) Descartes ile aynı düşüncede değildiler. Fiziği matematik ilkelere bağlama gerekliliğini reddetmişlerdi. Fiziğin, matematiğin ve geometrinin Tanrı'ya gereksinmesi yoktu. Onlara göre fiziğin temeli deneyimlerdi. Matematik

ve fizik bize yararlı ve kullanışlı bilgiler sağlıyorlardı. Asıl gerçek ise bunlarla açıklanamaz ve varılamazdı.

Newton, mekanistlerin yöntemini almış, fizikte ise Descartes'in varsayımlarına karşı çıkmıştı. Hollanda'nın başı Fransa ile dertteydi. Düşmanca duygular, bilim adamları dahil, halkın her kesiminde vardı. Hollandalı bilim adamları Descartes'i tutmuyorlardı. Onlar Bacon, Galilei ve Newton'un peşine takıldılar. Bu bilim adamlarını büyük bir övgü ile her yerde anlattılar. Bu propaganda bilimin İngiliz kökenli olduğuna dair bir genel kanının oluşmasına katkıda bulundu.

Hollandalı bilim adamları yetkin kişilerdi ve ticaret burjuvazisi tarafından destekleniyorlardı. Leyde, önemli bir bilim merkezi oldu. La Mettrie (1709 – 1751), Du Fay (1698 – 1739), Abbé Nollet (1700 – 1770), Voltaire (1694 – 1778) Hollanda'ya gittiler. Bu bilginlerin tümü, Evreni yöneten kanunları, Yüce varlığın iradesine bağlı kabul ediyorlardı. İnsanlar ise olaylara bakarak bu kanunları çıkarabilirlerdi. Bu nedenle doğada olup, biten her şey dikkatle incelenmeliydi.

Newton fizikten tüm varsayımları atmıştı. Olayların akışının ancak matematikle açıklanabileceğini kabul etmişti. Newton temelde Descartes ile çelişiyordu. Yine de olaylara mekanik bir açıklama getirme açısından ortak tarafları da vardı.

XVIII. yüzyılda Doğa Bilimlerinin adı Felsefe olarak geçti. Doğa yasalarını inceleyenlere filozof dendi.

XVIII. yüzyıl matematikçileri, rüzgarla dolmuş bir yelkenin şekli, değişik katmanlardan geçen ışığın yolu, rüzgar etkisi, akışkanların hareketi, titreşen ipler, dünyanın şekli, ayın şekli, ayın hareketleri, olasılık gibi pratikle ilgili çalışmalar yaptılar. Ayrıca eskiden matematik geometriden yararlanılarak çözülüyordu. Bu asırda matematik çözümler tamamen geometriden ayrıldı. Lagrange (1736 – 1813) " Çözümlemeci Mekanik " adlı eserini yazacaktı.

Osmanlılarda İlk Müslüman Matbaası, 1727

İbrahim Müteferrika

1727 yılında Rus Çariçesi I. Catherina öldü. Yerine idam edilen Aleksey'in oğlu II. Petro çıktı.

1727'de Avusturya ile Osmanlılar arasında bir seyrusefain anlaşması yani serbest deniz ticareti anlaşması yapıldı. Bu o zamanlar resmi bir politika olan korsanlıktan Avusturyalıların korunmasını sağlıyordu. Bu anlaşma Kuzey Afrika'nın Cezayir Tunus beyliklerinin faaliyetlerinden Avusturyalıları koruyordu. Avusturya Cezayir'de konsolosluk açabilecekti. Dolayısıyla Avusturya'nın ticari önemi arttı.

3 Ekim1727 yılında İran'a hakim olan Afgan şahı Eşref Şah ile Osmanlılar Hamedan anlaşmasını yaptılar. Buna göre Osmanlı padişahı tüm Müslümanların halifesi olarak tanındı. Osmanlılar ellerine geçen toprakları muhafaza edeceklerdi.

1723 ile 1727 arasındaki İran savaşları, Osmanlılara büyük ganimet sağlamıştı. Böylece Osmanlı hazinesi de toparlanma imkanı buldu.

Safevi devleti yıkılırken, Ruslar da toprak ele geçirmek istemişlerdi. Onlar da kuzeyden saldırıp, Derbent ve Bakü'yü işgal ettiler. Rusların bu davranışı yeniden Osmanlılar ile Rusların arasını açtı. Aralarında uzun müzakereler başladı.

İran ile Rusya arasında Petersburg anlaşması imzalanmıştı. Bu anlaşma ile Dağıstan, Şirvan, Gilan, Mazenderan, Asterebad Rusların oldu. Kuzey ve Doğu Kafkasya'da Osmanlılar Rus ilerlemesine razı olmak zorunda kalmışlardı. Osmanlılar ise Kafkasya'da, Azerbaycan'da ve İran'da önemli kazanımlar elde etmişlerdi.

Osmanlılar ve Ruslar ile anlaşan Eşref Şah da, İran'da Şiiliğin kökünü kazımaya girişti. İran'ın sonu gelmiş görülüyordu. Bu büyük ve eski İmparatorluk ortadan kalkmak üzereydi.

1727 yılında, Avrupa'dan 282 yıl sonra Osmanlı İmparatorluğunda ilk Müslüman matbaası İbrahim Müteferrika ve Sait Mehmet Çelebi tarafından kuruldu. Sait Mehmet Çelebi, ilk Paris elçilerinden Yirmisekiz Mehmet Efendinin oğluydu. İbrahim Müteferrika ise Macar kökenliydi.

Matbaada basılan ilk eser Vankulu Lugatıydı. Bu eser XVI. Yüzyılda Vanlı Mehmet Efendi tarafından, Sahhahi Cevheri adlı eseri çevirerek, gerçekleştirilmişti. İkinci olarak basılan da Katip Çelebinin denizcilik tarihi hakkındaki eseriydi. Eser haritalarıyla birlikte basılmıştı. Matbaa açılınca, çok sayıdaki hattat ve işlemeci işsiz kalır kaygısı ile matbaada din kitabı basımı yasaklandı. Hakikaten sonunda bu zümre çok uzun bir zaman da yavaş yavaş ortadan kalktı. Herhangi bir sosyal çalkalanma olmadı. Osmanlılar bundan sonraki pek çok girişimde sosyal dengelerin bozulmaması için ağır davranacak. Ve zaman zaman atmaları gerektiğini bildikleri halde gerekli adımları atmayacaklardır.

Basılan kitaplar Osmanlı toplumu tarafından yeterli ilgiyi görmedi. Halbuki 1700 yıllarda İstanbul'da çok sayıda hattat vardı. Bu sayıyı 90.000 olarak gösterenler kuvvetli olasılık ile mübalağa ediyorlardı. Yani toplum tamamen okumayan bir toplum değildi. Ancak, insanlar güzel bir yazı ile yazılmış, süslenmiş, içine gravürler konmuş kitap alışkanlıklarını birden bırakamamış olabilirler.

Bu sıralarda Batıdan, özellikle askeri eserler, Osmanlıcaya tercüme edilmeye başlandı. İbrahim Müteferrika'nın da bazı kitapları bizzat tercüme ettiği sanılmaktadır.

İngiltere kralı I. George ölünce yerine oğlu II. George geçti. II. George da Whigler tarafından destekleniyordu. I. ve II. George'lar İngiliz tahtında bir Alman olarak kalmışlardı. İngilizce konuşmuyorlardı. Sık sık İngiltere'den ayrılıyorlardı. Çok içiyorlardı. Sarayda sefahat vardı. Gözdeleri çeşitli entrikalar düzenliyorlardı.

George'lar bakanlarını Whiglerden seçmek zorunda kalmışlardı. Kral bakanlar toplantısına bile katılmıyordu. Kabine ülkeyi yönetmekte çok serbest kalmıştı. Bakanlar arasında kişisel çıkarlar gittikçe ağır basmaya başlamıştı.

Rothschild ailesi tarafından 300'ler komitesi kuruldu. Bu komite uzun vadede politikaları, ticareti, bankacılığı, medyayı ve askeriyeyi dünyadaki hükmeden hanedanlar lehine organize etmek amacını taşıyordu. Bu amaç özellikle Kara Asalet için düşünülmüştü.

İran Tazriz'de meydana gelen bir depremde 77.000 kişi öldü.

İskoçya'da büyücülük nedeniyle yapılan idam bu nedenle İskoçya'da gerçekleştirilen son idamdı. Ayrıca İskoçya'da Edinburg karteri tarafından İskoç Kraliyet Bankası kuruldu.

Rus- Çin anlaşması, 1727

İmparator Yong-zheng albüminden giysiler

Doğu Asya'da Çin'e isyan etmiş olan Cungar (Zunghar) Hakanı Tsewang Rabtan öldü. İsyan etmiş dedik, çünkü hatırlanacağı gibi Cugar Çin vassallığı altındaydı. Tibet'e karışınca da Çin'e başkaldırmış bir duruma düşmüştü. Yoksa baştan Cungarların hakim oldukları toprakları onlara " burada hakimiyet kurabilirsiniz " diyen Çin'di. Hatırlanacağı gibi Çin onun peşine düşmüş, Doğu Türkistan'ı ve bütün Moğolistan'ı eline geçirmişti. Peşinden Tibet'e kadar gidilmişti. Lhasa Çin'in eline geçmişti. Yeni bir Dalay Lama tayin edilmişti. Tibet bundan sonra hep Çin hakimiyeti altında kalacaktı.

Cungar (Dzungar, Zunghar) devletinde Rabdan ölünce yerine oğlu Galdan Tseren (Goldan Çereng) (1727 – 1745) geçti.

Ruslar ile Çin arasında imzalanmış olan Nerschinsk anlaşması Rusça, Çince ve Mançuca olarak üç dilde imzalanmıştı. Diller arasındaki tercüme problemleri nedeniyle, sınırlarda problem vardı. Rusya 1727 tarihinde kont Ragusinski'yi Pekin'e yolladı. Çin İmparatoru

Yung-cheng (Yong-zheng) görüşmelerin sınırdaki Kiachta'da yapılmasını istedi. Kiachta Moğolistandaydı. Yeni bir anlaşma imzalandı (Kiatcha anlaşması).

Bu anlaşmaya göre Rusya Pekin'de bir sefaret, bir ticaret bürosu ve bir kilise açıyordu. Böylece Çin'de, Avrupa açısından, kapitülasyonlar başlamış oldu. Aslında bu Çin için yeni bir uygulama değildi. Ta Hunlardan beri, kuzeyden akın yapan göçebelere başkentte oturma ve biraz da ticaret yapma hakkını vermişlerdi. Uygurlar kendi mabetlerini inşa etmişlerdi. Böylece Çin'in Ruslara verdiği haklar konusunda iki ülke arasında bir anlayış farkı vardı. Avrupa ile Çin arasındaki anlayış farkından gelen problemler ileri tarihlerde iyice büyüyecekti.

Fas Sultanı Mulay İsmail (1672 – 1727) öldü. 889 çocuğu olmuştu. Ölümünden sonra Fas'ta veraset savaşları çıktı. Mulay İsmail Sudan'dan Fas'a kadar çok geniş bir imparatorluğu yönetmişti. Asıl gücü Sudan'dan geliyordu. 150.000 kişilik, kendine sadık, kara derili, bir ordusu vardı.

Askerler zenci kadınlarla evleniyorlardı. Doğan erkekler asker oluyor, doğan kızlar ev işleri öğretildikten sonra askerlerle evleniyorlardı. Ordu bir kast gibiydi.

Stratejik noktalarda garnizon kasabalar oluşmuştu. Sultan Meknes'te oturuyor ve buradan tüm ülkeyi şiddet kullanarak, kitlesel ölümlerle yönetiyordu. Tüm bu topraklarda sadece Tangier İngilizlerin, Mazagan Portekizlerin, Ceuta ve Melilla İspanyolların hakimiyetindeydi.

Mulay İsmail korsanlığı iyice azalttı. Bu arada gaza peşinde koşanları başka çatışmalara kanalize etmesini bildi. Ticaret gelişti. Mulay İsmail, gümrük giriş ve çıkışlarından %10 gümrük vergisi almaya başladı. Bu ona bir zenginlik getirdi. Fas ile yapılan ticarette önder İngilizlerdi.

Ölümünden sonra meydana gelen veraset savaşlarında hem Fas ve hem Sudan anarşi içine düştü. Bu durumda Faslılar Sudan'ı bırakmak zorunda kaldılar. Veraset savaşları 1757 yılına kadar sürdü.

İtalyan besteci Francesco Gasparini (d. 1661), Sir Isaac Newton (d. 1642), İngiliz besteci William Croft (d. 1678) bu yıl öldüler.

Osmanlılar Batıda Değişiklikler Olduğunu Fark Ettiler, 1728

Palmiya'da Dürzi Fahreddin kalesi

Avusturya'da yeni kara yolları yapılıyordu. Viyana Trieste yeni açılan bir yolla birbirine bağlandı.

Osmanlı yöneticileri, Osmanlı İmparatorluğunun o eski İmparatorluk olmadığının farkına varmışlardı. Batı da bir takım değişiklikler oluyordu. Eskiden imparatorluğun tek başına egemen olduğu siyasi ve ekonomik dünya artık eskisi gibi değildi. Batı, inceleyerek, doğuyu ve Müslüman dünyasını tanımaya başlamıştı. Artık basma kalıp laflar edilmiyordu. Osmanlı da şimdi Batıyı tanımaya çalışıyordu. İstanbul'da, İzmir'de, Beyrut'ta, Selanik'te ve diğer uluslar arası limanlarda Batı ve Osmanlı ilişki içine giriyordu.

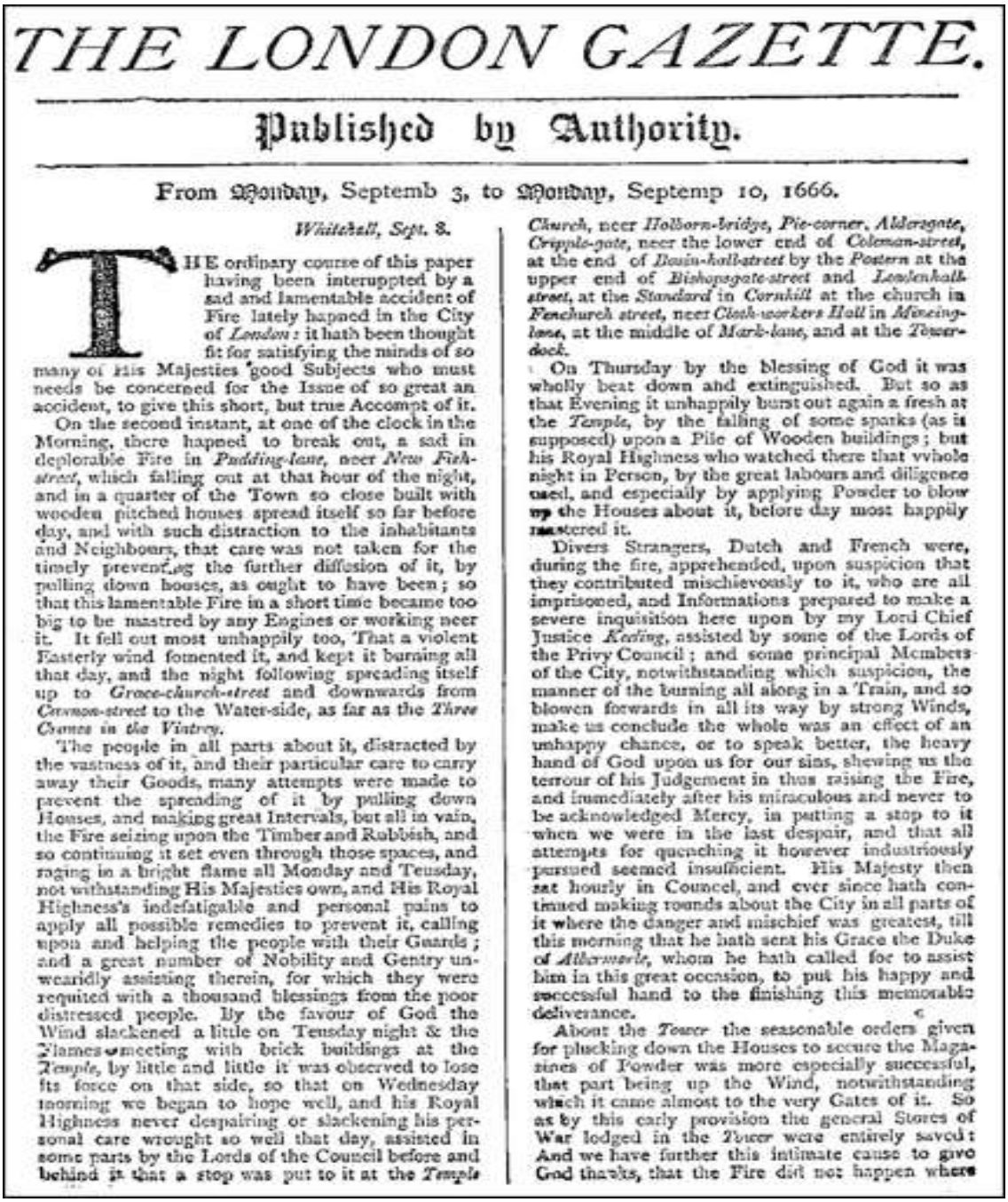
Damat İbrahim Paşa ve diğerleri Osmanlı devlet sistemini değiştirmeyi değil düzeltmeyi düşünüyorlardı. Zaten ileride de görüleceği gibi Osmanlı aydınları hiçbir zaman devleti değiştirmeyi değil daima düzeltmeyi düşünmüşlerdir. Bu Osmanlı ile Batı arasındaki en önemli farklardan biridir. Damat İbrahim Paşa ve diğerlerine göre devlet otoritesi yeniden kurulmalıydı. Kanunlar uygulanarak saygı kazanılmalıydı. Yönetimin işleyişi sağlama alınmalıydı. Kötü yönetimlerin üzerine gidilerek, cezalandırılmalıydılar. Ancak pratikte bunları düzeltmenin pek olanağı yoktu. İrtikap, rüşvet, suiistimal uzun zamandır kök salmış, yaşam biçimi olmuştu.

Niyetler ne olursa olsun, askeri güçlükler vergilerin ve harçların arttırılması pratiğini getiriyordu. Burada yük kaçamayanların sırtına biniyordu. Buna rağmen halk dahil kimse sistemi değiştirmeyi düşünmüyordu. Belki de halka öncülük etmesi beklenenlerin sistemden öyle veya böyle bir çıkarı vardı. Sonuçta çok büyük başkaldırılar hiç olmadı. Her isyan yerel ve kişisel veya yerel menfaatlere dönüktü.

Dürzilerde ve Memluklarda özerklik eğilimi ortaya çıkmıştı. Bunlarda temel neden Osmanlı yöneticilerinin aşırılıkları ve görevi kötüye kullanmalarıdır. Bilindiği gibi Kuzey Afrika ülkelerinde ise iktidar Türk kökenli askerlerin elindeydi. Bunlar ülkelerini içeriye ve dışarıya karşı korumaya ve merkeze bağlı olmaya devam ettiler.

Sultanların iktidarı tartışılmazdı. Bu nedenle kimsenin aklına Osmanlı hanedanını veya yönetim sistemini değiştirmek gelmedi. Zaten bulunduğumuz tarih kesitinde daha sultanların prestiji hala çok üst düzeydeydi. Bir sultan tahtan indirilirse yerine bir başkası geçiriliyordu. Bu imparatorluk hala sonsuza kadar sürecek gibi görülüyordu. Büyüktü. Toprakları çok genişti. Bir eyalette olup bitenler diğer eyaletler de duyulmuyordu bile.

Batıda Basın Mücadele içinde, 1728

THE LONDON GAZETTE.

Published by Authority.

From Monday, Septemb 3, to Monday, Septemp 10, 1666.

Whitehall, Sept. 8.

THE ordinary course of this paper having been interupted by a sad and lamentable accident of Fire lately hapned in the City of *London*: it hath been thought fit for satisfying the minds of so many of His Majesties good Subjects who must needs be concerned for the Issue of so great an accident, to give this short, but true Accompt of it.

On the second instant, at one of the clock in the Morning, there hapned to break out, a sad in deplorable Fire in *Pudding-lane*, neer *New Fish-street*, which falling out at that hour of the night, and in a quarter of the Town so close built with wooden pitched houses spread itself so far before day, and with such distraction to the inhabitants and Neighbours, that care was not taken for the timely prevent,ng the further diffusion of it, by pulling down houses, as ought to have been; so that this lamentable Fire in a short time became too big to be mastred by any Engines or working neer it. It fell out most unhappily too, That a violent Easterly wind fomented it, and kept it burning all that day, and the night following spreading itself up to *Grace-church-street* and downwards from *Cornon-street* to the Water-side, as far as the *Three Cranes in the Vintry*.

The people in all parts about it, distracted by the vastness of it, and their particular care to carry away their Goods, many attempts were made to prevent the spreading of it by pulling down Houses, and making great Intervals, but all in vain, the Fire seizing upon the Timber and Rubbish, and so continuing it set even through those spaces, and raging in a bright flame all Monday and Teusday, not withstanding His Majesties own, and His Royal Highness's indefatigable and personal pains to apply all possible remedies to prevent it, calling upon and helping the people with their Guards; and a great number of Nobility and Gentry unweariedly assisting therein, for which they were requited with a thousand blessings from the poor distressed people. By the favour of God the Wind slackened a little on Teusday night & the Flames meeting with brick buildings at the *Temple*, by little and little it was observed to lose its force on that side, so that on Wednesday morning we began to hope well, and his Royal Highness never despairing or slackening his personal care wrought so well that day, assisted in some parts by the Lords of the Council before and behind it that a stop was put to it at the *Temple Church*, neer *Holborn-bridge*, *Pie-corner*, *Aldersgate*, *Cripple-gate*, neer the lower end of *Coleman-street*, at the end of *Basin-hall-street* by the *Postern* at the upper end of *Bishopsgate-street* and *Leadenhall-street*, at the *Standard* in *Cornhill* at the church in *Fenchurch street*, neer *Cloth-workers Hall* in *Mincing-lane*, at the middle of *Mark-lane*, and at the *Tower-dock*.

On Thursday by the blessing of God it was wholly beat down and extinguished. But so as that Evening it unhappily burst out again a fresh at the *Temple*, by the falling of some sparks (as is supposed) upon a Pile of Wooden buildings; but his Royal Highness who watched there that whole night in Person, by the great labours and diligence used, and especially by applying Powder to blow up the Houses about it, before day most happily mastered it.

Divers Strangers, Dutch and French were, during the fire, apprehended, upon suspicion that they contributed mischievously to it, who are all imprisoned, and Informations prepared to make a severe inquisition here upon by my Lord Chief Justice *Keeling*, assisted by some of the Lords of the Privy Council; and some principal Members of the City, notwithstanding which suspicion, the manner of the burning all along in a Train, and so blowen forwards in all its way by strong Winds, make us conclude the whole was an effect of an unhappy chance, or to speak better, the heavy hand of God upon us for our sins, shewing us the terrour of his Judgement in thus raising the Fire, and immediately after his miraculous and never to be acknowledged Mercy, in putting a stop to it when we were in the last despair, and that all attempts for quenching it however industriously pursued seemed insufficient. His Majesty then sat hourly in Councel, and ever since hath continued making rounds about the City in all parts of it where the danger and mischief was greatest, till this morning that he hath sent his Grace the Duke of *Albemarle*, whom he hath called for to assist him in this great occasion, to put his happy and successful hand to the finishing this memorable deliverance.

About the *Tower* the seasonable orders given for plucking down the Houses to secure the Magazines of Powder was more especially successful, that part being up the Wind, notwithstanding which it came almost to the very Gates of it. So as by this early provision the general Stores of War lodged in the *Tower* were entirely saved: And we have further this intimate cause to give God thanks, that the Fire did not happen where

Londra gazetesi

Basın güç kazandıkça, siyasiler onu kullanmak istiyorlardı. İngiltere'de Siyasi Parti başkanları gazeteler çıkardılar. Bu gazetelerde kimi meşhurlar birbirleri ile tartışmalara giriştiler. Siyasiler bazı gazetelere destek vererek onları yanlarına çekiyorlardı. Bu arada İngiltere'de bir uzlaşı vardı: Parlamento hakkında herkes iyi şeyler yazıyordu. Parlamento oturumları halka açık değildi. İçerde söylenenleri ve olanları yaymak yasaktı. Halbuki, bu sıralarda Başbakan,

milletvekili sıraları arasında dolaşarak milletvekillerine banknot dağıtıyordu. Halk bunu ve bunun gibi olayları bilmemeliydi. Basın parlamento konusunda baş eğmişti.

Ancak politik baskı, kişinin bağımsızlık duygusunu körüklüyordu. Önce, dergide Avam kamarasındaki oturumlara ait haberler, milletvekillerinin adlarının ilk iki harfi belirtilerek yayınlandı. Swift'in " Gulliver'in seyahati " adlı eseri yayınlanınca, görüşmeler Lilliput Senatosunda yapışıyormuş gibi verildi. Daha sonra da tartışmaları açıkça yayınladılar. Dergiyi gazeteler takip ettiler.

Antilerin ana üretimi şekerkamışı olmuştu ama İngilizlere ait adalarda toprak hızla fakirleşiyordu. Ortaya daha çok köle ve daha çok gübre kullanma zorunluluğu çıktı. Bu da maliyetleri arttırdı.

Fransa'ya ait ada toprakları ise üretime daha geç açıldığından, toprak daha az yorgundu. Fransızlar şekeri %40 ucuza satabiliyorlardı. 1728'den itibaren Avrupa'da kullanılan şeker çoğunlukla Fransız şekeriydi. Fransız adalarındaki rom da çok rağbet görüyordu.

İngiliz antilerindeki kolonlar, çöküşe girmişlerdi. Onlar da İspanya'ya ait yerlerde kaçakçılığı yoğunlaştırdılar. Bu 1739'da savaşa yol açacaktı.

Jean-Jacques Rousseau, birinci defa Geneva dışına çıktı. Bu arada Voltaire'in sürgünü bitti.

Bu yıl İsveç Akademisi kuruldu.

İtalyan diplomat ve besteci Agostino Steffani (d. 1654), İskoç tarihçi James Anderson (d. 1662), Fransız besteci Marin Marais (d. 1656) 1728 yılında öldüler.

Dini Sorgulama, 1729

Anthony Collins

1729 yılında ölen Collins (1676 – 1729) “ Düşünce Özgürlüğü Üzerine denemeler “ adlı kitabında Kutsal Kitaba karşı çıkıyordu. Bunlar saçmalık, mucizeler yutturmaca diyordu. “ İnsan Ruhunun Doğası ve Yeri Üstüne Denemeler “ adlı eserinde de “ Düşünce, maddenin duygularımız üzerine etkisinin bir sonucu olduğu için, şunu söyleyebiliriz ki, düşünce, maddenin eylemi ile ortaya çıkmış, maddenin bir niteliğidir “.

1729 yılında İbrahim Müteferrika matbaasında ilk kitap basıldı. Osmanlılarda ilk kitap basıldığında, Avrupa’da 1,5 milyon kitap nüshası basılmış durumdaydı.

Osmanlı imparatorluğunda ehil olmayan kişilerin hekimlik yapmasının önü alınamıyordu. Bu konuda III. Ahmet, hekimlere devlet sınavı koydu. Sınavda başarılı olan hekimlere mesleklerini yapma müsaadesi verilecekti. Sınavda başarısız olanlar da meslekten men edileceklerdi. Bu sırada hekimlik, okul eğitimi ile değil usta-çırak yöntemi ile öğreniliyordu.

27 Temmuz 1729 tarihinde İstanbul’da çıkan yangında kentin sekizde biri yandı. Yangın 24 saat sürmüştü. 12.000 ev yandı, 7.000 çıvarında insan öldü.

İstanbul Cezayir’e, merkezden bir vali tayin etti. Azlan Mehmet Paşa maiyetindeki 45 kişiyle beraber, gemi ile Cezayir’e vardığında, gemiye Matifu burnunda demirlemesi ve karayla herhangi bir ilişki kurulmaması, aksi halde ateş açılacağı bildirildi. Cezayir Divanı Paşanın kabul edilmeyeceği kararını verdi. Osmanlı Divanı da beylerbeyini geri çekti. Cezayir merkezden tayin istemiyordu.

Tunus'ta Hüseyin bin Ali'nin yerleştirdiği rejim yeğeni Ali Paşanın iddiaları nedeniyle hanedan içi bunalıma sebep oldu. Bu bunalım 1729'dan 1740'a kadar sürecekti.

Çin'de dış işlerinin isteği üzerine Müslümanlar ile olan ilişkileri koordine edebilmek için bir düzenleme dairesi kuruldu. Buna Uygur kavimleri düzenleme dairesi dendi.

Avusturya, Triyeste, Selanik ve İstanbul'da şubeleri olan bir " Avusturya Doğu Şirketi " kurdu. Ancak, 1736'da başlayacak savaş, bu şirkete büyük darbe vuracaktı.

Britanya, Fransa, İspanya ve Datç arasında Seville'ya anlaşması imzalandı. Böylece 1727 İspanya İngiltere savaşı sonlanmış oldu. Savaştan İngiltere karlı çıkmıştı.

İran'da Nadir Şah Damghan muharebesi'nde Afganları yendi.

1729 yılında İngiliz Stephen Grey (1666 – 1736) elektrik iletkenliğinin maddeden maddeye değiştiğini buldu. Maddeleri iyi iletken, kötü iletken diye ayırdı. Ayrıca insan vücudunun elektriklendiğini buldu. Bu buluşu büyük yankı yaptı.

1729 yılında bir taşra papazı olan Jean Meslier öldü. Örnek bir yaşam yaşamıştı. Öldüğünde ateistti. Voltaire tarafından yayınlanan biyografisine göre Tanrı'ya inanmıyordu. Newton tarafından ortaya konan sonsuz uzaya inanıyordu. Sadece madde vardı, başka bir şey yoktu. Din, yoksulları ezmek ve sömürmek için varlıklılarca kullanılan bir araçtı. Hıristiyanlık, Teslis, Diriliş, bunlar komik öğretilerdi.

Filozoflar bu görüşleri kolay hazmedemediler. Yine de asrın sonuna doğru Tanrı'nın varlığını yok sayan bir avuç filozof vardı. Bunlar ateist olmaktan gurur duyuyorlardı. Bu çok yeni bir şeydi.

Ölen bir diğer kişi de İngiliz düşünürü Samuel Clarke'tı (1675 – 1729). Clarke'a göre töre nesnelerin doğal niteliklerinden doğmuştu. İnsan, bu doğal niteliklere uymak zorundaydı. Örneğin korunmak zayıfın doğal niteliğidir. Bu nedenle zayıfı korumak bir fazilettir. Doğal niteliklere uygun davranmayanlar ise ahlaksızlık yapıyorlar demektir.

Hollandalı kaşif Jakob Roggeveen (d. 1659), İtalyan filozof ve doğa bilimci Francesco Bianchini (d. 1662), İskoç ekonomist John Law (d. 1671), Alman besteci Johann David Heinichen (d. 1683), İngiliz mucit Thomas Newcomen (d. 1663), ransız bilgin Jean Hardouin (d. 1646), İngiliz fizikçi ve yazar Richard Blackmore (d. 1654), Asatronom Giacomo F. Maraldi (d. 1665), İngiliz filozof Anthony Collins (d. 1676) 1729 yılında öldüler.

Nadir Şahın Yükselişi, 1730

Anna İvanovna

1730 yılında Rus Çarı II. Petro öldü yerine Rus Çarı V. İvan'ın kızı Anna İvanovna çariçe oldu.

İngiliz hükümetinin başına Robert Walpole geçti.

1730 yılında Tindal, " Yaradılış Kadar Eski Hıristiyanlık " adlı eserini yayınladı. O da Newton gibi başlangıçtaki dine geri dönmeyi ve sonradan yapılan eklentileri temizlemek istiyordu. Akılcılık mihenk taşıydı. Herkesin içinde doğuştan beri bir doğa dini vardı, insanlar bununla herhangi bir dinin doğruluğunu yargılayabilirlerdi. Dinde vahiye dayanmakta gereksizdi, akıl sorgulardı. Teslis, diriliş bunların hepsi mantığa dayanmalıydı.

İran, Osmanlı, Rusya ve Afganistan tarafından paylaşılmıştı. Ama İran'ı esas işgal eden Afganlardı. Şah Tahmasb çıkış yolu arıyordu. Osmanlılara ve Ruslara başvurarak, toprak karşılığı anlaşmaya çalıştı. Ama umduğunu bulamadı. Şah Tahmasb'a Kaçar Türkleri yardım ettiler. Nadir Şah kendini Tahmasb'ın kölesi ilan edip, Orduyu tekrar toparlamıştı. Nadir Şah önce Meşhet'i sonra Herat'ı aldı. Peşinden Eşref Şah ile kapıştı. Yapılan üç savaşta da Afganları yenerek, 1730 yılında İsfahan'ı ele geçirdi.

Bundan sonra Nadir Şah, Şah Tahmasb adına, Osmanlıların işgali altındaki halkı isyana teşvik etti. Ve bunda başarılı oldu. Şah bir yandan da İstanbul'a elçi yollayıp, topraklarını geri istiyor ve bir barış anlaşması yapmaya çalışıyordu. Görüşmeler sürerken, Nadir Şah ve Şah Tahmasb Ferahan, Yezdicurd, Hamedan ve Tebriz kentlerini ele geçirdi.

Danimarka kralı IV. Frederick öldü. Yerine oğlu VI. Christian (1730 – 1746) tahta çıktı.

Çin imparatoru Yung-cheng (Yongzheng) zamanında, kıyılarda yakalanan yabancıların kendilerine Hıristiyan dedikleri ve misyonerlerle temasta bulundukları anlaşılmıştı. Çin bunu gizli bir örgüt olarak algıladı ve Hıristiyanlığı yasakladı.

Çin halkı binlerce yıldır, kuzeyden gelen göçebelerin baskısı ile güneye göç etmeye alışmıştı. Bu nedenle Çinliler yer değiştirirken güneye giderler kuzeye gitmek akıllarından geçmezdi. Çin'de şimdi de nüfus artıyordu ve bu sıkıntı doğuruyordu. Çinlilerin gittikçe daha çoğu güneye göçe başladılar. Bunlar gittikleri yerlerde yerli halkın elinden topraklarını alıyorlardı. Bu nedenle epey savaş yaşandı ve yaşanmaya devam edecekti. Yerliler ile Çinliler arasında büyük husumet vardı.

Patrona Halil İsyanı, 1730

Akka kalesi

İstanbul'da halk İbrahim Paşanın eğlence hayatına karşı, belli bir kinlenme içindeydi. İran savaşındaki son Safevi başarıları, halkın tepkisini çekti. Sorumlu olarak eğlence hayatı görülmeye başlandı. İbrahim Paşa aslında barış yanlısı olmasına karşın, halkın tepkisini bastırmak için sefere çıkmaya karar verdi. Padişahın sefere çıkacağı bildirildi ve Otayu Hümayun Üsküdar'da kuruldu. Ancak Padişah III. Ahmet sefere gitmek istemiyordu. Halk homurdanmaya ve Veziriazam hakkında ileri geri konuşmaya başladı. Bu sırada Tebriz Safevilerin eline geçti.

III. Ahmet Üsküdar'a geçmişti. 17. ağa bölüğü yeniçerilerinden Patrona Halil isyanı başlattı. İstanbul esnafı Yeniçerilere katıldı. Yeniçerilerin nerede ise hepsi esnaflık yapıyordu. Ölmüş yeniçerilerin bile kaydı silinemiyor, onların yerine zorbalar birkaç maaş birden alıyorlardı. Konak ve saray yağması için fırsat bekleyen çok kişi vardı. Fesatçılar ve tenkitçiler, doğrudan padişahı eleştirmiyor bütün oklarını veziriazama yolluyorlardı.

28 Şubat günü isyancılar, önlerine gelen konağı yağmalayarak, Atmeydanı'na doğru yürümeye başladılar. Hapishanelerin kapılarını açıp, suçluları yanlarına aldılar. İçlerinde Veziriazam Damat İbrahim Paşayı, damadı Kaptanı Derya ve İstanbul Kaymakamı Kaymak Mustafa Paşayı, sadaret kethüdası Mehmet Paşayı, Şeyhülislam Abdullah Efendinin de olduğu 37 kişinin idamını istediler.

III. Ahmet, isyan karşısında bir şey yapamıyordu. Sonunda istenen kişileri öldürterek, cesetlerini Atmeydanı'na yolladı (29 Eylül 1730). Bir hiç uğruna, yobazların akılsızlıkları ile çok kıymetli bir veziriazam ve diğer devlet adamları tarih sahnesinden çekilmişlerdi. Nevşehirli Damat İbrahim Paşanın sadareti 12 yıl sürmüştü. Bu sırada asilerin yaptıkları atamaları da kabul etti. Ancak artık asiler III. Ahmet'i de padişah olarak istemiyorlardı. III. Ahmet, hayatına dokunulmaması koşulu ile tahtan çekilmeyi kabul etti.

Yukarıda anlatılan kargaşa içinde ünlü şair Nedim'in de damdan düşerek öldüğü söylenir.

Sonunda 2 Ekim 1730'da III. Ahmet'in kardeşi II. Mustafa'nın büyük oğlu şehzade Mahmut tahta çıktı. III. Ahmet kendi eli ile 35 yaşındaki I. Mahmut'u tahta çıkarmıştı. I. Mahmut'un annesi Saliha Valide Sultan'dır.

I. Mahmut (1730 – 1754), olayları izleyen, etrafın fikrini alan, devlet işlerini danışan, ciddi, vakarlı, kararlı bir padişahtı. Soğukkanlıydı, aceleci değildi. Hata yapanları hemen cezalandırmaz, onlara kendilerini düzeltmeleri için zaman tanırdı. Başarıyı takdir ederdi. Döneminde meydana gelen savaşlarda komutanlar onun atmosferi altında başarılı oldular. Görev vereceği kişileri iyice araştırıp, inceler ve öyle tayin yapardı.

Bu sırada Ragusa deniz filosu kendi küllerinden yeniden doğmaya başlamıştı. Bu oluşum 1740 yılına kadar sürecek ve Ragusa yeniden muhteşem filosuna kavuşacaktı.

Osmanlı Sayda eyaletinde (Filistin) Taberiye gölü kıyısında yaşayan Zaydaniler güçleniyorlardı. Aileden biri, Zahir al-Umar, Kaysilere bağlıydı ve mültezim yetkileri almıştı. Vergi toplama hem gelir ve hem de prestij sağlıyordu. Zahir al-Umar ekonomik güçlenmesi yanında siyasi olarak da güçlendi. Bu sırada Fransız tüccarların ilgisi ve özellikle pamuğa olan ilgisi artıyordu. Pamuk üretimi de artmıştı. Sayda limanı tüccarların gözünden düşerken Akka limanı yükseliyordu. Zahir tüm bu gelişmeleri görerek, pamuk ekimini destekledi. Ticaretin denetimini ele geçirebilmek için Akka'nın gelişimini destekledi. Akka üzerinde otorite kurmuştu. Sayda valisi bu otoriteyi tanıyarak, Akka gümrük iltizamını Zahir'e verdi. Zahir Akka'nın gelirlerinden sorumlu hale gelmişti, az sonra kentten tümüyle sorumlu oldu.

Zahir Akka'yı başkent yaptı. Kent durmadan gelişerek Filistin'in en önemli kenti haline geldi. Zahir, ilke olarak Osmanlı Sayda valisine bağlı olarak, ama pratikte özerk bir halde Filistin'in büyük bir bölümünü yönetir hale geldi.

Hasidizm

Baal Shem Tov (İsrael ben Eliser)

1648 Yahudi kıyımından sonra, Polonya Yahudileri arayış içine girmişlerdi. Bu sıralarda Rus Ortodoks Kilisesinde Pietist hareket yaygınlaşmıştı. Ukraynalı bazı Yahudiler bundan etkilendiler. Bu dinin benzer bir tarzını oluşturmaya başladılar. Şimdi bazı Yahudiler dua ederken vecd içine düşüp, garip davranışlarda bulunuyorlardı.

Bunlardan biri de İsrael ben Eliser'di. Güney Polonya'da Karpat dağlarında karısı ile birlikte fakir bir yaşam sürüyordu. 38 yaşı çıvarında şifacılık yapıp, cinleri kovduğunu ilan etti. Bu sırada Tanrı adına hastalıkları iyileştiren pek çok kişi ortalıklarda dolaşıyordu. O da köyleri dolaşmaya başladı, ancak ona saygı gösterenlerin sayısı da durmadan artıyordu. Ona Beşt denmeye başlandı.

Beşt üfürükçü ve mistikti. Sabbatay Zevi olayı nedeniyle Mesihçiler ile birleşen mistizmin tehlikeli olduğuna inanmıştı. Kabalanın en eski biçimine döndü. İlahi kıvılcımlar evrenin her yerinde vardılar. Bu dünyanın Tanrı'nın varlığı ile dolu olduğu anlamına geliyordu. Bir Yahudi, yemek yerken, içerken, karısı ile sevişirken yani günlük hayatta Tanrı'yı duyabilirdi. Yahudiler Tanrı tarafından sarılmışlardı. O da onlardan kendisine güven ve neşe ile yaklaşılmasını istiyordu.

Beşt, Luria'nın dünyanın kurtuluşuna ait büyük planını bir yana bıraktı. Dindar bir Yahudi'nin yalnız başına çaba harcayacağı kişisel çevresine karşı sorumluluğu vardı. " Her insan, hepsi kendinin olan bir dünyanın kurtarıcısıydır. Yalnızca ne görmeliyse onu görür, ne hissetmesi gerekiyorsa onu hisseder ".

Kabalacılar öyle bir disiplin koymuşlardı ki bunun içinde Tanrı hissedilemiyordu. Bu disiplini uygulamak ve Tanrı'yı hissetmek bir seçkinler işiydi. Ama Beşt bunu tüm Yahudilerin

yaşayabileceğini anlatıyordu. Bu anlatım, Beşt'i, Yahudilerin Tevrat çalışmasını bırakmasından korkan din önderleri ile karşı karşıya getirdi.

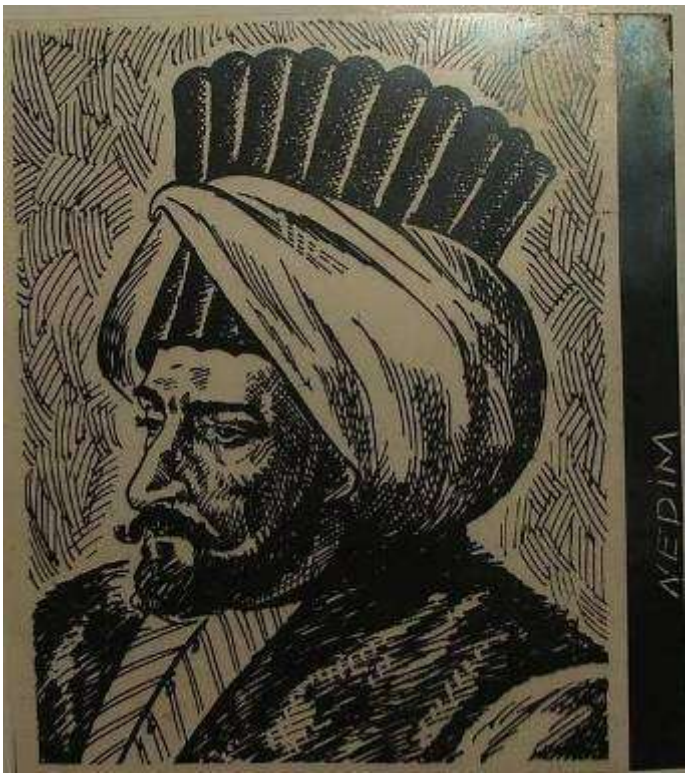
Beşt'in ortaya koyduğu tarza Hasidizm dendi. Hasidizm hızla yayıldı. Bu tepkisini kaybetmiş Yahudilere bir umut olmuştu. Hasidlerin çoğu eski Sabbataycılardan çıkmış gibi görülmektedir.

Hasidizm, sürgün ve kıyım kaderine karşı, dünyanın tümünü içine alan veya içinden akan ilahi bir enerjiyi Yahudilere hatırlatmıştı. Beşt her şeyin Tanrı olduğunu söylemedi, ama her varlığı Tanrının içinde buldu. Hasid, hiçbir zaman Tanrı'yla birleşmeyecekti, ama ona iyice yaklaşacak ve farkında olacaktı.

Hasidler hissi mistiklerdi. Birden neşelenir, takla atar, alkış tutar, şarkı mırıldanırlardı. Her yerde Tanrı'yı bulmak onları bir anda neşeye boğuyordu.

Rusya Çarı Peter II (d. 1715), Papa Benedict XIII (d. 1649), Fransız korsan Olivier Levasseur, İngiliz şair Laurence Eusden (d. 1688), Danimarka ve Norveç kralı Frederick IV (d. 1671), Fransız kaşif Antoine Laumet de La Mothe, sieur de Cadillac (d. 1658) 1730 yılında öldüler.

Nedim

XVIII. Asır, Osmanlılar için tüm edebi dönemlerin en Türk olanıdır. Bu esnada Doğu etkisi kırılmıştı. Avrupa etkisi daha ortaya çıkmamıştı. Olan Türk estetik ve düşüncesine dayanan bir edebiyat, giysi ve yaşamdı. Bu dönemi en iyi temsil edenlerden biri de Nedim'di.

Nedim (1680? – 1730) Osmanlı'nın en meşhur divan edebiyatı şairlerinden birinin mahlasıdır. Şöhretini 1718–1730 yılları arasındaki Lale Devri'nde kazanmıştır ve yaşamı ve eserleri ile o devrin temsilcisi olarak kabul edilmiştir.

Asıl adı Ahmet olan Nedim İstanbul'da yaklaşık 1680'de doğdu. Babası Mehmet Efendi, Sultan İbrahim'in iktidarı esnasında kazasker görevinde bulunuyordu. Küçük yaşlarda medrese eğitimi alan Nedim burada Arapça ve Farsça öğrendi. Daha sonra fıkıh eğitimi aldı. Onu saraya, Sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya yazdığı kasideler soktu.

Nedim'in Patrona Halil İsyanı sırasında öldüğü kabul edilmekte ancak farklı iddialar da bulunmaktadır. En meşhur rivayet asilerden kaçarken Beşiktaş'taki evinin çatısından düşerek öldüğü yönündedir. Diğer bir rivayette aşırı içkiden öldüğü söylenir.

Günümüzde Osmanlı Divan Edebiyatının en önemli şairlerinden biri olarak görülse de, bu algı ancak yakın zamanda oluşmuş ve sağlığında iken Nedim o kadar büyük takdir görmemiştir. Örneğin şairlerin reisi unvanı III. Ahmet tarafından ona değil, şimdilerde daha az bilinen Osmanzade Taib'e verilmişti. Yaşadığı dönemde kendisinden daha meşhur olan başka şairler de vardı.

Eserleri Nedim Divanı adı altında toplanmıştır. Divan edebiyatındaki soyut sevgili ve mekanlar, Nedim'in şiirlerinde somuta dönüşür. Yani sevgilisi insani gerçek aşkı anlatır. Zevk, eğlence, içki şiirlerinin temelini oluşturmuştur. Soğuk ve yapmacı anlatımdan kaçınmış, anlatmak istediklerini içten bir şekilde şiirlerine dökmüştür. Bunları da daha çok gazelleriyle anlatmıştır.

Herkezce bilinen bir beyiti şöyledir:

Bu şehr-i Sıtanbûl ki bî-misl-ü behâdır
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır

(Bu İstanbul şehri ki misli benzeri yoktur
Bir taşına bütün Acem mülkü fedadır)

Prusya Ordusu

Leopold I, Prince of Anhalt-Dessau

Prusya ordusu 1720'den itibaren bazı subaylarının deneyimlerini toparlayıp, uygulamaya başladı. Gelişmeler Prens Anhalt-Dessau yönetiminde ve onun gayretleri ile oluşuyordu. Buradan " İnce Düzen ve Sıkı Düzen " denen organizasyona geçildi. Öncelikle askeri saflar dirsek teması şeklinde sıklaştırılmış 3 sıraya indirgenmişti.

Savaş alanında karşılıklı olarak dizildikten sonra her alay komutanı kendine bir hedef seçip, onun üzerine önde flaması ilerliyordu. Askerler koşmadan, safları bozmadan yürüyerek ilerliyorlardı. Tüfek kabzaları kalçaya dayanıyor, yürürken belli aralıklarla ateş ediliyordu. Süngü hücumundan önce düşman safına yirmi adım mesafe kalınca son bir defa toplu ateş ediliyordu.

Piyade ateşinin etkisi, top ateşi ile güçlendiriliyordu. Prusya süvarisi iki sıra düzenleniyordu. Düşman ateşle sarsıldıktan sonra süvariler yanlara saldırıyordu. Saldırı " dört Nala " yapılıyordu.

Sonuç olarak Prusya ateş gücü ile savaşıyordu. Ordu savunma yaparken durulan yerden hareketsiz ateş açılıyordu. Ordu hücum ederken yürürken ateş ediliyordu. Her durumda ateş kusan bir güç elde edilmişti.

Prusya piyadesi hücumu

Prusyalılar, yaylım ateşindeki düzenlilik ve manevra çabuklukları ile karşılarındaki düşmanı etkileyip, şaşırtıyorlardı. Çok sıkı bir eğitimden geçiyorlardı. Bu eğitim onlara emirlere uymada ve düzenin çabuk kurulmasında çok yararlı oluyordu. On dakikada hizaya giren Prusya alayları görülecekti. Eğitimle askerler her durumda hızla hareket edebilen robotlar haline geliyorlardı.

İnce düzen ve sıklaştırılmış saf, yaylım ateş yöntemini Avusturyalılar, Alman prenslikleri, Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar en kısa sürede örnek aldılar.

Ancak şunu söylemek gerekir ki bu Prusya metodu tüfeğin tüm yeteneğini kullanmıyordu. Piyade safta bulunmaya ve birlikte ateş etmeye daha önem verdiğinden yaylım ateş, umulan darbeyi vuramıyor, atışın isabet oranı düşük oluyordu. Savaş alanı topların dumanı ile kaplandığında, bayraklar görülmediğinden haberleşme ve yer tespiti bitiyor, safların düzeni korunamıyordu.

Her şeye rağmen, bir süre için, yeni düzen Prusya ordusunu yenilmez yapmıştı.

İsyancılar bir bir yok ediliyor, 1731

Patrona Halil ve yandaşları Haliç kıyısında kısa süre önce kurulmuş olan yalı, saray ve bahçeleri yerle bir etmişlerdi. İstanbul'da terör kol geziyordu. Patrona Halil, Muslu Beşe gibi cahil ihtilal elebaşları, estetiğe, güzele ve iyiye tabii ki düşmandılar. Damat İbrahim Paşanın en güzel eserlerini ortadan kaldırıp, ismini silmek istiyorlardı. I. Mahmut'tan Kağıthane'de Sadabat'ın, Anadolu'da Nevşehir'in yakılıp, yok edilmesini istediler. Padişah, Nevşehir'e dokunulmasını önleyebildi, ama Sadabat'taki 120'den fazla kasr yağmalanıp, yıkıldı.

İhtilalciler, devlet memuriyetlerini yağma edip, rüşvetle satıyorlardı. Olaylar artık genel bir memnuniyetsizlik havasının yayılmasına sebep olmuştu. Yeni Osmanlı Padişahı I. Mahmut, Patrona Halil isyanı elebaşlarını gerekince hile kullanarak, bir bir yok etmeye başladı. Yok ettikleri kendini tahta çıkaranlardı. Buna karşı yeni bir isyan patladı ise de, veziriazam Kabakulak İbrahim Paşa bunu bastırdı. Topkapı sarayına vezirlik almak sevdasıyla gelen Patrona Halil ve adamları sarayda öldürüldüler. 1731 de Osmanlı başkentinde düzen geri gelmişti.

İran ile barış görüşmeleri yarım kalıp, Şah Tahmasb'ın toprakları ele geçirmesi devam edince, Osmanlılar da iki koldan saldırıya geçtiler. İran seraskeri, Bağdat beylerbeyi Ahmet Paşa ve Erzurum beylerbeyi ve Revan seraskeri Hekimoğlu Ali Paşa İran içlerine girdiler. Ahmet Paşa 30 Temmuz 1731'de Kirmanşah'ı alıp, Hamedan üzerine yürüdü. Şah Tahmasb Osmanlı ordusuna karşı çıktı. Yapılan savaşta İran ordusu nerede ise tamamen yok oldu. Ahmet Paşa Hamedan'ı 18 Eylül 1731'de direnme olmaksızın ele geçirdi.

Eski Halep beylerbeyi, Karahisarlı Kabakulak İbrahim Paşa sadaretten alınarak Ağrıboz muhafızı yapıldı. Topal Osman Paşa veziriazam oldu. İbrahim Paşa sadarette 7 ay kalmıştı.

Diğer Osmanlı kolu ise, Revan'ı kuşatmadan kurtarmıştı. Sonra da boşaltılmış olan Tebriz'e girdi (4 Aralık 1731). İran artık çaresiz kalmış, barış istiyordu.

Kutsal Roma Germen İmparatoru, Britanya, Datç cumhuriyeti ve İspanya aralarında Viyana anlaşmasını imzaladılar. Böylece Fransa ile Britanya arasındaki dostluk anlaşması da bitmiş oldu.

1731 yılında İngiliz matematikçi Brook Taylor öldü (1685 – 1731). Bu asırda ve giderek daha 100 yıl, matematik ve fizikte Kara Avrupa'sı İngiltere'ye çok ağır basacaktı. Özellikle Fransa bu konuda başı çeken ülke olacaktı.

Aynı tarihte İskoç matematikçi Mac Laurin (1698 – 1746) " Fluxions " adlı kitabını yayınladı. Bu kitapta, bir eksen etrafında dönen sıvıların yer çekimi etkisi ile elips şeklini aldığını, geometrik metot kullanarak gösterdi. Zaten İngilizler, matematikçi yetiştirmede, Kara Avrupa'sının gerisinde kalmışlardı. Mac Laurin, İngiltere'de, dikkatleri geometriye çekerek, matematik çözümlemelerin üzerinde çalışılmasını daha da geriletti.

1731'de Rusya'da Mason locası kuruldu.

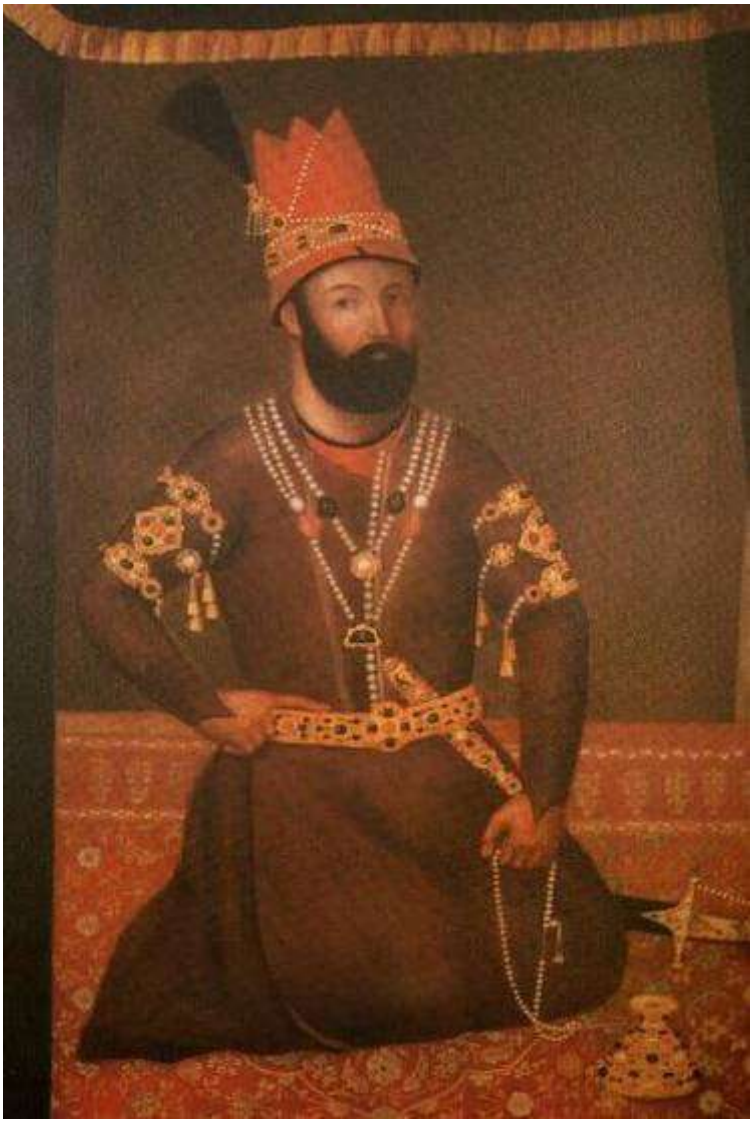
İki doğum hekimi Puzos (1686 – 1753) ve Levret (1703 – 1780), o zamana kadar düz olan forsep (lavta) aletine eğri bir şekil vererek olması gerektiği hale getirdiler. Forsep bundan sonra çok kullanılır oldu.

John Bevis, yengeç nebulasını buldu.

Bologne Üniversitesi'de, Laura Bassi, anatomi dalında ilk resmi kadın öğretmen olarak göreve başladı. 21 yaşındaydı.

Fransız kimyacı Étienne François Geoffroy (d. 1672), İtalyan müzik aleti yapımcısı Bartolomeo Cristofori (d. 1655), Hollandalı fizikçi ve anatomist Frederik Ruysch (d. 1638), Çek heykeltıraş Ferdinand Brokoff (d. 1688), İngiliz yazar Daniel Defoe (d. 1660), Alman besteci Johann Ludwig Bach (d. 1677), Fransız yazar Antoine Houdar de la Motte (d. 1672), İngiliz matematikçi Brook Taylor, (d. 1685) 1731 yılında öldüler.

Haç Yolunda Asayiş, 1732

Nadir Şah

İran Şahı barış istedi. Yapılan anlaşmada Revan, Gence, Nahcıvan, Tiflis, Şirvan, Şamahi, Dağıstan, Kaht ve Kartel Osmanlılarda kalıyordu. Tebriz, Kirmanşah, Hemedan, Luristan, İran'a kalıyordu (Şubat 1732).

Anlaşma yapılmıştı ama kimse tatmin olmamıştı. Safevi veziriazamı Nadir Ali Han da anlaşmadan mutsuz olanlardandı. Şah Tahmasb'ı tahtan indirerek yerine 8 – 10 aylık olan oğlu Abbas'ı geçirdi. Nadir Ali Han Şah naibiydi.

Bu sırada Osmanlı veziriazamı Topal Osman Paşaydı. O görevden alınarak yerine Erzurum beylerbeyi ve Revan Seraskeri Hekimoğlu Ali Paşa getirildi.

Topal Osman Paşa Kont de Bonneval'i Saraya tanıştırmıştı. Kont de Bonneval (1675 – 1747) önce XIV Louis'nin sonra Prens Eugene de Savoie'nın ordusunda hizmet etmiş ve İstanbul'a

gelerek Müslüman olmuştu. Ona Humbaracı Ahmet Paşa dendi. Onun sayesinde Osmanlı topçusu çağı tekrar yakaladı.

I. Mahmut bütün isteğine rağmen yeniçerileri reforma tabi tutamıyordu. O da işe humbaracı bölüğünün yenileşmesinden başladı. Zaten daha da ileri gidemedi. Humbaracılar Kont de Bonneval'in eline teslim edildi. Topçuluk modernleşiyordu. Humbaracı Ahmet Paşa, kısa bir aralık hariç görevine 1747'de ölene kadar devam etti.

1732'de Hac kervanına 40.000 Bedevi saldırdı. Kervan yerle bir olmuştu. Halbuki Osmanlının dolayısı ile Şam valilerinin temel görevlerinden biri Hac kervanının kazasız belasız Hicaz'a varmasını sağlamaktı. Hac kervanlarının güvenliği sağlanamadı mı Müslüman ülkeler bundan çok etkilenir ve Osmanlı hakimiyetini sorgularlardı.

1732'de İspanya 1708'de terk ettiği yerlere (Oran) yeniden yerleşti.

1732'de Danimarka'da Asya Şirketi kuruldu. Bir yıl sonra da " Batı Hint ve Gine Şirketi " kurulacaktı.

İngiltere'de Oglethorpe'un fikir ve öncülüğü ile borçtan mahkum İngilizler hapishanelerden çıkarılıp, Georgia kolonisine yollandılar.

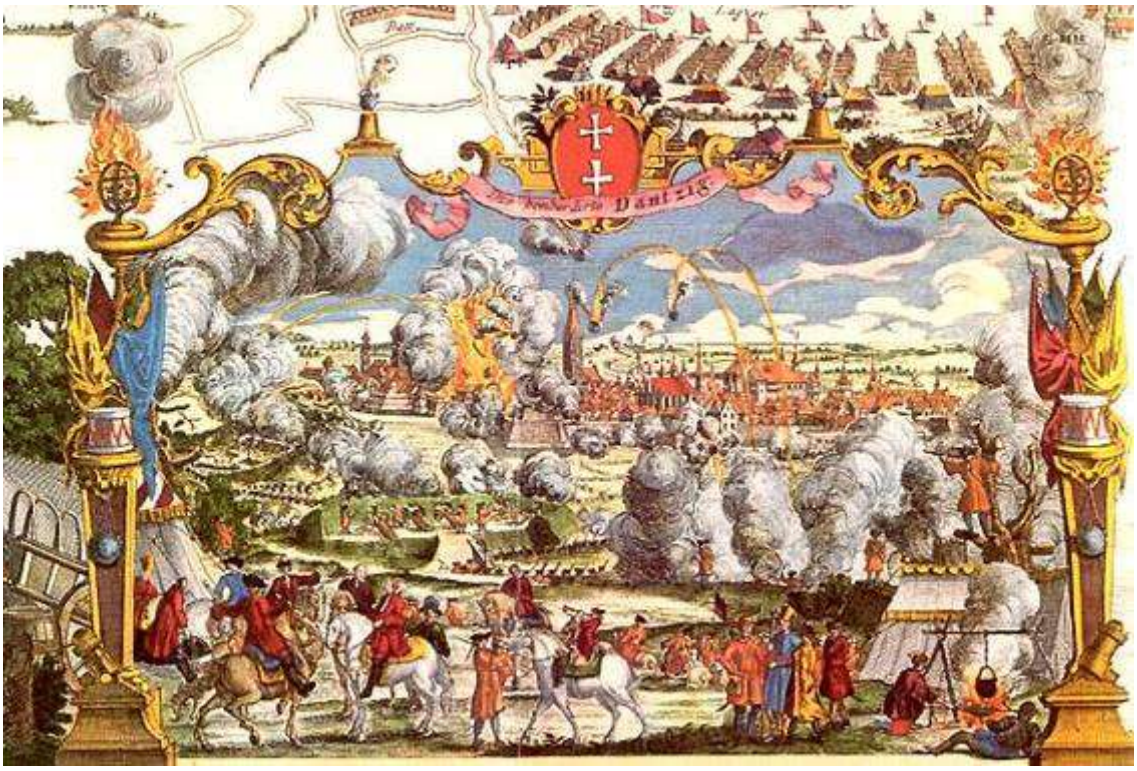
Amerika Birleşik Devletleri Kurucu babalarından ve İlk Başkan George Washington 1732'de ABD'nin Virjinya eyaletinde, Westmoreland County'de doğdu. Dört nesilden beri Virjinya'da yaşayan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Augustine Washington (1693-1743) ve annesi Mary Ball (1708-1789) İngiliz kökenliydiler. Henüz 11 yaşındayken tütün çiftçisi olan babasını kaybetti.

Jiangtingxi

Britanyalı arkeolog John Horsley (d. c.1685), Fransız tarihçi Charles-René d'Hozier (d. 1640), Alman filolojist Johann Ernst Hanxleden (d. 1681), İngiliz şair ve dramacı John Gay (d. 1685)
Çinli ressam, ansiklopedist Jiang Tingxi (d. 1669)

Polonya Veraset Savaşı, 1733

Danzig kuşatması

Safevi naibi Nadir Han Erbil'i almış, Bağdat'ı kuşatmıştı. Ahmet Paşa kuşatma altında kalmıştı. Seraskerliğe, veziriazam Topal Osman Paşa atandı. Osman Paşa 100.000 kişilik bir ordu ile Bağdat'a geldi ve 20 Temmuz 1733 tarihinde Duçum'da Nadir Hanı yendi. Bağdat kurtulmuştu.

Topal Osman Paşa hastaydı, kış nedeni ile Osmanlı ordusu dağınık yerleşmişti. Bu sırada Nadir Han ani bir hücum ile Osmanlı ordusunu yendi. Topal Osman Paşa savaşta öldü (Kasım 1733).

1733'de Polonya kralı II. August öldü. İki aday vardı. Biri Avusturya İmparatorunun yeğeni ve Saksonya elektörü III. August'tu. Diğeri eski kral XV. Louis'nin kayınpederi Stanislas Leczinski'ydi. Fransa parayı döktü. Eylül'de Leczinski seçildi. Polonya Veraset Savaşı başladı.

Avusturya-Rus ordusu Polonya'ya girdi. Stanislas kaçtı. III. August kral oldu. Bu XV. Louis'ye büyük hakaretti. Fransa'da yönetimde Chauvelin vardı. Chauvelin kralı savaşa girmek zorunda olduğuna inandırdı. Fleury bu karara karşı çıkamamıştı.

Fransa, İngiliz ve Hollandalılar kaygılanmasın diye Pays-bas'ın Avusturya'nın elinde olan kısmına saldırılmadı. Ne İngiltere ve ne de Hollanda, Anvers'in Fransızların eline geçmesini istemiyorlardı. Fransa'nın elindeki bir Anvers, Westfalya anlaşması yükümlülüklerinden

kurtulup, Londra ve Amsterdam'a rakip olabilirdi. Fransa'nın Belçika'da olması demek, İngilizlerle savaş demekti.

Fleury Avusturya'nın İtalya'daki topraklarını vurdu. Fransa'nın müttefiki İspanya oldu. İspanya kralımsı oğlu Carlos için Parma'dan daha önemli bir parça istiyordu. Fransa Sardunya ile de bağlaşıklık kurdu.

1733'de Floransa'da Mason locası kuruldu.

Fransız Barok bestecisi François Couperin (1668 – 1733) öldü. (http://www.youtube.com/watch?v=SrgVsdB6oag)

Rusya'dan Kuzey Asya keşif gezisine 1720'de çıkmış olan ekip, Okhotsk denizini keşfetti. Kuril adalarından Japonya'ya vardı.

1733'den itibaren keşif gurupları kızaklarla Kuzey Buz denizinde dolaşmaya başladılar.

1733'de Bernard de Mandeville öldü (1670 – 1733). Shaftesbury mutluluk erdemli olmaktır derken Mandeville mutluluk erdemsiz olmaktır diyordu. Ona göre kişiyi mutlu kılan bencilliğiydi. Erdemsizlikler toplumu ileri götüren kamçıydı.

İtalyan matematikçi Giovanni Gerolamo Saccheri (d. 1667) öldü.

Antilerin Önemi

Fransız Antilleri bolluk içindeydi. Fiyatlar düşüktü. Öyle idi ki Antillerdeki İngiliz tüccarlar, Fransız Antillerinden şeker alıp, İngiltere'ye yolluyorlardı. Adalardaki Plantasyonlarda toprak sahibi olan İngilizler zengindi. İngiliz Parlamentosuna kendi adaylarını seçtirdiler. Bazı üyeleri menfaat karşılığı kendi yanlarına aldılar. Fransız Antilleri ile ticareti yasaklayan bir karar çıkartmak istiyorlardı. Ama adalar arası ticaret her iki taraf için de vazgeçilemezdi. Plantasyon sahipleri, İngiliz parlamentosundan ticareti yasaklayacak bir karar çıkartamadılar ama 1733'de yabancıların Antillere Amerika kıtası üzerinden getirdikleri şekere çok ağır vergi konmasını sağladılar.

Antil adaları en az Kuzey Amerika kadar kalabalıktı. Kuzey Amerika'daki kolonilerin adalar ile ticaret yapmak zorunluluğu vardı. Ticaret serbest olmayınca da ortaya sert mücadeleler çıktı. Kolonilerin korsanları birbirine girdiler. Bu mücadele zaman zaman ana devletleri bile içine çeken savaşlara dönüştü.

XVIII. yüzyıl beraberinde bilimsel keşifleri getirirken aynı zamanda teknik gelişmeleri de getiriyordu. Teknik buluşlardan önce daima uzun bir aranış ve başarısızlık dönemi oluyordu. İlk bulucular, pratik yetersizliklerden ve/veya ticari bir yapıya sahip olmamaları nedeniyle başarısızlığa uğramışlardır. Onlar yeteri kadar tutkulu ve agresif olamamışlardı. Buldukları ile yetinmişlerdi. Yeni teknik buluşlar başlangıçta imalatçıların ve işçilerin direnişleri ile karşılaştılar. İmalatçılar paralarının kaybolacağından korkuyorlardı. İşçiler ise işlerini kaybedeceklerinden korkuyorlardı.

Yeni buluş makineler işçiler tarafından kırılıyordu. Ama ekonomik bunalım zamanlarında kimsenin yeni buluşlara sarılmaktan başka çaresi kalmıyordu. Yeni buluş yapanlar genellikte yokluk ve yoksulluk içinde öldüler. İmalatçılar buluşlara bir kuruş ödemek istemiyorlardı. Bir yolunu bulup bu buluşları para ödemeden uyguladılar.

Dinsel Çılgınlık, 1734

1734 yılında Alman Stahl (1660 – 1734) öldü. Ona göre cisimlerin atomları birbirinden farklıydı ve kendilerine özgü nitelikleri vardı. Aynı türden atomlar, doğal olarak, birbirlerini ararlardı. Stahl, bir maddenin kireçlenmesi ile çeşitli organik özlerin yanmasının benzer olaylar olduğunu bulmuştu.

Jonathan Edwards (1703 – 1758), 1733'de Northampton Connecticut'ta deneme yayınladı. Bundan sonra kent dinsel bir çılgınlık içine girdi. İnsanlar dinden başka bir şeyden konuşmuyorlardı. Çalışmayı bıraktılar ve tüm vakitlerini Mukaddes Kitabı okuyarak geçirmeye başladılar. Yaklaşın altı ay içinde toplumun farklı kesimlerinden 300 kişi hidayete erdi. Edwards bu çılgınlığı doğrudan Tanrı işi olarak gördü. Tanrı normal tutumunu bırakmış, insanları garip ve metafizik bir tarzda hareket ettiriyordu. İnsanlar bağışlandık diye gülüyor, gülerken hüngür hüngür ağlıyorlardı. Bir bakıyorsunuz affedilmediklerini düşünüp, korkunç bir kedere kapılıyorlardı.

Bu dinsel aşırılık ve zıtlık Amerikan dinsel uyanışının ayırt edici bir özelliği oldu ve olmayı sürdürdü. Uyanış kasaba ve köylere sirayet ederek, yayıldı. Sonra New York eyaletine kadar vardı.

Edwards hidayete erenlerin, bu durumda iken dünyayı çok güzel bulduklarını söylüyordu. Mukaddes Kitabı bırakamıyorlardı, yemek yemeyi bile unutuyorlardı.

Çılgınlık 2 yıl sonra kentte azalmaya başlamıştı. Edwards şöyle yazdı: " Tanrı Ruhu'nun bizden aşama aşama uzaklaştığı fazlasıyla hissedilir olmuştu ". Tanrı geldiği gibi gitmişti ama yerini Edwards'a göre Şeytan almıştı. O müthiş helecanı umutsuzluk izledi. Biri boğazını keserek kendini öldürdü. Ölümler bir de kalmadı.

Uyanış denen bu olay, bu dünyada mutluluk beklentilerinin en az olan insanların yaşadığı en yoksul sömürgelerde ortaya çıkmıştı. Denilebilinir ki Uyanış, Amerika'da Aydınlanışta olduğundan çok daha fazla sayıda insanı içine almıştır.

Mesihçilik Edwards'ın dini için gerekliydi. Tanrı Krallığının gelişi yakındı, bunu insan çabası ile çabuklaştıracaktı. Uyanış, insanları kurtuluş sürecinin başladığına inandırdı.

Calvinistler Kuzey Amerika'da ilerlemenin öncüleriydiler ders programlarına kimya dersini soktular. Bilimsel bilgi çok önemsendi. Ancak Newton'un Tanrı yorumundan pek hoşlanmıyorlardı. İşleri başlattıktan sonra olup bitene pek karışmayan bir Tanrı hoşlarına gitmiyordu. Onlar dünyada etkin olan bir Tanrı istiyorlardı. Takdiri ilahi Calvinistler için vazgeçilmezdi. Tanrı dünyada olup biten her şeyden sorumluydu. Her eylemdeki Tanrı'yı ancak bilim açığa çıkarabilirdi.

Nadir Han barış istiyor ancak Osmanlı Divanı barışa yanaşmıyordu. İran seraskerliğine Köprülüzade Abdullah Paşa getirildi. Kırım Hanının Kafkaslara inmesi istendi. Osmanlılar Safevi savaşlarında ciddiydiler.

Ruslar 1723 yılında İran'dan aldıkları toprakları ellerinde tutamıyorlardı ve tutamayacaklarını anlamışlardı. Bu iş için yeterli sayıda askerleri yoktu. Rusya fethettiği toprakları terke başladı, Osmanlılar bu topraklara girmeye başladılar.

Humbaracı Ahmet Paşa, topçuluk için teknisyen yetiştirmek üzere bir mühendislik okulu (hendesehane) kurdu.

Polonya tahtına III. August çıktı. Fransız-Sardunya ortak güçleri de Avusturya'dan Milano'yu aldı. Bundan hemen sonra, bir İngiliz müdahalesini önlemek için Fransa barış görüşmelerine başladı. Görüşmeler 1735 – 1738 arasında sürdü.

Zunghar (Cungar) hükümdarı Galdan (Goldan) (1671 – 1697) Çinliler tarafından mağlup edildikten sonra Kalmuklar İli bölgesine gitmişlerdi. Girdikleri yerler Türklerin ve özellikle Türk Kazakların yerleriydi. Çok ağır ve kanlı savaşlar yapıldı. Bazı Kazaklar Kalmuk hakimiyetine girdiler.

Rus Çin savaşı sırasında Oyratların, Cungarların ve Kalmukların Kazaklar üzerindeki etkisi arttı. Doğudan Batıya bir hareketlenme başladı. Buna " Büyük Geri Çekilme " dendi. Kazaklar Ruslarla Kalmuklar arasında sıkıştılar. Kazak hanı Ebülhayr Ruslara bağlanmak zorunda kaldı. Bundan sonra Kalmuklar İli bölgesine çekildiler.

1734 yılında Montesquieu (1689 – 1755) " Romalıların Yükselişi ve Çöküşünün Nedenleri Üzerine Düşünceler " adlı eserini yayınladı.

İngiliz fizikçi ve yazar John Floyer (d. 1649), İtalyan besteci Giuseppe Ottavio Pitoni (d. 1657), İşkoç tarihçi Robert Wodrow (d. 1679), İngiliz ressam James Thornhill (d. 1675 or 1676), Alman fizikçi ve kimyacı Georg Ernst Stahl (d. 1660), Afrikalı köle Marie-Joseph Angélique 1734 yılında öldüler.

Halkın İlgisi

Diderot

Bilimde meydana gelen ilerlemeler, halkın ilgisini çekmişti. Bütün doğa bilimlerine hayranlık vardı. Her sınıftan insan kendini doğa bilimlerine adamaya başlamıştı. Koleksiyonculuk gelişti, fizik odaları kuruldu. Herkes bu tip bir öğrenme aracına sahip olmaya çalıştı. Bahçeler gelişiyor, bahçelere yaygın öğretim için amfiteatrlar yapılıyordu.

Bilim adamları kamuya açık yerlerde dersler veriyorlardı. Birçok insan bir yerden bir yere gidip, fizik deneylerini göstererek yaşamlarını idame ettiriyorlardı. Halkı en fazla elektrik ile ilgili deneyler helecanlandırıyordu. Öğrenmeye karşı büyük bir açlık belirmişti. Halkın anlayabileceği kitapların sayısı günden güne artıyordu. Bunların içinde Rahip Nollet'in " Deneysel Fizik Dersleri " (1748), Pluche'ün " Doğanın Görünümü " gibi pek çok eser vardı.

Diderot (1713 – 1784) ve Rouelle (1703 – 1770) anatomi, fizyoloji ve kimya derslerini takip ediyordu. Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778) matematik, tıp ve astronomi öğreniyordu. Franklin (1706 – 1790) elektrik deneyleri yapıyordu. Goethe (1749 – 1832) optik ve botanikle ilgileniyordu. İngiltere kralı III. George (1738 – 1820) botanikçiydi.

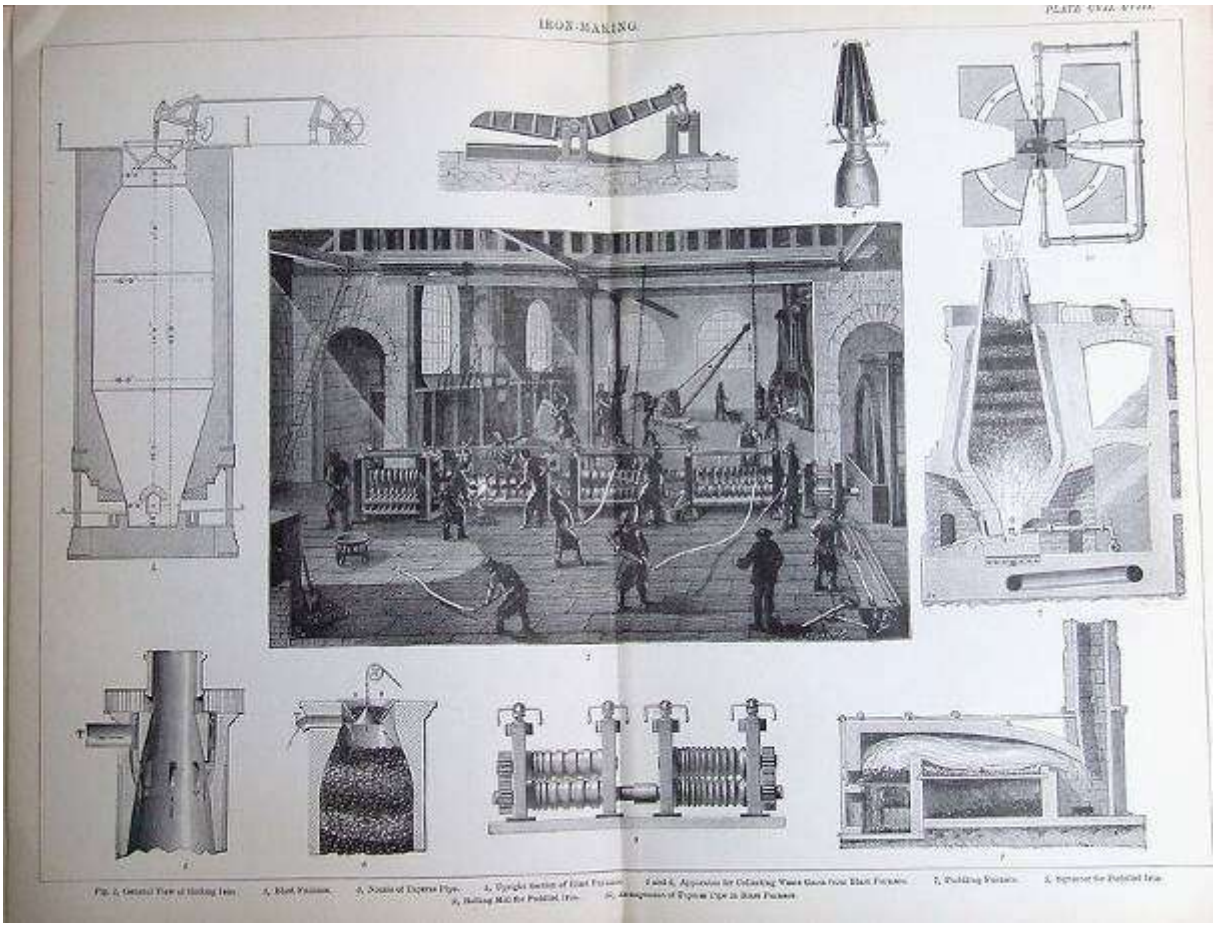
XVIII. yüzyılda, Batı Avrupa'da, bilime olan ilgi artarken, dine olan ilgi azalıyordu. Yine insanlar Pazar ayinlerini dolduruyorlardı ama eski coşku kalmamıştı. Din daha az konuşulan ve daha az yaşanan bir şeydi.

Edebiyat eserlerinde de bir sönükleşme vardı. Edebiyat pek çok cinse bölünmüştü. XVII. yüzyıldaki büyük yazarlar pek ortada görülmüyorlardı. Bu halkın ilgisinin edebiyattan başka alanlara kaymasıyla mı açıklanmalıydı yoksa tersi ile mi?

Bilimsel çalışmaları ve araştırmaları krallar veya genel olarak yönetimler destekliyorlardı. Zaman geçtikçe araştırmalar gittikçe daha fazla makineye ve paraya ihtiyaç göstermeye başlamıştı. Akademiler üyelerine maaş bağladılar. Yarışmalar tertipleyip, ödüller dağıttılar. Devlet desteğinde bilimsel geziler düzenlenmeye başlandı.

Fransa kralı XV. Louis pek çok büyük bilimsel araştırmayı destekliyordu. Meridienin ölçülmesi, Brest ile Strazbourg arasında enlemin ölçülmesi, Fransa haritası, Ay ile Dünya arasındaki uzaklığın ölçümü bu araştırma projeleriydi.

Kok kömürü ile Demir Eritme, 1735

Kok kömürle Demir Fırını

Gence Safevi kuşatması altındaydı. Abdullah Paşa Gence üzerine yürüdü. Gence kurtarıldı. 25 Mayıs 1735 yılında Kars'ta yapılan savaşı Nadir Han kaybetti. Ancak Abdullah Paşa, Nadir Hanın ordusunu takip ederken, Arpaçay'da Nadir Han aniden geri dönüp saldırdı. Köprülüzade Abdullah Paşa öldü (14 Haziran 1735). Osmanlı ordusu Kars'a çekildi. Köprülüoğlu Abdullah Paşa, Sadrazam Köprülü Mustafa Paşanın ortanca oğlu, Şeyhülislam Feyzullah Efendinin damadıydı. Köprülüoğlu Abdullah Paşa, babasından 44 yıl sonra, o da harp meydanında ölmüştü.

Gence, Tiflis, Revan Safevilerin eline geçti. Nadir Han hala barış istiyordu. Bu sırada Rus saldırısına uğrayan Osmanlı, Safeviler ile yapılacak barışı kabul etti.

Osmanlı eyaletlerinde asayişin temini açısından yer yer yeniçeri garnizonları yerleştirildiğini biliyoruz. Arap ülkelerinde bu tarihlerde, Musul'da 1000 çıvarında, Halep'te 3 – 4 bin, Şam'da 1000 çıvarında yeniçeri vardı.

Yeniçeri birliklerinin komutanları ağalardı. Ağalar İstanbul'dan tayin edilirlerdi. Ağaya kethüda yardımcı oluyordu. Ağaların askeri rolü azalmıştı. Ama ağa beylerbeyinin divanına katılıyor. Asayiş bozulduğunda ağanın otoritesi tartışılamazdı. Yeniçeri ocaklarında,

yaşlılardan meydana gelmiş bir kurul, işleri düzenliyordu. Uyuşmazlıkların çözümü bu kurulun yetkisi içindeydi.

Cezayir artık özerk gibi değil de bağımsız gibi davranıyordu. Tunus'taki iktidar mücadelesinde, Cezayir, Ali Paşayı tutma kararı vermişti. Osmanlı merkezi Hüseyin bin Ali'den yanaydı. Divan, Cezayir'i frenlemek için çavuş yolladı. Dayı hem merkezin emrini umursamadı ve hem de elçinin boynunu vurdu. Bu Osmanlı için çok büyük bir hakaretti.

Fransa bütün uyruklarını gelirleri oranında bir vergilendirmeye tabi tutmaya çalışıyordu. Ama Parlömanlar, prensler, piskoposlar, eyalet soyluları var güçleri ile muhalefete başlamışlardı. Halbuki Fransa'da mali reform vazgeçilemez bir gereklilikti. Kılıç ve kaftan soyluları her fırsattan istifade ederek halkı kışkırtıyorlardı. Halkın alt katmanları dünyadan habersizdi. Olup biteni anlamıyordu. İşte asiller bunların üzerinde oyunlar oynuyorlardı.

1735 yılında Fransız Bourbonlardan gelen V. Felipe'nin oğlu VI. Fernando (Ferdinand) (1735 – 1759) İspanya tahtına çıktı.

İngiltere'de demir üretimi, yakıt (odun) yokluğundan gittikçe azalıyordu. Zaten çok fazla bir imalat yoktu. Birkaç yüksek fırınlık imalathaneler şeklindeydi. Ancak otlak elde etmek için ormanlar yok edilince, odun iyice azalmıştı. İngiltere demiri İsveç'ten ithal etmeye başladı. İngiliz demir dökümcüleri iflasın eşiğine gelmişlerdi.

1735 yılında Derby'ler (Abraham Darby I, Abraham Darby II, …) kokla demir eritmeyi buldu. Kok yanmış maden kömürüydü. Bu işlem ham kömürle yapılamıyordu. Çünkü ortaya sülfür çıkıyor, demir de kırılgan oluyordu. İngiltere demir üretiminde yakıt sorununu halletmişti.

Fransız matematikçi Clairaut öldü (1713 – 1765).

Osmanlılarda Lale devrinin en önemli tarihçisi olan Mehmet Raşit Efendi öldü.

1735 yılında Roma ve Lizbon'da Mason locaları kuruldu.

Hindistan'daki Fransız şirketi, Babür imparatorluğunun zayıflayarak, asayişe hakim olamaması üzerine silahlı güç bulundurma gereğini hissetti. Yerlilerden birlikler kurdu. Eğitim, tüfekler, hafif toplar derken, Fransız birlikleri diğer Hint kuvvetleri karşısında harikalar yaratıyordu.

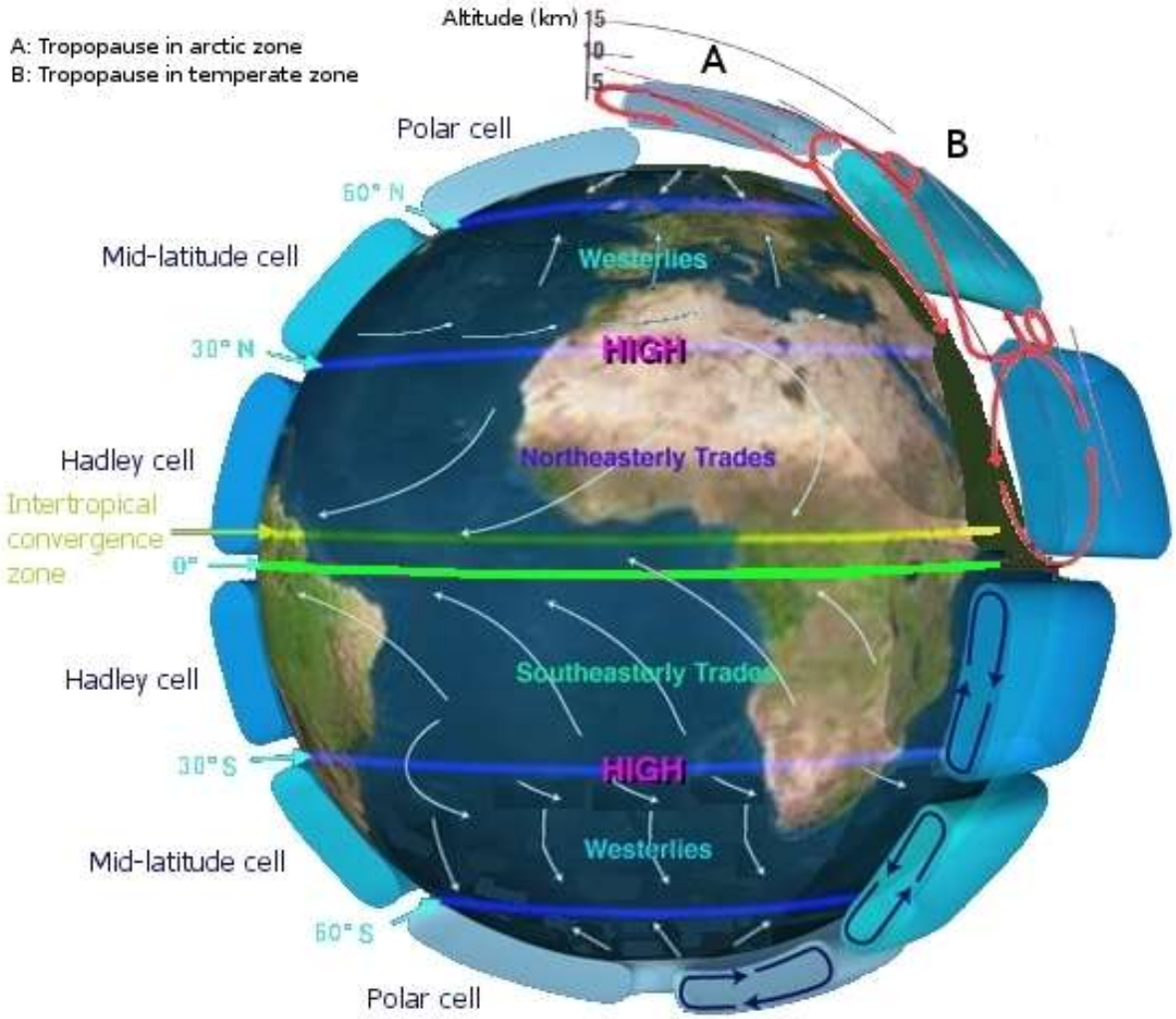
Fransızlar, prenslerle ilişkiler kurdular. Ticaret ayrıcalığına karşı, ödeme yapıyorlardı. Askeri birlikleri ile onlara yardım ediyorlardı. Sonra Şirket Babür Sultanının doğrudan vassalı haline geldi. Bu, şirket üst yöneticisine, racalar ile aynı düzlemde bulunma hakkını sağlamıştı.

Fransız şirketi başarılarını yöneticisi Dumas'a borçluydu (1735 – 1741).

1735 de Çin Mançu İmparatoru Yongzheng (Yung-cheng, Yong-zheng) öldü. Yerine oğlu 24 yaşındaki Qianlong (Chien-lung) (1735 – 1796) İmparator oldu. Qianlong 60 yıl saltanat sürmüştür. Çin onun zamanında en geniş sınırlarına varmıştı. Ancak, iç karışıklıklar ile Çin'in zayıflamaya başlaması da onun dönemine rastlar.

Qianlong tam bir Çinliydi. Sarayı seviyor, oradan çıkmadan kadınlar ve harem ağaları ile birlikte yaşıyordu. Sürekli okuyor, şiir yazıyor, sözlük ve kataloglar yapıyordu. Hala atalarının fiziği ve gücünü muhafaza ediyordu. İyi bir diplomat ve yöneticiydi. Siyasi görüş açısından da açık bir kişiydi.

George Hadley, ilk defa olarak global sirkülasyon'u açıkladı.

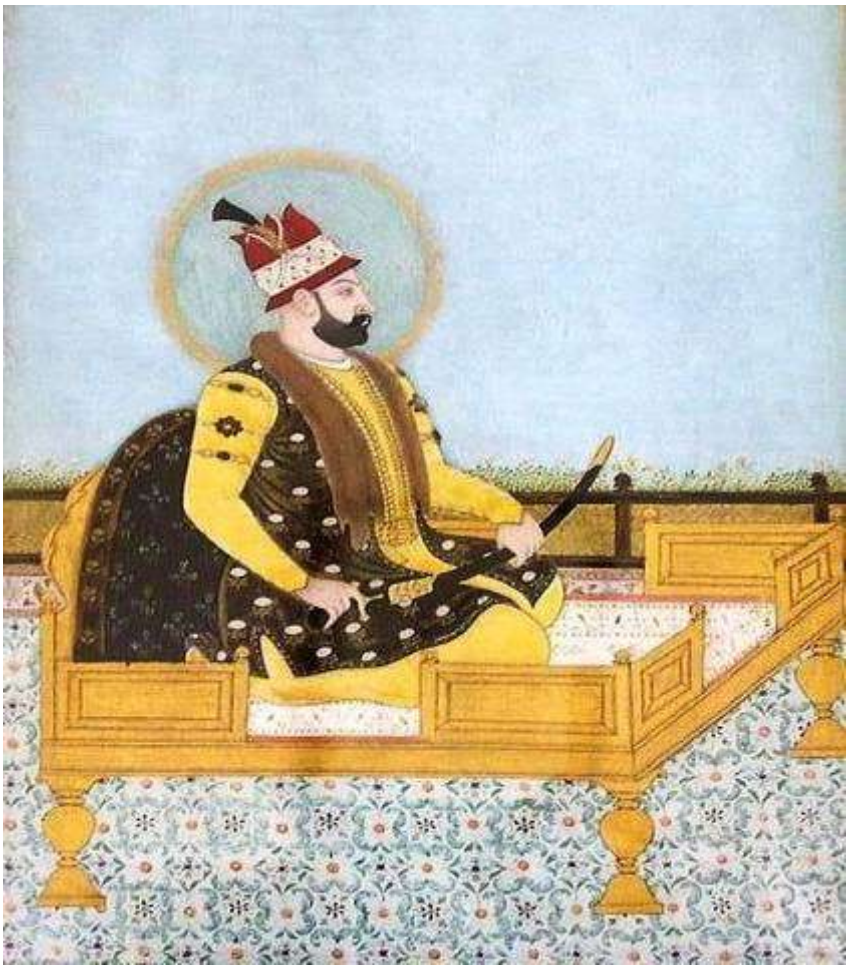

Kral Yolu (Charleston Boston arası) tamamlandı.

Quebec Montreal arasında yol yapımına başlandı.

Britanyalı bestekar John Eccles (d. 1668), Britanyalı fizikçi John Arbuthnot (d. 1667), İsveçli doğa bilimci Peter Artedi (d. 1705), Çin imparatoru Yongzheng (d. 1678) bu yıl öldüler.

Osmanlı-Rus Savaşı, 1736

Nadir Şah

1 Şubat 1736'da İran'da Nadir Şah (1736 – 1747), son Safevi Şahını tahtan indirerek kendini Şah ilan etti. İran'ı Osmanlılar, Afganlılar ve Rusların elinden kurtarmanın ödülünü almıştı. Nadir Şah Türk göçebe akınlarını kontrol altında tutmak istiyordu. Başkentini Meşhed'e taşıdı ve orada ele geçmez bir kale yaptırdı. Nadir Şah Safevi hanedanını yıkarak Avşar hanedanını kurmuştu. Safevi şehzadeleri Safi Mirza ve Sam Mirza Osmanlı İmparatorluğuna sığınmışlardı. Bunların kız kardeşi ise Nadir Şah ile evliydi.

Ruslar ve Avusturyalılar birlikte hareket ediyorlardı. Ruslar Osmanlı devletine savaş ilan etmiş ve Azak kalesine saldırmıştı. Osmanlılar hazırlıksız yakalanmışlardı. Nisan 1736 tarihinde Ruslar Azak kalesini aldılar. Mayıs ayında Rus kuvvetleri Kırım'ı işkal etti. Bu sırada Osmanlı kuvvetleri gelmeye başlamıştı. Temmuz ayında Ruslar Kırım'ı boşaltarak geri çekildiler. Kış yaklaşırken Osmanlı ordusu kışlıklara dağıtılmaya başlandı. Bu sırada Avusturya Osmanlı ile Rusya arasında arabuluculuk yapmaya çalışıyordu.

Osmanlılar ile Safeviler arasında 24 Eylül 1736 yılında, IV. Murat dönemi sınırlarını esas kabul eden Tiflis anlaşması imzalandı. Böylece 13 yıldır devam eden savaş geçici bir süre için durdu.

1736 yılında Danimarka Kopenhag Bankası kuruldu.

Polonya Kralı Stanislaus I tahtan feragat etti.

Kutsal Roma İmparatoru Francis I, Avusturya kraliçesi Maria Theresa ile evlendi.

Kuzey Amerika'da Ackia Muharebesinde, Britanya ve Chickasaw Amerikan yerlileri müşterek kuvveti Fransızları yendi.

Isaac Newton'nun Method of Fluxions adlı eseri yayınlandı. Thomas Bayes, Isaac Newton'un hesaplarını müdafaa eden yazısını yayınladı.

Saint Petersburg'da çıkan bir yangında 2000 ev yandı.

Muhammed ibn Abd al Wahhab, Wahhabizm'i başlatan kitabı yazdı.

İtalyan mimar Filippo Juvara (d. 1678), İngiliz astronom ve doğa bilimci Stephen Gray (d. 1666), İtalyan besteci Giovanni Battista Pergolesi (d. 1710), Britanyalı mimar Nicholas Hawksmoor (d. c. 1661), Alman bilgin ve kütüphaneci Johann Albert Fabricius (d. 1668), Alman fizikçi ve mucit Gabriel Fahrenheit (d. 1686), İtalyan besteci Antonio Caldara (d. 1670), Çinli ressam Ch'en Shu (d. 1660) 1736 yılında öldüler.

Osmanlı Batı'da Savaşıyor, 1737

Bender Kalesi

1737'de Ukrayna'da veba vardı.

Osmanlılarla Rusya arasında arabuluculuk yapmaya çalışan Avusturya birden Rusya yanında savaşa girdi (9 Ocak 1737) (Habsburg- Osmanlı savaşları) (Rus-Avusturya ve Osmanlı savaşı). Osmanlılar ise barışın olacağına içtenlikle inanmışlardı. Osmanlı başkomutanı Bender, Özi, Niş ve Vidin kalelerinin savunmasını ihmal etmişti. Bu zayıflık Avusturya saldırısına çanak tutmuş olabilir.

1737 Temmuz ayında Özi kalesi Rus ordusu tarafından kuşatıldı. Ruslar çok büyük kayıplar vererek kaleyi 13 Temmuz'da ellerine geçirdiler. Özi düşünce Osmanlılar veziriazam Silahtar Mehmet Paşayı görevden alarak, Bender muhafızı Muhsinzade Abdullah Paşayı sadarete getirdiler.

Bu sırada Avusturya da Vidin, Niş, Eflak ve Bosna'ya karşı hücuma geçmişti. Bosna'ya karşı hareket eden Avusturya ordusu 150.000 askerden oluşuyordu. İstanbul ve Osmanlı halkı helecan ve öfke içindeydi. Sultan Mahmut bundan faydalanarak halka silah yollayıp, halkın eyaletlerde düşmana karşı mücadele etmesini sağladı.

Osmanlı halkı istilacılara karşı savaşa çekmeye çalışırken, Ruslarda Balkan halkını Osmanlılara karşı ayaklandırmaya çalışıyorlardı. Çariçe Anna Epeiros ve Tesalya'ya ajanlar yolladı.

26 Temmuz 1737'de Avusturya Niş'i aldılar. Ancak kısa bir süre sonra Köprülüzade Hafız Ahmet Paşa, Ekim ayında Niş'i geri aldı. Avusturya Vidin ve Eflak'ta da yenilmişti. Bosna cephesinde de Hekimoğlu Ali Paşa, Avusturya ordusunu bozdu (Banja-Luka savaşı). Avusturyalılar 60.000 kayıp vererek hızla çekildiler. Bu sırada Erdel ve Macaristan'da

Avusturya aleyhine isyanlar başladı. Osmanlı Tekirdağ'da oturmakta olan Rakoçi Ferenç oğlu Josef'i Mecaristan kralı atayıp, Vidin'e yolladı.

Avusturya 1737'de Osmanlılar tarafından feci halde Tuna'nın ötesine atılmıştı.

İran Şahı Nadir Şah Afganistan'a girdi. Kandahar, Gazne ve Kabil'i eline geçirdi. Bütün Afgan kabileleri Nadir Şaha boyun eğdiler. Önünde de Hindistan yolu açılmıştı.

1737 yılında, Coğrafyacı d'Anville, daha önce Fransız Cizvitlerince yapılmış olan Çin haritasını basitleştirerek, " Yeni Çin Atlası " adıyla yayınladı.

Bengal'de bir fırtına sonucu 300.000 kişi öldü.

Benjamin Franklin, Philadelphia'da bir polis teşkilatı kurdu.

Medici ailesinin erkek tarafından inen Gian Gastone de' Medici, Grand Duke of Tuscany öldü. Böylece Medici ailesi sona ermiş oldu.

Alman mimar Matthäus Daniel Pöppelmann (d. 1662), İngiliz yazar Eustace Budgell (d. 1686), Japon İmparatoru Emperor Nakamikado of Japan (d. 1702) bu yıl öldüler.

Fransa Masonları, 1737

Fransa'daki ilk Mason locası, 1737 yılında Andrew Michael Ramsay adlı bir şövalye tarafından kuruldu. Ramsay, 1681'de İskoçya'da doğmuş ve Edinburgh Üniversitesi'nde okumuştu. O dönemde henüz gizli olan Mason locasına katıldı. Daha sonrası Royal Society'e girdi. Locada yetenekleriyle dikkat çeken Ramsay, üstadlar tarafından Masonluğu Fransa'ya taşıyacak kişi olarak seçildi.

Ancak Fransa gibi Katolik bir ülkede loca kurmak, bunun için izin almak zor bir işti. Bu nedenle de Ramsay, temkinli davranmaya karar verdi. Misyonuna başlamadan bir süre önce Katolikliği kabul etti ve kısa süre içinde kendini "şövalye" ilan ettirdi. Bu Katolik unvanlar altında Fransa'ya gittiğinde ülkedeki ilk locaları kurmak için gerekli izni rahatlıkla aldı ve Fransız Masonluğu resmi olarak 1737'de çalışmalarına başladı.

Fransız locaları kısa sürede hızla gelişti ve çok sayıda ünlü kişi örgüte katıldı. Örgüt, Krala ve Kiliseye saygılı görünüyordu, ancak gerçekte içinde Masonluğun en devrimci ve Kilise-karşıtı kanadını taşıyordu.

Fransa'da gelişen bu yeni locaların, İngiltere'deki biraderleriyle önemli bir yöntem farkına sahiptiler. İngiltere'de, Katolik Kilisesi'ne ve Kilise'ye bağlı olan krallara karşı girişilen mücadele kazanılmış ve İngiltere Protestan bir ülke olmuştu. Kraliyet ailesi ise Masonlukla

son derece içli-dışlı hale gelmişti. İngiliz Masonları, bir " devrim " peşinde koşmuyorlardı artık " masonluk düzeni yıkmaya çalışmıyordu, çünkü düzenin kendisi haline gelmişti."

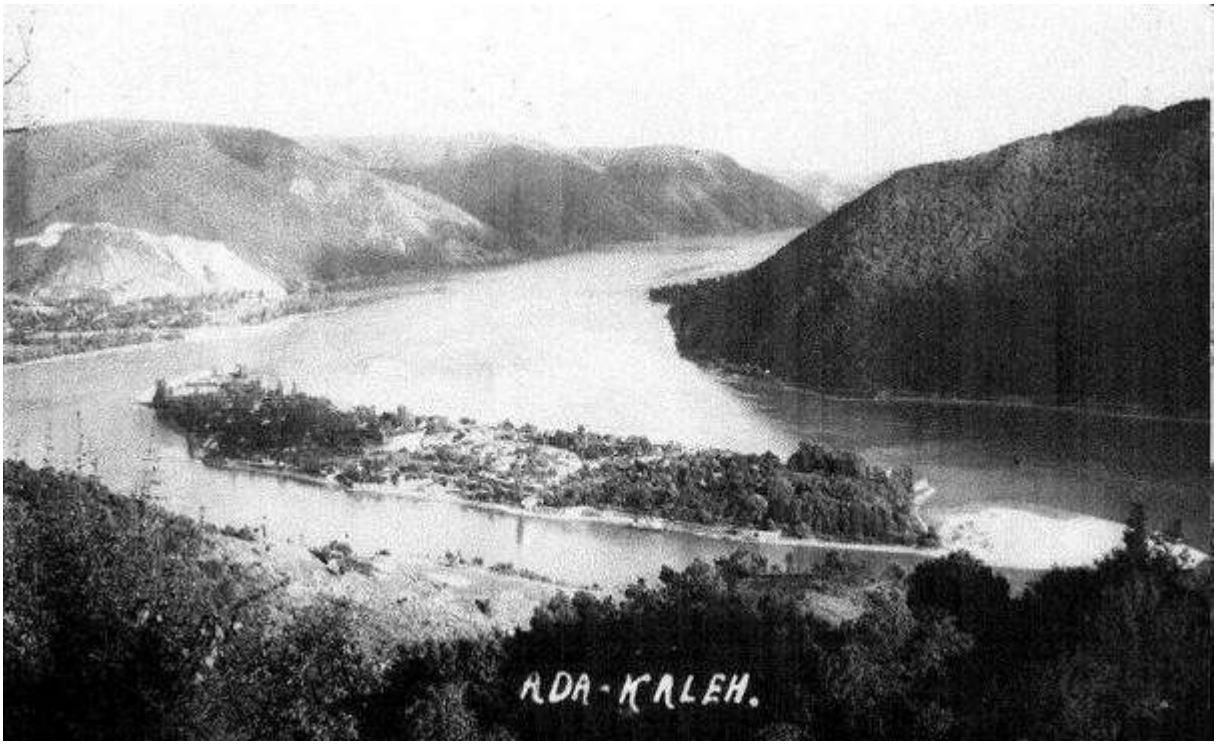
Buna karşılık Fransa'daki durum çok farklıydı. Her şeyden önce Fransa Katolik bir ülkeydi, onu Protestan yapmak mümkün görünüyordu. Ayrıca Fransa Kralı'yla görülecek tarihi bir hesap da vardı. Tapınakçıları tutuklayıp yasadışı ilan eden, sonra da 1314 yılında örgütün Büyük Üstadı olan Jacques de Molay'ı idam ettiren kişi, Papa'yla birlikte Fransa Kralı'ydı. Jacques de Molay'ın öcünü almak için ritlere eklenen " Kadoş Şövalyesi " (İbranice İntikam Şövalyesi) derecesi Lyon'da, yani Fransa'da kurulmuştu.

Kısacası, localar, Fransa'da, İngiltere'de olduğu gibi " reform " yöntemiyle iktidarı ele geçiremezlerdi. Daha keskin ve çarpıcı bir dönüşüm, bir " devrim " gerekliydi. (İngiliz ve Fransız locaları arasında şartlar gereği oluşan bu yöntem farkı, daha sonra " İskoç Riti " ve " Fransız Riti " arasında doğacak olan ayrımın da kaynağı olacaktı. Ancak, görüldüğü gibi ayrılık amaçlarda değil, yalnızca araçlardaydı. Her iki " rit " de, İttifak'ın genel stratejilerine aynı ölçüde bağlıdı.

Daha önce Francis Bacon, Rene Descartes, Immanuel Kant, Isaac Newton, John Locke gibi isimlerin Mason ya da Gül-Haç üyesi olduklarına değinmiş ve İbrani felsefesiyle yakın ilişkilerine dikkat çekmiştik. Bu kişiler Aydınlanmaya öncülük etmişlerdir.

Fransa Burjuvaziyi kuvvetlendirmeye çalışıyor, 1738

1738'de Fransa'da yolların bakımı için krallık angarya koydu. Yeni yollar yapılıyordu. Geçiş hakkı azaltıldı. Tahıl ticareti serbest bırakıldı. Bütün bu önlemler ticareti yani burjuvaziyi güçlendiriyordu.

Ada Kale

Mart 1738 yılında, yeni Osmanlı sadrazamı Yeğen Mehmet Paşa, yeni bir Avusturya saldırısından önce Avusturya üzerine yürüdü. İvaz Mehmet Paşa Ada kalesini kuşatmıştı. Ada'ya yardıma gelen 100.000 kişilik bir Avusturya ordusunu Muhadiye'de İvaz Mehmet Paşa tarafından mağlup edildi.

Özi ve Kılburun kaleleri harap haldeydi. Olası bir Osmanlı saldırısına karşı bu kalelerin dayanamayacağını anlayan Ruslar bu kalelerden geri çekildiler. Bu sırada Rusların yeni bir Kırım hücumunu Kırım hanlığı durdurmuştu. Azak denizinde Osmanlı donanması da ağır basıyordu. Veba Rus ordusunu vurdu.

Osmanlılar tarafından kuşatılmış olan Ada kalesi Ağustos 1738 tarihinde Osmanlıların eline geçti.

Ruslar, Avusturya ve Osmanlılar arasında barış görüşmeleri başlamıştı. Barışın sağlanması için Fransa aracılık yapıyordu.

Tarihte Doğruya yaklaşmak, 1738

Katliam

Louis de Beaufort (1703 – 1795), “ Roma Tarihinin İlk Beş Yüzyıllın Belirsizliği Üzerine İnceleme “ adlı eserini yayınladı. Beaufort eski tarihçileri incelerken onların arasında çelişkiler buldu. Soru şöyle soruldu, söylenenler doğru mu?

İşte sorun buraya gelince aklın temeli olan çelişmezlik ilkesine başvurulmalıydı. Çelişenler ret edilmeliydi. Doğa ya da gerçeğe benzerliğin kanunlarıyla zıtlaşan her şey, yazarlarının sayısı ve şöhreti ne olursa olsun, geçersizdi.

Aklı zorlamayan metinler arasında bir çelişme varsa, o zaman da bir ayrıma gidilmeliydi. Bir belge, bir tarihçinin söylediğine yeğlenmeliydi. İki tarihçiden, başka ülkelerin tarihi olayları ile söz konusu ülkeninkiler arasında bağlantı kurmuş olanınkine bakılmalıydı. Uzun bir inceleme sonunda kendi çıkarına ters hüküm veren alınmalıydı. Yüceltmek veya yermek niyeti olmayanın dediğine dikkat edilmeliydi. Tanık gerektirecek çok ayrıntı karşısında kuşkulanılmalıydı. Yazar niyeti, kökeni, karakteri, çalışma alışkanlıkları ve yazarkenki durumu açısından incelenmeliydi.

Yazıda hüküm verme okuyucuya bırakılmalıydı. Alıntı ve yollamalar bu amaca uymalıydı.

Beaufort akılcılığın en güzel ürünlerinden biri olan bu yukarıdaki yöntemi anlatıyordu. Bundan sonra bütün incelemeci ve tarihçiler bu yöntemi uygulamaya çalışacaklardı.

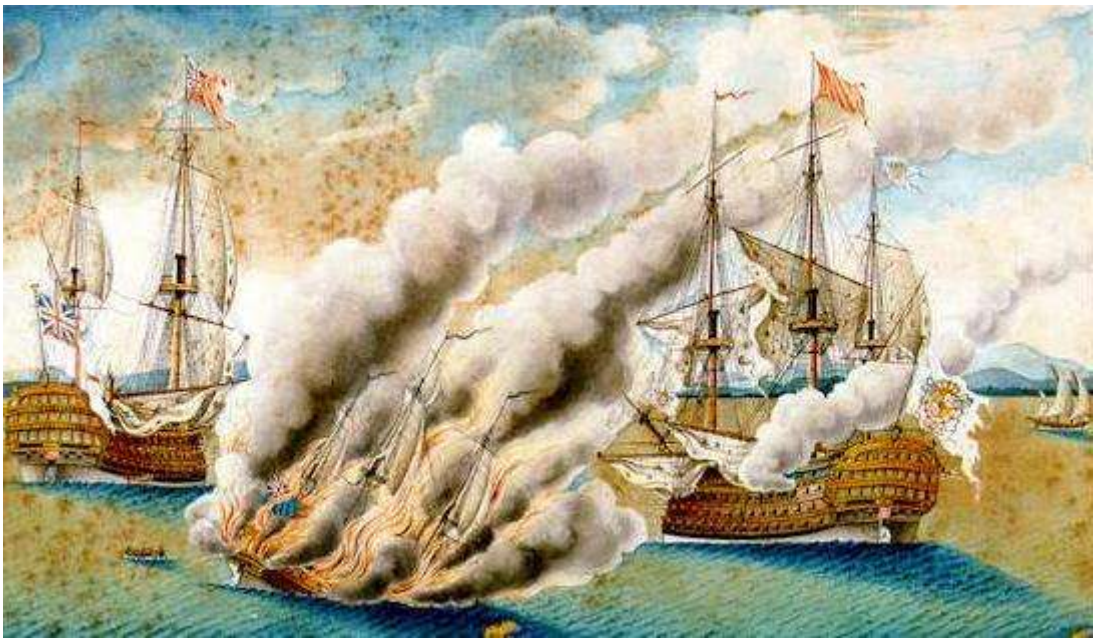
Beaufort insanlığa önemli bir eser kazandırmıştı.

1738 yılında Papa VII. Clement, masonluğu Hıristiyan dışı ilan etti.

Polonya Veraset Savaşı bitti. 1738 yılında 1735 yılında Viyana'da başlamış olan barış görüşmeleri sona erdi. Stanislas Polonya'dan vazgeçiyor, ancak kral unvanını koruyordu. Lorraine düklüğü ve Bar kontluğu Stanislas'ın oluyordu. Buralar, ölümünden sonra Fransa kralına geçecekti. Milano'yu istemeyen Sardunya kralında ise Savoie kalıyordu. Avusturya Napoli ve Sicilya'yı Don Carlos'a bırakmıştı. Don Carlos ise Parma ve Toskana'yı Lorraine Dükü François'a veriyordu. Bunlar aile arası değiş tokuşlara örnekti.

Çek heykeltıraş Matthias Braun (d. 1684), Alman mimar George Bähr (d. 1666), İrlendalı harpçı ve besteci Turlough O'Carolan (d. 1670), Alman fizikçi Herman Boerhaave (d. 1668) 1738'de öldüler.

Belgrad Barışı, 1739

Avusturya Veraset Savaşında Tolon Muharebesi

Büyük Britanya ile İspanya arasında Jenkins'in kulağı savaşı çıktı (1739 – 1748). Bu savaş 1742'den sonra Avusturya Veraset Savaşının bir parçası olarak devam etti. İngilizler İspanyol kolonilerinden yapılan kaçakçılıkları destekliyorlardı. 1739 – 1748 İngiliz İspanyol savaşlarının sebepleri içinde, İngilizlerin kaçakçılığı desteklemesi önemli bir nedendi.

Osmanlılarda, 22 Mart 1739'da savaş yanlısı olarak bilinen veziriazam görevden alınarak yerine İvaz Mehmet Paşa atandı. İvaz Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Belgrad'ı kuşattı (25 Temmuz 1739). Kuşatma sürerken Avusturya yeni bir barış isteğinde bulundu.

Osmanlının esas kuvvetleri Avusturya cephesindeydi. Avusturya ile barış görüşmeleri sürerken Ruslar saldırdı. Ruslar 1 Eylül 1739 yılında Hotin'i aldılar.

Eylül ayında Osmanlı Avusturya barış görüşmeleri bitti. Belgrad, Ada kalesi, Sırbistan ve küçük Eflak Osmanlılarda kaldı. Belgrad barışı imzalanmış, 1739 anlaşması ile Belgrad tekrar Türklerin olmuştu. Anlaşmanın imzalanmasında Osmanlılar Fransızların çok yardımını görmüşlerdi. Buna karşılık bir jest olarak onlar da Fransızların kapitülasyonlarını (dinsel ve ticari ayrıcalık) yenilediler.

1739 senesinde Belgrat Barışı'ndan zaferle dönen İvaz Mehmet Paşa'ya I. Mahmut'un istisna uygulamış ve orta kapıdan saraya atı ile girmesine müsaade etmişti. Bundan başka orta kapıdan atından inmeden saraya giren hiç olmamıştır.

Bu sırada Bosna'nın 64 vilayeti vardı. Bu vilayetler 38 yüzbaşılığa dağıtılmıştı. Hatırlanacağı gibi, yerel beylerden oluşan yüzbaşılar bir nevi ayandı. Vergiyi bölüştürür, asayişi temin eder ve adaleti sağlarlardı.

Belgrad anlaşması ile Avusturya1718 yılında Pasarofça ile elde ettiği toprakları, Banat hariç Osmanlılara geri vermek zorunda kalmıştı. Ruslar da Azak dışında aldıkları yerleri terk etmişlerdi. Osmanlılar Batıda 30 yıl savaşmadılar. Macaristan'dan vazgeçmişler ama Venedik'i Mora'dan atmışlar, Rusları itmişler, Habsburgların yolunu Tuna'da kesip sonra Tuna ötesine geçmişlerdi. Osmanlıların yeni savunma hattı Niş, Vidin, Niğbolu ve Sofya kaleleriydi.

1719 – 1739 Avusturya işgalinden sonra, bu toprakların Müslümanlarca tekrar ele geçirilmesi ve buralarda ikametin tekrar başlaması gerekmişti. Bulgaristan'ın kuzeyinde, Sofya dolaylarında özel kişilerin sahip olduğu büyük tahıl çiftlikleri oluştu. Çiftliğin sahibi kentten gelmiş bir tüccardı. Bunlar köylülerin terk ettiği ve hazinenin olup da satışa çıkarılmış topraklardı. Malik çiftliğini tarım işçisi kullanarak, oturacak bir ev ve ücret karşılığında ekip, biçtiriyordu.

Hatırlanacağı gibi Karlofça anlaşması laik bir hukuk sistemine göre imzalanmıştı. Osmanlılar, ticarette, kara ve deniz trafiğinde ve dış ilişkilerde beynelmilel örf ve adetlere uymak zorundaydılar. 1718 Pasarofça ve 1739 Belgrad anlaşmaları ticaret ve trafik konularını daha bir netleştirmişti. Bunun sonucu Babıali'de uzmanlaşma gerekli hale geldi. Bu gereklilik artık hem kalemden gelenlerin sadrazam olmasını getiriyordu ve hem de Fener beylerinin önünü açıyordu.

İsveç'te Stockholm Krallık Akademisi kuruldu.

Hindistan'da Babür Sultanı (İmparator) Muhammed, Nadir Şaha tepeden bakıyordu. Bunu resmen gösterdi. Bu da vesile olunca, İran kuvvetleri (Nadir Şah), İndus'u geçip, Hindistan'a girdi. Lahor'u aldı. Karnal'da Nadir Şahın 40.000 ordusu Babür İmparatoru Muhammed'in 200.000 kişilik ordusunu ezdi (Karnal Savaşı). Delhi'ye girdi. Nadir Şah Delhi'ye girerken kente dokunmamaya karar vermişti. Ancak, çıkan bir yangın büyük ölümlere neden oldu. 100.000 insanın öldüğü söylenir.

Nadir Şah, Delhi hazinesi olarak 50 milyon tutarında bir servete el koymuştu. Bu müthiş parayı aldıktan sonra orada durmadı. Muhammed'e Hint tahtını geri verdi.

Bundan sonra Afganlar Hindistan'a defalarca akınlar düzenlediler.

Nadir Şah çekilince, tüm Hindistan büyük bir kabustan uyanmış gibi şaşkınlık içindeydi. Ne devlet, ne ordu, ne para, geride hiçbir şey kalmamıştı. Pencap işgal altındaydı. Bu ortak düşmana karşı Hindistan birleşeceğine, tam tersi parçalandı. Hiyerarşinin en üstünde Türkler vardı. Onlar diğer asillerle rekabete giriştiler.

Çin'de homoseksüelliğe karşı ilk yasa 1740 yıllarında çıkarılmıştır. Ama yasanın nasıl uygulandığı veya etkinliği konusunda bir kanıt yoktur.

Antik çağlarda, Çin'de Fujian eyaletinde eşcinsellik çok yaygındı. Fujian geleneklerine göre eşcinsellik geçici bir durumdu, zamanı geldiğinde (olgunlaştığında veya büyüdüğünde) oğlan evlenip yuva kurabilirdi. Fujian'da homoseksüel tapınakları diyebileceğimiz yerlerde " ibadetle seksi diğerlerinin önünde açıkça icra eden guruplara " kızan bir yetkili onları özel vergilerle daha edepli olmaya zorlamıştı. Bu bilgiye tarihçiler, zamanın vergi kayıtlarını incelerken ulaşılmışlardı.

Quing yetkilisi Zhu Gui (1731–1807) 1765 de Fujian'daki " Şehvet Düşkünleri mezhebi " olarak nitelenen bu guruplardan aslında bazı moral değerler nedeniyle özel olarak tahıl vergisi alınmasına karar vermiş ve bu kararını yayınlamıştı.

Çin'de homoseksüelliğin Song, Ming ve Qing hanedanları zamanında popüler olduğuna inanılır.

1739'da Çin hükümeti, bütün batılı tüccarların sadece Guangzhou'daki devletin tekeli ile ticaret yapacağını açıklandı.

İtalyan mimar Francesco Galli Bibiena (d. 1659), İngiliz bilgin ve matematikçi Nicholas Saunderson (d. 1682), İtalyan bestekar Benedetto Marcello (d. 1686) 1739 yılında öldüler.

İstanbul Anlaşması, 1739

Anson'un İspanyol Kalyonunu ele geçirişi 1

Avusturya ile barış yapan Osmanlı devletinin tüm gücü ile üzerine geleceğini anlayan Rusya barış istedi. 12 Aralık 1739 tarihinde İstanbul'da Rusya ile 15 maddelik bir barış anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre Azak kalesi yıkılıyor ve çevresi boş alan olarak bırakılıyordu. Rusya Azak Kalesi'ni askerden arındırmayı, Azak Denizi ve Karadeniz'de savaş gemisi bulundurmamayı, Karadeniz'deki ticaretini Osmanlı gemileriyle yürütmeyi, Orta Kafkaslarda önemli dağ geçitlerini kontrol eden ve koruması altında tuttuğu Kabartay bölgesinden çekilmeyi ve burasını tarafsız bir bölge olarak tanımayı kabul etti. Hotan ve Boğdan Osmanlılara geri veriliyordu.

Ancak ticaret açısından Rusya, Osmanlılardan diğer ülke kapitülasyonlarına benzer haklar almıştı. Osmanlılar kapitülasyonları bu tarihe kadar dost ülkelere bağış olarak veriyorlardı. Ancak Rusya'nın bunu alışından sonra kapitülasyonlar tek taraflı olmaktan çıkıp, çift taraflı anlaşmalar şekline dönüştüler. Kapitülasyonlarda gümrük vergisi % 3'dü. Halbuki o sıralar kullanılan gümrük vergisi % 10 çıvarında olmalıydı. Zamanla bu hak Batının Orta Doğuyu sömürme aracı haline gelecekti.

Romen ülkelerinde Fenerli saltanatı devam ediyordu. 1739 yılında Konstantinos Mavrocordato dört defa Boğdan'a ve altı defa Eflak'a voyvoda (hospodar) oldu. 1739'dan 1749 yılına kadar bir seri önlemler uyguladı. Rusya'daki " Hizmet Soyluluğunu " esas aldı. Asillerin ayrıcalıkları ve vergi bağışıklıkları devlette üslendikleri göreve bağlanmıştı. Bu vergiden bağışık boyarların sayısını da sınırladı. Küçük boyarlar ise kişisel vergiye bağlandılar. Bu uygulamanın şöyle bir sonucu da oldu. Fenerlilerin etrafına toplananlar nimetlerden iyice faydalanırken, dışarıda kalanlar aşırı hınçlanıyorlardı. Yerel yönetimde reformu ise merkezi yönetim denetliyordu. Bunun için, her ilçede, merkezden düzenli aylığa bağlanmış, iki görevli bulunuyordu.

İtalya'da Napoli kenti bir Bourbon (Fransız ve İspanya taht sahibi aile) tarafından yönetiliyordu. Carlos (Charles) (1739 – 1759) Napoli'de tahta geçti.

Fransız kimyacı Fay (1698 – 1739) 1739 yılında öldü. Bütün nesnelerin elektriklendiğini göstermişti. Elektrik ile yıldırım arasındaki benzerliği ortaya koydu. Temas yolu ile elektriklenmeyi buldu. O iten ve çeken olmak üzere iki cins elektrikten bahsediyordu.

1739 – 1743 arasında İngiliz Anson, bir İspanyol kalyonuna el koydu. Kalyonun haritaları arasında İspanyol keşiflerini gösteren haritalar vardı. O zamanlar ticarette tek kalabilmek için kimse kimseye yeni keşiflerini bildirmiyordu. Bu belgelerin bulunup, yayınlanması, bundan sonraki keşifleri kolaylaştıracaktı.

Avusturya Veraset Savaşı, 1740

Elisabeth Peyrovna

1740 yılında Rusça Çariçesi Anna öldü. Rus tahtı Romanovların İvan kolunda kalsın, Büyük Petro kolu hükmetmesin diye tahta yeni doğmuş bir bebek olan VI. İvan çıkarıldı. Ancak pratikte hiç hükümdar olamadı. Kısa süre içinde Büyük Petro'nun kızı Elisabeth (Yelizabeta Petrovna) tarafından tahtan indirildi.

1740 yılında Mısır'da önde gelen Memluk Beyi Utman Beydi. Osmanlı valisi Süleyman Beyin kendine karşı entrika hazırladığını anlayınca, valiyi devirip, " Yusuf Hapishanesine " hapsetti. Osmanlı Divanı tepki gösterip, valinin derhal görevine iadesini istedi. Memluk Beyleri ayak dirediler. İstanbul işi Kahire'ye yeni bir beylerbeyi yollayarak çözebildi.

Eski bir veziriazam Hekimoğlu Ali Paşa vali olarak Mısır'a geldi. Padişahın niyetini alçak gönüllülükle şöyle dile getiriyordu:

" Mısır'a, ne beyler arasına geçimsizlik sokmaya geldim, ne de halk arasında anlaşmazlık yaratmaya. Görevim, her birinin hakkını koruyup gözetmektir. Sultanımız efendimiz ülkeyi bana bıraktı, bende size bırakıyorum. Sadece, vergilerin ödenmesinde güçlük çıkarmayın. "

Cezayir Tunus'taki yeğen Ali Paşanın başkaldırısını destekliyordu. 1740 yılında Hüseyin bin Ali öldürüldü, Hasan Ali Paşa iktidara geçti. İktidar hala Hüseyin'in kurduğu hanedan içinde kalıyordu.

İran Şahı Nadir Şah Çin İpek yoluna sahip çıkmak için Türkistan'ı istila etti. Göçebe Türklerin canına okumuştu. Buhara'yı vergiye bağladı. Hive tahtına kendine vassal olan birini geçirdi.

1740'da Trembley (1710 -1784), bir su bitkisini incelerken onun bitki değil hayvan olduğunu gördü. Bu Yeşil Hidra'ydı. Kesilen bir hidra parçası yeniden tam bir hidra olup, çıkıyordu. Aşılamalar yaptı. İki veya üç başlı hidralar elde etti. Bu buluş çok büyük yankı yaptı. Bu tip hayvanlar nasıl sınıflanacaktı?

Tüfekte tahta çubuk yerine demir çubuk kullanılmaya başlandı. Tüfeğin atış hızı dakikada iki ve üçe çıktı.

1740'da Prusya kralı I. Friedrich-Guillaume öldü. Yerine oğlu II. Friedrich geçti (1740 – 1786). Babasına benzemiyordu. Kısa boyluydu, ince yapılıydı. Sinsice hareket ederdi. Zafere tutkun, edebiyat ve felsefeyi seven bir kişiydi. Babası onu hiç beğenmediğinden uzun süre babası ile ağız dalaşı içinde yaşadı. Ancak aslında baba oğul aynı temel düşünceleri paylaşıyorlardı.

20 Ekim 1740'da İmparator VI. Karl öldü. Bu ölüm Avusturya mirasını açıyordu. Mirasçı 23 yaşında bir kızdı. Ordu düzensiz, hazine boştu.

Bu Habsburg topraklarından bir parça koparmak isteyen tüm Avrupa hükümdarlarının iştahını kabartıyordu. Burada Avrupa hükümdarlarının unuttuğu bir şey vardı. Hepsi Pragmatik Sanction'u garanti etmiş ve Avusturya mirası için Maria-Thereza'yı kabul etmişlerdi. Ancak bunu unutmuş göründüler. Bavyera elektörü Karl-Albert bütün mirası istedi.

1740'da Avusturya veraset savaşı başladı (1740 – 1748). Bu savaşın bir parçası Kuzey Amerika'da Kral George savaşı adıyla anılır. Büyük Britanya ve İspanya arasındaki Jenkins'in Kulağı Savaşı ve 3 Silesian savaşında ikisi de Avusturya Veraset Savaşlarının içinde devam etmişlerdir.

Avusturya veraset savaşına, Polonya-Lituanya ortaklığı, Portekiz ve Osmanlı İmparatorluğu hariç bütün Avrupa güçleri karışmışlardır. Savaş, kadına krallık hakkı vermeyen Salic yasası yüzünden, Maria Theresa'nın babası VI. Charles (Karl) dan kalan Habsburg tacına varis olamayacağı iddiası nedeniyle çıkmıştı. Aslında Prusya ve Fransa Habsburg gücünün zayıflaması için bu iddiayı ileri sürüyordu.

Savaş sırasında Büyük Britanya, Datç Cumhuriyeti, Sardunya krallığı ve Saksonya Avusturya'yı destekledi. Prusya ve Fransa ise Bavyera ile müttefikti. Savaş ağırlıklı olarak Silesia'da Prusya ile Habsburg orduları arasında cereyan etti. Ayrıca, savaş Kuzey İtalya'daki İspanyol varlığını tekrar tesis etti.

1740 yılında başlayan Avusturya Veraset Savaşı 1748 yılında Aix-la-Chapelle anlaşması ile sonlanacaktı.

Fransa-İngiltere Rekabeti

Fransa tekrar yükselişe geçmişti. Osmanlılar, İsveç ve İspanya ile ilişkilerini kuvvetlendirmişti. Avrupa politikasında söz sahibiydi. Sanayisi ve dış satımı iyice gelişmişti. Fransız tüccarlar Antiller'de, Hindistan'da ve Ortadoğu'da İngiliz tüccarlar ile kapışıyordu. Osmanlı topraklarında Fransız kumaşlarına olan talep, İngiliz kumaşlarına olanı geçmişti. Amerika'da Mississippi boyunca ilerleyenler Fransızlardı. Kuzey kıtanın içlerine Fransızlar giriyorlardı.

Aslında İngilizler (Britanya) Utrecht anlaşmasına uymuyorlardı. Hem gemilerini daha fazla yüklüyor ve hem de kaçakçılık yapıyorlardı. Bu sırada İspanya donanmasını yenilemişti. İngilizlere set çekmeye başlamıştı.

İngiltere epeydir kendi içine dönüktü ve kıta Avrupa'sı ile pek ilgilenmemişti. Kendi gücüne çok güveniyordu. Sonra birden uyanıp, bir baktı ki akan sular aynı sular değil.

İngiltere'nin Kıta Avrupa'sındaki üstünlüğü gitmişti. Denizlerde ve ticarette de ciddi bir rekabet içindeydi. Görünen tek çözüm savaştı.

İngilizler 1739 Ekim'inde İspanya'ya karşı harekete geçtiler. Fransa'nın Utrecht'in öcünü almaya çalışacağını da biliyorlardı.

Fransa-İngiltere rekabeti sürerken, Britanya parlamentosu, kolonilerdeki yabancılara (Hugenotlar, Yahudiler, …) Britanya vatandaşı olma hakkı tanıdı.

Bu sırada İngiltere'de yıllık demir üretimi 17.000 tona varmıştı.

Hindistan'da Marathaların (Mahratlar) başına 3. Peişua olarak Balaji-Rao (1740 – 1761) yönetime geçmişti. Marathaların bir önceki Peişuası Baji-Rao (1720 – 1740), iktidarlarının sınırlarını Çambul, Cuma ve Ganj'a kadar genişletmişti. Yeni ele geçen topraklar 4 büyük Maratha ailesine fief olarak verilmişti. Böylece Marathalar Delhi yakınlarına kadar gelmişlerdi.

Hatırlanacağı gibi Maratha imparatorluğu 1674 yılında Maharaja Shivaji Bhosale taraından kurulmuştu. Maratha İmparatorluğu 1681 ile 1707 yılları arasında Babür İmparatorluğuna başarıyla karşı koyarak topraklarını korumuştu. 27 yıl süren bu savaş Hindistan tarihindeki en uzun savaştı.

Hindistan'daki Cizvitlerin, Hinduları Hıristiyanlaştırma çabaları sürüyordu. Ancak yapılan uygulamaları papalık Hıristiyanlığa aykırı görmeye başlamıştı. Bu uygulamalar 1704'den beri Vatikan tarafından mahkum ediliyordu.

Bu sene Pennsylvania Üniversitesi kuruldu.

İtalyan besteci Antonio Lotti (d. 1667), Papa Clement XII (d. 1652), İsveçli doğa bilimci ve mucit Olof Rudbeck the Younger (d. 1660), İngiliz yazar Thomas Tickell (d. 1685), Prusya kralı Frederick William I, (d. 1688), Alman bilgin Johann Philipp Baratier(d. 1721), Kutsal Roma imparatoru Charles VI (d. 1685), Rusya Çariçesi Anna (d. 1693) 1740 yılında öldüler.

Newton’u Doğrulamak

Astronomide Newton’un çalışmalarını Fransızlar tamamladılar. Gök mekaniğini kurdular, astronomiyi bir bilim haline getirdiler. Astronomide gözlem, deney, modelleme, theori hepsi vardı.

Newton, gezegenlerin Kepler yasalarına uyarken, güneş tarafından çekildiği fikrinden yola çıkmıştı. Sonra düşünce gelişti. Sadece güneşin gezegenler üzerinde çekim gücü yoktu, Ayı Dünya çevresinde döndüren, nesneleri dünyaya düşüren bu güçtü. Her bir molekülden ötekine olmak üzere bütün Evren’de etki onun etkisiydi. Bu “ Evrensel Çekim “ ilkesiydi.

Newton ilkesi büyük itirazlarla karşı karşıyaydı. Çekim uzaklığa bağlıydı ve bu çekim kimse tarafından açık seçik algılanamıyordu. Newton’u gizli güçlere başvurmakla suçlayanlar bile vardı. Newton ise gelgit gibi pek çok olayı Ayın ve Güneşin çekim güçlerine bağlıyordu. Ancak modelinde hareketsiz bir güneş ve dünya almıştı. Çözümü çok kişiyi tatmin etmiyordu.

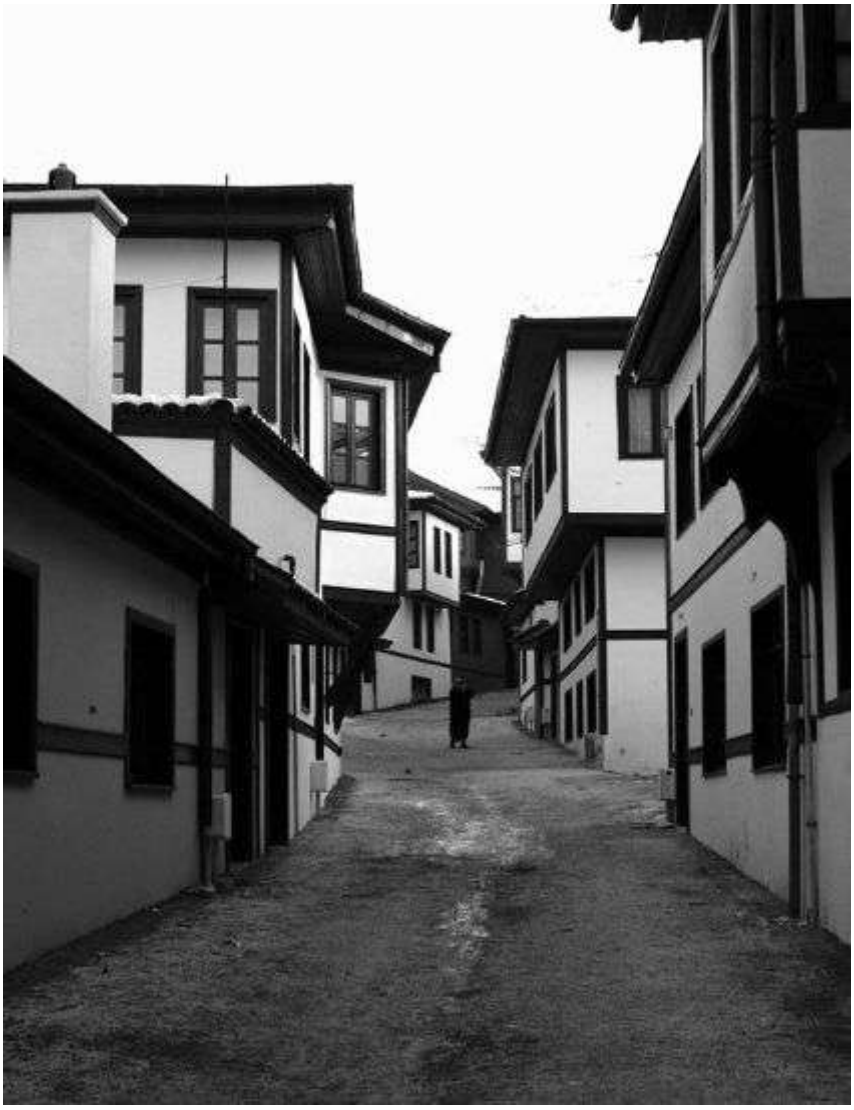
Newton ilkeleri ispat istiyordu.

Huygens ve Newton, tüm yıldızların çekme yeteneği olduğunu söylemişlerdi. Dünyanın nesneler üzerinde kütleleri ile orantılı bir çekme gücü vardı. Bu ağırlık denen şeydi. Ağırlık, nesnenin Dünya üzerinde bulunduğu yere bağlı olarak farklı büyüklükte olmalıydı. Çünkü dünya tam bir küre değildi. Kendi ekseni etrafında dönerkenki merkez kaç kuvvet nedeni ile ekvator az şişkin, kutuplar az çöküktü. Bu böyleyse nesnelerin ağırlığı ekvatorda kutuplardan daha az olmalıydı.

Yapılan deneyler kutupların baskın, çekim kuramının evrensel olduğunu gösterdi.

1740’da gelgit olayında çekim güçlerinin rol oynadığı gösterildi.

Osmanlı kompartımanları

Osmanlı İmparatorluğunda, XVIII. asrın ortalarına kadar, dil farklılıkları bir sorun teşkil etmemişti. Bu asırdan sonra en önemli sorun dile ve dil farkına dayanan etnik ayrılıkların ortaya çıkması oldu. Dil farkı ile birlikte kiliseler ve inanç grupları arasında da çatışmalar ortaya çıkmaya başlamıştı. İmparatorluğun sonunu hazırlayan dramatik gelişmeler de böylece başlamış oluyordu.

Bundan önce insanlar dillerine ve dinlerine göre kompartımanlarda yaşarlardı. Bir Rum Ortodoks'un, bir Gregoryen'in, bir Ermeni Katolik'in, bir Süryani'nin, bir Yahudi'nin Osmanlı imparatorluğunda yükselmesi ve yaşaması kendi cemaatinin, kendi dini liderlerinin etkisi altında olurdu. Herkes kendi kompartımanından çıkar devlet memuru olabilirdi, sarraflık veya tüccarlık yapardı. Ermeniler gibi mimar başı olabilir, barutçubaşı olabilir,

darphane nazırı emini olabilirdi. Ama hiçbir zaman, birisinin, kendi yaşadığı dini kompartıman içinde, ruhani liderlere, milletin başındakilere itaatsizliği veya ayrı akımların içine girmesi hoş karşılanmazdı.

XVIII. yüzyıl dünyasına gelindiği zaman durum değişmeye başladı. Bir kere, Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan kompartımanların içinde herkesin dil beraberliği yoktu. Din beraberliğinin yetmez olduğu görülmeye başlanmıştı. Bulgar milliyetçiliği uyanmaya başladı. Başı din adamları çekiyordu. Aynaroz'daki sayısız manastırın içinde Bulgar keşişlerin yaşadığı Hilander Manastırı'nda Paissij (Paisius) adlı bir keşiş, Bulgar tarihinin Slav tarafını kaleme aldı ve eserine şöyle başlıyordu: Ey Bulgar! Kendi dilini, tarihini bil.

Osmanlı İmparatorluğu coğrafi konum nedeniyle, Avrupa'daki değişimlerden, Çin, Japon, Hint ve İran İmparatorluklarından çok daha fazla etkileniyordu. Osmanlı İmparatorluğunun o eski yağma dönemi bitmişti. Şimdi çok kişi bunu fark ediyordu. XVIII. Asrın başından beri Osmanlı devlet adamları arasında barış fikri iyice taraftar bulmuştu. Zaten Osmanlı İmparatorluğunun (Doğu Roma İmparatorluğu) birden fazla devlet ile aynı anda boğuşamaya artık gücü yetmiyordu. Öte yandan Habsburglar ve Rusya çok kuvvetlenmişlerdi ve birlikte hareket ediyorlardı. Genişlemek artık hayaldi. Bundan sonra Osmanlı İmparatorluğu barışı ve konumunu korumaya çalışacaktı.

İmparatorluktaki barış öğesi, yönetimde de değişikliğe yol açtı. Asker kökenli veziriazamların yerini katip kökenliler almaya başladı. Eskiden sadece askeri bürokrasi vardı. Devlet adamları ne olursa olsunlar askeri sayılırlardı. Hatta kazaskerler bile askerdi. Şimdi ise askeri yanında sivil bir yapı ortaya çıkıyor ve diğerinden ayrılıyordu. Bürokratik görevlerde de önem değişikliği meydana gelmeye başlamıştı. Örneğin, tımarın çöküşü ile birlikte nişancı adlı devlet görevi de ikinci plana düşüyordu. Defterdarlık ise maliyenin önem kazanmasına paralel yükseliyordu. Bir zamanlar nişancının emrinde olan, devlet yazışmalarını yöneten reisülküttap hızla önem kazanıyordu.

Reisülküttap dış yazışmaları yürüttüğü için diplomaside önemli bir kişiydi. Barış zamanı diplomatik faaliyetler arttıkça, reisülküttap'ın da önemi artıyordu. Karlofça anlaşmasından sonra Osmanlı baş delegesi Rami Mehmet Paşa, veziriazam olan ilk reisülküttap oluyordu.

XVIII. yüzyılda güç kazanan bir başka mevki de zenci hadım " dar üs-saade ağaları " oldu. Bu mevki 1600'dan beri Osmanlı aile evkafını yönetiyordu. Böylece ellerinde çok önemli bir ekonomik güç vardı. Zaman zaman öyle güçleniyorlardı ki vezirlere bile söz geçiriyorlardı.

Osmanlı devleti başlangıçta bir Balkan imparatorluğu gibi kurulmuştu. Bu nedenle Hıristiyan halk çoğunluktaydı. Daha sonraları geniş bir İmparatorluğa dönüşünce, Müslüman unsurlar Hıristiyan unsurları sayısal olarak geçmişti. İmparatorluğun kurucu unsuru Türklerdi. Ancak onlar, Osmanlı hanedanına rakip aile çıkmasın diye; Yağma alışkanlıklarından vazgeçirip, toprağa yerleştirebilmek için; Aleviliğin İran'la olan yakın ilgisi nedeniyle; Otorite'ye baş eğmez yapılarıyla geri plana itilmişlerdi. Bu durumda İmparatorluğa Türkler egemen olamayınca, ortaya yeni bir egemen zümre çıkmıştı. Türklerden kopan İmparatorluk yönetimi, o dönemdeki uluslar arası adete uyarak, yönetimini ve merkezi askeri gücünü kölelere dayandırmıştı. Köleler (Kullar, devşirmeler) ana dinlerini terk etmiş, ana dillerini unutmasalar bile bir sonraki nesillere geçirememişlerdi. Kullar Türklerle evlenerek, kendi aralarında evlenerek, birkaç nesil içinde, Müslüman, Türkçe konuşan, Osmanlı hanedanına bağlı, Türk örf ve adetlerini kabul etmiş bir zümre oluşturdular. Bu zümre Osmanlılardı.

Osmanlı İmparatorluğunda Hanedana bağlılık, Müslüman olmak egemen grubun üyesi olmak için yeterliydi. Yaşayış tarzı, sözlü kültürü, mimari ve sanat zevki, dünya görüşü ile bunlar Osmanlılardı.

Osmanlıların yönettiği çeşitli dillerde, çeşitli örflerde, çeşitli dinlerdeki insanları yönetmek, takdir edilir ki hiç kolay değildi. İmparatorluğun insanı doğumundan ölümüne kadar ailesinin veya ailesinin ait olduğu dini cemaat veya etnik gurubun üyesiydi. Bilindiği gibi bu kompartımanları kendi dini veya örfi liderleri ve kurulları yönetirdi. Osmanlılar da yönetenleri yönetir, ara ilişkileri tayin ederlerdi.

İmparatorluğun tebaası, büyük çoğunluğuyla, geçmişte devletler kurmuş, bağımsız dini yapılara sahip, edebiyatları ve buna uygun dilleri olan toplumlardı. Bu halkların içinden çıkacak olan burjuvalar zenginleştikçe, Avrupa'dan daha fazla etkileneceği ve bağımsızlık isteklerinin öne çıkmaya başlayacağı da kaçınılmazdı.

XVIII ve XIX. yüzyıla kadar Türkler devlet yönetiminden uzak kalmışlardı. Buna çok sınırlı ölçüde de kaldılar denilebilinir. Osmanlı Türk adını kaba köylü anlamında kullanmıştı. . Türk adı İstanbul aileleri arasında bile hakaret olarak kullanılırdı. Osmanlı yazarları da Türklerin yönetime katılmaması gerektiğinde ısrarcıydılar. Türklerden bir de isyan ederler ki zaten Anadolu'da hep etmişlerdir, diye korkulur ve güvenilmezdi.

XVIII. yüzyılda, sadece merkezde değil eyaletlerde ve tüm devlet kademelerinde Enderun'dan yetişen devşirme gençlerin yerini, Anadolu halkı içinden çıkan gençler almaya başlamıştı. Kaba-Türk denenler XVIII. Yüzyıldan itibaren kesinlikle devlet yönetimine sahip oldular. Ancak bunların içinde Aleviler yoktu. Bu Türkler ya Sünni idiler veya Yükselmek için Sünni olmak zorunda kalmışlardı.

Devlet yönetimi ve üst Bürokrasi Türkleşirken, doğal olarak peşinden sanat ve edebiyat da daha bir Türkleşecekti. Nitekim öyle de oldu. Osmanlı yüksek sınıfının edebiyatı olan Divan şiiri ağdalı Arapça ve Farsça bir dil yerine daha temiz bir Türkçe dil kullandı. Nabi'nin, Nedim'in dili o sırada İstanbul'da konuşulan dile çok yakındı. Sadi ise şiirin Türkçe ile yazılmasını isteyecekti.

Osmanlı da Sünni Güçlenmesi

Osmanlılarda ulema 1600'dan itibaren gittikçe önem kazanıyordu. Hatırlanacağı gibi Anadolu'da Alevi başkaldırısı başlayıp, Türkler İran'a akıp, Safevi devleti kurulup, Osmanlı ile çekişmeye başlayınca Osmanlıda Sünnilik güçlenmişti. Safevi devleti İran'ı Şii yapınca da Osmanlı Sünniliği reaksiyon olarak katılaşmaya başlamıştı. Osmanlı, İran'a karşı bir tavır olarak, Sünni İslam'ın önderliğine soyunuyordu. Böylece ulema da gittikçe güçleniyordu.

Ulema güçlendikçe, imparatorluğun durumunda meydana gelen olumsuzlukların nedeninin şeriattan ayrılma olduğu yorumu hem arttı ve hem de kuvvet kazandı. Ulemanın aklı dinden başka bir şeye ermezdi. Din ve Kuran ile sınırlanmış ve kalıplaşmış düşünceleri tabii ki her olayı dinden yani şeriattan ayrılmaya yorumlayacaktı. Ulemanın din dışı bir çözüm bulması mümkün değildi.

Müslüman dini zaten siyasi bir dindi. İktidara ortak olmayı ve hattı tüm iktidarı isterdi. Bu nedenle güçlenen ulema, hemen, kapıkullarıyla ve vezirlerle ittifaklara girişti. Diğer taraftan ulemayı yanlarına almanın gücünü gören kapıkulları ve vezirler de ulema ile işbirliğinin yollarını aramaya başlamışlardı. Ulema meydana gelen karışıklıkları ve başkaldırıları meşrulaştırıyordu.

Ancak Sünni düşüncenin gereği olarak, Ulema hiçbir zaman Şii İran'da olduğu kadar önem kazanamadı. Ulema İran'da devletin dışında, ona karşı (veya beraber) bir güçtü. Osmanlı da ise ulema iktidar koalisyonunun önemli bir bacağıydı.

Ulema sadece İstanbul'da değil, eyalet yönetimlerinde de önemliydi. İmparatorlukta tımar sistemi geriledikçe, sancak beylikleri de eski güçlerini kaybediyorlardı. Eyaletler de önce beylerbeylerinin sonra ayanın gücü artmaya başlamıştı. Bu durumda kadılar merkezi yönetimin en önemli unsuru haline geliyorlardı. Ayanlar güçlendikçe, devletin valileri ve kamu elemanları ayanların güdümüne giriyorlardı. O zaman bile merkezden tayin edilen kadılar, görevlerine düzenli bir şekilde devam ettiler. Artık İmparatorlukta yönetim bütünlüğünü kadılar sağlıyordu.

Ama ne oldu? Hem bu gelişme dini daha fazla yönetime soktu ve hem de Müslüman halkın akıl gelişmesinin önüne set çekti. Bundan sonra Osmanlı İmparatorluğunun teknik ve düşünce düzleminde Avrupa'nın çok gerisinde kalmasında bu gelişmenin etkisi fazladır. Zaten uzun zamandır, Sünnilik kuvvetlenmeye başlayalıdan beri, İmparatorluk yenilik üretemez hale gelmişti. Bu yeni gelişme üzerine tüy dikti. Bu gelişme bir de Müslüman olmayan halkı etkiledi. Osmanlı İmparatorluğunda geçmişte Müslüman olan ile olmayan arasında hafif bir ayrım olsa bile, esas ayrım askeri ve köylü (reaya) ayrımıydı. Kişinin dininden çok devlet içinde ya da halk arasındaki konumu önemliydi. Daha önce bütün reaya aynı kanunlara uyup, aynı devlet kurumları ve temsilcileri tarafından yönetiliyordu. Müslüman olan ve olmayan arasındaki ana fark Cizre vergisiydi. Şimdi, Sünni İslam tutum ağır basmaya başlayınca, dini ayrım, giderek, askeri-reaya ayrımının önüne geçti. Devlet Gayrimüslim tebaasını dışlamaya başladı. Müslüman olmayan reaya kişi olarak değil, belli bir dini topluluğun üyesi (kompartıman) olarak görülmeye başlandı.

Zaten tımar sistemi bozulmaya başladıktan sonra, devlet tüm halkını (Müslüman olsun olmasın) kişi olarak değil, bir gurup, topluluk olarak görmeye başlamıştı. Parasal veya diğer yükümlülükler kişilere değil, köylere, kasabalara, kentlere toptan yüklenmeye başlamıştı. Birey ve bireysellik, devlet katında itilirken, din onu kendi içinde birey olarak algılıyordu. Öbür dünyada her koyun kendi bacağından asılacaktı. Bu bireysellik ikilemi Kentsel halkın daha bir dine sarılmasına yol açtı. Artık olumsuz gelişmeler kar topu gibi büyüyordu.

Sivil kanunlara göre şeriatın önem kazanması, doğal olarak Müslüman olmayan cemaatlerde de dini kuralların öne çıkması sonucunu doğurdu. Papaz, haham ve genel olarak ruhban önem kazandı. Bu giderek her kompartımanın kendi dini ve eğitim sorununu kendisinin çözmesi usulünü getirdi. Müslüman olmayan halkın günlük yaşamı daha fazla kendi içine döndü. Devlet kurumlarının yerini dini kurumlar aldı. Milletler yani dini topluluklar oluşuyordu. Artık Müslüman olmayan tebaa, her şeyden önce kendi siyasal ve sosyal örgütünün en önemli örgüt olmasına çalışıyordu.

Sonuç olarak denilebilinir ki Osmanlı İmparatorluğunda ulemanın yani Sünni İslam'ın güç kazanmasıyla birlikte belki Müslüman halkların İmparatorluktan ayrılması gecikmiş ama Müslüman olmayan halkın İmparatorluktan ayrılma yolu açılmıştı. Bu açılan yol Fransız devriminden sonra daha da genişleyecek ve kapatılamaz bir hale gelecektir. XVIII. Asıl Osmanlı İmparatorluğunun parçalanma tohumlarının atıldığı yüzyıldır.

Müslüman olmayan reaya önce Osmanlı anlamında milliyetçiliğe, XIX. Yüzyılda da günümüz anlamında milliyetçiliğe ulaştı. Bu da İmparatorluğun dağılmasındaki en önemli etken olacaktı. Şimdi Roma İmparatorluğu hakikaten yok oluyordu.

XVIII. yüzyıla gelene kadar asker-reaya ayrışması kesindi. Ama bu yüzyılda sekban ve leventlerle başlayan ayrımın ortadan kalkması süreci devam etti. Hele Balkanlarda yöresel savunma için halktan asker alınması ve bazı halkın silahlandırılması ayrımı yerle bir etti. Askerlik yapmak Osmanlılarda bir ayrıcalık olmaktan çıkıp, bir yükümlülük haline geliyordu. Ayanlar güçlendikçe, onların halktan edindikleri askerleri ile asker-reaya ayrımı uçtu, gitti.

Ayanlık apaçık ortada olan, herkesin tanıdığı bir durumdu. Ama resmi bir unvan değildi. Ayan padişah beratı ile olunmuyordu. O güç ile yörede sivrilir, sonra valileri kanalı ile devlet onu tanırdı.

Osmanlı halkının büyük bir kısmı ümmi idi. Yani okuma yazma bilmiyordu. Çocuk mahalle mektebinde okuma öğrenince, esi başından çıkarılıp, cüz kesesi başına geçirilip, mektebin kapıcısı tarafından evine götürülürdü. Çocuk giderken esnaf dükkanlarının önüne çıkar, yoldan geçenler durur maşallah deyip, çocuğa sevgi gösterirlerdi. Bu çocuk gelecekte ulemansın bir üyesi olabilecekti.

Osmanlı toplumunda en dokunulmaz olan ulema sınıfıydı. Servet ve rütbeleri güvence altındaydı. Böylece ulema sınıfı ailelerin elinde servet birikebiliyordu. Meslekleri ise, genelde, babadan oğla geçiyordu. 1590 – 1660 arası görev yapan 20 şeyhülislamın 9'u, 1702 – 1750 arası görev yapan 30 şeyhülislamın 4'ü halktan gelmeydi. Yüksek rütbeli ulemanın çoğunun babaları da, dedeleri de ulemaydı. Aileden gelen bir birikimle bilgili kişilerin yetişmesi daha kolaydı.

Ulemadan mülkiye görevlerine verilenler oluyordu. Ama hiçbir zaman mülkiyeden ulema görevlerine tayin edilenler olmamıştı.

Ulemanın kanı akıtılmazdı. İdam edilmeleri kanun dışıydı. Bir tek IV. Murat, mülki görevini ihmal ettiği için İznik kadısını astırmıştı. Bu olay şiddetli tepkiler çekmiş, Şeyhülislam Ahizade Hüseyin Efendi büyük hiddet göstermişti. Bu durum karşısında korkuya kapılan padişah şeyhülislamı sürgüne yollamış, yolda giderken gizlice boğdurmuştu. Sultanlar kadıları dibekte dövülerek cezalandırılmakla tehdit ederlerdi Ama bilinen böyle bir olay yoktur.

Bayramlarda ve cülus törenlerinde, başta sadrazam, tüm vezirler etek öperken, şeyhülislam etek öpmezdi. Padişah tahtından kalkıp, şeyhülislamın samur kürkünün yakalığına yüzünü sürerdi.

Modern eğitimin gereklerine uygun eğitim başlayınca, ulema toplumsal üstünlüğünü kaybetmeye başladı. Laik öğretim kurumları ve buradan yetişenler medresenin, medrese de onların düşmanı haline geldi.

Osmanlı Üretimi

Soft Pamuk İpliği

Bu yüzyılda tarım ticaretleşmeye başlamıştı. Bunun nedenleri içinde Büyük Çiftlikler ama aynı zamanda küçük aile işletmeleri de görülür. Köylü para getiren ürünlere kaymaya başlamıştı. Örneğin pamuk, ekilebildiği yerlerde, öncelik almaya başladı. Pamuk önce kaçak olarak ihraç edilirken, zamanla resmiyet kazanmıştı. Osmanlı hükümeti, artık, Ege'deki tarım üretim ve ticaretinde, eskisi gibi belirleyici olamıyordu. Belirleyen yabancı tüccarlardı. Ege bölgesinin tarım ürünleri (üzüm ve pamuk) İzmir kentini de İzmir yapıyordu.

Pirinç de gittikçe önem kazanıyordu. Daha önce Osmanlı yönetimince sıkı bir şekilde denetlenen pirinç ekimi, zengin Osmanlıların mutfağına girince önemini arttırmıştı. Şimdi köylü onu kendi için değil Pazar için yetiştiriyordu.

Bursa'da ipek böceği yetiştiriciliği öndeydi. Bursa eskiden İran'dan gelen ipeği işlerken, şimdi kendi ipeğini işliyordu. Bursa ve çevresi dut bahçeleri ile dolmuştu. Bursa ipek işlemede XVI. Yüzyılda köle emeği kullanıyordu. Bu yetiştirme giderleri nedeniyle üreticiye pahalıya mal oluyordu. Şimdi kullanılan ise fakir Bursalıların işçi emeğiydi. Ayrıca çevre köyler aile işletmeleri olarak ipek böceği üretip, Bursa'ya yolluyorlardı.

Alıcı profili de gelişmişti. Şimdi alıcı olarak sadece saray yoktu. Varlıklı ve Orta halli kentliler de ipek satın alıyorlardı. Doğu Roma döneminde başlayan Bursa ipekli dokumaları artık iyice meşhur olmuştu. Rus Çarlarının merasim kumaşları Bursa'da dokunuyordu.

XVIII. yüzyılda sadece ipekte değil her tip kumaşta üretim yaygın bir alıcı kitlesi için yapılır olmuştu.

Tütün üretimi de gittikçe artıyordu. Buğday ihracı da yasaktı. İstanbul'un nüfusu ve büyük bir ordunun doyurulması düşünülünce, Osmanlının buğdayı ancak kendine yetiyordu. Karadeniz bir Osmanlı gölü olduğu için, buğday ihracını kontrol altında tutmak kolaydı. Bu denetleme gücü 1774 yılında Rusya ile yapılacak olan Küçük Kaynarca Anlaşmasına kadar devam edecekti. Bundan sonra artık Karadeniz'de Rus gemileri de olacaktı.

Toprağım mülkiyeti hala devletteydi. Büyük Çiftliklerin toprakları da aslında Osmanlı ailesine ait kabul ediliyordu.

Çiftlik sahipleri, ayanlar ve mültezimler köylüye borç vererek para veya yeni mülk kazanıyorlardı. Aynı zamanda ürünlerin pazarlamasında aracılık rolüne soyunuyorlardı. Hatta ayan ve mültezimler pazar üzerindeki denetimlerinden o kadar yararlanmışlardır ki, köylünün tasarruf hakkı bile umurlarında olmuyordu. Bu da her yerin büyük çiftliklerle kaplanmasını önlemiş ve küçük aile işletmelerinin hakim tarz olarak kalmasına yaramıştı.

Aslında Osmanlı devleti büyük çiftliklerin gelişmesini engellemişti. Prusya, Rusya ve Polonya'da görülenin tersine, Osmanlılar köylülerin tasarruf hakkından mahrum edilmelerini hoş karşılamamışlar ve hukuken bunu kabul etmemişlerdi. Devletin bizatihi kendisi çiftlik satmıştı, çiftliklerin yarıcı veya hizmetkarlar tarafından işletilmesini göz ardı etmişti, ama bunları yasallaştırmamıştı.

Osmanlı vergi gelirinin temeli olan köylüyü daima korumaya çalışmıştı. Ancak XVII. yüzyıldan sonra Osmanlı sisteminde meydana gelen değişiklikler, güçlü kişilerin ortaya çıkışını kolaylaştırmıştı. Kişiler, daha önce de anlatıldığı gibi, siyasi veya bürokratik konumlarının verdiği imkanı kendileri için kullanarak, büyük toprak sahibi olmuşlardı.

Filibe'de başlangıçta yerel olan abacılık, XVIII. Yüzyılda iyice gelişmişti. Sadece kentteki üretim yerlerinde değil, çevredeki kasaba ve köylerde de aba üretimi yaygınlaşmıştı. Bu aba adlı ucuz yünlü kumaşları alan çerçi adlı gezgin satıcılar, Anadolu kırsalında müşteri üzerine müşteri buluyorlardı.

Gaziantep'te (Ayntab) pamuklu kumaş üretimi sıçrama yapmıştı. XVII. yüzyılda her yerde rağbet gören Hint pamukluları, şimdi Ayntab'da başarı ile taklit ediliyordu.

Tokat bakır işçiliği ile bilinirdi. Bakırcılık bunalıma girince kumaş üretimine atladılar. İplik kırsal kesimde hazırlanıyor, kumaş kentte üretiliyordu. Tokat basmaları meşhur olmuştu.

Dünya'da pamuklu ağır ipeğin yerini sarsmaktaydı. Ayrıca Avrupa'da pamuklu kumaş üretimi de gittikçe artıyordu. Bu gelişmelerin ışığında Osmanlı İmparatorluğundan pamuk ipliği ihracı da başladı. Osmanlıların pamuklu iplik ihracını iten bir neden de uzun zaman taklit edilemeyen Türk Kırmızısı oldu.

Yunanistan'daki Ambelakya iplik boyamada uzmanlaşmıştı. Boyamada makineleşmenin gelişmesi ile XIX. Yüzyılda Ambelakya konumunu yitirdi. Giderek küçülerek bir köye dönüştü.

Anakara'da soft üretimi devam ediyordu. Soft ipliğinden sarılarak yapılan düğmeler Fransa'da varlıklılar arasında hala gözdeydi. Fransa'ya soft ipliği ihraç ediliyordu. Ancak madeni düğmeler çıkmaya başlayıp, soft düğmelerin yerini almaya başlamıştı.

Anadolu'nun güney doğusunda üretilen kaba pamukludan daha önce bahsetmiştik. Bu pamuklu beyaz ama daha çok mavi renkte üretiliyordu. Avrupalılar bu mavi Türk pamuklusunu alıp, Amerika'daki zenci kölelere giydiriyorlardı. Bu kaba pamuklu kumaş, Anadolu'nun güney doğusundan İspanya ve İtalya'ya gidiyor, orada boyanarak Amerika yolunu tutuyordu. Boyama yeri özellikle Barselona idi. XVIII. Asırda bu pamuklu kumaş ihracı nedeni ile Güney doğu Anadolu ihya olmuştu. Zenginlik her yerde dikkati çekiyordu. Bu pamuklu ticareti yine XVIII asırda dünya ticaretinin ana kol Anadolu'da üretilen mavi pamuklu oradan Halep'e giderek, Halep'te birikiyor. Halep'ten Marsilya'ya, oradan da Amerika'ya gidiyordu.

Osmanlı üretimi ile rekabet edebilecek Avrupa malları gelmeye başlamıştı ama daha etkileri görülmüyordu. Yol yokluğu ithal malların Osmanlı ülkesinin iç taraflarına girişini zorlaştırıyordu. İthal malların büyük kıyı kentlerindeydi. İthal malların Osmanlı topraklarında hakimiyet kurması sanayi devriminden sonra meydana gelmiştir.

Deniz ticareti bir asırdır yavaş yavaş İngiliz ve Fransızların eline geçmişti. Ancak İngiliz Fransız savaşları ile birlikte, deniz taşımacılığı boşaldı ve burayı Yunanlı gemiciler doldurmaya başladı.

Maria Theresia, 1741

Mollwitz muharebesinde Prusya ordusu

Maria Theresa'nın babası ona hükümette hiç bir görev vermemiş, onu kendi kendini yetiştirmesine bırakmıştı. Kutsal Roma Germen İmparatoru VI. Karl'ın hükümdarlığının sonuna doğru yapılmış olan iki savaşa bağlı olarak, ordu zayıflamış ve hazine boşalmıştı. Maria Theresa 'ya, 25 Haziran 1741 tarihinde, kraliyet kasabası ve taç giyme yeri olan Pozsony'deki (şimdiki Slovakya'nın başşehri Bratislava) Macaristan Kraliçeliği tacı giydirildi. Habsburg soyunda erkek kalmadığı için Avusturya İmparatoriçe Maria Theresia'nın yönetimindeydi. Gerçekte, Habsburglar, erkek tarafından, artık bitmişlerdi.

Roma Germen İmparatorluğu karışık bir imparatorluktu. Pek çok üye devletten meydana gelmişti. Yani Sachsen (Saxony), Bavyera, Prusya, Badenvutenberg, Ren ülkesi, Paletina, vs… ve bazı serbest şehirler Hamburg, Bremen, Nürnberg vesaire gibi hepsi bu ittifakın içindeydiler. Avusturya da bu üye üyelerden bir tanesiydi. Ama Macaristan ve Bohemya toprakları ile hiç bir zaman bu birliğe girmemişti. Bu Alman İmparatorluğu Volter'in alaycı bir üslupla; " Ne Roma, ne mukaddes, sadece bir alay Almanya " diye tarif ettiği bir konfederasyondu. Avrupa'nın feodal zamanının ve onun yarattığı sonsuz hiyerarşinin ortaya konduğu bir konfederatif devlet nizamıydı. Zaman zaman üyeler birbirine zıt politikalar gütmüşlerdi. Brandenburg Dukalığına karşı Prusya krallığı rol oynamıştı. Zaman zaman da Prusya'nın güttüğü hedefe Bavyera Badenvutenberg ve en başta Avusturya gibiler karşı çıkmıştı. Nitekim Maria Theresia Almanya imparatoriçesiydi ama Prusya ile Silezya için kavga etmekteydi.

Avusturya Veraset Savaşının hemen başında Silesia için Prusya ve Avusturya Mollwitz Muharebesini yaptılar. Silesia hem zengin bir eyaletti ve hem de Prusya burayı ele geçirirse Yukarı Oder ticaretini güvenceye alacaktı. Ayrıca Brandenbourg korunmuş olacak, Bohemya'ya karşı Avusturya'nın ani bir saldırı olasılığı kalmayacaktı. Zaten Silesia üzerinde Hohenzollernlerin daha önce anlaşmalar ile kaybettikleri hakları vardı.

Mollwitz muharebesi Prusya kralı II. Friedrich'in ilk savaşıydı. Muharebe Prusya'nın zaferi ile bitti.

Avusturya Veraset Savaşının Fransa ile bir ilgisi yoktu. Fransa tehdit altında değildi. Ancak gelenekçiler Avusturya ile kozların paylaşılma zamanının geldiği düşünüyorlardı, krallığı savaşa soktular. Muhafazakarların başında Belle-İsle vardı. Fransa İspanya ve Bavyera ile bağdaşlık kurdu. Daha sonra da Fransa Prusya ile müttefik oldu. Fransa Bohemya'yı istila etti. Prag Fransız Bavyera ortak güçlerinin eline geçti. Bavyera elektörünü, VII. Karl adı ile imparator ilan edildi.

Frabsız şair Jean-Baptiste Rousseau (d. 1671), Hollandalı bilgin Pieter Burmann the Elder (d. 1668), Fransız tarihçi Charles Rollin (d. 1661) 1741 yılında öldüler.

Britanya İspanya Savaşıyor

Cartagena Muharebesi

Britanya ile İspanya arasında Mart 1741'de Cartegena Muharebesi yapıldı. Bu muharebe Jenkins' in kulağı Savaşı'nın en büyük deniz savaşıdır. Savaşı İspanya kazandı. Britanya 50 gemi ve 18.000 asker kaybetmişti. Bu savaş Britanya açısından bir felaket olarak algılandı. Daha sonraları bu muharebe de Avusturya Veraset Savaşının bir parçası sayılacaktır.

İstanbul Rum Kilisesi Osmanlı devletine bağlıydı. Fenerli aileler ise sürekli zenginleşiyor ve yükseliyordu. Bu Helenleşmiş aileler kitleler halinde din meclislerine ve patriklik bürokrasisine giriyorlardı. Böylece patrikliğin devlete olan bağlılığı artıyordu ama patriklik bir yandan da Fenerlilerin tahakkümüne doğru gidiyordu.

1741'de, nasıl oldu ise, patriklik, Padişahtan, patriğin seçimini, nitelikleri iyice belirlenmiş beş metropolitin öneri ve onayına bağlayan bir ferman aldı. Bu Fenerlilerin etkisini bir miktar dengelemişti.

Patrik, Osmanlı devletinde ileri gelenlerden biriydi. Sancağı, beylerbeylerin ki gibi çift kuyrukluydu. Gerektiğinde idari ve askeri makamlardan yardım talep edebiliyordu. Dini konularda tamamen siyasi iktidarın etkisi dışındaydı. Ki bu özerklik ne Doğu Roma zamanı ile ve ne de Rus patrikliği ile mukayese edilemezdi. Ortodoks patriği mali, idari ve adli yetkileri ile bir milletin başıydı.

1741 yılında Danimarkalı kaşif Bering, Bering denizinde bir adada öldü. Yazdığı raporlar çok önemliydi ama yüzyılın sonuna kadar Rus arşivlerinde okuyucu bekledi. Onların önemini Coxe ve Pallas açığa çıkardı.

Hindistan'da Fransız Doğu Hint Şirketinin başına Dupleix geçmişti (1741 -1754). Karısı değişik Hint dili lehçelerini konuşabiliyordu, kendi de Hindistan'ı çok iyi tanıyordu.

Peru'da İspanyollara karşı bir başkaldırı oldu.

New York'ta köle hareketleri oldu. Sert kış koşulları, İngiliz-İspanyol savaşı, Güney Carolina köle isyanı, Katoliklik karşıtı görüşler gibi nedenlerle bozulan ekonomi ve meydana gelen işsizlikte, fakir beyazlar ile köleler aralarında mücadeleye başladılar. New York'ta evler kundaklanmaya başlandı.

Antonio Vivaldi (1678 – 1741) öldü. Bir rahip, virtüöz bir kemancı ve bir besteciydi. " Kızıl rahip " lakabıyla tanınan Vivaldi, beş yüzden fazla konçerto bestelemiştir ve konçertonun babası olarak anılır. En bilinen eseri, " Dört Mevsim Konçertosu " adlı eseridir.

http://www.youtube.com/watch?v=pe-MIDDfckw

http://www.youtube.com/watch?v=g65oWFMSoK0&feature=related

Anders Celsius kendi termometre skalasını geliştirdi. Centigrad Celsius skalasının birimi oldu.

Hristofor Zhefarovich, Viyana'da Sırpça ve Bulgarca ilk seküler kitap olan Stemmatographia'yı bastı.

Haley, 1742

Haley Kuyruklu Yıldız

Osmanlı İmparatorluğu Avusturya ve Rusya ile boğuşurken, Safevi Şah naibi Nadir Şah da Afganistan ve Hindistan tarafında seferdeydi. Nadir Şah Hindistan ve Türkistan seferinden döndü. Nadir Şah İran'ı Rus Çarı Petro'nun Rusya'ya yaptığı gibi modernleştirmek istiyordu. Ayrıca, Caferiye mezhebinin beşinci mezhep olarak tanınmasını istiyordu. Yani Sünnilerin Şiiliği kabul etmesini istiyordu.

Nadir Şah mezhep tartışmasında Osmanlı halifesini tehdit etti ve Rusya ile ittifak kurdu. Bunun üzerine Doğudaki Osmanlı kuvvetleri alarma geçip, organize olmaya başladılar. Irak tarafına Bağdat valisi Ahmet Paşa, Azerbaycan tarafına da Diyarbakır valisi Köse Ali Paşa serdar atandılar.

Osmanlıların her vilayette, beylerbeylerinin emrinde orduları vardı. Osmanlı her savaşa merkezi gücünü yollamıyordu. Savaşa en yakın birkaç beylerbeyini birleştirip, bir serdar atayarak işe başlıyordu. Bu güçler yetmez ise o zaman merkezi ordu işe karışıyordu.

Osmanlı daha önce anlatıldığı gibi Sünniliğe iyice bağlanmıştı. Asırlardır onun Roma imparatorluğu olmasını sağlayan vasıfları, bir bir, yeni dünyanın karşısında yok oluyordu. Bu durumda da din daha bir önem kazanıyordu.

Osmanlılarda Din artık iyice önem kazanmıştı.

Sünni din adamları ibadete ve bağnazlığa çağrı yapıyorlardı. İmparatorluk hoş görüyü terk edecek gibi görülüyordu. İmparatorluk dinin pençesine düşmüştü.

1742 yılında Halley (1656 – 1742) öldü. Halley 1337 ile 1698 yılları arasında görülen 34 kuyruklu yıldızın yörüngelerini saptamıştı. Buradan hareketle bir kuyruklu yıldızın 1758 yılında tekrar görüleceğini haber verdi. Halley'den önce kuyruklu yıldızların bir kere görülüp, sonra da yanıp yok oldukları sanılıyordu.

Isı, termometrenin bulunması ile hızla incelenmeye başlanacaktı. Termometreyi birkaç bilim adamı birbirine yakın zamanlarda buldular: Fahrenheit (1724), Réaumur (1730) ve Celsius (1742). Celsius kaynar suyu 0, buzu 100 kabul etmişti. Strömer (1707 – 1770) bu tersliği düzeltecekti.

Osmanlı divanı Sayda eyaletinde Zahir al-Umar'ın güçlenmesinden rahatsızdı. Şam valisi Süleyman'ı Zahir'in üzerine yollamak istedi, ancak başaramadı.

Osmanlı hekim ve tıp yazarı Ömer Şifahi öldü. Ömer Şifahi kitabının çeviri olduğunu söylemiştir. Tedavi tarzı olarak madeni maddelere önem vermişti. Avrupa hekimlerinin yazdıklarına dayanarak, tedavinin sadece madensel maddelerle olamayacağını bitkisel ve hayvansal maddelerin de kullanılması gerektiğini söylüyordu.

İngiltere Avrupa'daki savaşı Alsace ve Lorraine'i almak için fırsat bildi. 1742 Şubatında II Georges karaya çıktı. İngiltere Avusturya ve Saksonya ile Worms birliğini kurdu.

Meksika'da İspanyollara karşı bir başkaldırı oldu.

Kazaklar (Türk) üzerindeki Rus himayesi gittikçe belirgin hale geliyordu. Hatırlanacağı gibi bu hak gözetim hakkı olarak Tekva Han zamanında Ruslara verilmişti. Ruslar Kazakların yaşam, mülkiyet, geleneksel haklarına büyük saygı gösteriyorlardı. Kısa süre içinde de bu himaye resmi ilhaka dönüşecekti.

Cartagena Muharebesinin felaket haberi İngiltere'de duyulunca, 20 yıldır başbakanlık yapan Robert Walpole istifa etti. I. George ve II. George'a başbakanlık yapmıştı. Kabinenin homojenliği açısından kabine üyelerinin çoğunluk partisinden seçilmesi gerektiğine kralları ikna ettiğinden, hükümet çoğunluk partisinden seçilir olmuştu.

Kabine artık kral yokken toplanıp, karar alıyordu. Kararlar krala sadece imza için gider olmuştu. Artık Özel Kurul da toplanmıyordu. İşleri başlangıçta hiç olmayan bir organ Kabine yürütüyordu.

Fransız yazar Jean-Baptiste Dubos (d. 1670), İskoçlu fizilçi ve anatomist James Douglas (d. 1675), İsveçli fizikçi Lars Roberg (d. 1664), İtalyan matematikçi Guido Granditician (d. 1671), İngiliz tarihçi John Oldmixon (d. 1673), İtalyan besteci Evaristo Abaco (d. 1675), İngiliz bilgin ve eleştirmen Richard Bentley (d. 1662), İngiliz şair William Somervile (d. 1675), Portekizli besteci Carlos Seixas (d. 1704), Hollandalı kaşif Frederic Louis Norden (d. 1708), Alman fizik ve kimyacı Friedrich Hoffmann (d. 1660), 1742 yılında öldüler.

Avusturya Veraset Savaşı, 1743

II. George Savaş Alanında

Osmanlı İmparatorluğunda kurulmuş olan İbrahim Müteferrika matbaası, ciddi bir muhalefetle karşılaşmamıştı. Buna rağmen 17 kitap bastıktan sonra 1743 yılında kapandı. Basılan kitaplar pek rahat satılamamıştı. Osmanlılar için kitap, yazısı, resimleri, süsleri, cildi ile bir sanat eseriydi. Bilgiye ihtiyacı olanlar, elle yazılmış kitapları alıyorlardı. Matbaa kitabı, makine halısı gibiydi. Makbul değildi. Buna karşılık geçmiş kültür sonucu okuma alışkanlığı gelişmemişti. Müslümanlar bir kitap tanıyorlardı, o da Kuran'dı. Ve Arapçaydı. İnsanlar onu anlamadan okuyorlardı. Bu anlamadan okuma, bu dini mecburiyet olarak okuma, halkı hakiki kitaplardan uzaklaştırıyordu. Bu kapalı kalış 1784 yılına değin sürecekti.

1743 yılında Şam'da yapılan bir eşraf düğünü 7 gün 7 gece sürdü. Bu düğüne herkes, fahişeler dahil çağrılmıştı. Bu tip eğlencelere çağrılanların yapısına bakınca, Osmanlı devletinde meslek ve servet farkının önemsenmediği daha iyi anlaşılmaktadır. İnsanlar sınıflandırılmamıştır.

1743'de Messina'da Veba vardı. İtalya titriyordu.

Habsburg tacını elde eden Maria Theresia'ya karşı, Prusyalı Büyük Frederick, Avusturya Veraset Savaşı'nı Silezya'yı işgali ile başlatmıştı. Büyük Frederick Maria Theresia'nın hükümdarlık dönemi süresinde öncelikli düşmanı oldu. Bundan dolayı, Avusturya iç ve dış

politikasında Prusya'yı yenmeye odaklandı. Böylece kaybettiği topraklarını geri alabilecekti. Bu sırada, Bavyera ve Fransa, Avusturya'nın batı bölgesi topraklarını da istila etmişlerdi.

Haziran 1743'de Fransa ile İngiltere arasında Avusturya Veraset Savaşı çerçevesinde Dettingen muharebesi yapıldı. İngiliz kralı II. George, son defa olarak savaş alanına ordusu ile gitmişti. İngiliz ordusunun yanında Hanover ve Hesse kuvvetleri de vardı. Savaş yapılırken daha Fransa ile Büyük Britanya arasında savaş deklare edilmemişti. Savaşta Fransız kayıpları korkunçtu. Fransa ateş gücünün ne demek olduğunu görmüştü.

İran'ın sınırı geçtiği haberi üzerine Osmanlı İmparatorluğu 23 Eylül 1743'de İran'a savaş ilan etti.

Memluk sistemi, yani Kafkasyalı köleleri satın alıp, eğitip, sisteme katma tüm gücü ile devam ediyordu. Hatta bu yüzyılda metot kendini avantajları ile tüm yönetici zümrelere kabul ettirmişti. Bir ara Memluk beyleri ile yeni Memluklar arasında bir fark varmış gibi olmuştu. Ancak bu asırda bu fark da ortadan kalkmıştı. Her Memluklu istenirse sancak beyi olabiliyordu.

Memluklar bir nevi aile gibi olan " bayt " halinde gruplanmışlardı. Bu ailelerin en önemlilerinden biri " Kazdukliyya " ailesi oldu. 1743 ile 1754 arasında iktidarda olan yeniçeri kethüdası İbrahim el- Kazdukli'den başlayarak bu aile tüm siyasal ve askeri mevkileri tekeline aldı.

İbrahim el-Kazdukli'nin rakibi " Galfiyya " ailesini yöneten azap kethüdası Rıdvan Beydi.

Madam Pompadour

Fransa'da yönetimi fiilen icra eden Kardinal Fleury öldü. Kral XV. Louis devleti kendinin yöneteceğini ilan etti. Ama bunu başaramadı. Zeki, bilgili ve eli açıktı ama ürkek, pısırıktı. Yönetim hep birilerinde kaldı. O ise metresleri ile yaşadı. Madam Pompadour 1744 ve 1769 yılları arasında metresi oldu.

XIV. Louis, Avrupa'da sürekli bir barış için, Avrupa hükümdarları arasında sürekli bir birlik demiş ve bunun propagandasını yapmıştı. Bu propagandayı Rahip Saint-Pierre 1743 yılına kadar devam ettirdi. Bu birlik uluslar arası savaşları engelleyecekti. Silahları sınırlandıracaktı. Ülkelerin parçalanmasını önleyecekti. Bunları yapabilmek için de birliğin bir ordusu olacaktı.

Rusya ile İsveç arasında Abo anlaşması imzalandı.

1743 yılında D'Alemberd " Dinamik " adlı kitabında kendinden önceki buluşları birleştirip, birkaç yalın şekle indirdi. Bu deneyleri değerlendirme de pratik usuller getiriyordu.

Walsh balıklardaki elektriği keşfetti.

1743'de Kopenhag'da Mason locası kuruldu.

Kuzey Amerika'da La Verendrye ailesi kendini kuzey Amerika keşiflerine adamıştı. Pierre ve François La Verendrye 1743'de Kayalık Dağları keşfettiler.

1743 yılında Fransız heykeltıraş Robert Le Lorrain (1666 – 1743) öldü.

Bacchus Le Lorrain

Ransız yazar Charles-Irénée Castel de Saint-Pierre (d. 1658), Son Mediçi Anna Maria Luisa de' Medici (d. 1667), İngiliz tarihçi Daniel Neal (d. 1678), Fransız ressam Nicolas Lancret, (d. 1690), Fransız ressam Hyacinthe Rigaud (d. 1659) 1743 yılında öldüler.

Avrupa’da Eğitim

XVIII. yüzyıl eğitimi Avrupa’da XVII. yüzyıl eğitiminin bir devamıydı. Eğitimi eleştirenler üç guruba ayrılmıştı. Bilim adamları okulların bilime ve son buluşlara yeteri kadar yer vermediğini söylüyorlardı. Bir kısımda eğitime işe yararlık açısından bakıyordu. Bunlar günlük yaşamda kullanılabilecek bilgilerin öncelikli öğretilmesinden yanaydılar. Son olarak da Locke, Condillac ve Rousseau’dan esinlenenler vardı. Bunlar eğitimin kitaplardan ve laflardan değil, gözlem ve deneyden geçmesi gereğini savunuyorlardı. Bazen aynı kişi bu üç görüşün üçünü birden savunuyordu.

Reformcular öğretimdeki eksikleri abartıp, rakiplerini horluyorlardı. Tutucular, ilerleme yanlılarını deneyimi ve gerçekliği savsaklıyor diye suçluyorlardı.

Bütün bu tartışmaların sonunda öğretime yeni yöntemler girdi ve yarara dönük bir sistem gelişti. Reform Fransa, Alman devletlerinde, Rusya’da yapıldı. Diğer ülkeler ve İngiltere eski klasik eğitime, mesleğin çıraklık yoluyla kazanılması şekline bağlı kaldılar.

6 ile 13 yaş arasında yapılan ilköğretim Katolik ülkelerde Katolik din okullarınca sağlanıyordu. Zengin ve durumu iyi olanlar bu eğitimi evlerinde verdiriyorlardı. Kilise ilköğretimde çocuğu olan bazı ailelere yardım da yapıyordu. İngiltere’de de Anglikan kilise ilkokulları vardı. Calvin ve Lutherçi ülkeler, Kutsal Kitabı okuma zorunluluğu nedeniyle, halka açık bir temel eğitim gerçekleştirmişlerdi.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ise despotik yönetimler, kendilerine muti uyruklar yetiştirmek amacıyla devlet öğretimi kurmaya çalışacaklardı.

Öğretim din ve din ahlakını da içeriyordu. Herkese Kainat, alın yazısı, bireyin toplumdaki yeri ve rolü hakkında görüş kazandırılmaya çalışılıyordu. Okuma, yazma, hesap yapma verilen temel bilgilerdendi.

Bu eğitim aslında okul bitince yaşamın kazanılması için yetersizdi. Ülkeler eğitime çeşitli ilaveler yaparak bu açığı kapatmaya çalıştılar. Ancak başarı pek yoktu. Kısa süre içinde Fransa ve Almanya'da sadece tekniğe önem veren okullar açılacaktı. Yine kısa süre içinde, özel kişiler, belediye ve eyaletler, desen ve matematik öğreten okullar açmaya başlayacaklardı.

Ayrıca, orduya subay yetiştirmek için soylu ailelerin çocuklarına mahsus okullarda kuruluyordu.

Orta öğretim, Kilisenin ve devletin gözetiminde, her yerde özeldi. Cizvitlerce, öğretmen korporasyonlarıyla, üniversitelerce yönetiliyorlardı. Eğitim parasızdı. Yatılı öğretim için ise nerede ise herkese burs bulunuyordu. Fransa gibi bazı ülkelerde zamanla " ulusal eğitim " istenir oldu.

Kolej eğitimi Rönesans'tan beri değişmemiş pratik bir eğitimdi. Bu eğitim, rahip, yönetici, avukat ve hekimlerin yetişmesine yardımcı oluyordu. İlk başta temelli ve ciddi bir dil veriliyordu. İlk verilen dil Avrupa'yı Avrupa yapan Latinceydi. Sonra Eski Yunancada öğretiliyordu. Ama yaşayan diller ile yapılan bir eğitim yoktu. Buralarda her şeye Hıristiyan Katolik dini açısından bakılıyordu. Bir süre ideal kabul edilen bu eğitim, burjuvazinin kuvvetlenmesi ve ulusal dillerin güçlenmesi ile eleştirilmeye başlandı. Kolej eğitimi, içinde geleceğin tüccar, sanayici ve tarımcıları için hiçbir şey yok diye eleştiriliyordu.

Temel eğitimlerini bitirmiş, daha üst seviyede bilgi almaya hazır olan gençler Üniversitelere gidiyorlardı. Ancak Üniversiteler uygulamalar açısından geri kalmışlardı. Sonra Almanya'dan başlayarak uygulamalı dersler konmaya başlandı. Halle, Heidelberg, Göttingen üniversiteleri uygulamalı kimya ve mekanik derslerini tedrisatlarına ilave ettiler. Ancak din ve Latin profesörlerinin itirazları karşısında, kısa süre sonra bu dersler kaldırıldılar.

Habsburglar, yönettikleri ülkelerde ve özellikle İtalya Pavia'da üniversitelerdeki derslere yararlı ilaveler yaptılar. Genel olarak ise, yeni öğretim biçimleri eski üniversitelerde örgütlenemediğinden, üniversitelerin yanında akademiler, edebi ve bilimsel kurumlar olarak özel kuruluş veya kişilerce örgütlendiler.

Artık topçuluk, mühendislik, madencilik, haritacılık ve denizcilik okulları açılmaya başlanmıştı. Buralarda öğrenciler dershanelerde çeşitli pratik sorunları çözümlüyor, planlar çiziyor, laboratuarlarda çalışıyorlardı. Altı eğitim gününden üçü pratik çalışmalara ayrılmıştı. Yazın bir bölümünde de fabrikalara staja gidiliyordu. Zeka ile el çalışması iç içeydi.

Parçalayıp, Birleştirme, 1744

Hidralar

Safevi naibi Nadir Şah önce Kerkük üzerine yürümüş, sonra Musul'u kuşatmıştı. Ancak Musul şiddetle savunulunca, orayı bırakıp, Bağdat'a doğru gitti. Nadir Şah Musul'u 300.000 asker ile kuşatmıştı. Celili Hüseyin Paşa, kenti, ahalinin de yardımı ile kahramanca savundu.

Temmuz 1744'de Nadir Şah Kars'ı kuşattı. Ancak başarılı olamayıp, geri çekildi.

Avusturya, Lorraine halkından boyun eğmesini istedi. Direneceklerin burun ve kulakları kendilerine kestirildikten sonra asılacaklardı.

Trembley (1710 – 1784), İsviçreli bir doğa bilimciydi. Hidraları parçalayıp, tekrar bir araya getiriyordu. Hidralara pek çok çeşit baş aşılamıştı.

Filipinlerde 85 yıl sürecek olan Dagohoy İsyanı başladı.

Toulon Deniz Muharebesinde Fransız-İspanyol kuvvetleri İngiliz filosunu yendi. Peşinden Fransa Britanya'ya savaş açtı.

Kral George Savaşı diye bilinen üçüncü Fransız ve Kızıl Derili savaşı başladı.

İlk Suudi Devlet, Muhammed Ibn Suud tarafından kuruldu.

Prag Prusya tarafından işgal edildi.

Alman rasyonalist filozof Christian Wolff (1679-1744) öldü. Aydınlanma çağının ünlü bir düşünürüydü.

Wolff, Leibniz felsefesinin savunucusu ve felsefeye yönelik sistematik yaklaşımıyla ün yapan biriydi. Felsefenin varoluşu değil de, özü konu alması gerektiğini belirtiyordu. Felsefedeki tüm kabul ve sonuçların Leibniz'in " özdeşlik ve yeter neden " ilkelerinden türetilebilir olduğunu iddia etmişti. Evrende yeter neden ilkesinin geçerliydi. Evrende her şeyin aklın egemenliği altındaydı.

Wolff, dini de çelişmezlik ilkesine bağlamıştı ve vahiye dayanan dinin akla aykırı bilgileri kapsayamayacağını öne sürmüştü. Wolff'un akla ve inanca, özgürlük ve otoriteye aynı derecede değer veren dini ve ahlaki bir felsefesi vardı. Wolff, ontoloji kavramını felsefede ilk kullanan filozoftu. Ontoloji deyince de anladığı şey, Tanrı'nın, ruhun ve dünyanın varlığını ispat etmek isteyen bir metafizikti.

İtalyan filozof ve tarihçi Giambattista Vico (d. 1668), İsveçli astronom Anders Celsius (d. 1701), İngiliz yazar Alexander Pope (d. 1688), Fransız besteci André Campra (d. 1660), İtalyan besteci Leonardo Leo (d. 1694) 1744 yılında öldüler.

Düzensiz ateş açma, 1745

Fontenoy Muharebesi

1745'de VII. Karl ölünce, Maria Thereza'nın kocası I. François adıyla imparator seçildi. Böylece İmparator VII. Karl'ın ölümünden sonra Maria Theresa Kutsal Roma İmparatoriçeliğini de elde ediyordu. Teknik olarak eş imparatoriçe olmasına rağmen Maria Theresa, de facto (fiili), hükümdardı.

Mayıs 1745'de, Avusturya Veraset Savaşı çerçevesinde İngiltere-Hollanda- Hanover ile Fransa arasında Fontenoy muharebesi yapıldı. 50.000 kişilik ordular karşı karşıya gelmişti. Fransa ateş gücünün önemini Dettingen muharebesinden sonra bu muharebede de bir daha gördü. Sonuç belliydi, savaşta esas ateşti ve harekete üstün geliyordu.

4 Haziran 1745 yılında Avusturya Prusya arasında Hohenfriedberg Muharebesi yapıldı. Buna Striegau muharebesi de denir. Prusya'nın başında II. Friedrich vardı. Muharebe Prusya'nın kesin zaferi ile sonuçlandı. Bu da bir Silesia savaşıydı. II. Friedrich savaşlarında savaş esiri almıyor, hepsini öldürtüyor veya zorla asker olarak kullanıyordu.

İngiliz saflarında İngiliz askerleri düşman yaklaşırken sabırsız davranıp, yaylım ateş açmak yerine peş peşe ateş ediyorlardı. Bu düzensiz ateşin yaylım ateşten daha etken olduğu kısa sürede anlaşılacaktı. Fransızlar da bu tür keyfe göre ateşi resmi emir gelmeden kendiliklerinden uygulamaya başlayacaklardı.

1745 Aralığında, Dresden anlaşmasıyla, Silesia'nın Prusya'ya ait olduğu onaylandı. Bu anlaşmadan sonra Prusya müttefiklerinden ayrılmış oldu.

Rus Çariçesi Elizabeth, varisi olmadığı için kendinden sonra Rus tahtına çıkmak üzere, bir Alman Dükü olan yeğeni III. Petro'yu hazırlıyordu. Elizabeth, Petro için, kuzeni ile bir evlilik ayarladı. Petro, Christian August (Prince of Anhalt-Zerbst) ile Johanna Elizabeth of Holstein-Gottorp kızı Sophia Augusta Frederica (daha sonra Catherine the Great) ile 1745 yılında evlendi. Genç prenses formalite olarak Ortodoks oldu ve Ekaterina Alexeievna (Catherine) adını aldı.

1745'de Kopenhag Krallık Kurumu kuruldu.

1745 yılında, Orta Asya'da Galdan Tseren öldüğünde Zungharlar (Cungarlar) hala güçlüydüler. Galdan Tseren oğulları arasında iç savaş çıktı.

Fransa'da 1745'ten 1754'e değin zaten sayıları çok azalmış olan Huguenotlara yönelik baskılar yeniden arttı. Ama artık Fransız kamuoyu bu baskılara karşı çıkmaya başlamıştı.

Nadir Şahın peşine, Yeğen Mehmet Paşa düşmüştü. Revan'da Safevi ve Osmanlı orduları kapıştılar. Yeğen Mehmet Paşa hastaydı, savaş sırasında öldü. Osmanlı kuvvetleri de savaşı kaybetti. Osmanlı ordusu Kars'a çekildi (21 Ağustos 1745).

Batıda, etrafta pek çok deneyci dolaşıyordu. İnsanlar dolaşarak ve deneyler yaparak hayatlarını idame ettiriyorlardı. Başıyla tüy çekmek, kılıcın ucundan kıvılcım çıkartmak gibi gösteriler yapıyorlardı. Bu deneyler sırasında Leyde'de ortaya " Leyde Şişesi " çıktı.

Bu sırada Benjamin Franklin (1706 – 1790) yıldırıma karşı paratoneri bularak, bir doğa olayını hurafelerden kurtardı.

1745 yılında İngiliz parlamentosu cerrahlara bir berat verdi. Cerrahlarda buna dayanarak bir okul ve bir amfiteatr yapacaklardı. Ameliyatlar çok acılı oluyordu. Hastayı uyutacak veya his iptali yapacak bir olanak yoktu. Bağırta bağırta kesiliyordu. Yara sonra kızgın demirle dağlanıyordu.

Japonya'da içsel çöküşe çare Konfüçyüs'ün ahlakımıydı? Şogun, Daimolar, Samuraylar buna yapışmış gibiydiler. Resmi Konfüçyüsçü, Aoki Bunzo, 1745'te hükümet için Hollandaca-Japonca sözlük yaptı.

1745 yılında İbrahim Müteferrika öldü. O ölene kadar basım evi 16 eser yayınlamıştı. Bu senede 1 eserden az bir sayıydı. Belli ki Osmanlı Müslüman toplumu Tek Dini Kitapları dışında kitap okumuyordu.

İngiltere'de kadınlar arasında ilk kriket maçı yapıldı.

İstanbul'da büyük bir yangın çıktı.

Kutsal Roma imparatoru Charles VII (d. 1697), İtalyan violonist ve besteci Tomaso Antonio Vitali (d. 1663), yazar Jonathan Swift (d. 1667), Fransız ressam Jean-Baptiste van Loo (d. 1684) 1745 yılında öldüler.

Osmanlı İran Anlaşması, 1746

Caferilik

Osmanlılar İran üzerine büyük bir sefer yaparak, bu konuyu sonuçlandırmak istiyorlardı. Hazırlığı gören Nadir Şah barış isteğinde bulundu. Caferilik konusundaki isteğinden vazgeçiyordu. Nadir Şahın ortaya atıp, savaşı sürdürmek için neden saydığı bu husus Şiiliğin genel İslam mezhepleri içinde yer almasıyla ilgiliydi. Nadir Şah Müslümanlıktaki bölünmeye bir son verip, Şiiliği beşinci bir mezhep olarak saydırmak istiyordu. Şiiliğin altıncı İmamı Cafer es Sadık 765 yılında ölmüştü. Bir fıkıh bilginiydi. Onun şeriat yorumu, Sünni şeriatına oldukça benzeyen Caferi adlı bir dini hukuk yorumu olarak Şii mezhebine girmişti. Nadir Şah da Sünni mezhepler yanında Caferiliği bir mezhep olarak Sünni dünyaya kabul ettirmek istiyordu.

İran savaşının son zamanları Osmanlı topraklarında geçmişti. İran kuvvetleri 14 yıldır defalarca Bağdat, Musul, Kerkük, Şemahi ve Kars'a saldırmıştı. Zaten her iki tarafta yeni ele geçirdiği toprakları yerli halkın direnmesi nedeniyle elinde tutamıyordu.

4 Eylül 1746 tarihinde yapılan anlaşma ile IV. Murat zamanındaki sınırlara sadık kalındı (Kasrı Şirin Anlaşması).

1746 yılında Eflak'ta servaj hukuksal olarak kaldırıldı. Bunu Constantin Mavrocordat sağlamıştı. O zamana kadar 3 ile 36 gün arası bir angarya vardı. Angarya yılda 12 gün ile sınırlandı. Benzer kararlar Moldavya'da da alındı. Ancak Boyarlar bundan hiç memnun değillerdi ve karara saygı duymuyorlardı. Yeni köylüleri egemenlikleri altına alıyorlar, köy ortak topraklarına el koyuyorlardı.

1746 yılında Şam valisi Asad Paşaydı. Köprülü tarafından kapıkulu yeniçerileri Şam'a yollandığından beri Yerli Ocak (Yerliyya) ile Kapıkulu Ocağı ve onların temsil ettikleri mahalleler arasındaki çatışmalar durmadan devam ediyordu. Bazen bu taraf, bazen diğer taraf

ağır basıyordu. Ancak kentte huzur yoktu. Asad paşa Yerliyyanın en önemli kanadı Zorab'ın oturduğu mahalleleri topa tuttu. Peşinden de askeri bir harekat ile Zorab'a boyun eğdirdi. Midan'da 500 ev yağmalandı ve yıkıldı. Yerliyyaların peşine düşüldü. Pek çoğu öldürüldü, bir kısmı sürgüne yollandı. Asad İstanbul'dan bir yeniçeri ortası (alay) getirtip, kente yerleştirdi.

1746'da Sait Mehmet Paşa sadrazam oldu. Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendinin oğluydu. 1740 yılında beylerbeyi rütbesi ile Fransa ve İsveç elçiliği yapmıştı. Reformlar öngören risaleler yazmıştı.

1746'da Fransa, Avusturya Veraset Savaşları muahezesinde Hindistan'da Madras'ı ele geçirdi.

Danimarka kralı VI. Christian (1730 – 1746) ölünce yerine oğlu V. Frederick (1746 – 1766) geçti.

1746 yılında İskoç matematikçi Mac Laurin öldü.

Diderot kendinin ateist olduğunu reddediyordu. Voltaire'in kitabını eleştirmesine karşılık, " Ben Tanrı'ya inanıyorum, yine de ateistler ile pek ala yaşarım… maydanoz ile baldıran otunu karıştırmamak çok önemlidir ama Tanrı'ya inanıp, inanmamak önemli değildir ", diyordu. " Tanrı olsun veya olmasın, O en yüce ve yarasızlar arasında sıralamaya girer ". Diderot Pascal'ın dinsel deneyimini de reddediyordu. Bu sırada Diderot sadece bilimin ateizmi çürütebileceğini sanıyordu. Ama kısa süre sonra dış dünyanın Tanrı'nın varlığının bir kanıtı olamayacağını da anlamıştı.

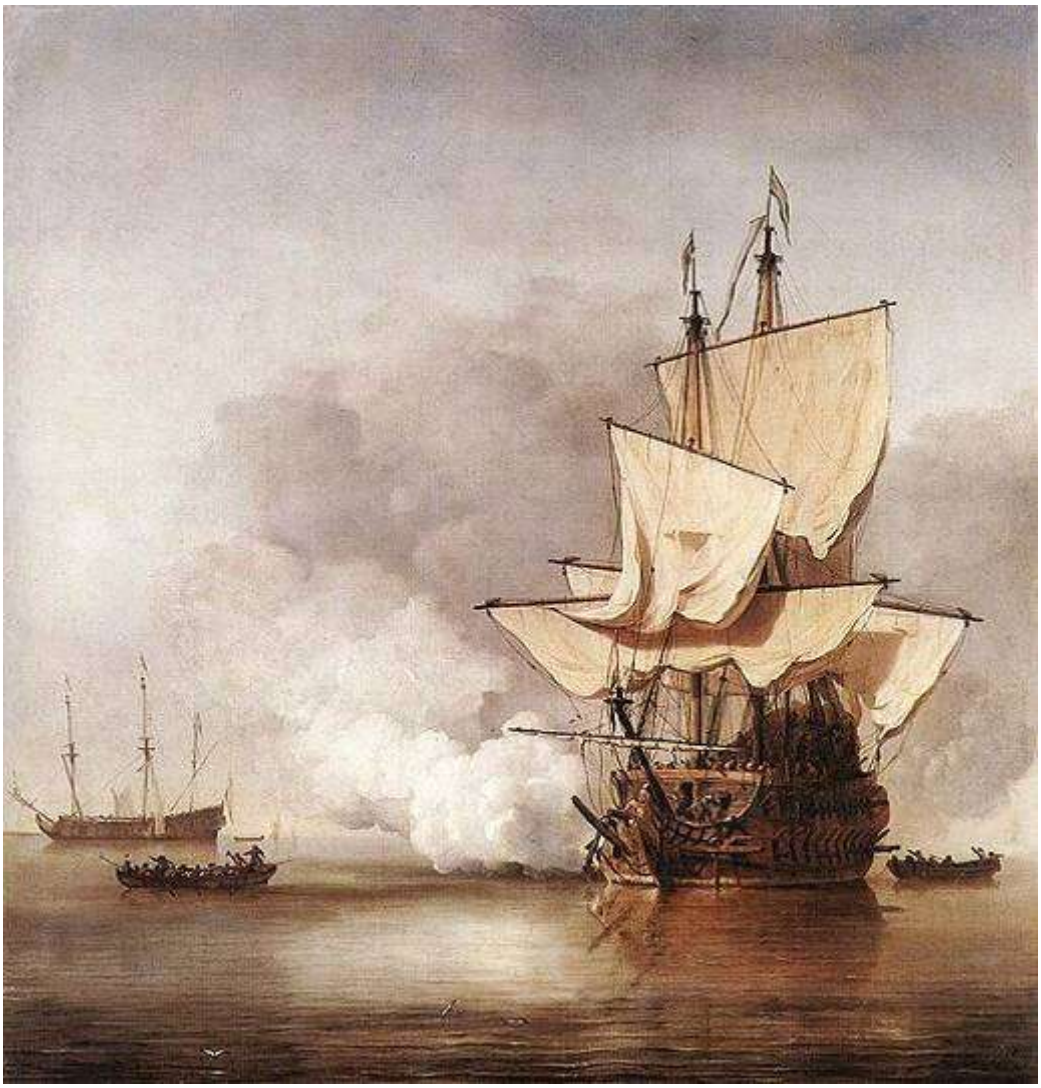
Falkirk Muharebesi'nde Jacobitler Britanya hükümet kuvvetlerini yendi. Bu muharebeden 3 ay sonra ise, Culloden Muharebesi (radevülü muharebede) Jacobitlerin ilerlemesi tamamen durduruldu.

1896'da Princeton Universitesi adını alacak olan New Jersey kolejli kuruldu.

Peru'da şiddetli bir deprem oldu.

Alman tarihçi Hermann von der Hardt (d. 1660), Fransız ressam Nicolas de Largillière (d. 1656), İrlandalı oyun yazarı Thomas Southerne (d. 1660), İskoç matematikçi Colin Maclaurin (d. 1698), İspanya kralı Philip V of Spain (d. 1683), Amerikalı ressam John Peter Zenger (d. 1697), Danimarka ve Norveç kralı Christian VI (d. 1699), Aiman doğa bilimci Georg Wilhelm Steller (d. 1709), İskoç şair Lady Grizel Baillie (d. 1665) 1746 yılında öldüler.

Gemi Mühendisliği Gelişiyor, 1747

Savaş Gemisi

Denizlerde, gemi yapımı artık işçilerin yaptığı teknelerden, mühendislerin tasarımlarına doğru gelişmişti. Gemi boyları büyük ticaret gemileri için 40m, büyük savaş gemileri için 60m olarak standartlaşmış gibiydi. Gemi genişlikleri uzunluğunun üçte biri veya dörtte biri kadardı. Dayanıklılığın artması için gemi yanları üst tarafa doğru tekrar darlaşıyordu. Kıç güverte ortadan kalkmaya başlamıştı. Fransızlar geminin su seviyesi altını iri başlı çiviler ile Donatmışlardı. İngilizler ise bakır plakalar ile kaplamışlardı. Bakır plakalar geminin suda kaymasını kolaylaştırıyordu. Ama belli aralıklarla değiştirildikleri için pahalıydılar.

Tek güverteli harp gemilerinde 50 top, 300 tayfa bulunuyordu. İki güvertelilerde 80 top 800 tayfa vardı. Üç güvertelilerde 90 – 120 top, 900 – 1200 tayfa bulunuyordu. Firkateynlerdeki top sayısı daha azdı. Haber için kullanılan korvetlerde de top vardı.

Toplar her 5 dakikada bir ateş ediyorlardı. Top güllesi belli eğimlerde 4 Km gidiyor bile olsa, etkili alanı 500 – 600 metreydi.

Okyanuslarda gemi rotasının tespiti hala kolaylaşmış ve hassaslaşmış değildi. Enlem tespitinde pek sorun yoktu. Boylam ise, yavaş yavaş 4 dakika fark ile belirlenmeye başlamıştı. Bununla birlikte saatlerden gelen bir güçlük vardı. Saatlerin ayarları bozulup, hatalı zaman gösteriyorlardı. Gemiler okyanusta kayboluyor, aranan bir mevkie aylarca varılamıyordu.

Fransa'da " Köprüler ve Şoseler Okulu " açıldı. Bu modern mühendislik okullarından biriydi ve örnek oldu. Askeri Akademilerde topçuluk okulları da açılmıştı. Bu dönemde Fransız mühendisleri tüm Avrupa'nın en yetkin mühendisleri olarak görüldüler.

Denizaşırı yerlere giden Avrupalılar, çoğunlukla denizci, asker ve tüccardılar. Önemli bir kültürleri yoktu. Gözü pek, tutkulu, servet peşinde kişilerdi. Yerli halkın üzerinde korkunç bir izlenim uyandırdılar. Buradan hareketle, Avrupa dışı dünya, Avrupalı insanları kötü olarak tanıdı. Doğu Asya halkları, açgözlü, yol iz bilmez bu insanları yerleştirecek bir yer bulamadı. Çinliler bu insanlara bakıp şöyle diyorlardı:

" Barbarlar vahşi hayvanlar gibidir ve uygar insanlar olarak görülmezler… Onlara karşı uygulanacak tek şey şiddet ve hileydi… "

Deniz aşırı yerlere gidenler arasında yerlilere doğru yaklaşan sadece, aşk üzerine kurulmuş bir anlayıştan hareket eden Katolik Misyonerlerdi. Ancak bunların sayıları da tüm dünyada 3.500 kadardı. Ancak Cizvit sayısı, Avrupa kralları bunlara karşı savaş açınca çok azalacaktı. Cizvitler çok fazla sayıda insanı Hıristiyan yapamadılar. Ama varlıklarını sürdürebilecek Hıristiyan topluluklar oluşturmayı başardılar.

Osmanlılar hem Batıda ve hem de Doğuda barış anlaşmaları imzalayarak, savaşsız bir döneme girmişlerdi. I. Mahmut bundan istifade ederek bazı düzenlemeler yaptı. Bayındırlık hizmetlerine ağırlık verildi. Osmanlının başına bela olan " levent " toplulukları temizlendi.

Osmanlı Toskana Büyük Dukalık uyruklarına Osmanlı İmparatorluğunda ticaret serbestisi tanıdı. Toskana, İsveç ve Norveç tüccarlarının da katılımı ile Livorno, Selanik, İstanbul, İzmir ve İskenderiye tüccarları arasındaki ilişkiler iyice geliştiler. Livorno önem kazandı.

23 Haziran 1747'de Safevi Şahı Nadir Şah öldürüldü. Çılgının biriydi. Sonunda ona katlanamayan askerler Nadir Şahı amansızca öldürdüler. Cesedi yakıldı. Kemikleri insanlar üzerinde tepinsin diye sarayın girişinde yere kondu.

Nadir Şahtan sonra İran uzun sürecek bir iç mücadele içine düştü. İran'ın komşuları rahatlamışlardı. Nadir Şahın komutanları mirasını paylaştılar. Nadir Şahın ölümünden sonra Hive'de de taht kavgaları başladı. Bu iç savaş 20 yıl sürecekti.

Nadir Şah'ın ordusundaki Afganlı askerler Abdali kabilesinden Ahmet Han'ı kendilerine şah olarak seçtiler. Ahmed Şah, İran hükümdarı Nadir Şah'ın öldürülmesinden (1747) sonra soydaşlarından oluşan güçlere dayanarak Afganistan'a yürüdü ve Afgan şahı oldu.

Ahmed Şah (Abdali) Dürrani (1722 – 1773), Afganistan'ın kurucusu ve Dürrani hanedanının ilk şahıdır. Dürr-i Dürran (İnciler İncisi) unvanını almıştır.

Sadozay ailesinden, Abdali aşireti'nin reisi Muhammed Zaman Han'ın oğluydu. 1737'de tutsak edilerek İran'a, Nadir Şah'ın yanına gönderilmişti. Kısa sürede şahın güvenini kazanarak 1745'te Mazenderan valisi olmuştu.

Bağdat valisi Ahmet Paşa öldü. Ölene kadar pek az kesinti ile Bağdat valisi olmuş ve tüm Irak'ı yönetmişti. Babası Hasan Paşa gibi o da sayılı valilerden ve seraskerlerden biriydi. Önce Hasan paşa sonra da Ahmet Paşa köle savaşçılardan bir ordu kurmuşlardı. Bir Memluk (Köle) olan Ebu Layla Süleyman Ağa, Ahmet Paşanın kızı ile evlenmişti. 15 yıl Ahmet Paşanın sağ kolu olarak çalıştı.

Ahmet Paşa ölünce, İstanbul Bağdat'a merkezden bir vali tayin etti. Ancak Memluklar direniyor, dışarıdan tayin edilen bir valiyi kabul etmiyorlardı.

VI. William

1747'de Birleşik Eyaletler'de (Hollanda) Fransız işgal ve baskısı karşısında, ülkenin başına, tek başına bir " stadhouder " getirildi. Bu kişi VI. William of Orange'dı. Böylece Birleşik Eyaletlerde monarşi benzeri bir yönetim başladı.

Londra Lock Hastanesi'nde ilk defa Zührevi Hastalıklar kliniği açıldı.

Fransız ve Kızılderili müşterek güçleri Nova Scotia'daki Grand Pré'de Britanya kuvvetlerine saldırdı.

Avusturya Veraset Savaşı kapsamında Birinci Cape Finisterre Muharebesi'nde Britanya deniz kuvveti Fransız filosunu yendi. İkinci Cape Finisterre Muharebesi'nde de Britanya yine galip geldi. Lauffeld muharebesi'nde ise Fransız kuvvetleri Hanover, Britanya ve Netherlands müşterek kuvvetlerini yendi.

Çin ne zaman İli bölgesinde savaşsa karşısına Rusya çıkıyordu. Bu bölgede Ruslar Kalmukların ve Kazakların savaşlarına katılıyorlardı. İli bölgesi uzun zaman Çin ile Rusya arasında bir ihtilaf konusu oldu.

Alman şair Barthold Heinrich Brockes (d. 1680), Alman botanikçi Johann Jacob Dillenius (d. 1684), ransız yazar Luc de Clapiers, marquis de Vauvenargues (d. 1715), İtalyan besteci Alessandro Marcello (d. 1669), İtalyan besteci Giovanni Bononcini (d. 1670), İngiliz bilim adamı Vincent Bourne (d. 1695) bu yıl öldüker.

Aix-la-Chapelle Antlaşması, 1748

Kraliyet Ateş Gösterisi

Şam'da şerifler ile kapıkulları arasında yeni bir silahlı mücadele ortaya çıktı.

Nadir Şahtan sonra İran parçalanmıştı. Nadir Şahın mirasçılarını Horasan tanıdı. Horasan'da başkenti Meşhed olan bir devletçik oluştu. Afganlılar bağımsızlıklarını ilan ettiler. Türk Kaçkarlar kuzeydeydiler. Onlar da bağımsızlıklarını ilan ettiler. Güneybatı İran'da Bahtiyari ve Zend kabileleri, İran İmparatorluğunu tekrar kurmaya kalkarak, Zend hanedanını oluşturdular.

Hindistan'da Babür imparatoru Muhammed ölmüş yerine Ahmet (1748 – 1754) geçmişti. Ahmet'te gölge bir imparatordu. Aslında fiilen Babur İmparatorluğu bitmişti.

Avusturya Veraset Savaşı kapsamı içinde büyük bir İngiliz donanması Madras'a saldırdı. Fransız Hindistan şirketi kuvvetleri İngilizleri püskürttü.

Avusturya Veraset Savaşı Aix-la-Chapelle anlaşması ile sonuçlandı. Silesia'da Prusya kontrolü teyit edildi. Parma, Piacenza, Guastalla İspanya'ya devredildi. Fransa Aix-la-Chapelle Antlaşması ile1748 yılında fethetmiş bulunduğu Avusturya Hollanda'sı topraklarını

Maria Theresia'ya geri verdi. Değişimde, Maria Theresia Parma, Piacenza ve Guastalla'yı İspanya Kralı Philip'e (Parma Dükü) bırakmıştı. Madras da İngilizlere verilmişti.

Batı Avrupa savaşları sırasında (Avusturya Veraset Savaşı, Yedi Yıl Savaşı) hafif silahlı ve cephenin orasına burasına dağılmış askerlerin (avcılar) atışları çok etken oluyordu. Konu ilk olarak Avusturyalıların dikkatini çekmişti. Savaş alanına çok sayıda Hırvat avcı koydular. Avcılar bir yere siper alıp, ilerleyen düzenli düşman birliklerine ateş açıyorlardı. Nişan alarak, öldürebildikleri kadar öldürüyorlardı. Topçu üzerine ateş edip, top ateşlerini bozuyorlardı. Düşman süvarisine yandan ateş edip, dağıtıyorlardı. Yaylım ateş de onlara bir şey yapamıyordu.

Birinci ve ikinci Silezya Savaşından galip çıktıktan sonra, Maria Theresia Friedrich Wilhelm Graf von Haugwitz'ın yardımıyla ülkesini modernize etmeye başladı. Ordunun hacmini iki katına çıkardı. Hükümete düzenli bir gelir temin etmeyi sağlamak için vergileri artırdı. Eskiden birbirinden ayrı olan Avusturya ve Bohemya yüksek rütbeli memurlarını bir yönetim bürosunda birleştirerek hükümeti merkezileştirdi. Ülkesinde adaletten tek sorumlu olan yüksek mahkemeyi kurdu. Bu reformlar devleti ve ekonomiyi genelde güçlendirdi. Theresian Askeri Akademisi'ni (Dünya çapında ilk askeri akademi) 1752 yılında ve bir mühendislik bilimleri akademisini de 1754 yılında kurdu. Ayrıca o Viyana Üniversitesinde tıp fakültesi yapmayı istiyordu. Maria Theresia " Avusturya Doğu Şirketini " yeniden ihya etti.

Avusturya'da tarım hızla gelişiyordu. Son 50 yılda, tarımda verim, öncesine nazaran, %100 artmıştı. Ülkeye yeni damızlık türler de getirilerek, hayvancılıkta da ciddi ilerlemeler sağlanmıştı.

Avusturya'da ipekli ve pamuklu dokuma fabrikaları kurulmuştu.

1748'de Londra'da büyük bir yangın çıktı.

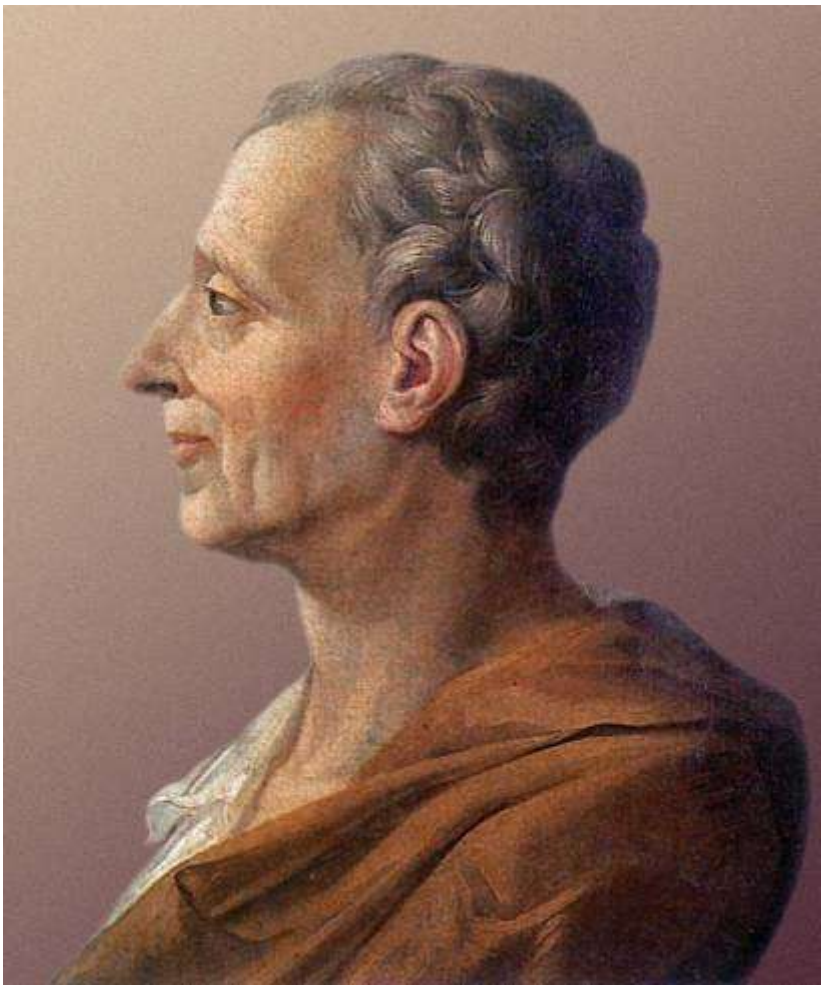
Adam Smith, Edinburgh'da mektuplarını yayınlamaya başladı.

Pompeii harabeleri keşfedildi.

Fransa kralı XV. Louis, sosyal statülerine bakmaksızın herkese %5 gelir vergisi koydu. Paris parlamanı bunu protesto etti.

İsviçreli matematikçi Johann Bernoulli (d. 1667), Hollandalı ilim adamı Arnold Drakenborch (d. 1684), Alman orgcu ve besteci Johann Gottfried Walther (d. 1684), İngiliz mimar William Kent (d. c. 1685), Britanyalı astronom Thomas Lowndes (d. 1692), İskoç şair James Thomson (d.1700), İngiliz filozof John Balguy (d. 1686) 1748 yılında öldüler.

Montesquieu, 1748

Montesquieu

XVII. yüzyıldan önce böceklerin kendiliğinden ürediği sanılıyordu. Geçen yüzyıl böceklerin bir dişi ile bir erkeğin çiftleşmesinden doğduğunu deneyler göstermişti. Sonra mikroskop sayesinde mikroplar bulunmuştu. Buffon (1707 – 1788), mikropları açıklamak için daha önceki kendiliğinden üreme teorisine tekrar geri döndü. Buffon rahip Needham'a bir deney yaptırdı. Kızarmış etin kaynayan suyunu bir şişeye koyup, ağzını sıkıca kapadı. Şişeyi külün içinde sıcak tutuyordu. Dört gün sonra spor, mantar, bakteriler ortaya çıktı. (Buffon hakkında daha fazla bilgi, öldüğü tarih olan 1788'de verilmiştir.)

Buna bakıp, Needham, maddenin bitme gücünden bahsetmeye başladı. Bu güç maddeyi önce bitki haline getiriyor, sonra hayvan oluyordu.

1748 yılında Montesquieu " Kanunların Ruhu " adlı eserini yayınladı. Montesquieu bütün hayatını eserine adamıştı. Bütün Doğa hayran kalınacak bir mekanizma ile doğal kanunlarla düzenlenmişti. " Kanunlar, en geniş anlamıyla, nesnelerin doğasından gelen zorunlu ilişkilerdir. "

İnsan toplumları da doğal varlıklardır ve doğal kanunlara tabidirler. İnsanların kendi yaptıkları kanunlar hem doğal kanunlarla ve hem de kendileri ile uyum içinde olmalıdırlar. Özgür olan insan, bazen kendi kanunlarını bozar. Bundan kötülük doğar. İnsanlar kanunlarını onlara saygı duymak ve yararlanmak için bilmelidirler. Her halkın kendine özel kanunları vardır ve bunlar birbirine uymazlar. Kanunlar, kurulmak istenen veya kurulmuş yönetimin doğası ve ilkesi ile ilişkili olmalıdır.

İnsan nasıl fiziksel dünyanın kanunlarından yararlanıyorsa, öyle sosyal dünyanın kanunlarından da yararlanabilir. İnsan doğasına en uygun nimet özgürlüktür. İnsan buna ulaşmada sosyal kanunlardan istifade edebilir.

Montesquieu, bir sosyal mühendisti. Değişim ile özgürlüğe varılabileceğini gösteriyordu. Bir devlette üç iktidar vardı. Bunlar yasama, yürütme ve yargıydı. Batı Avrupa için bu iktidarlar birbirinden ayrı olmalı ve başka başka organlara verilmeliydi. İktidarlar, ancak, böyle sınırlanabilir ve denetlenebilirdi. Despot rejimlerde ancak böyle dışta tutulabilinirdi. Bu ayrım yoksa yönetimde halk bile olsa bundan despotluk doğardı.

Montesquieu'nün " Kanunların Ruhu " adlı eseri, pek çok dile çevrildi ve büyük bir başarı elde etti. Pek çok Anayasanın esin kaynağı oldu. Montesquieu bir bütün olarak ne kadar ele alındı bilinmez ama parça parça çok fazla konuşulmuştur. Halbuki bir eseri parçalayınca, bütünü ile aynı manayı verip, vermediği tartışmalıdır.

Montesquieu'ye göre Fransa'da asiller Frank fatihlerin torunlarıydılar. Tiers-Etat ise boyun eğdirilmiş Galyalılardan gelmekteydi. Soylular fetih hakkı gereği Fransa'nın malikleriydiler. Montesquieu, asiller için Monarşinin ruhu diyordu. Bu görüş, soylularca çok tutulmuş ve aristokrat muhalefetin Kutsal Kitabı olmuştu.

Kanunların Ruhu adlı eserin, XIX. Yüzyılda yapılacak olan bütün politik reformlarda izi vardır.

Montesquieu gelene kadar Aristo'nun anlattığı hükümet şekilleri sınıflandırması hep kabul görmüştü. Hükümetler monarşi, aristokrasi ve demokrasi şeklindeydi. Montesquieu yönetimleri zorbalık, krallık ve cumhuriyet diye üçe ayırdı. Cumhuriyetleri tekrar aristokrasi ve demokrasi diye ikiye böldü. Montesquieu krallık ile zorbalık rejimlerini birbirinden ayırmıştı. Krallıklarda kanun vardır, zorbalıklar ise hiçbir kanuna dayanmadan yönetilirdi. Cumhuriyetin faziletli ülkelerde bulunabileceğini söylüyordu. Fazilet menfaat gütmeme ve kanaatkarlık demektir, diyordu. Zorbalığın ana dayanağı ceza idi.

Montesquieu hükümet ile iklim arasında da bir ilişki kurmuştur. Cumhuriyetin tutkuların az olduğu kuzey ülkelerinde, zorbalığın ise sıcak ülkelerde olduğunu ileri sürer. Monarşi ise ılık ülkelerin yönetim şekliydi. Bu fikir daha önce Bodin tarafından da dillenmişti.

Kanunların Ruhu'nun en ilgi çekici yanı kuvvetlerin bölünmesi ilkesidir. Bölünen kuvvetler diğerlerini sınırlayacağından kanuna dayalı bir hükümet şekli yürütülebilinir. Üç ana bölüm veya kuvvet yasama, yürütme ve yargıdır. Bu üç kuvvetin her biri diğerinden ayrı ve bağımsız organlara teslim edilmelidir. Ancak bu ayrımdan hürriyet çıkar.

Din Korkudan Doğmuştur, 1749

David Hume

1749 yılında Boğdan'da servaj hukuksal olarak kaldırıldı.

Servaj kalkınca Eflak ve Boğdan'da yeniden nüfus sayımı yapılıp, köylüler ellerindeki sığır sayısına göre sınıflandırıldılar. Boyarlar tarafından gasp edilenler kimi haklar, sınıflandırmadaki yerlere göre geri verildi. Harçlar kaldırıldı. Angaryalar saptandı ve yılda 10 gün olarak sınırlandı. Böylece köylülerin aşırı vergilendirme karşısında toprakları terk ederek kaçması önlenmiş oldu. Köylülerin ülkelerine olan bağlılıkları arttı.

Ancak, bir süre sonra, Eflak ve Boğdan'da Boyarların baskısı artacak, köylü sömürüsü tekrar yoğunlaşacaktı.

Hindistan'da Fransız Şirketinin başındaki Dupleix, şirketin elde ettiği hakları koruyabilmesi için bir nevi otonom devletçiğe dönüşmek gerektiğine karar vermişti. Krallık gibi hareket ederek Hindistan taht kavgalarına karıştı. Bu mücadeleler içinde Fransızlar tarafından desteklenen prenslikler başarıya ulaştılar. Kendisinin bağlı olduğu ve ona bağlı olan subabı ve nababılar oluştu.

Birmanya'da (Myanmar) kuzeyden gelmiş olan Monlar Hindu kültürünü kabul etmişlerdi. Bunlar, Birmanya'da Pegu devletini kurmuşlardı. Buraya Himalaya'dan Birmanlar geldiler. Birmanlar da Hint kültürünü benimsemişlerdi. Mon-Birman çatışmasından Birmanlar bu tarihlerde kesin olarak üstün çıktılar.

Venezüella'da toprak sahiplerine karşı yerliler ve zenciler baş kaldırdılar.

Buffon 1749 yılında " İnsanın Doğa Tarihi " adlı eserini yayınladı. Diyordu ki ayrı türler kısır filiz verir, halbuki insanın bütün filizleri bereketlidir. İnsan iklim, beslenme gibi nedenlerle çeşitli ırklara bölünmüştür. Avrupa'da Beyaz, Afrika'da Siyah, Asya'da Sarı, Amerika'da Kızıl olan insan aynı insandır. Taşıdığı iklimin rengidir, o kadar. İnsanlık tektir. Hayvandan aklı ve düşüncesi ile ayrılır. Düşünce insanın amacı ve mutluluğudur.

Condillac (1715 – 1780, Fransız) ise Berkeley'e karşı çıkıyordu. Descartes'çiydi, mekanizmi kurtarmaya çalışıyordu.

Ona göre duyular, bir simgeyle belirlenmiş yalın düşünceleri veriyordu. İnsanlar da bu simgeleri birbiri ile karşılaştırarak birleştiriyor ve bundan bir anlaşma tarzı (dil) çıkarıyorlardı. Bundan da karmaşık düşünceler türüyordu. Bütün düşünceler, hatta hayal ürünü olanlar bile, dönüşmüş duyulardan başka bir şey değildi.

Nesneler bizim dışımızda vardı.

Bilim ise iyi kurulmuş bir dildi. Sürekli yapılan şey, peş peşe analiz ve sentezdir. En üstün bilimsel yöntemler insan aklının yalın yöntem biçiminin aynıydı. Bu nedenle de insanlar arasında aktarılabiliniyorlardı. Bilime herkes erişebilirdi.

Condillac, eserleri ile zamanı üzerinde pek büyük bir etki yapmıştı.

Bu sırada İskoç David Hume (1711 – 1776) konuya şöyle yaklaşıyordu:

Duyumlar izlenimleri verir. İnsan bu izlenimlerden düşünceler üretirler. İzlenimler esas, düşünceler onların kopyasıdır. Ancak objektif gerçeklik hiçbir zaman bilinmez. Bunun için deney yapmak gerekir.

Deney ise sınırlı olduğundan evrensel değildir. Bir deneyin ne sonuç vereceği bilinemez. Hep aynı sonucu veren deneylerin, tekrar aynı sonucu vereceği de kesin değildir.

Deneyde zorunluluk da yoktur. Bir olay hep aynı şekilde davranmaya bilir. Deney sonucu olguları biliriz de zorunluluklarını bilemeyiz.

İşte evrensel ve zorunlu olmayan deney, bu nedenle gerçek değil, bir yanılsamadır. Bir olaya defalarca şahit olunca, olay başlangıcında eski görüntü çağrışım yapar. Bu bize evrensellik ve zorunluluk imajı verir.

Hume, bilimin temeli olan nedenselliğin objektif olmasını inkar ediyordu. Hume'a göre bilimin görevi, varlığın anlaşılmasını sağlamak değil, pratik yaşama kılavuzluk etmekti. Esas bilim matematikti. Tüm öteki bilimler mantıkla kanıtlanamayan olgulardı.

Hume Tanrı kavramına karşıydı. " Din doğanın dizginlenemez güçlerinin insanda uyandırdığı korkudan doğmuştur " diyordu. Dinin ahlak ve uygar yaşam üzerinde çok kötü etkiler oluşturduğunu söylüyordu.

Hume bu düşünceler ile Kant'ı (1724 – 1804) uyandırdı.

Batı Avrupa rejimi

Aristokrasi, çay toplantısında

Batı Avrupa gelişmişlik aşaması bakımından homojen değildi. Genelde ise eski nitelikleri devam ediyordu. Rejim her yerde tarımsaldı. Toprak aristokrasisi ve senyörlük devam ediyordu. Güçlü bir aristokrasi kralın iktidarını az çok sınırlıyordu.

Toprak büyük malikanelere bölünmüştü. Senyörlük babadan oğla geçiyordu ve en yüksek otorite olan krala kadar bir hiyerarşi ve bağlılık içinde gidiyordu. Asiller topraklarının bir kısmını kendilerine ayırıp, onu kahyaları vasıtası ile işliyorlardı. Avrupa'nın doğusuna doğru gittikçe toprakların işlenmesinde angarya devreye giriyordu. Senyörler topraklarının geri kalan kısmını küçük parçalar halinde köylüye bırakıyorlardı. Bu köylüler batıda hür, Elbe'nin ötesinde ise genel olarak serfti. Serfler toprağı kendileri için ekip, biçiyorlardı. Özgür olanlar ise haklarını miras yoluyla devrediyorlardı. Özgürler senyörün rızası varsa işletme haklarını da satabiliyorlardı. Bütün bu kişilerin senyörün kendine ayırdığı topraklarda veya şatolarında çalışma zorunlulukları vardı. Bu angaryaydı. Batıda, çoğu yerde, angaryanın yerini parasal ödeme almıştı. Buna ilave senyörün hakkını tanıma açısından mal ve para ödemeleri de vardı. Bunlar feodal haklardı.

Ormanlar, sular gibi yerlerde senyörler bazen köylülere odun, kök toplama halkı tanıyorlardı. Ancak avlanma hep senyörün uhdesindeydi. Senyörün köylü üzerinde adalet ve asayiş hakkı vardı. Tabii burada kralın hakkı hep saklıydı ve en üst durumdu. Senyörün adalet ve asayiş hakkı ülkeden ülkeye çok değişkenlik gösteriyordu.

Bir senyörün toprakları üzerinde kasaba veya kent gelişirken, orada oturanlar senyöre karşı feodal haklar açısından borçlu hale geliyorlardı. Ancak kentlerde burjuvazi geliştikçe, kentler bu borçtan kurtulma olanağına kavuşmaya başladılar.

Aristokrasi akrabalık bağları ile birbirine bağlanmış olarak, feodal hakları ile bütün Avrupa'da büyük bir gücü elinde tutuyordu. Her ne kadar krallar çok yetkili gibi görülse de aslında o kadar güçlü değillerdi.

Her yerde burjuvazi aristokrasi ile rekabet halindeydi. Burjuvazi dernekler, belediyeler kuruyordu. Ayrıca Üniversiteler de vardı. Tüm bunların hakları, hukukları krala imzalatılmış belgelerle belirlenmişti. Kral aristokrasinin, burjuvazinin, derneklerin, üniversitelerin, belediyelerin hak ve hukuklarını korumak zorundaydı.

Bu arada bir taraftan da kralın gücü gittikçe büyüyordu. O büyürken eski güçlerini muhafaza etmeye çalışanlar ise aralarında birlikler, ittifaklar oluşturuyorlardı.

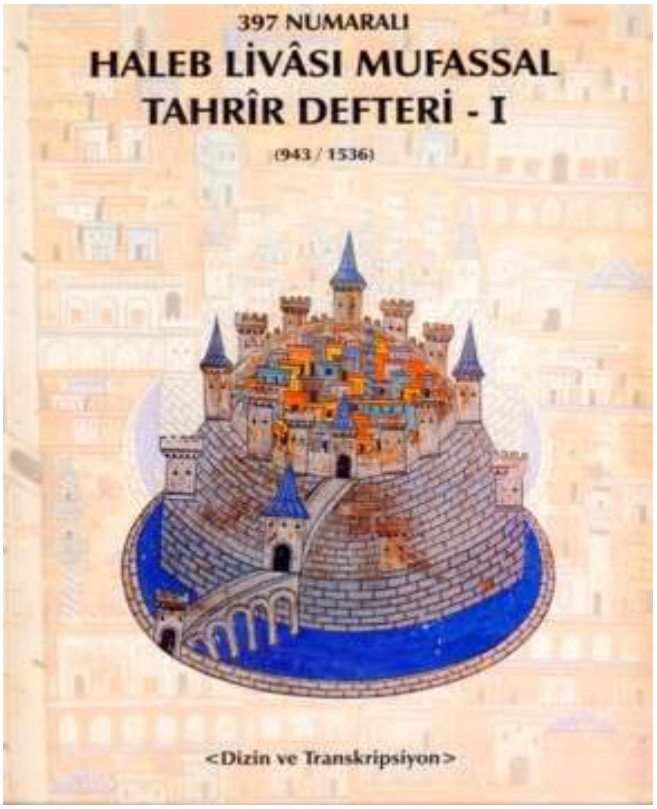
Ülkelerin kendi içlerinde tam bir birlik yoktu. İnsanlar hala ülkenin sahibinin kral olduğuna dair inançtan kurtulmuş değillerdi. Ülkelerin çeşitli eyaletlerinde birbirinden farklı örf ve adetler sürüp gidiyordu. Zaten krallar da buna karışmıyorlardı.

Kral ve burjuvazi genelde işbirliği içindeydi. Ancak burjuvazi kuvvetlendikçe, kralın yetkilerini kısmaya doğru gidiyordu. Burjuvazi duruma göre en yakın müttefiki olarak bazen kralı, bazen aristokrasiyi seçiyordu.

Hatırlanacağı gibi, Flemeng ülkesinde (Birleşik Eyaletler) olduğu gibi burjuva kent cumhuriyetleri de vardı. Böylece burjuvazi çoktan iktidar mücadelesine başlamış ve bazı yerlerde başarı da kazanmıştı.

Hollandalı ressam Jan van Huysum (d. 1682), İngiliz şair Ambrose Philips (d. 1675), Gali matematikçi William Jones (d. 1675), Alman şair Johann Elias Schlegel (d. 1719), ransız matematikçi ve izikçi Emilie du Chatelet (d. 1706), Alman violinist ve besteci Carl Heinrich Biber (d. 1681), İtalyan ressam Maria Oriana Galli-Bibiena (d. 1656), 1749 yılında öldüler.

Osmanlı Toprak ve Görevler Irsı Hale Geliyor

Osmanlı bürokrasisi kayıt tutmuştu ama bu kayıtlar sistematik değildi. Ayrıca belli aralıklarla gözden geçirilerek yenilenmiyordu. Genel nüfus sayımları, nüfus hareketleri, doğum ve ölüm kayıtları hem ayrıntılı değildi ve hem de anında yapılmıyordu. Divanı Hümayun kararları bile karışık olarak sadece tarih sırasına göre kaydediliyordu. Bunlar Tanzimat'tan sonra tasnif edilerek kayıt altına alınacaklardı. Kayıtların basit olup, sistematik tutulmamasının temel nedenlerinin başında uzmanlaşmanın olmaması ve eleman azlığı gelmekteydi. Okuma yazma oranının çok düşük olduğu ülkede yeterli memurun bulunamayacağı açıktı.

Buraya kadar Osmanlı tarihini takip edenler bürokraside irsi yükselmelere dikkat etmişlerdir. Osmanlı memuriyetinin, ilmiye sınıfının irsi bir nitelik taşıdığı bellidir. Ancak bu herhangi bir kişi yükselemez demek değildir. Koşullar el vermiş ise, en üst bürokratik görevlere gelmeyi önleyecek bir husus yoktur. Yani Osmanlı devlet yapısında çoğunlukla devlet görevleri irsi olsa bile, Osmanlılarda Avrupa'nın kast benzeri sınırlamaları yoktur. Hatırlanacağı gibi sistem bozulmaya başladıktan sonra tımar sisteminde toprak kullanımı da irsi hale gelmişti.

Osmanlı Ailesi

Aile toplumdaki temel üretim birimiydi ve bu haliyle geniş aile tipi yaygındı. Üç kuşak bir arada yaşardı. Bu aile, yakın akraba ve kardeş ailelerini içeren daha geniş bir birleşik topluluğun üyesiydi. Aile bir evde veya bir avlu etrafında dizilmiş konutlarda otururdu. Akrabalardan oluşan birleşik topluluğun ise aynı mahallede oturması genel bir haldi. Osmanlı Mahallesi sadece idari bir birim değildi. İnsanların birbirine zincirleme kefil olduğu bir sosyo ekonomik topluluktu. Bunun oluşmasında akrabalık düzeni önemli bir rol oynamıştı.

Toplum yeteri kadar gelişmediğinden aile bireyin garantisiydi. Bireyin doğumundan ölümüne kadar bütün toplumsal ilişkileri aile çerçevesinde gelişirdi. Bu durumda akraba kayırma da vardı ve var olması normaldi.

Doğum, aile kadar mahallede de kutlanan ve herkesi ilgilendiren bir olaydı. Yeni bir kişinin topluluğa katılımı " amin alayı " gibi ritüellerle kutlanırdı.

Bünyesinde üç kuşağın bütün üyelerini barındıran geniş ailenin kadınları birlikte diker, birlikte kışlık hazırlar, birlikte gezer ve eğlenirdi. Ailenin erkekleri çalışma dışında, inşaat, tamirat ve erzak alımını yaparlardı.

Osmanlı kentlerinde mahalleler ayrım ve biçimlenme ekonomiye göre değil dini aidiyet ve statüye göre yapılırdı. Değişik dini topluluklar arasında evlenme bütün diğer toplumlarda olduğu gibi azdı.

Osmanlı toplumundaki Türk veya Türkleşmiş ailelerde çok eşli evlilikler çok azdı. Genelde aileler tek eşliydiler. Buna karşı Arap ve diğer ırklardan Müslüman ailelerde çok eşli evlilikler, dinin sınırları içinde uygulanıyordu.

Kadın aile içinde en önemli üyeydi. Bu üretimin bir fonksiyonu olarak değil, Türk toplumunun geleneksel çerçevesi içinde böyleydi. Kadının aile ve toplum içindeki statüsü çocuklarının sayısı ve yaşlılık ile yükseliyordu. Evlenmelerde her toplum kendi örfüne göre hareket etse de İslam hukukunda evlenen kadına mehr veriliyordu. Mehr, erkeğin evlenirken kıza vermesi gereken altın, mal veya bir menfaattir. Mehr iki kısımdan oluşur: Mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel. Mehr-i müeccel boşanmada veya ölüm halinde eşin terekesinden alınır. Nikahın geçerli olabilmesi için mehrin verildiğine dair eşin rızası mahkeme sicile yazılmış olmalıdır. Bu böyle olmakla beraber, Anadolu'da bile evlilik akitleri Şeri hükümlere uymak yerine örflere göre yapılması halk tarafından tercih edilmiştir. Ancak her yerde evlenme ve boşanmalar mahkeme sicillerine kaydediliyordu. Bu kayıt yoksa evlilik yok kabul ediliyordu.

Evliliklerde olduğu gibi boşanma ve zinalarda da Osmanlı Hukukçuları klasik İslami hükümlerin sertliğine uymamış, daha yumuşak davranmıştır. Osmanlı hukukcuları recm'in önlenmesi için, çok zor gerçekleşebilecek kurallar getirmişlerdi. Örneğin zinanın subutu için dört erkek şahit gerekiyordu. Kadının yemini de kadını kurtaran bir husustu.

Osmanlıda zina subutuna nerede ise rastlanmaz. Mahalleli uygunsuz ilişki kuranların evine baskın yapıp, onları teşhir ve alayla mahkemeye götürdüğünde, verilen hüküm " zina isnadı " şeklinde olup, cezası kürek veya hapistir. Recm Osmanlı tarihinde İstanbul ve Anadolu, Rumeli büyük kentlerinde 1680 yılında bir kere uygulanmış, halk tarafından hiç hoş karşılanmamıştır.

Babasız çocuk doğuran veya nikahsız yaşayan kadınlar toplumca iyi karşılanmamıştır. Bunlar hemen kentin asayişinden sorumlu olanlara haber verilip, teslim edilmişlerdir.

Osmanlı kentlerinde bekar nüfusun bulundurulmamasına dikkat ve gayret edilirdi. Çalışmak için gelen bekar erkek nüfus, merkezde bekar hanlarında barındırılıp, göz altında tutulurdu.

Dökme Çelik ve Türk Kırmızısı, 1750

Benjamin Hunstman'ın çelik dökümü (illüstrasyon)

1750 yılında İngiltere'de Hunstman, toprak potalarda odun kömürü ve cam karışımı ile demiri eriterek dökme çeliği yaptı. Bu yıl kimyacı Macquer, Prusya mavisini sanayi üretimine uyguladı. Daha sonra Batı Türk Kırmızısını da elde etmeyi başaracaktı. Türk Kırmızısı demek, Afrika pazarı demekti.

XVIII. Yüzyılda birkaç gayrimüslim usta kaçırılarak, Batı Avrupa, Türk Kırmızısı denen bu kırmızı rengi öğrendi. İngiliz askerlerinin bundan sonra giydikleri kırmızı üniforma, bundan sonra bu boya ile yapılacaktı.

1750 yılında İngiltere'de çıkan bir kanunla, Kolonilerde demir döküm, hadde ve çelik imali yasaklandı. Amerika bir çivi bile imal edemiyordu. Pratikte ise olup bitene göz yumuluyor, kaçakçılık da almış başını gidiyordu.

Britanya bir yandan da kendine yeterli bir sistem oluşturmaya çalışıyordu. Her İmparatorluk parçası en iyi üretebildiğini üretecekti. Hükümet imalatçılara prim vererek, kolonilere gidecek mal miktarını arttırmaya çalışıyordu. Ve aynı zamanda koloniler malları ucuza alabiliyorlardı.

Öte yandan koloni ürünleri Britanya pazarında tekel kurmuştu. İngilizler kolonilerden gelen tütün ve şekeri kullanmak zorundaydılar. İngilizler rekabetsiz ortamda pahalı mal almak zorunda kalıyorlardı.

İngiltere'de kereste pahalı olduğundan, gemi yapımcılığı da Amerika'ya kaymıştı.

Osmanlılarda Humbaracı Ahmet Paşanın kurduğu mühendislik mektebi, ulemanın baskısı ile kapatıldı. Ancak çok geçmeden çağına uygun eğitim yapan bir yenisi açılacaktı.

Bağdat'ta Memluk baskısı ile dışarıdan gelen valiler dikiş tutturamayınca, 1750 tarihinde Paşa yapılarak Abu Layla Süleyman Paşa Bağdat valisi tayin edildi (1750 – 1762). Bundan sonra 1831 yılına kadar Bağdat valiliğine kesintisiz Memluklar tayin edildiler.

Bağdat Memlukları ile Kahire Memlukları arasında resmi otoriteyi üsleniş şekli açısından fark vardı. Bağdat Memlukları üst yöneticisi kendini Paşa olarak tanıtır ve yasallığını buradan alırdı. Kahire Memlukları ise Paşaların otoritesini iyice yok edip, kendileri en üst otorite olarak yönettiler. Ancak Kahire Memlukları, Osmanlı beylerbeylerine (vali) hiçbir zaman kabalık yapmamış ve saygıda kusur işlememişlerdir. Görevinden alınan beylerbeyleri bile gerekli saygıyı görmüşlerdir. Ayrıca Kahire Memlukları hep Osmanlı merkezi yönetimine bağlılıklarını sürdürmüşlerdir.

1750 Şubat ayında İstanbul'da çıkan bir yangın, 19 saat sürerek büyük hasar verdi. 10.000 kişi öldü. Bundan üç ay önce bir yangın daha çıkmıştı.

Nadir Şahın oğullarından biri Kerim Han Zend (1750 – 1779) İran'da kendini naip ilan etti. Zend hanedanını kurdu, ancak hanedanın ömrü uzun olamadı. Ahmet Şah Bahadır'ın Afgan kuvvetleri İran'dan çekilmek zorunda kaldılar. Bu kuvvetler Herat yakınlarında bir gecede 18.000 kişi kaybettiler. Afganistan yasa boğuldu.

Kerim Han başkent Şiraz'ı çok mamur bir hale getirdi, güzelleştirdi. Şairler adına anıtlar dikildi. Güller her yeri sarmıştı.

Aganistan'da Dürrani Devleti kurucusu Ahmet Şah Kabil ve dolaylarını ele geçirdikten sonra Hindistan'a serler yapmaya başladı. Lahor'u ve Multan'ı işgal etti. Horasan'a doğru ilerleyerek 1750'de Herat ve Meşhed'i aldı.

1750 yılından başlayarak Avrupa'da Avusturya kağıt para çıkardı. Bunu İsveç, Rusya ve İspanya takip etti.

Berlin ve Viyana'da resmi borsa yoktu. Ama karaborsa vardı.

Tifüs orduların peşinden bütün Avrupa'yı dolaşıp duruyordu. 1750 yılında İspanya'ya yerleşti ve orada kalıcı oldu.

Son zamanda bitkilerin nasıl üretiğine dair sonsuz deneyler yapılmıştı. Nihayet 1750 yıllarında erkek çiçek tozlarının, dişi çiçek tozları üzerine düşmesi ile döllenme olduğu bulundu. Ancak hayvan üremesinin sırları hala ortadaydı. Dönülüp, dolaşılıp, üreme konusunda hala Tanrı'nın hikmetinden sual olmaz noktasına geliniyordu.

Fransa'da monarşi imalat tüzüklerini hafifletti.

Portekiz tahtına I. Jose (1750 – 1777) geçti. Portekiz koloniler ile Avrupa arasındaki aracılık rolünü kaybetmişti. Artık ihracatı sadece Şarap ve Brezilya kerestesinden ibaretti. Onu da İngiltere'ye satıyordu. Calvalho e Melo'ya büyük yetki verdi. Sert bir reformcu olan Calvalho

engizisyonun belini kırdı. Artık hükümet izin vermeden kimse yakılamayacaktı. Kurtulanlar yenilik yanlılarıydı.

1750'de İspanya ve Portekiz anlaşma imzaladılar. Bu anlaşma ile Paraguay'daki dinci çevrelerin egemen olduğu topraklar Portekiz'e bırakılıyordu. Cizvitler bu toprakları boşaltmak zorundaydılar. Cizvitler de başkaldırdılar. Anlaşmayı İngiltere tertiplemişti. Bu sayede İngiltere Brezilya'ya ilave Bolivya ve Peru yaylalarına giden yollara da kavuşmuş oluyordu. Bu yeni bir kaçakçılık fırsatıydı. İngiltere kaçakçılığını arttırmaya çalışıyordu.

Cizvitler, İspanyol ve Portekizlere karşı istihkamlar hazırladılar. Savaşmadan da boyun eğmediler.

Bu sırada Şili'de Arokanlar başkaldırmış ve bir devlet kurmuştu. İspanya'nın Aroakanlarla savaşması gerekiyordu.

1750 yılında Dünya nüfusu 791 milyondu. Bunun kıtalara dağılımı şöyleydi: Afrika 106 milyon, Asya 502 milyon, Avrupa 163 milyon, Latin Amerika 16 milyon, Kuzey Amerika 2 milyon, Okyanusya 2 milyon.

İtalyan tarihçi ve ilim adamı Ludovico Antonio Muratori (d. 1672), Hollandalı filolojist Albert Schultens (d. 1686), İngiliz yazar Aaron Hill (d. 1685), İskoç bakan ve yazar John Willison (d. 1680), Japon imparatoru Emperor Sakuramachi of Japan (d. 1720), Fransız yazar Marguerite De Launay, Baronne Staal (d. 1684), Alman besteci Johann Sebastian Bach (d. 1685), Portekiz kralı John V of Portugal (d. 1689), Hollandalı ressam Rachel Ruysch (d. 1664), Aiman besteci Charles Theodore Pachelbel (d. 1690), Aiman besteci Sylvius Leopold Weiss (d. 1687) Alman matematikçi, astronom Johan Gabriel Doppelmayr (d. 1671) 1750 yılında öldüler.

Jean-Jacques Rousseau

Jean-Jacques Rousseau

1750 yılında Dijon Akademisi " Bilimlerin ve Sanatların ilerlemesinin örflerin düzelmesine bir katlısı olmuş mudur? " adlı bir yarışma düzenledi. Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1778), Diderot'nun desteği ile bu yarışmaya katıldı.

Jean-Jacques Rousseau Cenevre'de doğmuştu. Bir saatçinin oğluydu. Parisli bir kitapçı olan Didier Rousseau, 1540'da Cenevre'ye gelmiş ve vatandaş olmuştu. Aile saat yapmaya başlamış ve zengin olmuştu. Ancak servet pek çok çocuk arasında paylaşıldığı için Jean-Jacques babasına düşen miktar çok fazla değildi. O da onu har vurup, harman savurmuştu. Jean-Jacques Rousseau böyle bir burjuva kökenden geliyordu.

Babası sürgünde olan ve annesi ölen Rousseau'yu halaları büyüttü. Eğitimi için yeterli para bulunamayınca da sanat öğrensin diye çırak olarak verildi. O zaman genel olarak ustanın çırak üzerinde baba otoritesine benzer bir otoritesi vardı.

Baskı ve dayağa dayanamayan Rousseau sonunda Cenevre'den Savoie kaçtı. Ve orada, Cenevre'den tüm kaçanlara yapıldığı gibi Katolik yardımı aldı. Bir süre sonra Katolik oldu.

Herhalde ele avuca sığmaması nedeniyle, Torino'da Katolik misafirhanesinden, cebine harçlık konarak sokağa bırakıldı.

Bundan sonra serseri ve asalak bir yaşam sürmeye başladı. Ancak onuruna düşkündü. Ilımlı bir tipti. Çok hissiydi. Kurallar ve yükümlülüklerle bir türlü uzlaşamıyordu. Bir süre sonra, 9 yıl yanında kalacağı Mme Warens'in yanına sığındı. Ona seks arkadaşı oldu.

Bu dokuz yıl Rousseau'nun gelişiminde önemlidir. Mme Warens entelektüel bir kişiydi. Ayrıca eve gelip, gidenler de entelektüel bir ortam hazırlıyorlardı. Evde ufak bir kitaplık vardı.

Mme Warens'in evinden ayrıldıktan sonra Fransa'ya gitti ve çok çeşitli işlerde çalıştı. Bu sırada Diderot, Grimm, d'Holbach ve Mme d'Epinay ile dost oldu.

Aslında esas isteği, doğada tek başına, duyguları ile yaşamaktı.

Rousseau, Dijon yarışmasında, " sanat ve bilim yetkinleştikçe ruhlar bozulmaktadır " demiş ve ödülü kazanmıştı. Devam ediyordu: " Bilimler ve sanatların kaynağı kötülüklerimizdir ".

Rousseau saldırdı. Bilim ve sanat vakit kaybıdır. Zevkleri bozar, askeri erdemleri öldürür. Kitap basmak yıkıcılıktır. Filozoflar şarlatandır. Aslında herkes olumlu bir bakış açısı bekliyordu. Yaygın inanç, XVIII. Yüzyıl insanının atalarına nazaran daha mutlu ve anlamlı bir hayat yaşadığı yönündeydi.

Rousseau, yazış sitilinden olsa gerek, insanların kalbine hitap etti ve kendini herkese kabul ettirdi. Rousseau kutsal bir yazar olmuştu. Gittikçe Filozof olmaktan uzaklaştı. Bu yarışma, bundan sonra Rousseau'nun tüm eserlerinde görülecek olan " İnsanlar iyi doğar ama toplum onları kötü yapar " yargısının ilk ortaya çıkışıydı. Devrimci bir yargıydı. Bundan sonra her sosyal kargaşanın tohumu olacaktı.

Politik açıdan Rousseau çok etkili olmuş bir düşünürdür. Hatta etkisi Montesquieu'den bile fazla olmuştur. Sadece yaşadığı çağa değil, daha sonraki çağlarda da etkisi devam etmiştir. XX. Yüzyılda bile, hala entelektüel çevrelerde onun izlerine rastlanacaktır.

Rousseau, eserleri çıkar çıkmaz kapışılan ve önem kazanan bir yazardır. Tabii bunda Masonlar tarafından desteklenmesi çok önemli bir nedendi.

Cenevre

Cenevre

1537'den önce Cenevre bağımsız bir komündü ve Savoia dükalığının vassalıydı. Bir piskopos tarafından yönetiliyordu. 1537'de Calvin Cenevre'ye çekilince, piskopos oradan kovuldu. Savoia hakimiyeti bitmişti. Kent Savoia hakimiyetinden kurtulmuştu ama aralarındaki mücadele hiç bitmemişti. Aralarında pek çok savaş yapıldı.

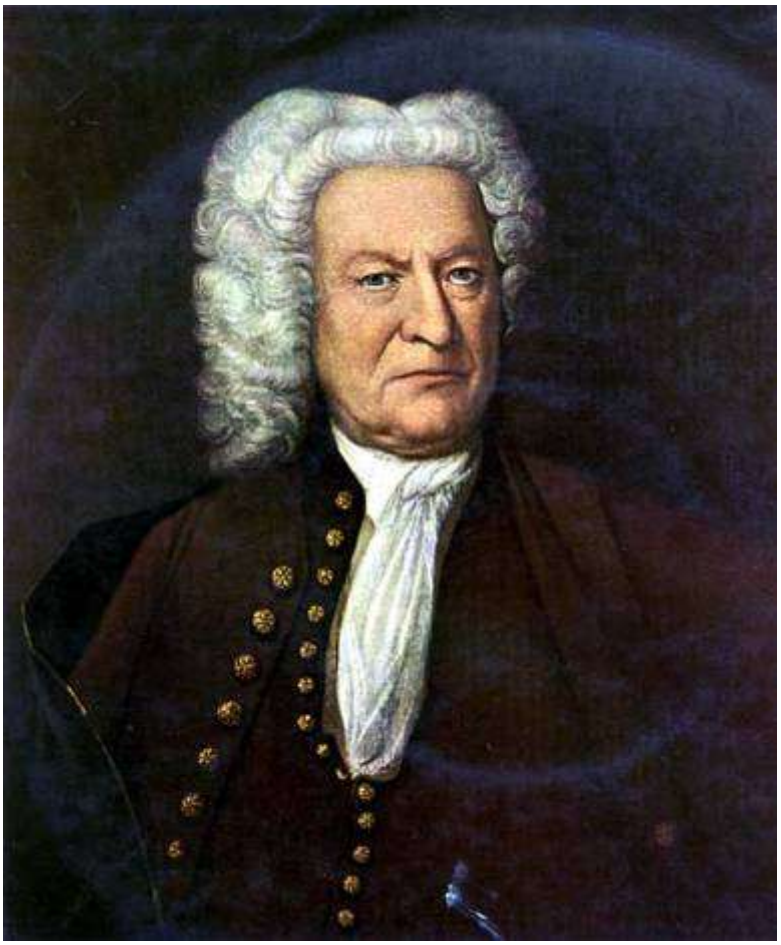
Cenevre bilindiği gibi diğer kantonlar ile bir ittifak oluşturdu. Bundan sonra Fransız ve İtalyan pek çok Protestan göçmen bu kente taşındı. Bunlar dirençli, sağlam karakterli ve kültürlü kişilerdi. Böylece kentin entelektüel düzeyi arttı.

Ancak ortam dardı. Herkes birbirini gözetliyordu. Öyle bir ortam vardı ki genelin hayat tarzına uymayan kişilerin hayatı çok zor geçiyordu. Mahalle baskısı benzeri bir site baskısı söz konusuydu. Sonunda uymayan göçer, çekip giderdi. Cenevre'ye yakın tarihlerde gelenler de vardı. Bunlar Cenevre vatandaşı olmadan orada yaşıyorlardı.

Yönetim görünürde laik bir yönetimdi. Ama, ahlak zabıtası görevi yapan ve dinsel inançları denetleyip, cezalandıran " Protestan Rahipler Sinodu " vardı. Bu Sinod büyük bir otoriteye sahipti. Sinod bir kişiyi halk nazarında vahim bir suçtan cezalandırdı mı, artık o kişi toplum dışı oluyor, her türlü kamu görevinden de uzak tutuluyordu.

Bulunduğumuz dönemde, kentin en önemli geliri saatçiliktendi. Bu hem bir sanayi idi ve hem de kenti bu meslek gurubunun zenginleri yönetiyordu.

Johann Sebastian Bach

Bach, 1750

Toccata and Fugue:

http://www.youtube.com/watch?v=ipzR9bhei_o

Johann Sebastian Bach (21 Mart,1685 – 28 Temmuz,1750) dünyaca ünlü Alman klasik müzik bestecisi ve orgcusudur.

Neredeyse bütün bireyleri müzisyen olarak yetişmiş bir ailenin en yüksek doruğunu oluşturan Johann Sebastian Bach genelde yalnızca soyadı ile " Bach " olarak anılır. Bach ailesi XVI. ve XVII. yüzyıllar boyunca hep müzisyenler yetiştirmiştir. Sanki dedelerden torunlara dek bütün aile bireyleri birbirine müzik ile bağlanmıştır.

Bach ailesinin bilinen en eski bireyi Veit Bach 1555'de doğup 1619'da ölmüştür. Fırıncı ve değirmenci idi. Wechmar köyündendi. Bir aralık Macaristan'a gitmiş fakat oradaki Katolikler arasında Protestanlığından dolayı tedirgin olmuş ve geri dönmüştü. " Cytringen " denen küçük bir lavta çalardı.

Johann Sebastian Bach ise Johann Ambrosius'un oğluydu. Bach ailesi o kadar çok müzisyen yetiştirmiştir ki " Bach " demek sanki müzisyen demek olmuştu. Bach ailesi aralarında sık sık toplanır ve müzik toplantıları yaparlardı. Bu toplantılara Bach ailesinden 120 kadar birey geldiği olurdu. İçlerinden hiçbiri varlıklı değildi.

Johann Sebastian Bach, 21 Mart 1685'de doğdu, dokuz yaşında iken annesini, on yaşında iken de babasını kaybetti. Bunun üzerine ağabeyi olan Orgcu Johann Christoph Bach, kardeşini büyütme görevini üstlendi. J.S.Bach, Lüneburg'daki Mattehaus kilisesine soprano olarak girdiğinde henüz 15 yaşındaydı. O sırada besteci Georg Böhm Lüneburg'da Johannes Kilisesinin Orgculuğunu yapıyordu. J.S.Bach bu ustadan çok yararlandı. Bach'ın org için yazdığı ilk eserler Böhm'ün etkileri görülür.

J.S.Bach bilgisini arttırmaya o kadar hevesliydi ki büyük bestecilerin eserlerini dinlemek için Hamburg'a kadar yürüyerek giderdi. Orada saray müzisyenlerini dinleyerek sanatını geliştirmeye çalışırdı.

Bach'ın i ilk önemli görevi Saksonya-Weimar dükünün orkestrasında kemancılık göreviydi. Bu görevinden aynı yıl çıktı ve Arnstadt'da orgcu oldu. Bu görevde orgu kendi kişisel biçimine göre çalışı kilise yönetiminin hoşuna gitmiyordu. " Cemaati şaşkına çeviriyorsunuz " şeklinde eleştiriler alıyordu.

Bach 1707'de Mühlhausen'deki Blasius kilisesinin orgculuğunu yapmak için Arnstadt'ı terk etti ve burada kaldığı sıralarda kendi akrabası olan Maria Barbara ile evlendi. Bach Barbara öldükten sonra ikinci bir evlilik daha yapmıştır.

Bach 1708 yılında Weimar sarayı orgculuğu ile oda müzikçiliği görevine, 1714'de saray orkestrasının birinci kemancılığına atandı.

1717'de Samuel Drese'den açılan Weimar sarayı kapel ustalığına Bach'tan başka biri tayin edildi. Bach buna çok sinirlendi ve öfkesini o kadar şiddetle açığa vurdu ki Weimar dükü onu dört hafta hapsetti.

Leipzig'deki Thomas Okulu ve kilisesinin kantoru ölünce, açılan kantorluk için altı kişi arasında Georg Philipp Telemann kilise yönetim kurulunca ötekilere yeğlenerek oybirliği ile seçildi. Fakat Telemann bu görevi kabul etmedi. O zaman Bach'ın adı ileri sürüldü. Ama kurul ölen Kuhnau'nun öğrencilerinden Cristoph Gaupner'in atanmasını uygun gördü. Bir süre sonra Gaupner'den kesin ret yanıtı geldi. Bunun üzerine kurul "en iyi müzisyenleri elde etmeye olanak bulamadığından dolayı orta nitelikli müzisyenlerden seçmek zorunda kaldığını" belirterek Bach'ın atanmasını onayladı.

Thomas kilisesindeki koro ve orkestrası kantor yönetirdi. Olağan Pazar günleri mutlaka iki kiliseden birinde kantat seslendirilirdi. Bach kantorluk görevinden başka bir de Thomas Okulu'nun dördüncü ve üçüncü sınıflarına Latince dersi vermekle yükümlüydü. Ayrıca üniversitenin resmi törenlerinde akademik müzik şefi olarak katılmak, okulun belli öğrencilerine olağan koro dersi dışında org, klavsen, keman öğretmek de onun görevleri arasındaydı. Bunca çalışmaya karşın eline geçen para çok azdı. Ek gelir ise gömülen cenazelerin sayısına bağlıydı.

Leipzig'e döndükten sonra Sebastian Bach'ın hastalıkları gittikçe artıyordu. Gözlerinden çok rahatsızdı. Eskiden beri miyop olan gözleri fazla çalışmaktan ve notaları kopyalamaktan

yorulmuş görmesi zayıflamıştı. 1749'da gözlerine yapılan ameliyat başarısızlıkla sonuçlanarak tamamen kör olmasına neden olmuştu.

Bach'ın körlüğü cesaretini, sabrını ve dinsel inancını hiç sarsmadı. O yine çalışmalarını sürdürüyordu. Gözlerinden dolayı karanlık bir odada kalmaya mahkum olmasına karşı damadı Altnikol'a son koral'ini söyleyip, yazdırıyordu.

28 Temmuz 1750 akşamı saat dokuza çeyrek kala, Sebastian Bach 66 yaşında yaşamdan ayrıldı.

Eserlerinden örnekler:

Brandenburg: http://www.youtube.com/watch?v=49IOKnhX0Sk

St. Thomas Church, Leipzig

Osmanlı İmparatorluğunda İşbirlikçi Ticaret Gelişiyor

Forbez ailesi evi, Buca

Osmanlı merkezi hükümeti ticareti ve ticaret kapitalizminin gelişmesini desteklemeye başlamıştı. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun uluslar arası ticaretine Batılılar da girmeye başladılar. Eyaletlerdeki konsolosluklar ortaklıkları ve şirketleşmeleri destekliyorlardı. Yerli halk, ayanlar ve hükümet görevlileri ile işbirliği içindeki Batılar ve yabancılar, ticaret kapitalistlerinin oluşmasına katkıda bulunuyorlardı.

Yabancılar Osmanlı limanlarında yerleşmişlerdi. İmparatorluğun iç kesimlerinde hala kervanlarla yapılan ticarete el atamıyor, oralara sızamıyorlardı. İmparatorluğun içinde yabancıların el atamadığı büyük ve karmaşık bir ticaret sürüp gidiyordu.

Kıyılara yerleşmiş olan konsolosluklar ve onların ortakları, Osmanlı merkezi gücü azaldığı ölçüde otoritelerini öne çıkarıyorlardı. Yabancılar elde ettikleri koşullardan gittikçe daha fazla faydalanıyorlardı. Böylece kapitülasyonlar gittikçe gelişti. Bununla beraber Doğu Akdeniz ve Ege'de dolaşan Osmanlı gemilerinin sayısı, bu asırda, XVII. yüzyıla göre artmıştı.

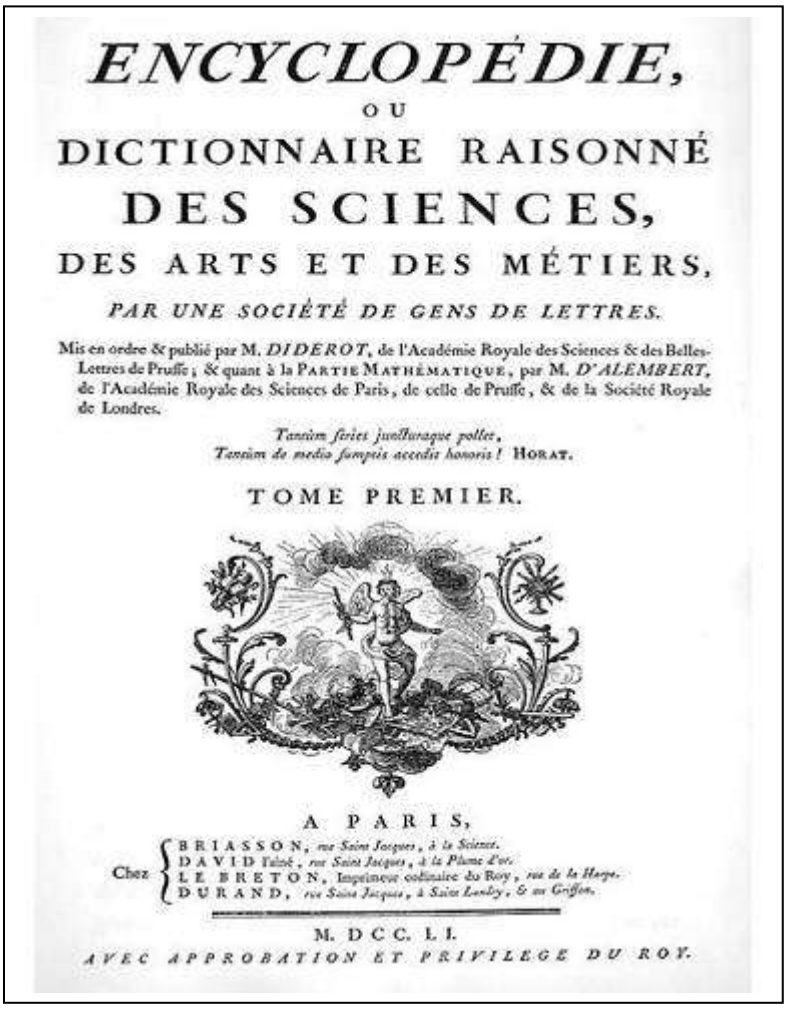
Kızıldeniz üzerinden yapılan ticaret de önemini koruyordu. Eski baharatın yerini şimdi Arabistan kahvesi almıştı. Ayrıca Hindistan'dan olsun, Çin'den olsun hala mal ve baharat geliyordu. Malların depolanma yeri olarak Mısır'ın rolü hiç de azalmış değildi.

XVIII. yüzyıl boyunca, ticaret ve ilişkiler açısından, Orta Doğuda Fransa İngiltere'yi çok gerilerde bırakmıştı. Bunun temel nedeni Fransızların kolonileri olmaması ve buna karşın İngilizlerin Hindistan'a yerleşmeleri ve Amerika ile ilgilenmeleriydi. İngilizlerin Hindistan'a yerleşme girişimleri Mısır ve Süveyş'i gündemlerine getirmişti. Ancak buna rağmen Mısır'a nüfuz etmekte başarılı olamadılar. Fransa ise Basra körfezi ağzına yerleşti ama burada tutunamadı.

Osmanlı limanlarında yerel ticaret sahipleri Müslüman olmayan tebaaydı. Bunlar bir yandan komisyon bazında iş yaparken, bir yandan da çeşitli bayraklar altında gittikçe önem kazanan bir ticaret geliştiriyorlardı. Bu tebaa gittikçe zenginleşiyor ve kendini Türkler karşısında bağımsız görmeye başlıyordu. Gelecekte önce özerkliklerini sonra bağımsızlıklarını isteyeceklerdi. Bütün Osmanlılar içinde Batılılarla en fazla temas içinde olan bu Gayri Müslimlerdi. Bu Gayri Müslimler, zaman içinde, bir üstünlük kazanacak ve İmparatorlukta oynayacakları rolü tartışacaklardı. Gelecek asır Osmanlıdan kurtuluş hareketlerine sahne olacaktı.

Limanda kendileri için çalışan Gayri Müslimler, Rumlar, Ermeniler, Hıristiyan Suriyeliler, Yahudiler Osmanlı uyruğu olmanın dışında Batılılar ile bütünlük içinde olmanın yollarını arıyorlardı. Bunlar " azınlıklar " olarak adlandırıldılar. Yabancı diplomatların korumasını elde etmişlerdi. Yabancılar, azınlıklar, iş birlikçiler derken korunma veya himaye görme öne çıktıkça, rüşvet de gelişti. Artık Limanlarda rüşvetsiz iş yapılamıyordu.

Fransız Ansiklopedisi, 1751

ENCYCLOPÉDIE,
OU
DICTIONNAIRE RAISONNÉ
DES SCIENCES,
DES ARTS ET DES MÉTIERS,
PAR UNE SOCIÉTÉ DE GENS DE LETTRES.

Mis en ordre & publié par M. DIDEROT, de l'Académie Royale des Sciences & des Belles-Lettres de Prusse; & quant à la PARTIE MATHÉMATIQUE, par M. D'ALEMBERT, de l'Académie Royale des Sciences de Paris, de celle de Prusse, & de la Société Royale de Londres.

Tantùm series juncturaque pollet,
Tantùm de medio sumptis accedit honoris! HORAT.

TOME PREMIER.

A PARIS,

Chez BRIASSON, *rue Saint Jacques, à la Science.*
DAVID *l'aîné, rue Saint Jacques, à la Plume d'or.*
LE BRETON, *Imprimeur ordinaire du Roy, rue de la Harpe.*
DURAND, *rue Saint Jacques, à Saint Landry, & au Griffon.*

M. DCC. LI.
AVEC APPROBATION ET PRIVILEGE DU ROY.

Hindistan'da Maratha (Mahrat) peişuası Balaji-Rao, Pencap'taydı, raçputlara kadar uzanmıştı. Portekizlerden Bassin'i aldı, Goa'yı tehdit etti. Fransızların elinde tuttukları topraklara girdi. Ancak Fransızlara karşı başarılı olamadı. Görünüş, sanki Marathalar tüm Hindistan'ı etkileri altına alacaklar gibiydi. Marathalar Hindistan'daki sosyal düzeni yıkıyordu, ticaret olanaksız hale geliyordu.

Nizam-ül Mülk'ün mirasçısı Nizam Salabat Jung, Fransız Bussy'nin Hintli askerleri ile birlikte 1751'de Balaji-Rao'yu yendi. Bussy 300 Fransız, 1.800 sipahi ve bir topçu taburuyla 100.000 Maratha (Mahrat) süvarisini bozguna uğratmıştı. Hindistan'da Marathalar Fransa (Fransız Doğu Hint Şirketi) vassalı olmayı kabul ettiler. Ama Marathalar arasında büyük Maratha aileleri ile peişualar çekişiyor, bu da Marathaları zayıflatıyordu.

Fransa, dünyadan olan uzaklığını hesaplansın diye, ayı gözlemlemeye, Umut Burnuna Lacaille'ı (1713 – 1762) gönderdi. Orada Lacaille, kendine verilen görev dışında, müthiş bir hassasiyetle 10.000'den fazla yıldız saptadı.

Hindistan'da Fransız şirketinin askeri gücü başarılı olunca, benzer bir teşkilatı İngiliz Doğu Hint Şirketi de kurmuştu. Başta Robert Clive vardı. İngilizler de Babür Sultanına vassal oldular.

Şimdi Fransız ve İngiliz şirketleri sanki Hindistan prenslikleri gibi davranarak taht kavgaları yapıyor, toprak ve etki alanlarını genişletmeye çalışıyorlardı.

Euler, 1751 yılında, Maupertius'un teolojik düşüncelerle ortaya koyduğu " en küçük etki " ilkesini yeniden ele alarak, biçimlendirdi. " Doğada herhangi bir gelişme ortaya çıktığında, bu değişme için gerekli etki miktarı, mümkün olan en küçük miktardır ". Euler buradan Maksimis ve Minimis yöntemini çıkardı. Onu ağırlığı olan maddelerin parabolik hareketine, merkezi bir güç tarafından yaratılan hareketlere, vs uyguladı. Bu ilkeden Lagrange faydalandı ve onu sistemlere uyguladı.

Lacaille (1713 – 1762) Ayla Dünya arasını 85.464 fersah olarak bildirdi.

Voltaire (1694 – 1778) " XIV. Louis Yüzyılı " adlı tarih kitabını yayınladı.

İsveçli doğa bilimci Carolus Linnaeus, Philosophia Botanica adlı eserini yayınladı. Sistematik olarak botanik bir sınıflandırma yapmıştı. Binomial nomenclature ilk defa bu eserde beliriyordu.

D'Alembert (1717 -1783) ve Diderot (1713 – 1784) " Fransız Ansiklopedisini " yayınladılar. Bu XVIII. Yüzyılın bir özetiydi. Eser 1751 yılında yayınlanmaya başlandı. Ancak siyasi iktidar eserin yayınlanmasını önlemek için sürüyle engel çıkarıyordu. Ansiklopedinin yayınlanması 1764 yılında tamamlandı. 17 cilt metin ve 17 cilt resimden oluşuyordu. Bu eserin hazırlanmasında 130 önemli meslek sahibi burjuva katılmış ve yardım etmişti. Ansiklopedi ancak hali vakti yerinde olanların alabileceği kadar pahalıydı. Bir ansiklopedi çıkarma fikri XVIII. Yüzyılın en önemli davranışlarından biriydi. Ansiklopedi sayesinde bilim küçük bir azınlığa ait olmaktan çıkıp, topluma yayıldı.

Ansiklopedinin çıkışında D'Alembert, Diderot, Voltaire, Rousseau, Baron d'Holbach büyük emek harcamışlardı. Ansiklopedistler, genel olarak, kralın mutlak otoritesini haklı gösteren Tanrısal hakka doğrudan hücum ediyorlardı. Asil ve rahiplerin imtiyazlarının manasızlığını ispatlayarak asil haklarına karşı duruyorlardı. Ancak, yürürlükteki rejime alternatif olacak bir rejimi ileri süremediler.

1751 yılında Papa XIV. Benedictus, Masonlukla ilgili 1738 yasağını devam ettirdi. Ancak Masonluk hızla yayılıyordu. Her yanda yeni localar açılıyordu.

İsveç kralı Frederick I ölünce, tahta Adolf Frederick çıktı.

Pennsylvania yasama organı, Benjamin Franklin ve Dr. Thomas Bond'u Philadelphia'da ilk koloni hastanesini açmakla görevlendirdi.

Adam Smith, Glasgow Üniversitesi'nde mantık profesörü oldu.

Glasgow'da tıp okulu açıldı.

Klasik bestecisi ve kemancı Tomaso Albinoni (1671 – 1751) 1751 yılında öldü. Varlıklı bir aileden gelen Albinoni müzikle maddi sıkıntıları olmaksızın ilgilenmişti. Ailenin en büyük çocuğuydu. Babasının ölümünden sonra aile şirketlerinin sorumluluğunu üstlendi. Opera sanatçısı Margherita Raimondi ile evlendi. 1740'da Fransa'da Albinoni keman sonatlarını kapsayan bir eser yayınlanmıştı. Bundan başka eser yayınlanmadığından, uzun süre, Albinoni'nin 1740 cıvarında öldüğü sanıldı.

http://www.youtube.com/watch?v=spBOZa87xIY&feature=related

D’Alembert’in Önsözü, 1751

D'Alembert

D’Alembert Ansiklopediye yazdığı önsözde, mekanikçilerin ve mekanik buluş yapanların neden horlandığını anlamadığını söylüyordu.

“ İnsan soyuna bunca iyiliği dokunan bu insanların hemen hepsi bilinmez; ama öte yandan yakıp, yıkanların, yani fatihlerin tarihini herkes bilir. Bununla beraber, aklın kavrayışının, sabrının ve kaynaklarının en hayranlık verici kanıtlarını aramak için belki zanaatçıların yanına uğramak gerekir. “

“ Bir saatin içindeki onca hüneri kendilerine borçlu olduğumuz insanlar, niçin güç kullanmayı alışkanlık haline getirmek için çalışanlar kadar saygı görmez? “

XVIII. Yüzyılın Ortası

The Daily Courant.

Wednesday, March 11. 1702.

ADVERTISEMENT.

The Daily Courant Gazetesi

İngiltere başta olmak üzere Batı Avrupa ve Amerika, daha önce bahsettiğimiz gibi, Hindistan'dan gelen basmaya, ince ve renkli pamukluya büyük para harcıyordu. İngiltere defalarca bu ince pamukluyu Avrupa'da üretmeye çalıştı ama sonuç alamadı. İngiltere'de üretilen pamuklu Hindistan'da üretilenden beş kat daha pahalıya mal oluyordu. İngiltere durmadan pamuklusunu ucuza mal etmenin yollarını aradı. Bu çalışmalardan da seri üretim tezgahları ortaya çıkmasına sebep olacaktı. İngiltere Sanayi çağına adımını atmak üzereydi.

Batı da uzmanlaşmak can alıcı bir önem kazanmaya başlamıştı. Ekonomik, zihinsel ve toplumsal alandaki yenilikler pek çok farklı alanda belirli bir uzmanlığı zorunlu hale

getirmişti. Artık endüstri bilimden sadece kuram değil yeni teknoloji de istiyordu. Verim artışı, yeni makineler, enerji tüm bu istekler gittikçe büyüyordu. Uzmanlıklar gittikçe bir zincirin halkaları haline gelip, bir birine bağlanıyordu. Bir uzmanlık o ana kadar hiç düşünülmemiş bir alanda bir diğer uzmanlığın doğuşuna neden oluyordu.

Sermaye sistemli olarak yeniden yaratıldı. Gelişmelere bağlı olarak da gittikçe çoğaldı. Görüntü durdurulamaz bir moment etkisiydi.

Kültürel başarıda bir seçkinler gurubunun uhdesinde olmaktan çıkıyor, toplumun tüm kesimlerine yaygınlaşıyordu. Her şey genişliyordu. Pazar da genişliyordu. Ancak hala alt sınıflar çok fakirdi. Hala inanılmaz uçurumlu bir gelir dağılımı vardı. Kültürü paylaşmaya başlayan alt sınıflar, kültürel açıdan kendilerini güçlü hissettikçe, ekonomik isteklerini de dayatmaya başlıyorlardı.

Verimliliğin artışı, sermayenin birikimi, açık bir pazarda yaygınlaşma, bilimsel ilerlemeler, kültürel yaygınlaşma ve ilerleme hep beraber toplumsal devrimleri başlatacaktı. Toprak sahibini gücü de ilerlemelere paralel azalıyordu. Yerine burjuvazi ve parası geçmişti.

Batı'da ölçüler, kavramlar yıkılıyordu. Ama böyle bir gelişmeyi yaşayamayan Çin ve Osmanlı da kalıplar vardı ve devam ediyordu. Batı 1789 yılında patlayacaktı.

Daha 1789 Fransız Devrimine gelmeden Kamu hizmeti, hizmet etkinliği, yararlılık tartışılıyordu. Avrupa'nın pek çok hükümeti kendilerini düzeltmeye ve değişen koşullara uygun kanunları çıkarmaya uğraşıyorlardı.

Eski tarımsal toplumda böyle değişiklikler imkansızdı. Teknoloji üretme gücü Batı toplumuna özerkliği de getirmişti. İnsanlar kendi işlerinden kendilerinin sorumlu olduklarının bilincine varıyorlardı. Eski toplumlar, üretim biçimlerinin bir sonucu olarak tutucuydular. En ufak bir değişiklik onlarda korku yaratıyordu. Ama bu yeni Batı toplumu sürekli yenileşme ve ilerleme beklentisi üzerine kurulmuştu. Değişim kurumsallaşmıştı.

Londra'daki Kraliyet Derneği veya ona benzer kuruluşlar, çalışmalarını eskilerin yerine konabilecek yeni bilgileri bulmaya atamışlardı. Farklı bilimde uzmanlaşmış kişiler, bilgilerini bir araya toplamaya teşvik ediliyorlardı. Artık bilgi gizlenmiyor ve tersine gittikçe yaygınlaşıyordu ve bu isteniyordu. Batıda tutuculuk, sürekli değişim ve gelişim arzusu ile yer değiştirmişti.

Korkular değişince, arzular da değişmişti. Eskiden gençlerin kötü yola düşeceklerinden korkulurken, şimdi onların daha iyi bir yaşama kavuşması isteniyordu. İlerleme, insanın ilerlemesi öne çıkmıştı. Bu öz güveni ve insanın istediğini yapabileceği inancını arttırdı. Ama ne yazık ki, daha önce insanın bulduğu tüm ilerlemelerde olduğu gibi bu da eksikti. İnsan kendini çevresinden soyutlamıştı. Bu, kainatı bir bütün olarak düşünememe ve insanı olduğundan fazla önemseme, gelecekte dünyanın başına, başa çıkamayacağı felaketleri hazırlıyordu.

Buluşlar, araçlar ve çalışma mekanları insanları bir araya getirirken, uzmanlıklar onları ayrı yollara sürüklüyordu. Artık kişiler kendi uzmanlık alanları dışında kendilerini yetersiz hissediyorlardı. Böylece aydınlar, kendilerine, konularında öncü rolü biçer oldular. Toplum uğruna insanlar bilinmeyene dalmaya başladılar. Süreç ister istemez eski kutsal kabulleri de yıkıyordu. Öncüleri de kültür kahramanları haline getiriyordu.

İnsan doğal gücüne gittikçe daha fazla inanıyordu. Kendine güveni arttıkça da evreni anlama becerisine inanmaya başladı. Hakikati bulmak için miras alınan geleneğe, bir kuruma, seçkinlere veya Tanrı'dan gelen vahiye ihtiyaçları olmadığını hissediyorlardı.

Bir yandan da uzmanlaşmak demek tümünü görememek demekti. Geleneksel ve eski Hıristiyan yorumu aydınları tatmin etmiyordu. Bilimsel ruh deneyseldi. Eski inanç başlatıcı bir eyleme dayanıyordu. Yeni bilimsel temel bunu varsayamazdı. Tanrının varlığına ilişkin eski kanıtlar artık yeterli değildi. Doğa bilimciler ve filozoflar, kendilerini, nasıl diğer olguları kanıtlıyorlarsa, aynı yolla Tanrının gerçekliğini de doğrulamak zorunda hissediyorlardı.

Batı Avrupa düşüncesinin geldiği bu merhalede, ateistlik hala nefret duygusu uyandıran bir durumdu. Batı felsefesi, üstü kapalı olarak bir Tanrının varlığına inanıyordu. Ancak birkaç kişi Tanrının varlığına bir veri gibi bakılamayacağını anlamaya başlamıştı. Bunun ayırtına varan ve ateistliği ciddi olarak ele alan kişilerin başında Fransız fizikçi, matematikçi ve teolog Blaise Pascal (1623 – 1662) geliyordu.

Pascal'ın Tanrı'nın varlığı sorununa yaklaşımı, sonuçları itibarı ile devrimciydi ancak onu hiçbir kilise kabul etmedi. Hıristiyan müdafileri Leonard Lessius'un akıl kullanarak yaptığı yaklaşımı yeğliyorlardı. Pascal, inancın akla dayalı bir kabul ediş olmadığını ısrarla söylemişti. Tanrı'nın varlığını akılla kabul edemediğin gibi ret de edilemezdi. Yani oynanan bir kumardı. Ancak Tanrı'yı seçmek daima kazanan bir durumdu. Bu durumda risk sonlu, kar ise sonsuzdu.

Çin'de ise zenginlikler toprağa yatırılmıştı. Nüfus artınca, kişi başına düşen toprak azaldığından toprak fiyatları da artmıştı. Jendri veya burjuvazi, Avrupa'da olduğu gibi sanayiyi geliştirme ihtiyacı içinde değildi. Hatta Jendri veya burjuvazi toprak mülkiyetinden öyle memnundu ki, sanayinin gelişmesi başlayan her yerde bu gelişmeyi durduruyordu.

Çin'de maden ocakları, dökümhaneler, porselen imalathaneleri ve halı, kumaş dokuma tezgahları vardı. Bunların pek çoğu devlete aitti. Memur olan Jendri bu işletmelere elinden gelen zorluğu çıkarıyordu. Üretimi kısıyor, vergileri arttırıyor, nakliyatta zorluklar yaratıyor, satışları kısıtlıyordu.

Çin'de en önemli eksiklerden biri de bankaların mevcut olmayışıydı. Çin'de banka benzeri yapılanmalar vardı. Fakat bunların sermayesi azdı. Mevcut sermayede kredi açmaktan çok doğrudan ticari yatırımlara yöneliyordu.

Böylece Çin'de Sanayi gelişemedi.

Osmanlı İmparatorluğu ise Batı Avrupa'ya göre teknik, sanatsal ve dünya görüşü olarak geri kalmaya başlamıştı. Bunun temel nedeni Müslüman dini idi. Tek kitap'a bağlanmak, zamanla ondan başka bir kitap ile ilgilenmemek, aynen Çin'de Çu-Hi'nin gösterdiği etkiyi gösteriyordu. Tek kitabın içine hapsolmak bir hareketsizlik, durağanlık yaratıyordu. Zaman donuyordu.

Din tutucuları yaratıyordu. Tutucular, dini katılığın verdiği güç ile aralarında klan tipi bağlar oluşturuyorlardı. Bunlar her fırsattan faydalanarak, devletin gidişine müdahale ederek onu tekrar uyuklar döneme geri çekiyorlardı. Birçok veziriazam kalkınıp, doğrulmayı

yönlendirmişti, yönlendirecekti. Hatta zaman zaman kısmi başarılar elde ediliyordu. Ancak hemen peşinden geriye dönmeler geliyor, başarılar yok ediliyordu.

Rahle

Osmanlı tutucu çevreleri, kimi zaman baş eğse de bir süre krizalit dönemi yaşadıktan sonra tepkide bulunuyor, geri dönüşü ve kendi görüşlerini yansıtmayı başarıyorlardı. Bu oluşum Müslümanlığın siyasi yönünü öğrenmiş olanlara hiç sürpriz gelmemiş olmalıdır.

Artık Büyük Tımarlar babadan oğla geçer hale gelmişti. Ticaret veya başka yollarla para kazananlar paralarını toprağa yatırıyorlardı. Böylece Küçük Tımarlar sayısal olarak azaldılar. Böylece kırsal kesimden gelmeyen büyük toprak sahiplerinden oluşan bir sınıf gelişti. Bu sırada köylüler üzerindeki vergi yükü de artmaya başlamıştı. Olağan dışı vergiler olağan hale geldiler.

Başlangıçta ekonomik nedenlerle beşleyen isyanlar siyasi ve sosyal niteliğe büründüler ve Avrupa devletlerince desteklenir oldular.

Ancak her şeye rağmen Osmanlı merkez yönetimi hala etkilidir. Ancak anlayışın değişmesi gerekmektedir de bunu değiştirecek eğitimden Osmanlılar yoksundur.

Balkanlar kıpır, kıpırdı. Rumeli'de, daha önce de anlatıldığı gibi, çok çeşitli nedenlerle, köylüler topraklarını terk ediyor, nüfus artmıyordu. Bunda kol gezen ve büyük ölümlere sebep olan Veba'da çok etkendi. Veba çok çeşitli kanallardan geliyordu. Örneğin 1718 Belgrad kuşatmasına destek için çağrılan Tatarlarla beraber gelmişti. 1738'de vebaya tutulan Rus ordusu salgını Ukrayna'ya yaymıştı. Avusturya ordusu da vebayı Temeşvar ve Macaristan'a bulaştırmıştı.

Balkanlarda ticaret ve dışsatım gelişiyordu. Yunanistan'da ve Bulgaristan'da Osmanlı yöneticilerinin pek karışmadığı ve yeniçerilerin de loncaları rahat bıraktığı yerlerde yeni üretim merkezleri oluşuyordu. Bulgaristan'ın güneyinde aba üretiliyordu. Balkanlar ve Rodop, Osmanlı ordusuna ve Anadolu halkına kumaş ve giysi üretir olmuştu.

Burjuvanın Felsefesi

XVIII. yüzyıl düşünce ortamı, bir burjuva anlayışıydı. Şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla burjuvaydı. Bu anlayış akılcı, pozitif ve yarara dönüktü. Burjuvaların sözcüleri şeffaflık, aydınlık, akılcılık, ilkelere saygı istiyorlardı. Eşitlik, çelişmezlik, nedensellik ve kanunlara uyum talepleriydi.

Her şeyi yapabilir ve yargılayabilir olan akıl, en önemli gördükleri şeydi. Akıl yoksa, kaos ve karanlık vardı. İnsanın bilgiye ulaşmasında tek araç akıldı. Akıl sayesinde olaylar gözlemleniyor, sonuçlar çıkarılabiliniyordu.

İnsan için önemli olan yararı dokunacak bilgilerdi. Yararı dokunmayan bilgi bilgi değildi. Merak amacıyla bilgilenmek anlamsızdı. Bu son söylem, araştırmayı kısıtlayıcı ve durdurucu bir anlam da taşıyordu. Ancak bunun çerçeve dışında düşünen pek çok beyinde vardı.

Düşünürlerin çoğu Allahçıydı (Yaradancı, deist). Düşünerek, bir ilk nedensiz olmaz demişlerdi. Bu varlık sırf akıldı. Ancak müthiş bir akıl bu kadar dakik çalışan bir evren yaratabilirdi.

İnsan Tanrı'yı tanıyamaz. Ne olduğunu da bilemez. Ama var olduğunu bile bilirdi.

Tanrı yaratışını, kendi ile karışmasın, tanrılaşmasın diye eksik bırakmıştı. Buna rağmen mevcut dünya da olabileceklerin en iyisiydi.

Bu yukarıdaki öğretiye 1737 yılında " iyimserlik " adı verildi.

Bu yüzyılda tanrıtanımaz filozof sayısı çok azdı. Onların etkisi de nerede ise yoktu. Toplum bu bir avuç garip kişiye hoş görü ile bakıyordu.

Nerede ise tüm filozoflar şöyle düşünüyorlardı: Tanrı tarafından yaratılan ve düzenlenen dünya, insanları toplum içinde yaşamak zorunda bırakıyor. O zaman akıl kullanılıp, toplumları düzenleyen yasalar bulunmalıydı. Ayrıca doğal yasalarla oluşmuş doğal bir hukuk vardı. İnsan bu doğal hukuku kanunlaştırmalıydı. Doğal yasalara uygun doğal bir ahlak da vardı. İnsan bu ahlakı ilkeleştirmeliydi.

Duygularımızı dinlersek yeryüzünde mutluluk yani zevk için var olduğumuz zannedilebilinirdi. İnsan bencildi. Ama akıl, insana, karşılıklı yardımlaşmayı ve karşılıklı görevler yüklenmeyi gösteriyordu. Buradan da ahlak çıkıyordu. Bu ahlaktan da " kendine yapılmak istenmeyeni, başkasına yapma " gibi kurallar çıkardı. Gün bitiminde kişi kendi ile hesaplaşarak, acı mı yoksa mutluluk mu ağır basmış irdelemeliydi.

Bir insan kötü hareketler yapıyorsa, mutsuz olurdu. Ahlaklı davranıyorsa mutlu olurdu. Bu ikili durum, ruhun ölümsüzlüğüne ve ölümden sonra ceza fikrine yol açmıştı. Öbür dünyadaki ceza haksızlığı gidermenin yolu olarak görülmüştü. Halbuki insanların bu görüşü doğru değildi. İnsanlar ceza fikri nedeniyle acı çekiyorlardı. Bu fikir mutsuzluk doğuruyordu. Doğal olmuyordu. Zaten öbür dünyada, ödüller ve yasalara başvurarak, haksızlığı gidermek de Tanrı'nın teklik ve gücü ile uyuşmuyordu.

Toplumların örgütlenmesi insanın mutluluğu için olmalıydı. Bu amaçla, en başta, insanlar kendi aralarında, doğal afetlere ve düşmanlara karşı birleşmek üzere bir anlaşmaya varmışlardı. Bu sözleşmeye doğal haklarının korunması da girmişti. Toplumsal örgütlenme de insanın mutluluğu doğal haklara saygıya bağlıydı. İnsanlar hükümetleri bu hakları güvenceye almak için seçerlerdi. Böylece bir sözleşme de yönetenler ile yönetilenler arasında oluşuyordu. Yönetilenler, sözleşmeye uymayan, doğal hakka saygısızlık eden veya etmeyi deneyen yöneticiyi değiştirebilirlerdi. Böylece " Başkaldırı Bir Hak " oluyordu.

Bununla birlikte, hükümetler görevlerini gerçekleştirebilmek için bütün yetkilere haiz olmalıydılar. Cumhuriyetlerde yapısı gereği, bölünmeler oluyordu. Bu bölünmeler cumhuriyetleri yıkabilirdi. Ancak monarşiler sayesinde, özgürlükler ve toplum halindeki insanların yararlanabileceği mutluluklar garantilenebilinirdi. Monarşik hükümetin başı sadece " filozoftan " bilgi almalıydı.

Bu kurama " Aydın Despotluğu " (İntellectual Despotizm) kuramı dendi. Zamanında büyük bir başarı kazandı.

Filozofların fikirlerini dünyaya en iyi Mason locaları yayıyordu.

Aydın Despotluğu

Özgürlük

İnsan hakları sağlanmalıydı.

Özgürlük en önde geliyordu. Kölelik ve servaj kaldırılacaktı. Seyahat, Ticaret ve Sanayi özgürlükleri herkese tanınacaktı. Tanınacak özgürlükler içinde, sınırlı bile olsa, siyasi özgürlük yoktu. Düşünce ve Din özgürlüğü yoktu. Buna karşılık tüm insanlar aydınlanana kadar hoşgörü olacaktı. Filozoflar düşüncelerini açıklayabilmeliydiler. Bunun için onların konuşma özgürlüğü olmalıydı. Özgürlüğe saldırı özgürlüğü olmamalıydı.

Hükümdar kanun karşısında eşitliği sağlamalıydı. Doğuştan ayrıcalıklar olmayacaktı. Herkes ruhban ve asiller dahil vergi verecek ve aynı mahkemelerde yargılanacaklardı.

Bütün meslekler herkese açık tutulacaktı. Böylece yüksek makamlara en iyiler gelebilecekti.

İnsanlar yetenekleri açısından eşit olmadıklarından servetlerinde eşitsizlik vardır. Mülkiyet özgürlüğün kullanılmasından doğardı. Bu nedenle kutsaldı. Hükümdar mülkiyetin dokunulmazlığını ve servetlerin eşitsizliğini sürdürmekle görevliydi.

En zenginlere ve taşınmaz mülk sahibi olanlara yasama yetkisi tanınmalıydı. Böylece devlet servet ve yetenekler aristokrasisi olacaktı. Halk aydınlanana kadar pek insan değildi. Ahmak ve barbardı.

Adalet yumuşak olmalıydı. Topluma yararlı eylemler desteklenmeli, olmayanlar engellenmeliydi. Sorgulamadaki işkence uygulaması adil değildi. İşkenceye, orantısız

cezalandırmalara, dine karşı işlenen suçların cezalandırılmasına son verilmeliydi. Dine karşı işlenen suçları Tanrı cezalandırırdı. Ölüm cezası, ancak, toplumun geri kalanını başka türlü kurtarmak mümkün değilse kabul edilebilinirdi. Suçlanan kişiye mahkeme karar verene kadar suçsuz olarak bakılmalıydı. Suçluya sevecen davranılmalı, ceza değil eğitim öne alınmalıydı.

Savaş bir utanç kaynağıdır. Ancak kendini savunmak için kabul edilebilinirdi.

Asker her istediğini yapamazdı. Doğal kanunlara tabiydi. Mert olmalıydı.

İnsanlığı aydınlığa kavuşturacak olan eğitimdi. İlerlemenin en güçlü aracı oydu. Eğitim devletin kontrolünde olmak zorundaydı. Burada yetenekler keşfedilip, yönlendirilecek; aynı ruhla donanmış yurttaşlar yetiştirilecekti. Eğitimde amaç sadece sağlıklı kafalar değil aynı zamanda sağlıklı bedenler de yetiştirmek olmalıydı. Her ülkede kendi dilinde eğitim verilmeliydi. Tarih, coğrafya, doğa bilimleri, matematik, fizik öğretilmeliydi. Öğrenim en az bir el emeği çalışmasını kapsamalıydı.

Yukarda özetlenen Aydınlık felsefesi hükümdarların hoşuna gidiyor ve onlar tarafından destekleniyordu.

Bilim Gelişiyor, 1752

Yıldırım

Hindistan'da Fransız Şirketi, İngiliz şirketi ile baş edemiyordu. Dupleix destek istedi. Ama Law çökeliden beri parasal desteği bitmişti. Fransa'da hükümet de barıştan yanaydı. Dupleix görevden alınıp, yerine Godeheu yollandı.

Euler, 1752'de Le Monnier'in (1715 – 1799) çalışmalarını doğruladı. Satürn ve Jüpiter'in eşitsizliklerinin nedeni birbirlerini çekmeleriydi.

Newton ve Euler, Güneş sisteminde kendiliğinden bir denge yok diyorlardı. Newton, bu dengesizliği güçlü bir elin zaman zaman müdahalesi sayesinde giderildiğini düşünüyordu. Bu Tanrı'nın gerekliliğini gösteren bir olaydı. Halbuki, deneyler gösteriyordu ki Ay'ın ve Jüpiter'in ortalama hızları artıyordu. Satürn'ünki ise azalıyordu. Ay dünya'dan kopup gidecekti.

XVIII. yüzyılda pek çok önemli buluş üzerinde çalışılmıştır. Yıldırımsavar, otomobil, tren, buharlı gemi, telgraf, telefon, hava yolculuğu bu üzerinde çalışılan konulardandır.

Yıldırımsavar, Franklin tarafından bulundu. 1752 yılında Franklin yıldırımsavarı evinin damına yerleştirdi. Yıldırımsavar 2 yıl içinde yaygınlaşmaya başladı.

Britanya İmparatorluğu 1 Ocak'ta Gregorian Takvime geçti.

Kuzey Amerika'daki ilk hastane olan Pennsylvania hastanesi açıldı.

İlk Kanada gazetesi olan Halifax Gazette yayınlandı.

Moskova'da büyük bir yangın çıktı. 18.000 ev yok oldu.

İsviçreli matematikçi Gabriel Cramer (d. 1704), İngiliz topograf Francis Blomefield (d. 1705), Doğa bilimci Fredric Hasselquist (d. 1722), Ressam William Bradford (d. 1663), Aiman bewsteci Johann Christoph Pepusch (d. 1667), İngiliz matematikçi William Whiston (d. 1667), İtalyan ressam Jacopo Amigoni (d. 1675) 1751 yılında öldüler.

Cerrahlık Eğitimi, 1753

Berber Cerrahlar

Şimdiki Vietnam'da, Tonkin deltasına, asırlardır Çin'den Annam denilen halk iniyordu. Bunlar Kamboçyalıları yerlerinden oynatıp, itiyorlardı. 1753 yılında Kytho'ya vardılar. Annamlı senyörler arasında savaşlar hiç eksik olmuyordu. Bu sırada Hıristiyanlarda haraca kesiliyor, misyonerler işkence görüyorlardı.

1753'te Paris bilimler Akademisi, rüzgar gücünün yerine geçecek araçlar konusunda bir yarışma açtı. Marki de Jouffroy-d'Abbans araştırmalarına başladı.

1753'te, Fransa'da, Krallık Cerrahi Akademisi kuruldu. O tarihe kadar cerrahlar iyi birer pratisyen idiler ve hekimlerin söylediklerine göre hareket ederlerdi. Çoğu mesleğine berber dükkanında başlamıştı. Zaten bazı küçük ameliyatlar ve dişçilik berberlere bırakılmış işlerdi. Cerrahlar büyük pratik bilgileri sayesinde gittikçe bağımsızlık kazandılar ve nihayet 1753 yılında özel bir öğrenim hakkını aldılar. Tıptaki pek çok gelişme cerrahlar sayesinde olmuştu ve olmaya devam edecekti. Çünkü onların hayatı insan vücudu içinde deneylerle geçiyordu.

İsviçre Gregorian takvime geçti. Britanya vatandaşlık hakkını Yahudilere de uygulamaya başladı.

Wenzel Anton, Prince of Kaunitz-Rietberg, 1753'de Avusturya başbakanı ve dış işleri bakanı oldu. Maria Theresa'nın ona sonsuz bir güveni vardı. 1794'de ölene kadar imparatorluğu yönetti.

Kont Kaunitz, Alman imparatorluğu adını taşıyan Avusturya, Macaristan ve Bohemya'yı yani bugünkü Çek topraklarını elinde tutan, Adriyatik kıyılarına inen büyük bir imparatorluğun başbakanıydı. Avusturya'nın maliyesini, sanayileşmesini organize etti. Çok ince hesapları becerebilen tipik bir barok devlet adamıydı.

İrlandalı fizikçi Sir Hans Sloane (d. 1660), İrlandalı filozof George Berkeley (d. 1685), besteci Giacomo Facco (d. 1676), Rus fizikçi Georg Wilhelm Richmann (d. 1711), Aiman mimar ve mühendis Balthasar Neumann (d. 1687) 1753 yılında öldüler.

Para Hiçbir Şeydir, 1753

Johannes Adam ve Simon Oertel Kral III. George'un heykelini deviriyorlar.

Montesquieu'nün takipçileri arasında iktisat'a el atanlar oldu. Bunlar şöyle bir fikirde birleştiler: İktisadi olaylar nesnelerin doğasından çıkan kanunlara uyarlar. Bu kanunları Tanrı koymuştur. Onlar Doğa kanunlarının bir parçasıdır. Ve tabii en iyileridir.

Para hiçbir şeydir. Kısır bir araçtır. Esas zenginlik ortaya bozulmadan tüketilen katıksız bir ürün koymaktır. Bunu sadece tarım verir. Sanayi katıksız ürün vermez. Sanayi maddelerin biçimini değiştirir. Yararlı nesneler yaratır ama maddeyi de bozar. Ticaretin yaptığı ise maddeleri bir yerden bir yere taşımak ve değiş dokuş yapmaktır. Sadece tarım, yeni bir madde yaratarak, bütün diğerlerine olanak sağlar.

Böylece esas değerli olan sınıf, toprağı değerlendiren taşınmaz mülklerin sahibi olan sınıftır. Sonra çiftçiler gelir. Onları diğer kısır sınıflar izler. Her şey tarımsal üretime tabi olmalıdır. Böylece, ortak mülkiyet kaldırılıp, bireysel mülkiyet arttırılmalıdır. Tarım kolektif yükümlülük ve feodal baskılardan kurtarılmalıdır. Taşınmaz mülkiyet desteklenmeli, ticaret özgürlüğü ile pahalılık sağlanmalıdır. En önemli olan nüfus artışı değil, zenginliğin artışıdır.

Mülkiyet doğaldır, dolayısı ile doğal hukuka girer. Mülkiyet hakkının kullanılmasını sağlayan özgürlük de doğal bir kanundur. Bunun gibi güvenlik, eşitsizlik, despotluk da öyledir.

Despot vergilerini katıksız ürün ortaya koyan mülk sahiplerinden alır. Böylece despot ile mülk sahibinin çıkarları birleşir. Bunun bilincinde olunmalıdır. Doğal kanunları hesaba katarak, despot, mülk sahiplerinin temsilcilerini yanına almalıdır.

Bu iktisadi bilime o zamanlar " physiocratie " (fizyokrasi) dendi. Bu görüş büyük sükse yapmıştı. Bazılarınca da bir din gibi algılandı. Montesquieu'nün fikirlerinden hareketle onu yaratan Quesnay'di (1694 – 1774).

Turgot (1727 – 1781), genel olarak Quesnay'i takip etse de, karşı çıktığı yanlar da vardı. XVI. Louis'nin bakanı da olacak olan bu zat, Gournay (1712 – 1759) ile birlikte bireyleri özgür bırakmanın yanındaydılar. Herkes kendi çıkarını başkasından daha iyi bilirdi.

Sloganları:

" Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler "di.

Bu slogan Liberalizmin sloganı olacaktı.

George Berkeley

George Berkeley

George Berkeley (1685 – 1753), dünyada yalnızca ruhların ve bu ruhların idelerinin var olduğunu, buna karşılık maddenin var olmadığını öne süren İngiliz düşünürdür.
Dublin'deki Trinity Kolejinde eğitim görmüş İrlandalı bir Protestan'dı. Felsefi çalışmalarını (1709'da " Yeni Bir Görme Kuramı Yönünde Deneme ", 1710'da " Beşeri Bilginin Prensipleri Hakkında " ve 1713'te " Hylas ile Philonous Arasında Üç Konuşma ") henüz yirmili yaşlardayken yayımladı.

Kuzey Amerika'da yüksek eğitimi geliştirmek için çok uğraştı. Bu amaçla üç yılını Amerikan kolonilerinde geçirdi. Rhode Island'daki çiftliğini ve kütüphanesini, 1701'de kurulan Yale Üniversitesi'ne bıraktı. Berkeley 67 yaşında Oxford'da öldü.

Berkeley'e göre var olmak bilmek veya bilinmektir. Renk onu gören, koku onu duyan için vardır. Onları var eden, bizim onları anlayan (bilen, idrak eden) varlığımızdır, ruhumuzdur.

Berkeley ruhçu ve duyumcudur. Der ki, ruhtan ayrı bir madde yoktur. Zaman ruhtaki fikirlerin devamıdır. Mekan ise ruhun dışında var olamaz. Berkeley'e göre insan sonsuz güçlü ruhun etkisi ile fikirler idrak eden ruhtur.

Hindistan’da İngiliz Fransız Mücadelesi, 1754

EastIndiaman

İstanbul’da 2 Eylül 1754 gecesi meydana gelen depremden sonra padişah I. Mahmut şehri terk etti.

Osmanlı Padişahı I. Mahmut 13 Aralık 1754 yılında midesinden rahatsızdı. Cuma namazından dönerken at üzerinde öldü. 60 ila 61 yaşlarındaydı. Yerine küçük kardeşi III. Osman padişah oldu. (1754 – 1756).

I. Mahmut’un saltanatı 1730 Patrona Halil ayaklanmasının kötü koşullarında başlamıştı. Rusya, Avusturya ve İran savaşları sonrasında 1746 – 1754 arası bir barış döneminden geçmişti.

I. Mahmut döneminde yönetim sürekli yeni bir yeniçeri başkaldırısından kaçınmaya çalıştı. Bunun için kapıkulu maaşları zamanında ödendi. Diğer yandan da kaleler inşa ederek ve bu

kalelere tam otorite sahibi komutanlar komutasında garnizonlar yerleştirerek, imparatorluğun sınırlarını korumaya çalışıldı.

Bu dönemde ayan daha güç kazandı. Ancak kazandıkları güç devlet ile uyumluydu. Sonuçta iktisadi durum düzelmiş, hazine dolmuştu. Yine onun devrinde önceki dönemlerde bitmeyen inşaat işleri tamamlanıp, Taksim su dağıtım merkezi gibi sistem çalışmaları yapıldı. İstanbul'da 60'dan fazla çeşme yapıldı. Bu örnek diğer şehirlerde de takip edildi.

I. Mahmut " Sebkati " mahlası ile şiirler yazıyordu. Özellikle bestekar olarak tanınmış bir müzisyendir. Yazdığı 4 saz eserinin notaları günümüze kadar gelmiştir.

Yeni padişah III. Osman, şehzadeliğinde hep kapalı kalmış, zor bir hayatı olmuştu. Sinirli ve kararsız bir tipti. Kimseye güveni yoktu. Ona da güvenilemezdi. Ufak bir şeyden şüphelenerek en yakın adamlarını öldürtürdü. Aceleciydi, işlerin hemen yapılmasını ister, zaman tanımazdı. Rüşvetten nefret ederdi. Bu nedenle en sevgili adamı Veziriazam Ali Paşayı öldürttü.

Kararsız ve güvensiz hali ile devlet işlerine karışan III. Osman nedeniyle veziriazamların eski nüfus ve yetkileri silinmişti. Değerli devlet adamları sık sık yer değiştiriyor, bir işe sahip olamıyorlardı. 1756 yılına kadar sekiz sadrazam değişecekti.

Haftada üç kez kıyafet değiştirerek İstanbul'da dolaşırdı. Kadınların sokağa çıkmasını yasaklamıştı. Şarap satışını yasakladı. Müslüman olmayanları dinlerini belirten bir giysi giymeye zorladı. Ama bütün aldığı önlemleri halk pek iplemedi. Uygulamalar çok kısıtlı bir çevrede kaldı.

Cezayir'de istikrarlı giden dayı yönetimi, çok kısa bir süre için dalgalandı. İhtilal oldu. Bir günde 5 dayı iş başına geldi. Sonra sular duruldu ve istikrarlı yönetim devam etti. Bu bir iş kazasıydı.

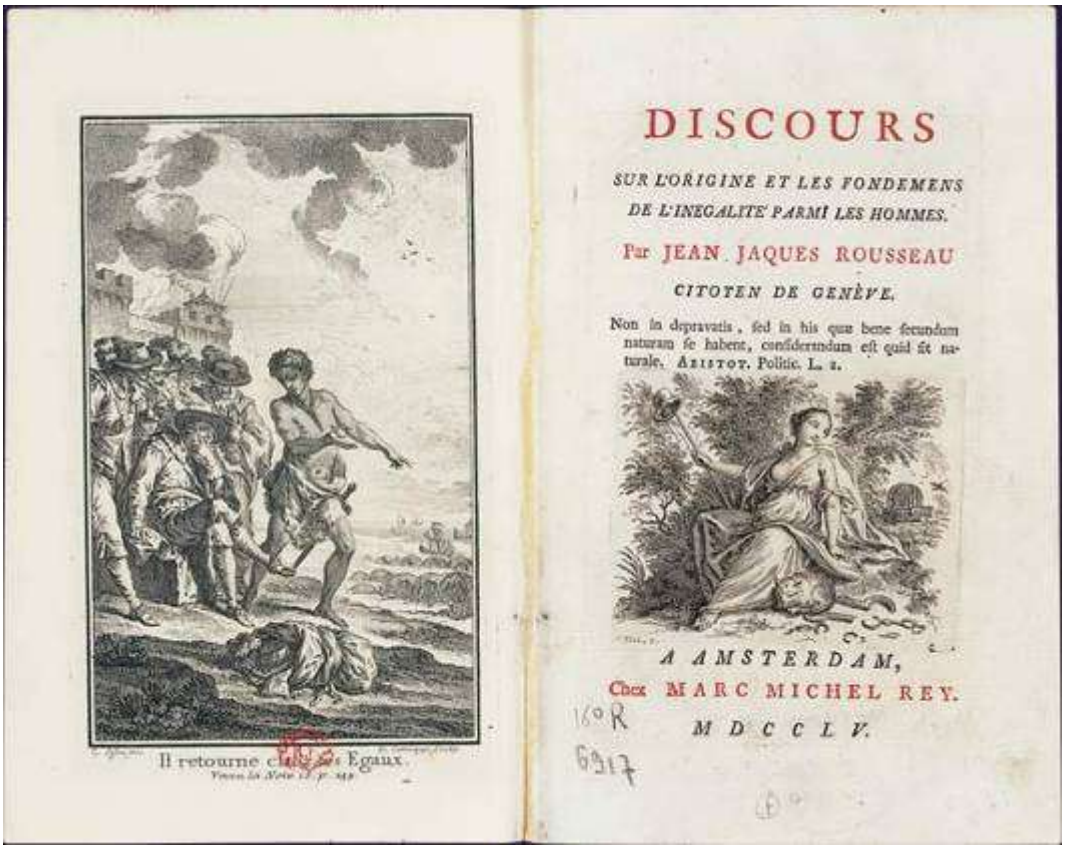
1754'de Hindistan Babür İmparatorluğunda Şah Ahmet öldü, II. Alemgir (1754 – 1759) gölge imparator oldu.

1754'de Hindistan'daki İngiliz ve Fransız şirketleri bir anlaşma imzaladılar. Buna göre, her iki şirket de karşılıklı olarak tüm Hintli unvanlarını terk edeceklerdi. Yaptıkları korumacılıkları bırakacaklardı. Kendi acentelerinin bulunduğu kentler dışında elde edilen yararlardan vazgeçeceklerdi. Bu anlaşma İngiltere'nin aleyhineydi. Çünkü İngilizlerin elinde kentlerin dışında alan yoktu. Fransızlar ise 130 milyon insanın yaşadığı geniş alanları ellerinde tutuyorlardı. Uzun vadede İngiltere buna razı olamazdı.

Avrupa tıp eğitimine gittikçe daha fazla önem veriyordu. 1754 yılında Avusturya'da ilk üniversite kliniği açıldı. Böylece doktorluk eğitimi görenler hastanelere gitmek yerine üniversite içinde kalarak eğitimlerine devam edebileceklerdi.

Amerika'da George Washington, 1754'de Virginia eyalet milisinin komutanlığına getirildi. Bu süreç içinde Washington, Virjinya'nin (Virginia) batı sınırında bir dizi kale kurdu ve Ohio Vadisi'ne giren Fransızlarla müzakereleri yürüttü. Artan gerilim Fransızlarla ve onlarla müttefik yerli kabilelerle Fransız-Kızılderili Savaşı'na sebep oldu. (" French and Indian War ", 1754 –1763).

İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni Üzerine, 1754

Jean-Jacques Rousseau, 1754 yılında " İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni Üzerine " adlı denemesini yayınladı. Bu eserde, herkesin yaptığı gibi, cana yakın bir vahşinin portresini çizdi. Bu içgüdüleri ile hareket eden bir insandı. Rousseau " Düşünme doğaya karşıdır. Düşünen insan soysuzlaşmış hayvandır " diyordu.

Doğanın içinde yaşamak ve gelen felaketler insanları başka insanlarla birleşmeye itmiştir. Önce avcıdırlar. Sonra çoban olurlar. Aralarında yaptıkları toplantılarda kıskançlık, uzlaşmazlık, guru ve nefret vardır. Demir bulununca bundan tarım çıkmıştır. Buradan da bireysel mülkiyet meydana gelir. İşte bireysel mülkiyetin çıktığı an sonun da başlangıcıdır.

Mülkiyetten eşitsizlik, rekabet, düşmanlık, sınıf mücadelesi ve savaşlar doğmuştur.

" İnsanlar kötüdür. İnsan doğası ise iyidir. İnsanı böyle dibe iten nedir? Yapısal değişiklikler mi? İlerlemeler ve edinilen bilgiler mi? Bunlar değilse ne? "

“ İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kökeni Üzerine “ Rousseau’nun en çok okunan eseridir. Bu kitap halka eşitlik fikrini yayan esas eserdir.

Rousseau, insanlarda Varol olan eşitsizliği ikiye ayırıyordu. Birincisi beden, kuvvet, zeka ve enerji farklığı gibi doğal ayrılıklardır. Diğeri sosyal koşullardaki farklılıktır. Bu iki eşitsizlik birbiri ile çakışmıyordu.

Rousseau’nun özel mülkiyetin doğuşunu anlattığı parça meşhurdur. “ Bir toprak parçasının etrafını çitle, ya da hendekle çevirip “ burası benimdir “ demeyi akıl eden ve kendine inanacak kadar saf kimseler bulan ilk insan, medeni toplumun gerçek kurucusudur. Birisi çıkıp kazıkları sökerek veya hendeği doldurarak soydaşlarına: “ Bu sahtekarı dinlemeyin sakın, ürünlerin herkesin malı olduğunu, toprağın ise kimsenin malı olmadığını unutursanız, mahvolduğunuz gündür! “ diye bağırsaydı, insanlığı nice cinayetlerden, savaşlardan, öldürmelerden, sefaletten ve tüyler ürpertici durumlardan kurtarmış olurdu. “

Rousseau servet farklılaşmasından Kapitalizmin oluşmasına geçerken, zenginlerin kendilerine saldıranları nasıl kendilerini müdafaa eden askeri kuvvetler haline getirdiklerini anlatır. Devlet ise egemenleri, ezilmişlere karşı koruyan bir alettir.

Rousseau’da, bir sınıfın yararına diğerlerinin soyulmaması için toprağın ve tüm çalışma aletlerinin mülkiyetini kişilerden geri almak istemenin bütün tohumları bulunmaktadır. Bunlar kolektivistlerdi. Ama Rousseau’da, her türlü politik yapılanmayı kaldırmak isteyen anarşistlerin de dayanakları vardı. Anarşistler politik yapılanmayı kaldırarak yöneticilerin elinden zorbalık ve hortum imkanlarını kökünden almak isteyeceklerdi.

Orta Asya steplerinde Cungarlarda Goldan Çereng’in peşinden çıkan iç taht savaşları sırasında, tahta hak iddia edenlerden biri de Amursona’ydı. Amursona Çin himayesine girmiş ve bu sayede 1754 yılında Cungar tahtına çıkmıştı. Cungarlar (Zunghar, Dzungar) okunur ve incelenirken zaman zaman Oyrat ve Kalmuk adlarının birbiri yerine kullanıldığı unutulmamalıdır.

Jumonville Glen Muharebesi ile Kuzey Amerika’da Fransız ve Kızıl Derili savaşı başladı. Savaşın devamında George Washington, Necessity Kalesi’ni Fransız komutan Louis Coulon de Villiers’e teslim etti.

Albany Kongresi’nde Kuzey Amerika’daki Britanya kolonileri bir araya gelerek, aralarında birlik oluşturmayı konuştular.

Kral II. George’un kraliyet tüzüğü ile Colombia Üniversitesi kuruldu.

Norveçli yazar Ludvig Holberg (d. 1684), İngiliz fizikçi Richard Mead (d. 1673), İngiliz tarihçi Thomas Carte (d. 1686), Alman ilozof, matematikçi ve doğa bilimci Christian Wolff (d. 1679), İtalyan matematikçi Jacopo Riccati (d. 1676), Fransız yazar Pierre-Claude Nivelle de La Chaussée (d. 1692), İngiliz mimar John Wood, the Elder (d. 1704), Fransız matematikçi Abraham de Moivre (d. 1667), Çinli yazar Wu Jingzi (d. 1701) 1754 yılında öldüler.

Kökünü Kazıma, 1755

Çin Askeri

Ocak 1755'de Haliç dondu.

Eylül ayında İstanbul'da büyük bir yangın çıktı. İstanbul'un üçte ikisi zarar gördü. Aralık ayında Nur-u Osmaniye Camii ibadete açıldı.

Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkileri düzgün gidiyordu. 1755'de Fransa İstanbul'a elçi olarak Charles Gravier'i atadı. O da yanına sekreter olarak yeğeni

Baron de Tott'u aldı. Baron de Tott bir Macar soylusuydu ve 1774'den sonra Osmanlı ordusundaki köklü reformların başında bulunacaktı.

Osmanlı İmparatorluğunda, ticarette, iç Pazar hala dış pazardan çok daha önemliydi. Ticaret yollarının kesişme noktasındaki Mısır'da toplam ticaretin içinde İmparatorluk içi yapılan Akdeniz ticareti % 50, Doğu ticareti % 36, Avrupa ile yapılan ticaret ise % 14 yer tutuyordu. Osmanlı İmparatorluğu hala çok büyüktü ve kendine yetiyordu.

Mısır Sudan'la da etkin bir ticaret içindeydi. Yılda Darfur kökenli 5.000 – 6.000 köle, fildişi, zamk geliyordu. Mısır her yıl 100.000 kental kahve alıyordu. Bu Yemen dış satımının yarısıydı. Bu, aynı zamanda, Mısır'ın dışarıdan aldıklarının da üçte biri kadar tutuyordu. Bunun 15.000 kentalini İstanbul tek başına, 50.000 kentalini ise Osmanlı İç ticareti Mısır'dan çekiyordu.

Kırım Hanı Arslan Giray 7 yıllık bir saltanattan sonra azledildi. Yerine kuzeni Halim Giray getirildi. O da 2 yıl tahta kalıp, 68 yaşında ölecektir.

1755 yılında Qing Hanedanı Ghulja'ya saldırdı ve Zunghar (Cungar) hakanını esir aldı. Sonraki iki yıl boyunca Mançu ve Qing hanedanı Moğol orduları Zunghar (Cungar) Hanlığı kalıntılarını yok ettiler.

Son Zunghar (Cungar) prensi prens Amursanaa Qinglere karşı koydu. Sonra kuzeye kaçıp, Ruslara sığındı. Orada çiçek hastalığından öldü (1762).

İmparator Qianlong, generallerine Barkol veya Suzhou'daki tüm erkeklerin öldürülmesini, kadınlarla çocukların askerlere verilmesini emretti. Halkın % 30 – 50 si öldürüldü, % 30 – 40'ı çiçek hastalığından öldü, % 20 – 30 Rusya veya Kazakistan'a kaçtı. Dzungar bölgesi boşalmıştı. Çinliler burayı dışardan getirdikleri değişik kökenli insanlarla doldurmak istediler olmadı. Bir asır sonra orada Muslim Rebellion denen isyan çıktı. Orada hayatını idame ettirebilmiş Zungharlar (Cungarlar) Ööled olarak adlandırılır oldular.

Zunghar (Cungar) hanlığı steplerdeki son büyük göçebe imparatorluğu olduğundan ve Çin'in Batı yönünde gelişmesi önündeki engel olduğundan önemlidir. Hatırlanacağı gibi, 1620 çıvarında Oyratlar veya Batı Moğolları Dzungar adı altında birleşmiştiler. Özetlersek, 1680'lerde güneydeki Tarım Havzasını ellerine geçirdiler. 1688 yılında Galdan (Goldan Boshugtu Khan**)** Doğu Moğolları olan Khalkhaları yendi, onlarda iç Moğolistan'a çekilip, Çin'in nüfuzu altına girdiler. 1696 yılında Ulan Batu çıvarında Çin Galdan'ı mağlup ederek onu Batıya sürdü ve Dış Moğolistan'ın kontrolünü eline aldı. Zunghar Hanlığı 1717 yılında, Tibet'e girdi. Ancak Çin Zunghar (Cungar) ordusunu dışarı attı ve Tibet üzerinde himaye kurdu.

1750 ile 1757 yılları arasında çıkan bir Dzungar (Cungar) iç savaşından faydalanan Çin, Dzungar topraklarına girdi ve çok büyük sayıda insan öldürdü. Bundan sonra Çin güneye dönerek Tarım Havzasını eline geçirdi. Bu varılan bugünkü Çin Batı sınırıdır.

İç ve Dış Moğolistan'ın Çin'in hakimiyeti altına girmesinden ve Zunghar soy kırımından sonra bölgeyi pek çok Moğol terk etti. Bu terk eden guruplardan biri de Kalmuklardı.

1755 yılında İngilizler Kanada'ya giden 3 gemi ve içindeki 8.000 kişiyi esir aldılar. Bu sırada İngilizlere yakın limanlardaki 300 Fransız ticaret gemisine de el koydular.

10 Şubat 1755 tarihinde Montesquieu öldü (1689 – 1755).

1755 yılında Lizbon'da korkunç bir deprem oldu (Lizbon Depremi). Voltaire bu depreme kadar bir iyimserdi. Ancak deprem onu değiştirdi ve " Candide " adlı eserini yazmaya başladı.

Morelly, 1755 yılında " Doğanın Yasası " adlı eserini yazdı. Diyordu ki doğa malların ortaklığını öğretir. Mülkiyet bütün suçların anasıdır. Komünizm, altın bir çağa dönüş olacaktır.

Morelly'nin başlıca eseri Diderot'ya mal edildiği için uzun zaman tanınmadan kalmıştı. 1753'de " Basilliade " (Yüzen Adalar) adlı şiirsel romanını yayınladı. Burada Komünist bir sistemin ana hatlarını çiziyordu. Eser Thomas More'ün Ütopya eserinden ilham almış gibiydi.

Morelly 1755'de düz yazı şeklinde " Doğa Yasası " adlı eserini yazdı. Morelly, insanlığın altı bin yıldır, yanlış yol tuttuğunu söylüyordu. Bütün kötülüklerin kaynağı özel mülkiyetti. Özel mülkiyeti kaldırmak ve üretim araçlarını devlete vererek komünist rejimi kurmak gerekiyordu. Herkes devlete çalışacak, devlet de herkesin ihtiyacına cevap verecekti. Yirmi beş yaşına kadar herkes, en yorucu iş sayılan, tarımcılık yapacaktı. İnsanlar 25 yaşından sonra daha az yorucu işlerde çalışabileceklerdi.

Ülkeler yaşlılar tarafından yönetilen parçalara bölünecekti. Bu parçalar sıra ile merkezi hükümeti de oluşturacaklardı.

Aile muhafaza edilecekti. Din sadece tapılan bir " Yüce Varlığa " indirgenecekti.

Kurulmuş kürsülerden halka komünizm öğretilecek ve öbür sistemlere olan üstünlüğü anlatılacaktı.

Moskova Üniversitesi, 25 Ocak'ta Tatiana Günü'nde açıldı.

Java'daki Mataram devleti Yogyakarta ve Surakarta sultanlıkları olarak ikiye bölündü.

George Washington yarbay rütbesinde İngiliz ordusunun Braddock Seferi'ne katıldı. Fransız - Kızıl Derili savaşı kapsamında, Monongahela Muharebesi felaketle sonuçlandı. İngiliz kuvveti pusuya düştü. İngiliz Generali ölümcül yaralandı. Altında 3 atı vurulduğu halde Washington basiretli davranarak geri çekilme kararı aldı. Sonra albay rütbesinde Virjinya'nın ilk düzenli alayını kurarak savaşa katıldı ve eyaletindeki bütün birliklerin başkomutanlığına getirildi. Asıl savaş komşu bölgelerde gerçekleşse de, Virjinya'nın batı sınırını Fransız birliklerine karşı başarıyla korudu.

Kuzey Amerika'da Fransız kolonici Acadiyenlerin kovulması başladı.

Portekiz'de deprem oldu. Peşinden tsunami geldi. 60 ila 90 bin kişi öldü. Lizbon yerle bir oldu.

Eddison'un Işık evi (İkinci ev) çıkan yangında yandı.

Çin'de İmparator Qianlong döneminde Puning Mabedi kompleksi tamamlandı.

İtalyan arkeolog Francesco Scipione, marchese di Maffei (d. 1675), Fransız yazar Louis de Rouvroy, duc de Saint-Simon (d. 1675), İtalyan besteci Francesco Durante (d. 1684),Alman tarihçi Johann Lorenz von Mosheim (d. 1694), İngiliz besteci Maurice Greene (d. 1696) 1755 yılında öldüler.

21. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar

. Armstrong Karen, Tanrı'nın Tarihi, Ayranç

. Anadolu Uygarlıkları Cilt 1, 2, 3 Görsel yayınlar

. Bowker J., The Religious Imagination and the Sense of the God, Oxford, 1978

. Bowker J., Problems of Suffering in Religions of the World, Cambridge, 1970

. Blunder Caroline, Evlin Mark, Çin, İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi

. Campbell Joseph, Tanrının Maskeleri, İmge

. Challaye Felicien, Dinler Tarihi, Varlık yayınları

. Clough Shepard D., Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,

. Cogido, Osmanlı Özel Sayısı, Yapı kredi Yayınları

. Colin A Ronan, Bilim tarihi, Tübitak

. Diamond Jared, Tüfek, Mikrop ve Çelik, TÜBİTAK, Popüler Bilim Kitapları

. Dimirti Kantemir, Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş ve çöküşü, Cumhuriyet Kitap Kulübü,1998

. Eberhard Wolfram, Çin Tarihi, Türk Tarih kurumu, Ankara 1995

. Encyclopaedia Britannica.

. Encyclopedia Mythica

. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, Inc.

. Encyclopaedia of Islam Online. Ed. P.J. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Brill Academic Publishers

. Encyclopedia of Islam and the Muslim World. Ed. Richard C. Martin. New York: Macmillan 2004

. Esposito, John. The Oxford Dictionary of Islam. Oxford University Press 2003

. Gölpınarlı Abdülbaki, 100 soruda Türkiye'de mezhepler ve tarikatlar, gerçek yayınevi.1969

. Hançerlioğlu Orhan, Düşünce Tarihi,

. Hançerlioğlu Orhan, Felsefe sözlüğü, Varlık yayınları.

. Hançerlioğlu Orhan, Özgürlük düşüncesi, Varlık yayınları.

. Jewish Encyclopedia, New York, 1901

. Leroux Gabriel, Eski Akdeniz ve Yakın Doğu uygarlıkları, Varlık yayınları

. Mantran Robert, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Adam Yayınları, 1992

. Metin Kunt, Suraiya Faroqhi, Hüseyin Yurtaydın, Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1300 - 1600. Cem yayınları, 1995 Cilt 3

. Mosca Gaetano, Siyasi Doktrinler Tarihi, Varlık yayınları

. Ortaylı İlber, Osmanlı Toplumunda Aile, Pan 2000

. Ortaylı İlber, Gelenekten Geleceğe, Ufuk Kitapları, 2001

. Önder Ali Tayyar, Türkiye'nin etnik yapısı, Fark yayınları 2007

. Öztuna T. Yılmaz, Türkiye Tarihi, Hayat kitapları

. Roux Jean-Paul, Türklerin Tarihi, Kabalcı 2007

. Seignobos Charles, Mukayeseli Avrupa tarihi, Varlık

. Sencer Oya, Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi,

. Sevin Veli, Anadolu Uygarlıkları, Görsel yayınlar

. Shepard D. Clough, Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,

. Tanilli Server, Yüzyılların gerçeği ve mirası, Adam yayınlar

. Wells H.G., Kısa dünya tarihi, Varlık yayınları

. Zeldin Theodore, İnsanlığın Mahrem Tarihi, Ayrıntı Yayınları 1999

. en.wikipedia.org